

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดสมุทรสงคราม
THE MONASTERIES MANAGEMENT FOR CULTURAL
TOURISM ATTRACTION OF SAMUTSONKHRAM PROVINCE

พระมหาสำราญ จานตุตโม (ประเสริฐซึ่ง)

ดุสิตนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดสมุทรสงคราม

พระมหาสำราญ จานุตตโม (ประเสริฐซึ่ง)

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Monasteries Management for Cultural Tourism Attraction of Samutsonkhram Province

Phramaha Samran Thanuttamo (Prasertsueng)

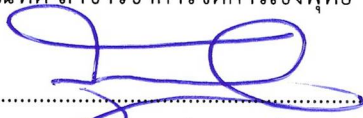
A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์เรื่อง
“การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

.....

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.พุทธสรสรรค์ สุทธิไชยเมธี)

.....

กรรมการ

(ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร)

.....

กรรมการ

(พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร.)

.....

กรรมการ

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

.....

กรรมการ

(ดร.ประเสริฐ ธิลา)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

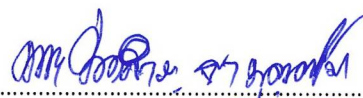
พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.ประเสริฐ ธิลา

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

.....

(พระมหาสำราญ ฐานุตโตโม)

ชื่อคุณนิพนธ์	:	การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้วิจัย	:	พระมหาสำราญ ฐานุตโตโม (ประเสริฐซึ้ง)
ปริญญา	:	พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)
คณะกรรมการควบคุมคุณนิพนธ์	:	พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., ป.ธ. ๙, พธ.บ. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ม. (การจัดการเชิงพุทธ), พธ.ด. (การจัดการเชิงพุทธ) : ดร.ประเสริฐ ธิลา, พธ.บ. (การบริหารรัฐกิจ), พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์), พธ.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
วันสำเร็จการศึกษา	:	๒๗ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ๒. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓๐ รูป หรือคน เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบเบื้องต้นก่อนนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และนำเสนอต่อเวทีประชาพิจารณ์ เพื่อให้ได้รูปแบบที่เป็นมาตรฐานก่อนที่จะนำเสนองานวิจัยต่อสาธารณะ

ผลการวิจัย พบว่า

๑. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า **ด้านศาสนสถาน** ได้แก่ สิ่งปลูกสร้างที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา อันแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีศิลปะที่แตกต่างกันออกไป การดูแลให้คงอยู่ในสภาพเดิมจึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากมีอายุและความเก่าแก่ด้วยประการหนึ่ง และการจะหาช่างฝีมือที่มีความสามารถจริงๆ ก็ยาก จึงต้องมีผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในการดูแลบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด ในส่วนของสิ่งปลูกสร้างอื่น ที่สร้างใหม่ ก็ควรสร้างให้มีรูปแบบที่เป็นศิลปะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน **ด้านบุคคล** เป็นสิ่งสำคัญ เพราะบุคคลหรือมนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญในทุกๆ เรื่อง การมีบุคลากรที่ดี มีทักษะ และความสามารถ ก็จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวก้าวไปสู่ตลาดโลกได้อย่างรวดเร็ว เรื่องของบุคคลจึงกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญค่อนข้างมากที่สุด **ด้านกิจกรรมภายในวัด** ทุกๆ วัด ก็จะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว โดยเฉพาะวัดใดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญและเก่าแก่ ก็จะมีผู้คนให้ความศรัทธานับถือเป็นจำนวนมาก เช่น หลวงพ่อบ้านแหลม ที่ประชาชน นักท่องเที่ยว ต่างก็หลั่งไหลกันเข้ามาเพื่อสักการะสักครั้งหนึ่งในชีวิต แต่ทั้งนี้ กิจกรรมอื่นๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญเติบโตเพิ่มมากขึ้น ก็มีอีกมากมาย เช่น งานประจำปีของวัด การจัดปฏิบัติ

ธรรมประจำปี หรือสร้างกิจกรรมขึ้นในช่วงเทศกาลหรือวันหยุด **ด้านสิ่งแวดล้อม** เป็นอีกด้านที่มีตัวแปรในการควบคุมค่อนข้างยาก สิ่งแวดล้อมภายใน ได้แก่ อาณาเขตบริเวณภายในวัดและรอบๆ วัด ที่มีการดูแลจัดการรักษาความสะอาด และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะแก่การรับรองนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ซึ่งแต่ละวัดสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง แต่สิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านเครื่องดื่ม ร้านอาหาร ต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งวัดไม่สามารถควบคุมได้ จึงต้องมีความร่วมมือกันทุกฝ่ายที่จะไม่สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้หม่นหมอง ด้วยการเอาวัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว หรือการไม่ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ไม่ใส่ใจซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจเป็นปัญหาตามมาในภายหลังมากมาย

๒. รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม **ด้านศาสนสถาน** มีแผนงาน คือการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง ด้วยการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง และก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่างชัดเจน โดยปรึกษาหารือกับผู้มีความเชี่ยวชาญกับกรมศิลปากร **ด้านบุคคล** มีแผนงาน คือ การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาทักษะความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น **ด้านกิจกรรมภายในวัด** มีแผนงาน คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะปฏิบัติธรรมบูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถานและศึกษาประวัติศาสตร์ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเชิงรุกให้แก่ประชาชน ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ศาสนบุคคล และศาสนสถาน **ด้านสิ่งแวดล้อม** มีแผนงาน คือ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติสุข โดยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย

Dissertation Title : The Monasteries Management for Cultural Tourism Attraction in Samutsongkhram Province
Researcher : Phramaha Samran Thanuttamo (Prasertsueng)
Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Management)
Dissertation Supervisory Committee:
: Phraudomsittinayok, Asst. Prof. Dr., Pali IX, B.A. (Buddhist Management), M.A. (Buddhist Management), Ph.D. (Buddhist Management)
: Dr.Prasert Thilao, B.A. (Public Administration), M.A. (Public Administration), Ph.D. (Public Administration)
Date of Graduation : March 27, 2019.

Abstract

Objectives of this research were 1. to study the monasteries management for cultural tourism attraction in Samutsongkhram Province., 2. to propose a model of the monasteries management for cultural tourism attraction in Samutsongkhram Province.

Methodology was the qualitative method collected data from 30 key-informants by in-depth-interviewing for the knowledge of the monasteries management for cultural tourism attraction in Samutsongkhram Province and then to synthesize into a basic model before submitting to the focus group discussion for more perfect model before public hearing for standardized model before submitting to the public.

Findings of the research were as follows :

1. The monasteries management for cultural tourism attraction in Samutsongkhram Province was found in the following aspects: **Religious places aspect**; the important Buddhist constructions at each locations indicated the different previous cultures. The maintaining of such places are difficult because the old ages of the places and it is quite difficult to find the competent artisans to repair and up-keep the places. As for the new constructions, they should be built with the Buddhist artistic styles. **Personnel aspect** ; human resources are very important variables of all matters. Good and skillful human resources will help drive the cultural tourism to the world market. Human resources are the most important. **Monastic business affaires aspect** ; each monasteries have religious activities on the Buddhist important days. The monasteries with the old and sacred Buddha's statues such as Luang Por Ban Laem, would attract the crowd of people and tourists to

worship once in a life time. Other activities that support the cultural tourism should implemented such as annual temple fares, annual meditation practice or religious activities on different holidays. **Environmental aspects** ; environment is another factor difficult to control. Environment inside the monasteries, such as the monastery ground and surroundings can be managed and controlled and kept clean and neatly for tourism attractions by the abbots. The external environment such as souvenir shops, refreshment shops and restaurants cannot be managed by the monasteries. It must be cooperative management from all parties concerned to create pleasant environment together, not to take advantages of tourists that will cause problems to follow.

2. The model of the monasteries management for cultural tourism Attraction in Samutsongkram Province was as follows: **Religious places** ; there should be the maintaining plan to conserve and restore the ancient places to be stable and strong. As for new religious place constructions, there should maintain Thai culture, style and ways of life by consulting with the Department of Fine Arts. **Personnel aspect** ; there should be training of personnel in the areas of effective local language and culture. There should be monasteries development for the center of local cultural and historical learning. **Inside monasteries activities aspect** ; tourism promotion by meditation practice integrated with Buddhist ancient places and historical restoration, proactive planning for medication practice, cultural and historical consciousness. Histories learning of religious persons and places must be promoted in the serious senses. **Environment aspect** ; there should be the integration of Thai ways of life with other religions in harmony by creating relationship among villages, communities, religions and networks to develop monasteries, environment for integrated tourist attractions.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของรองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะกรรมการที่ปรึกษาดุชนิพนธ์ มี พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. และอาจารย์ ดร.ประเสริฐ อิลาว ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขมาด้วยดีโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการตรวจสอบดุชนิพนธ์ ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.พทุธสรรค์ สุทธิไชยเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร, พระมหาสุนันท์ สุนนโท, ดร., พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร., และ อาจารย์ ดร.ประเสริฐ อิลาว ที่ได้สละเวลาและให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบดุชนิพนธ์ ทำให้งานวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยด้วยดี

ขอขอบพระคุณ พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ผศ.ดร., พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร., รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดา หนัมนี่ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ พระสังฆาธิการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และประชาชน จังหวัดสมุทรสงคราม ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยและได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

และขอขอบพระคุณ คณาจารย์หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ ที่อนุเคราะห์ให้การสนับสนุนการศึกษาและให้โอกาสในการเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดมา และที่สำคัญ ได้มอบความไว้วางใจให้แก่ผู้วิจัยในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ที่มอบหมาย

สุดท้าย ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป คณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ทุกท่าน และเจ้าหน้าที่ทุกคน ที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และประสบการณ์ ตลอดจน สหธรรมิก ที่เป็นกำลังใจอย่างดีเยี่ยม และให้การช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา ขออนุโมทนาในคุณงามความดีแต่ทุกท่าน

พระมหาสำราญ จานุตโตโม (ประเสริฐซึ้ง)

๒๔ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ฉ)
สารบัญตาราง	(ช)
สารบัญแผนภาพ	(ฌ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(ญ)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการวัด	๑๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๕๒
๒.๔ ข้อมูลวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม	๗๗
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘๑
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๑
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	๙๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม	๙๗
๔.๒ รูปแบบการพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม	๑๒๓
๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๔๘
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๕๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๕๖
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๖๑
บรรณานุกรม	๑๖๓
ภาคผนวก	๑๖๘
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือในการทำ ดัชนีนิพนธ์	๑๖๙
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๑๗๕
ภาคผนวก ค. หนังสือเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	๒๐๓
ภาคผนวก ง. แบบสัมภาษณ์	๒๑๖
ภาคผนวก จ. ประมวลภาพการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๒๒๑
ประวัติผู้วิจัย	๒๓๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ สรุปความหมายของการบริหาร	๘
๒.๒ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร	๑๔
๔.๑ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านศาสนสถาน	๑๐๑
๔.๒ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านบุคคล	๑๐๔
๔.๓ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านกิจกรรมภายในวัด	๑๐๗
๔.๔ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม	๑๑๐
๔.๕ สรุปการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดแข็ง (Strengths)	๑๑๒
๔.๖ สรุปการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดอ่อน (Weaknesses)	๑๑๔
๔.๗ สรุปการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านโอกาส (Opportunities)	๑๑๖
๔.๘ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอุปสรรค (Threats)	๑๑๗
๔.๙ สรุปวิเคราะห์การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัด สมุทรสงคราม (SWOT)	๑๑๙
๔.๑๐ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านศาสนสถาน	๑๒๗
๔.๑๑ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านบุคคล	๑๓๑
๔.๑๒ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านกิจกรรมภายในวัด	๑๓๕
๔.๑๓ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม	๑๓๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ วงจรเดิมสำหรับการบริหารโครงการ	๑๑
๒.๒ กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๐
๔.๑ รูปแบบที่ ๑ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน	๑๔๑
๔.๒ รูปแบบที่ ๒ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร	๑๔๓
๔.๓ รูปแบบที่ ๓ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด	๑๔๕
๔.๔ รูปแบบที่ ๔ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม	๑๔๗
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๔๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ
คำอธิบายการใช้อักษรย่อและหมายเลขย่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรียงตามลำดับ ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ม.อ. (ไทย) สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อังคุตตรกถา (ภาษาไทย)

พระวินัยปิฎก

วินย.อ. (ไทย) วินัยปิฎก อังคุตตรกถา สมันตปาสาทิกา (ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขย่อในพระไตรปิฎกจะแจ้ง เล่ม ข้อ หน้า ตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น
อง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗. หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต (ภาษาไทย) เล่ม
๒๓ ข้อ ๓๗ หน้า ๕๗.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนิกชนในสังคมไทยถือว่า วัดคือศูนย์กลางของสังคมและวัฒนธรรม เพราะวัดนอกจากจะเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว วัดเป็นแหล่งพิธีกรรมประจำท้องถิ่น อันเป็นวัฒนธรรมคือมรดกของสังคมไทยในท้องถิ่น ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษของเขาเอง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม การที่มรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านี้ไปรวมอยู่ที่ศูนย์กลางคือวัดร่วมกัน อีกทั้งผลงานทางด้านศาสนวัตถุที่พระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสในอดีตที่มีความสามารถทางประติมากรรมก็ดี วิจิตรศิลป์ก็ดี โดยได้สร้างผลงานต่างๆ ไว้ในวัดเป็นศาสนวัตถุ ก็ถือเป็นผลงานทางสังคมท้องถิ่นทั้งสิ้น ประกอบกับประเทศไทยมีภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่บรรพบุรุษได้มอบไว้ให้เป็นมรดกสืบทอดมาจนทุกวันนี้ ทำให้ประเทศไทยมีความโดดเด่นในเรื่องวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงความเป็นไทยได้อย่างเด่นชัด เอกลักษณ์ของขนบธรรมเนียม ประเพณีที่งดงามเป็นแบบแผนการปฏิบัติและการแสดงออกทางความรู้สึกรักใคร่ต่าง ๆ ของคนในสังคมที่ต้องรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชาติ ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต และความเป็นอยู่ของคนแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม รวมทั้งเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่ภายใต้การปรับเปลี่ยนก็ยังคงไว้ซึ่งรูปแบบและความเชื่อถือศรัทธา รวมทั้งทัศนคติและค่านิยมของความเป็นไทยที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม

ในปัจจุบัน วัดหรือศาสนสถานได้กลายเป็นอีกหนึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนต่างให้ความสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และเป็นเหตุให้วัดหรือศาสนสถานบางแห่งได้ปรับบทบาทใหม่เพิ่มจากเดิมที่เคยจำกัดไว้สำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติกิจของสงฆ์และศาสนพิธีของชาวบ้าน หรือเป็นสถานที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของผู้คนในชุมชนที่แต่ละวัดนั้นตั้งอยู่ กระทั่งกลายมาเป็นสถานที่รองรับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่น มีสาเหตุมาจากการที่วัดได้ขยายบทบาทโดยอาศัยคุณสมบัติของศาสนสถานเป็นแรงจูงใจให้เกิดการท่องเที่ยว ซึ่งการปรับแต่งบทบาทของวัดในมิติของการท่องเที่ยวการไม่สูญเสียสภาพเดิมนี้ยังสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานในโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนาปี พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยกรมการศาสนา ในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้นำทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นมาเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งบางแห่งก็เป็นมรดกของชุมชน ประกอบกับประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์กลางของสังคม และคุณค่าอันดังกล่าวก่อให้เกิด การผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและศิลปวัฒนธรรมจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีมิติของการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปพร้อมกับส่งเสริมความเป็นไทย ทั้งยังเป็นการสืบสานศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่คู่ประเทศชาติ

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ภายใต้โครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน เพื่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญที่เป็นต้นแบบ เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยว

ไปทุกภูมิภาคทั่วประเทศ กรมศาสนาในสังกัดกระทรวง วัฒนธรรม จึงมีนโยบายส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐและเอกชน ตระหนักถึงความสำคัญและเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการจัดโครงการท่องเที่ยวแนว ศาสนาให้มากขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรัก ความศรัทธาต่อพุทธศาสนา ทั้งยัง มุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาและจัดระบบการท่องเที่ยวภายในวัดหรือศาสนสถาน ให้เหมาะสมและมีการบริการที่ดีสามารถสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้ในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและเป็นแหล่ง เรียนรู้ที่สำคัญที่ได้มาตรฐาน เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศ และระดับโลก บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดก ทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและของชุมชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญ โดยทั้งหมดจะเป็นการสนับสนุนการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งบูรณาการถึงการมีส่วนร่วม ของชุมชน การใช้ทุนทางสังคม การใช้พลังร่วม และการน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนา ซึ่งจะเป็แนวทางในการสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม และประเทศชาติด้วยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้สืบไป

การบริหารงานจัดการวัดที่เหมาะสมดังามในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ควรต้องมีองค์ประกอบสำคัญที่ผู้บริหารจัดการวัดควรคำนึง เพื่อให้การบริหารงานประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วย เงิน (money) วัสดุติบ (materials) เครื่องจักรหรืออุปกรณ์ (machine or equipment) และบุคลากร หรือคน (man) ซึ่งเป็นการพัฒนาการบริหารจัดการกิจการงานของวัดที่มีองค์ประกอบสำคัญ เพื่อพิจารณากำหนดเป้าหมายของการบริหารจัดการวัด ว่าจะมีทิศทางหรือแนวทางในการบริหารองค์กรของวัดอย่างไร แต่ต่อมามีการพัฒนากระบวนการบริหารงาน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรตามโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง จึงมีการสร้างระบบการบริหารงานที่เน้นคนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารงานสมัยใหม่ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายขึ้น จึงได้มีแนวความคิดในการบริหารคนหรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรของตน เพื่อความสำเร็จและบรรลุผลสำเร็จ โดยให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการบริหารจัดการกิจการงานคณะสงฆ์ เพราะเนื่องจากประเทศไทยต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่สำคัญของสังคมไทย หรือองค์กร ต้องให้ความสนใจ เพราะว่าการบริหารจัดการจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากโลกในอนาคตเป็นโลกที่ทำงานในสิ่งแวดล้อมที่เป็นพลวัตรมากขึ้น การแข่งขันจะมีอัตราที่สูงขึ้นและเป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความคาดหวังทางสังคมเพิ่มขึ้น และจะกดดันเรียกร้องในองค์กร มีการปรับตัวเพื่อแสวงหาแนวทางใน การบริหารจัดการวัดให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการพยายามให้เกิด “การมีส่วนร่วม (Participation)” มากขึ้น “การให้อำนาจ (Empowerment)” “การเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement)” “การทำงานเป็นทีม (Teamwork)” ทั้งหมดจะต้องพัฒนา ไปพร้อมๆ กัน โดยผ่านกระบวนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดความมั่นใจจากองค์ประกอบสำคัญข้างต้น คือ บุคคล (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์ (materials) และ การจัดการ (management)^๑ อันเป็นกระบวนการทางการบริหาร (Administration)

^๑Peter Ferdinand Drucker อ้างใน สุธี สุทธิสมบุรณ์ และสมาน รังสิโยภุขณ์, **หลักการบริหารเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๔๑), หน้า ๑๒.

จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย ทั้งในลักษณะวิถีชีวิตชุมชนริมน้ำ ๒ ฟากฝั่งแม่น้ำแม่กลอง อาหารทะเล แหล่งวัฒนธรรมเก่าแก่ รวมถึงวัดวาอารามที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น วัดบ้านแหลม มีหลวงพ่อบ้านแหลม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่มีชื่อเสียงอย่างมากของจังหวัดสมุทรสงคราม มีพุทธศาสนิกชนมากมายทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ต่างพากันไปสักการะขอพรหลวงพ่อบ้านแหลมตลอดทั้งปี และยังมีวัดอีกมากมายที่มีความงดงาม ควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้ถึงศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

ผู้วิจัยเอง มีความต้องการที่จะสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของจังหวัดสมุทรสงครามให้ยั่งยืนต่อไป พร้อมๆ กับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยที่ไม่ให้เทคโนโลยีเหล่านั้นมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมที่ล้ำค่า จึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี ในจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยที่ได้จากการศึกษามาบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมแก่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และรักษาไว้ซึ่งความดีงามทางพระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ การพัฒนารูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๓.๒ เพื่อนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านต่างๆ คือ ด้านศาสนสถาน ด้านบุคคล ด้านกิจกรรมภายในวัด และด้านสิ่งแวดล้อม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

งานวิจัยฉบับนี้เป็น งานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมุ่งศึกษาทฤษฎี แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วยเรื่อง การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม และการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” มี ๒ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๑๕ รูป

๒) กลุ่มบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ บุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด การท่องเที่ยว และวัฒนธรรม ของจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๑๕ คน

รวมทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ไว้ คือ จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ รวมระยะเวลา ๑๔ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้เพื่อการวิจัย ดังนี้

การจัดการวัด หมายถึง การกำหนดแนวทางการดำเนินการเพื่อให้เกิดความสำเร็จ และดำเนินการตามขั้นตอนหรือกระบวนการให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับด้านศาสนสถาน ด้านบุคคล ด้านกิจกรรมภายในวัด และด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านศาสนสถาน หมายถึง สิ่งปลูกสร้างที่อยู่ภายในวัด และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาหรือสักการะบูชาของพุทธศาสนิกชน รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ เจดีย์ พระปรางค์ เป็นต้น

ด้านบุคคล หมายถึง ปุชนิยบุคคลหรือบุคคลสำคัญที่เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน รวมถึงการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนไว้อย่างน่าชื่นชม

ด้านกิจกรรมภายในวัด หมายถึง การกระทำต่างๆ อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสุขทางจิตใจของตนเอง ของผู้อื่น และของชุมชน เช่น การฝึกสมาธิ การตักบาตรเทโว การหล่อเทียนพรรษา เป็นต้น

ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบๆ บริเวณ ทั้งภายในและภายนอกของวัด รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้น และมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ทำให้ทราบถึงการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๖.๒ ทำให้สามารถนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑.๖.๓ นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดอื่นๆ ได้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ทำศึกษาและทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากการรวบรวมเอกสารต่างๆ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการวัด
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒.๔ ข้อมูลวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๕.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ
 - ๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

๒.๑.๑ ความหมายของการจัดการ

คำศัพท์ที่ใช้ในความหมายของการบริหารจัดการ มีอยู่สองคำ คือ การบริหาร (Administration) และการจัดการ (Management) การบริหารมักจะใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะ หรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่าจัดการใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน เราจึงเรียกผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับบริหารในหน่วยงานราชการว่า “ผู้บริหาร” ในขณะที่บริษัทห้างร้าน ใช้เรียกตำแหน่งเป็น ผู้จัดการ เนื่องจากการศึกษาเป็นกิจการที่มุ่งประโยชน์สาธารณะและจัดเป็นส่วนงานทางราชการ จึงใช้เรียกชื่อผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวว่า ผู้บริหารการศึกษา หากปฏิบัติงานเป็นหัวหน้าในสถานศึกษาเรียกว่า “ผู้บริหารสถานศึกษา” ความหมายของการบริหารในฐานะที่เป็นกิจกรรมชนิดหนึ่ง จึงหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์^๑ และเป็นศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด^๒ ทั้งนี้

^๑Herbert A. Simon, **Administrative Behavior**, (New York : Macmillian, 1947), p. 3.

^๒Jonh G. Hutchinson, **Organization : Theory and Classical Concepts**, (New York : McGraw-Hill, 1967), p. 12.

สามารถกล่าวได้ว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น^๓ โดยการดำเนินงานตามกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า^๔

สำหรับการบริหาร ในฐานะที่เป็นวิชาการสาขาหนึ่ง มีลักษณะเป็นศาสตร์โดยสมบูรณ์ เช่นเดียวกับศาสตร์สาขาอื่นๆ กล่าวคือ เป็นสาขาที่มีการจัดระเบียบให้เป็นระบบของบการศึกษามือแห่งความรู้ หลักการ ทฤษฎี ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ การบริหารจึงเป็นสิ่งที่นำมาศึกษาเล่าเรียนกันได้ โดยนำไปประยุกต์ใช้สู่การปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถ ประสบการณ์ และบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้บริหารแต่ละคน

การบริหาร จึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยผ่านทางบุคคลและการใช้ทรัพยากรอื่น กระบวนการดังกล่าวรวมถึงองค์ประกอบของการบริหาร อันได้แก่ การกำหนดวัตถุประสงค์ การวางแผน การจัดองค์การ การกำหนดนโยบายการบริการและการควบคุม^๕ รวมถึงการบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก การควบคุมนวัตกรรมและการเป็นตัวแทน^๖

อาจกล่าวได้ว่า ผู้บริหารบางคนไม่จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนทางด้านบริหารเพียงแต่มีประสบการณ์ก็สามารถเป็นผู้บริหารได้ ครูที่สอนดี มีประสบการณ์การสอนมานานก็สามารถเป็นผู้บริหารได้ นั่นเป็นข้อโต้แย้งแต่ถ้าหากผู้ที่ได้รับการอบรมมาทางบริหารก็นำทฤษฎีไปใช้ได้เหมาะสมและเข้ากับสถานการณ์แล้วย่อมจะทำให้เกิดผลสำเร็จกว่าผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมทางการบริหารมา อาจจะต้องมาหาประสบการณ์จากการเรียนรู้ในระหว่างการบริหาร ซึ่งความรู้ที่ได้นั้น อาจเกิดจากอำนาจหน้าที่ การหยั่งรู้สามัญสำนึกหรือจากการสังเกต แหล่งความรู้นี้จะเป็ประโยชน์ในขณะหนึ่งเท่านั้นซึ่งไม่ใช่ความจริงเสมอไป การบริหารจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีเพื่อเป็นกรอบ แนวทางและแนะนำการปฏิบัติ

จึงสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม หรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารเป็นปัจจัยอย่างประหยัด และให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผู้บริหารจะบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม จึงพูดได้ว่า ผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จคือผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหารไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

^๓Harold Koontz & Cyril O' Donnell, **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Fucntions**, (New York : McGraw-Hill, 1972), p. 43.

^๔Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (New York : McGraw-Hill, 1973), p. 4.

^๕William L. Dejon, **Principles and Management : Text & Cases**, (California : The Benjamin Cummings, 1987), p. 5.

^๖Ernest Dale, **Management : Theory and Practice**, (Tokyo : McGraw-Hill Kogakusha, 1978), p. 4.

ตารางที่ ๒.๑ สรุปความหมายของการบริหาร

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	ความหมายของการบริหารจัดการ
Herbert A. Simon, (1947, p. 3)	กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
Jonh G. Hutchinson, (1967, p. 12)	ศิลปะหรือความสามารถในการรวมวัตถุและกำลังคนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด
Harold Koontz & Cyril O' Donnell, (1972, p. 43)	การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น
Ernest Dale, (1973, p. 4)	กระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า
Wiliam L. Dejon, (1987, p. 5)	กระบวนการที่จะทำให้วัตถุประสงค์ประสบความสำเร็จโดยผ่านทางบุคคลและการใช้ทรัพยากรอื่น
Ernest Dale, (1978, p. 4)	การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ การควบคุมวินัยกรรมและการเป็นตัวแทน

๒.๓.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

จากการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการ พบว่า ทฤษฎีการบริหาร มีลักษณะดังนี้^๗

๑. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่ความจริงที่เห็นได้โดยง่ายหรือไม่ต้องพิสูจน์ การบริหารมีทฤษฎีจะต้องอาศัยการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมอีกมาก ซึ่งไม่ใช่เป็นความจริงที่เห็นได้อย่างชัดเจนโดยไม่มีการพิสูจน์ว่าการบริหารจะต้องอาศัยการวิเคราะห์ ทฤษฎีบริหารมีความสลับซับซ้อนมากกว่าที่จะเห็นได้โดยง่าย

๒. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่เป็นสามัญสำนึก แม้ว่าผู้บริหารจะใช้สามัญสำนึกเพื่อเป็นแนวทางในการแสดงพฤติกรรมและการตัดสินใจว่าสามัญสำนึกอาจจะไม่เพียงพอในการประเมินความรู้และการตัดสินใจ ในปัจจุบันนี้การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมและวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ประสบการณ์ของผู้บริหารอาจจะแคบและจำกัด เกิดมาจากรู้อย่างไรไปเสียหมดสามัญสำนึกไม่ใช่จะเป็นจริงเสมอไป

โดยมีองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการ ปัจจุบันเรียกว่ากระบวนการบริหารจัดการ มี ๕ ประการ (POCCC) ดังนี้^๘

๑. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

^๗การดี อนันต์นารี, หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ชลบุรี : มนตรี, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

^๘Henri Fayol, *General and Industrial Management*, (London : Pittman & Sons, 1964), p. 39.

๒. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งงานต่างๆ

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) คือ การสั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงานให้ทำ บังคับบัญชาให้พนักงานทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

๔. การประสานงาน (Co-ordination) คือ การดูแลควบคุมและอำนวยความสะดวกให้พนักงานสามารถได้โดยสะดวกเต็มความสามารถ

๕. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้งานดำเนินไปตามแผนที่วางเอาไว้ ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

และได้นำการบริหารจัดการมาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ในที่สุดได้คำตอบสั้นๆ คือ POSDCoRB ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร ๗ ประการ คือ^๙

๑. P = Planning หมายถึง การวางแผนเป็นการกำหนดโครงการอย่างกว้างๆ ว่าทำอะไรบ้าง เพื่ออะไร มีแนวทางปฏิบัติอย่างไร การวางแผนจะต้องทำก่อนการลงมือปฏิบัติ

๒. O = Organizing หมายถึง การจัดการองค์กร กล่าวคือ เป็นการจัดสายงานแบ่งแยกอำนาจการบริหารให้ผู้ปฏิบัติงานทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อจะได้ทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์

๓. S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี การประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน

๔. D = Directing หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการบอกทิศทางการทำงานเสนอแนะวิธีการทำงานหลังจากที่ได้วิเคราะห์อย่างรอบคอบแล้วว่า ควรทำอะไรบ้าง อย่างไร ไปในทิศทางใด

๕. Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน อันได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยและบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ซึ่งอาจจะต้องใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การสื่อสารการกำหนดระเบียบแผนในการทำงาน เป็นต้น

๖. R = Reporting หมายถึง การรายงาน การทำงานทุกอย่างจะมีการรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปว่าตนเองได้ทำอะไรบ้าง อย่างไร ได้ผลประการใด

๗. B = Budgeting หมายถึง การจัดทำงานประมาณค่าใช้จ่ายให้ถูกต้องเหมาะสมกับกิจกรรม

โดยมีกระบวนการบริหารที่ใช้เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของงานและนำไปพัฒนางานที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA)^{๑๐} ซึ่งประกอบด้วย

^๙L. Gulick and J. Urwick, *Papers on the Science of Administration*, (New York : Institute of Public Administration, 1973), pp. 18 - 19.

^{๑๐}ศุภชัย อาชีวะระงับโรค, *Practical PDCA แก้ปัญหาและปรับปรุงงานเพื่อความสำเร็จ*, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

๑. การวางแผน (Plan) หรือ P

เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการบริหารคุณภาพ เพราะแผนจะกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพ โดยแผนจะอธิบายความจำเป็นและสร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจากทุกหน่วยงานที่จะร่วมมือกันในการปรับปรุงแก้ไขอุปสรรคและข้อบกพร่องต่างๆ ขององค์การให้หมดไปอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้องค์การสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการ

๒. การปฏิบัติ (Do) หรือ D

เป็นการนำทางเลือกที่ตัดสินใจไปวางแผนปฏิบัติ (Action Plan) และลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปัญหานั้นเป็นงานที่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ภายในกลุ่ม ก็สามารถปฏิบัติได้ทันที หากปัญหามีความซับซ้อนเกี่ยวกับกับหน่วยหรือกลุ่มอื่นก็ต้องแจ้งให้ผู้บริหารสั่งการให้หน่วยงานอื่นประสานงาน และร่วมมือแก้ไขปัญหาก็สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การตรวจสอบ (Check) หรือ C

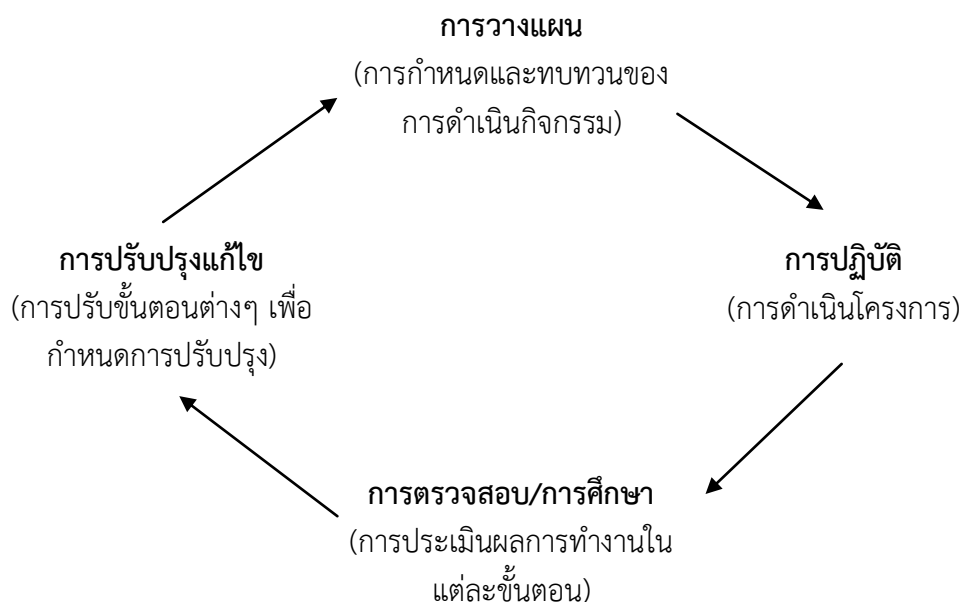
การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลงานที่ปฏิบัติ โดยเปรียบเทียบผลการทำงานก่อนการปฏิบัติงาน และหลังปฏิบัติงานว่ามีความแตกต่างกันน้อยเพียงใด ถ้าผลลัพธ์ออกมาตามเป้าหมาย ก็จะนำไปจัดทำมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานในครั้งต่อไป แต่ถ้าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด โดยอาจจะสูงหรือต่ำกว่าที่ต้องการทีมงานคุณภาพก็ต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุ เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพขึ้น

๔. การปรับปรุง (Act) หรือ A

เป็นการกำหนดมาตรฐานจากผลการดำเนินงานใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคตหรือทำการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งที่เกิดจากความไม่สอดคล้องกับความต้องการปัญหาที่ไม่ได้คาดหวัง และปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงานจนได้ผลลัพธ์ที่พอใจและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายแล้ว จึงจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานในอนาคต และจัดทำรายงานเสนอต่อผู้บริหารและกลุ่มอื่นๆ ได้ทราบต่อไป^{๑๑}

^{๑๑} ธีรยุทธพนธ์ เขจรนันท์ และคณะ, กลยุทธ์การสร้างองค์การคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรม
กมลการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗ - ๗๙.

ซึ่งการบริหารงานจะบรรลุผลสำเร็จได้นั้น จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง^{๑๒}
 ดังแผนภาพประกอบ

แผนภาพที่ ๒.๑ วงจรเดมิ่งสำหรับการบริหารโครงการ

หน้าที่ของการบริหารประกอบด้วยกิจกรรมพื้นฐาน ๔ ประการ ดังนี้^{๑๓}

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดเป้าหมาย แผนงาน และตัดสินใจหาวิธีการที่ดีที่สุดที่ทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลสำเร็จ

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง กระบวนการในการจัดตั้งและจัดวางทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรที่ไม่ใช่บุคคล โดยวางแผนให้สามารถบรรลุผลสำเร็จขององค์การ

๓. การนำและสั่งการ (Leading and Directing) หมายถึง กระบวนการของการมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่นในการที่จะให้บุคคลอื่นมีพฤติกรรมในการทำงานที่ต้องการและทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

๔. การควบคุม (Controlling) หมายถึง กระบวนการในการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ขององค์การให้เป็นไปตามมาตรฐาน และเป้าหมายที่องค์การคาดหวังและกำหนดไว้

การบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) โดยหลักการแล้ว การบริหารจัดการที่ดีเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยประกันว่าผู้บริหารได้ดำเนินการบริหารด้วยความรับผิดชอบ และนำไปสู่

^{๑๒} Harvey Maylor, **Project Management**, 2nd ed, (London : Financial Times Pitman, 1999), pp. 6 - 7.

^{๑๓} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, **การบริหารจัดการ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.kmitn.bxmie๘.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=๕๓๕๔๓๒๘&Ntype=๓>, [๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๗].

เป้าหมายความสำเร็จขององค์การอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังได้ระบุหลักการ ๖ ประการ ซึ่งใช้ได้โดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ได้แก่^{๑๔}

๑. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ยึดหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเอง ไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ชยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพ สุจริต จนเป็นนิสัยประจำชาติ

๓. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์การทุกวงการให้มีความโปร่งใสมีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

๔. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเป็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่นๆ

๕. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลงานการกระทำของตน

๖. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้อย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน และมีหลักการการบริหารที่สำคัญ ได้แก่^{๑๕}

๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) ผู้ปฏิบัติงานทุกฝ่ายและผู้บริหารควรแบ่งงานกันทำ เพื่อนำความสามารถ ความมั่นใจและความถูกต้องมาเพิ่มผลผลิตของงาน

๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) อำนาจหน้าที่เป็นสิ่งที่ใช้ในการสั่งการและใช้พลังที่จะทำให้คนเชื่อถือ

๓. ความมีวินัย (Discipline) แนวทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้ความมีวินัยที่ดี คือ ข้อตกลงต่างๆ ต้องมีความชัดเจนและยุติธรรมให้มากที่สุด การกำหนดบทลงโทษควรพิจารณามาใช้อย่างรอบคอบ

๔. ความมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ในการปฏิบัติงานผู้ปฏิบัติควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงผู้เดียวเท่านั้น

^{๑๔} สุวัฒน์ เงินฉ่ำ, การบริหารเขตพื้นที่การศึกษา : เพื่อคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔ - ๑๕.

^{๑๕} ศิริพงษ์ เสาภายน, หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ปิ๊พพอยท์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔ - ๒๕.

๕. ความมีเอกภาพในการอำนวยการ (Unity of Direction) ในการจัดกิจกรรมหนึ่งกลุ่มควรมีหัวหน้าเพียงคนเดียวต่อหนึ่งแผนงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน

๖. ความสนใจของบุคคลต้องเป็นรองความสนใจของคนส่วนรวม (Subordination of Individual Interests to General Interests) ความสนใจของผู้ปฏิบัติหนึ่งคนหรือหนึ่งกลุ่มจะไม่นำมาเป็นการสนใจของคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องผลที่ได้รับจากความมุ่งมั่นและเป็นตัวอย่างของผู้บังคับบัญชา รวมทั้งการยอมรับข้อตกลงจากส่วนร่วมให้มากที่สุดจะทำให้การแนะนำของผู้บังคับบัญชามีความมั่นคง

๗. การให้ผลตอบแทน (Remuneration) ควรมีความเป็นธรรมและทำให้เกิดความพึงพอใจมากที่สุดทั้งในด้านบุคลากรและในด้านความเที่ยงธรรม

๘. การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization) การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจจำเป็นจะต้องกำหนดความเข้มแข็งของการบริหารงานทั้งสองด้านให้เหมาะสม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของผู้บริหารในด้านคุณธรรม ความคงที่ที่จะนำมาปฏิบัติกับผู้ใต้บังคับบัญชาและสภาพของธุรกิจในขณะนั้น การรวมอำนาจจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกรณีต่างๆ กันไป

๙. สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) เป็นการแสดงความห่างระหว่างผู้มีอำนาจสูงสุดกับผู้อยู่ในตำแหน่งต่ำสุด ถ้าระยะที่ห่างกันไม่มีความจำเป็นก็ไม่ควรทำ แต่ถ้าต้องการสงวนระยะทางนี้ไว้เมื่อต้องการตัดสินใจก็จำเป็นต้องทำ

๑๐. คำสั่ง (Order) ในการสั่งการทางสังคมเพื่อให้เป็นไปตามที่ต้องการ จำเป็นที่จะต้องให้ผู้รับคำสั่งอยู่ในบริเวณที่รับคำสั่งและผู้ปฏิบัติทุกคนจะต้องอยู่ในที่ที่มีการสั่งการ

๑๑. ความเสมอภาค (Equity) ในการกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติหน้าที่ของตนไม่ว่าจะเป็นการอาสาเข้ามาทำหรือทำตามหน้าที่ก็ตาม ผู้บริหารจะต้องให้ผลตอบแทนที่เป็นธรรมกับทุกคนและให้ความเมตตา ความเสมอภาคในที่นี้ไม่รวมถึงการบังคับขู่เข็ญให้ทำ

๑๒. ความมั่นคงในหน้าที่การงาน (Stability of Tenure of Personnel) ผู้ปฏิบัติงานต้องใช้เวลาในการปฏิบัติงานใหม่และความสำเร็จในการทำงานให้ได้ผลดี การจะทำให้เกิดผลดังกล่าวต้องอาศัยประสบการณ์เดิม ถ้าสามารถดึงประสบการณ์เดิมมาช่วยได้จะทำให้การทำงานนั้นสำเร็จ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งงานหรือปรับออกก่อนที่ผู้ปฏิบัติงานจะดึงประสบการณ์เดิมมาใช้จึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณา

๑๓. ความคิดริเริ่ม (Initiative) การคิดที่แตกต่างไปจากเดิมที่วางไว้และสามารถสร้างสรรค์งานนั้นให้สำเร็จได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ทั้งจากผู้ที่มีความเฉียบแหลมและผู้มีประสบการณ์ ความคิดริเริ่มของผู้ปฏิบัติงานจะช่วยเพิ่มความเข้มแข็งให้กับทางธุรกิจได้ดี

๑๔. ความสามัคคี (Esprit de Corps) ความสามัคคีคือพลัง เป็นสโลแกนที่ผู้บริหารจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับบุคคลในองค์กร

สรุปได้ว่า การบริหาร เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนครอบคลุมและมีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การสรรหา การบังคับบัญชา การประสานงาน การรายงาน รวมถึงเรื่องของการจัดการทรัพยากรต่างๆ ทั้งนี้ ยังอาศัยหลักในการบริหาร เช่น หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพสูงสุด

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

นักทฤษฎี/นักวิชาการ	ทฤษฎี/แนวคิด
ภารดี อนันต์นาวิ, (๒๕๕๒, หน้า ๓) Henri Fayol, (1964, p. 39)	๑. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่ความจริงที่เห็นได้โดยง่าย ๒. ทฤษฎีบริหารไม่ใช่เป็นสามัญสำนึก หลักการบริหาร POCCC ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) ๔. การประสานงาน (Co-ordination) ๕. การควบคุม (Controlling)
L. Gulick and J. Urwick, (1973, pp. 18 - 19)	หลักการบริหาร POSDCoRB ๑. P = Planning (การวางแผน) ๒. O = Organizing (การจัดองค์การ) ๓. S = Staffing (การสรรหาบุคคล) ๔. D = Directing (การสั่งการ) ๕. Co = Coordinating (การประสานงาน) ๖. R = Reporting (การรายงาน) ๗. B = Budgeting (งบประมาณ)
ศุภชัย อาชีวะระงับโรค, (๒๕๔๗, หน้า ๙)	กระบวนการบริหารงานคุณภาพ ๑. การวางแผน ๒. การปฏิบัติ ๓. การตรวจสอบ ๔. การปรับปรุง
ณีฎฐพันธ์ เขจรนันท์ และคณะ , (๒๕๔๖, หน้า ๗๗ - ๗๙)	หลักการบริหาร PDCA ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การปฏิบัติ (Doing) ๓. การตรวจสอบ (Checking) ๔. การปรับปรุง (Acting)
Harvey Maylor, (1999, pp. 6 - 7)	วงจรเดมिंग ๑. การวางแผน ๒. การปฏิบัติ ๓. การตรวจสอบ/การศึกษา ๔. การปรับปรุงแก้ไข

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร (ต่อ)

นักทฤษฎี/นักวิชาการ	ทฤษฎี/แนวคิด
ลิวอิส สตีเวนสัน และคณะ, (ออนไลน์, ๒๕๕๗)	หลักการบริหาร POLC ๑. การวางแผน (Planning) ๒. การจัดองค์การ (Organizing) ๓. การนำและสั่งการ (Leading and Directing) ๔. การควบคุม (Controlling)
สัวัตน์ เงินน้ำ, (๒๕๔๕, หน้า ๑๔ - ๑๕)	การบริหารจัดการที่ดี ๑. หลักนิติธรรม ๒. หลักคุณธรรม ๓. หลักความโปร่งใส ๔. หลักความมีส่วนร่วม ๕. หลักความรับผิดชอบ ๖. หลักความคุ้มค่า
ศิริพงษ์ เสาภายน, (๒๕๕๒, หน้า ๒๔ - ๒๕)	หลักการบริหาร ๑. การแบ่งงานกันทำ (Division of Work) ๒. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) ๓. ความมีวินัย (Discipline) ๔. ความมีเอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of Command) ๕. ความมีเอกภาพในการอำนวยการ (Unity of Direction) ๖. ความสนใจของบุคคลต้องเป็นรองความสนใจของคนส่วนรวม (Subordination of Individual Interests to General Interests) ๗. การให้ผลตอบแทน (Remuneration) ๘. การรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (Centralization) ๙. สายการบังคับบัญชา (Scalar Chain) ๑๐. คำสั่ง (Order) ๑๑. ความเสมอภาค (Equity) ๑๒. ความมั่นคงในหน้าที่การงาน (Stability of Tenure of Personnel) ๑๓. ความคิดริเริ่ม (Initiative) ๑๔. ความสามัคคี (Esprit de Corpse)

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการวัด

๒.๒.๑ ความหมายของวัด

นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายของคำว่า “วัด” ไว้ ผู้ศึกษาจึงใคร่ขอนำมาประกอบการศึกษา ดังนี้

วัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งปกติมีพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย^{๑๖}

คำว่า “วัด” เป็นคำเรียกชื่อศาสนสถานแบบคำไทย โดยที่มาของคำว่า “วัด” นี้ ยังไม่มีข้อยุติ ด้วยบางคนอธิบายว่า มาจากคำว่า “วตวา” ในภาษาบาลี แปลว่า เป็นที่สนทนารธรรม บ้างก็ว่ามาจาก “วัตร” อันหมายถึงกิจปฏิบัติหรือหน้าที่ของพระภิกษุที่พึงกระทำ หรือแปลอีกอย่างว่าการจำศีล ซึ่งวัด (วัตร) ตามนัยยะนี้จึงน่าจะหมายถึงสถานที่ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ใช้เป็นที่พักจำศีลภาวนา หรือสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ปฏิบัติภารกิจที่พึงกระทำนั่นเอง แต่ก็มีบางคนสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “วัดวา” อันหมายถึงการกำหนดขอบเขตของดินแดนที่สร้างเป็นศาสนสถาน^{๑๗} เพราะวัดก็บวามีความหมายอย่างเดียวกัน คือการสอบขนาด หรือปริมาณของสิ่งต่างๆ เช่น ความยาว ความกว้าง เป็นต้น วัดในนัยยะอย่างหลังนี้จึงหมายถึง พื้นที่

แต่เดิมครั้งพุทธกาลนั้น มีการใช้คำว่า “อาราม” เป็นคำเรียกชื่อ ศาสนสถานในทางพุทธศาสนาที่ใช้เรียกเสนาสนะที่มีผู้ศรัทธาถวายพระพุทธองค์ใน ระยะแรกๆ เช่น “เชตวันาราม” หรือชื่อเต็มว่า “เชตวันอนาถบิณฑิกสสอาราม” ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของอนาถบิณฑิกที่ป่าเชต” หรือ “เวฬุวนาราม” หรือ “บุพผาราม” เป็นต้น โดย “อาราม” หรือ “อาราม” ในคำอ่านของไทย แปลว่า สวน^{๑๘} นอกจากนี้ในเวลาต่อมายังมีคำที่ใช้เรียกอีกอย่างว่า “วิหาระ” หรือ “วิหาร”

อย่างไรก็ตามก็ยังมีคำที่ให้ความหมายว่าวัดอยู่อีกชื่อหนึ่ง คือ “อาวาส” ดังชื่อเรียกสมภารผู้ครองวัดว่า “เจ้าอาวาส” ซึ่งแปลว่าผู้เป็นใหญ่ในวัด หรือชื่อเรียกวัด เช่น เทพศิรินทรวาส (เทพ+ ศิรินทรา+ อาวาส) โดยปกติคำว่าอาวาสไม่เป็นที่นิยมใช้กันในความหมายว่าวัด ทั้งนี้เพราะนิยมนำไปใช้กับความหมายที่แคบกว่าคำว่าอาราม โดยมักให้ความหมายในเชิงที่เป็นตัวเรือนที่อยู่อาศัยมากกว่า อาวาสจึงเสมือนเป็นที่อยู่ส่วนย่อยภายในอารามที่หมายถึงพื้นที่ที่เป็นศาสนสถานทั้งเขต^{๑๙}

^{๑๖}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๔๗.

^{๑๗}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และพระยาอนุมานราชธน, บันทึกรวบรวมความรู้ต่างๆ เล่ม ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๒๔๘.

^{๑๘}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สารานุกรมไทย เล่ม ๑๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๑.

^{๑๙}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สารานุกรมไทย เล่ม ๙, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๑๐๙.

๒.๒.๒ ชนิดของวัด

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในประเทศไทย พุทธศักราช ๒๕๐๕ กำหนดไว้ว่า วัดมี ๒ ชนิด คือ^{๒๐}

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

๒. สำนักสงฆ์

วิสุงคามสีมา หมายถึง เขตพื้นที่ที่พระภิกษุสงฆ์ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเพื่อใช้จัดตั้งวัดขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินั้นเป็นการขอพระบรมราชานุญาตเฉพาะแต่บริเวณที่ตั้งพระอุโบสถเท่านั้น^{๒๑}

สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่ตั้งสำนักอาศัยของหมู่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งไม่ได้ขอพระบรมราชานุญาตใช้พื้นที่ดินแห่งนั้นเพื่อจัดตั้งเป็นวัดขึ้น ดังนั้นสำนักสงฆ์จึงไม่มีโรงพระอุโบสถเพื่อใช้เป็นทำสังฆกรรมวัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ถือว่าเป็นวัดที่ถูกต้องและมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย วัดประเภทนี้ยังแยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ “วัดหลวงหรือพระอารามหลวง” กับ “วัดราษฎร์”

วัดหลวง หมายถึง วัดที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้าง หรือวัดที่รัฐบาลหรือราษฎรทั่วไปสร้างขึ้นแล้วทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

วัดราษฎร์ หมายถึง วัดที่ราษฎรทั้งหลายสร้างขึ้นตามศรัทธา

๒.๒.๓ การแบ่งระดับของวัดหรือพระอารามหลวง

พระอารามหลวงแบ่งออกได้เป็น ๓ ชั้น คือ^{๒๒}

ก. พระอารามหลวงชั้นเอก หมายถึง วัดที่มีเจดีย์สถานสำคัญ เป็นวัดที่บรรจุพระบรมอัฐิหรือวัดที่มีเกียรติอย่างสูง มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ขึ้นไป

ข. พระอารามหลวงชั้นโท หมายถึง วัดที่มีเกียรติ มีเจ้าอาวาสเป็นพระราชาคณะสามัญขึ้นไป

ค. พระอารามหลวงชั้นตรี หมายถึง วัดที่มีเกียรติหรือวัดสามัญ เจ้าอาวาสเป็นพระครูชั้นสูงขึ้นไป

ซึ่งพระอารามหลวงนั้นยังแบ่งตามฐานันดรศักดิ์ออกได้เป็น ๔ ชนิด คือ

๑. ชนิดราชวรมหาวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ โดยที่สิ่งปลูกสร้างนั้นมีขนาดใหญ่โตสมพระเกียรติ

๒. ชนิดวรมหาวิหาร ลักษณะเดียวกับชนิดราชวรมหาวิหาร แต่มีความสำคัญน้อยกว่า

๓. ชนิดราชวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์

^{๒๐} กรมการศาสนา, ประวัติวัดสำคัญทางพุทธศาสนา ตอน ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๒๑} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

๔. ชนิดวรวิหาร หมายถึง พระอารามที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชินี สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานเป็นเกียรติแก่ผู้อื่น

พระอารามหลวงแต่ละชั้นมีได้หมายถึงว่าจะมีชนิดของพระอารามครบทั้ง ๔ ประเภท ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความสำคัญของสถานที่ ขนาดและผู้สร้าง ซึ่งจะเป็นสิ่งกำหนดชนิดของพระอารามดังกล่าว ในปัจจุบันได้มีการจัดแบ่งชนิดของพระอารามตามระดับชั้นดังนี้

พระอารามหลวงชั้นเอก แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ราชวรมหาวิหาร

๒. ราชวรวิหาร

๓. วรมหาวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท แบ่งเป็น ๔ ระดับ คือ

๑. ราชวรมหาวิหาร

๒. ราชวรวิหาร

๓. วรมหาวิหาร

๔. วรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นตรี แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ราชวรวิหาร

๒. วรวิหาร

๓. สามัญ ไม่มีสร้อยต่อท้ายชื่อ

๒.๒.๔ มูลเหตุการสร้างวัด

แต่เดิมในสมัยครั้งพุทธกาลนั้นยังไม่มีการสร้างอาคารสถานที่ให้เป็นที่อยู่ อาศัยของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ถาวร ด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์สินทางโลก จึงทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้เป็นที่พักอาศัยพื้นฐานสุด คือ “รุกขมูลเสนาสนะ” อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้^{๒๓} แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อให้จิตมีสิ่งผูกพัน

เมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมเหล่าสาวกออกเผยแผ่พระศาสนา ปรากฏว่ามีผู้เลื่อมใสศรัทธาพากันบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมากมาย ที่ไม่ได้บวชต่างก็ให้ความอุปถัมภ์เกื้อกูลเป็นอย่างดี โดยเฉพาะพระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์แห่งนครราชคฤห์ ทรงประกาศตนเป็นองค์ศาสนูปถัมภกต่อพุทธศาสนา ทั้งทรงถวาย “เวฬุวัน” ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธองค์และเหล่าพุทธสาวก ซึ่งพระองค์ทรงรับไว้ด้วยเพราะวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ไม่มุ่งเน้นให้บำเพ็ญวิปัสสนาญาณเท่านั้น ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือการจาริกออกไป ณ ที่ต่างๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสอนอีกด้วย และเป็นมูลเหตุให้ทรงมีพระพุทธานุญาตให้พระภิกษุสามารถรับอาหารที่เหล่าทายก ถวายได้ อาทิ เชตวันาราม ที่มหาเศรษฐีอนาถปิณฑิกะแห่งกรุงสาวัตถี สร้างถวาย หรือ ปุพพารามวิหาร ที่นางวิสาขาสร้างถวาย แต่ถือได้ว่าเวฬุวันารามเป็นวัดแห่งแรกของพุทธศาสนา

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *จาริกบุญจาริกธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๓๒๑.

๒.๒.๕ ประเภทของวัด

สมัยหลังพุทธกาลเมื่อมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้น ทำให้บริเวณเหล่านี้เกิดเป็นที่ชุมนุมของเหล่าพระสงฆ์และคฤหัสถ์ที่เดินทาง มาถึงที่สุดแล้วก็เกิดมีพระภิกษุบางรูปสมัครใจที่จะอยู่พำนักเพื่อบำรุงรักษาสังเวชนียสถานเหล่านั้น^{๒๔} ทั้งมีผู้ศรัทธาสรร้างที่พักกุฏิสงฆ์ถวายแด่พระภิกษุ ดังกล่าว สถานที่นี้ในที่สุดได้กลายสภาพเป็น “วัด” ที่สมบูรณ์แบบ สืบทอดกันมาจนเกิดเป็นแบบอย่างชัดเจนดังปัจจุบัน ด้วยเหตุที่การสร้างวัดกลายเป็นประเพณีที่นิยมกันในที่ต่างๆ วัดจึงมีปรากฏอย่างแพร่หลายทั้งในเมืองใหญ่และชนบท จนทำให้จุดมุ่งหมายเดิมของการบวชนั้นเปลี่ยนไปในเวลาต่อมา เพราะพระสงฆ์ส่วนหนึ่งมีที่พักอาศัยอย่างถาวรยึดติดในเสนาสนะแทนการมุ่งเน้นปฏิบัติเพื่อรื้อออกซึ่งความทุกข์และเพื่อทำให้แจ้งแห่งการดับทุกข์ ซึ่งเป็นความหมายของการบวช เพราะคำว่าบวชมาจากคำว่า ป+วช แปลว่า เว้นทั่ว หมายถึงเว้นห่างจากกาม จากกิเลส พระภิกษุในเวลาถัดมาจึงมีลักษณะที่แตกต่างกัน ๒ แบบ คือ ฝ่ายหนึ่งซึ่งยังคงตั้งมั่นอยู่กับแนวปฏิบัติเดิมนั้นคือปลีกความวุ่นวายจากโลกออกสู่ป่า เพื่อแสวงหาความวิเวก มุ่งเน้นทาง “วิปัสสนาธุระ” กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งนิยมการอยู่ชดัดตวัดภายในเขตชุมชน

โดยมุ่งเน้นการศึกษา คือการมุ่งศึกษาเพื่อให้รู้ถึงพระพุทธรูป พุทธธรรมวินัย รวมทั้งพระอภิธรรมต่างๆ การแยกออกเป็น ๒ ลักษณะนี้มาแบ่งชัดเจนเป็น ๒ ฝ่ายในประเทศลังกา^{๒๕} โดยเรียกฝ่ายที่อยู่ป่าว่า “พระอรัญวาสี” และเรียกฝ่ายที่อยู่ในเมืองว่า “พระคามวาสี”

พระภิกษุไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอรัญวาสีหรือคามวาสี ทุกรูปจะต้องสังกัดไม่วัดใดก็วัดหนึ่ง วัดฝ่ายคามวาสีนั้นอยู่ภายในหรือรอบนอกเมืองที่มีชุมชนอาศัยอยู่ แต่วัดฝ่ายอรัญวาสีจะต้องถอยร่นให้ห่างไกลชุมชนให้มากที่สุด แต่ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยการแบ่งปันอาหารจากสังคมยังต้องมีอยู่ ในพระวินัยกำหนดไว้ว่าวัดฝ่ายอรัญวาสีจะต้องตั้งไม่ห่างจากหมู่บ้านที่ใกล้ ที่สุดจนเกินไป คือให้อยู่ในระยะประมาณ ๕๐๐ ชั่วคันธนู หรือประมาณ ๑ กิโลเมตร^{๒๖} เพื่อเอื้อให้พระภิกษุสามารถเดินทางไปรับการบิณฑบาตและกลับมาทำนฉันอาหารเพล ก่อนเที่ยงวัน

วัดอรัญวาสี นิยมตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่าเขา ส่วนใหญ่มีเพียงกุฏิและศาลาโถงอเนกประสงค์ ไม่มีอาคารและแบบแผนมากนัก พระสงฆ์ฝ่ายนี้จะอยู่จำวัดเฉพาะเพียงช่วงเช้าพรรษา และจะมุ่งธุดงค์เข้าป่าลึก ปักกลด ผีกัดกรรมฐานจิต และจาริกไปเรื่อยๆ ก่อนกลับออกมาจำพรรษาที่วัดอีกครั้งเมื่อถึงฤดูเข้าพรรษาใหม่ ความต้องการทำสังฆกรรมใดๆ ก็เพียงอาศัยการกำหนดขึ้นใช้เพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเจดีย์ดูเหมือนจะไม่มีการสร้างในวัดอรัญวาสีหรือ “วัดป่า” แท้ๆเลย คงเป็นเพราะแนวความคิดของพระภิกษุสายนี้เน้นที่การปฏิบัติเพื่อให้เห็น “ธรรม” มากกว่า “รูป” ที่แม้เป็นตัวแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ก็ยังเป็นเพียงภาพสัญลักษณ์ที่ไม่ใช่วิถีทางแห่งการหลุดพ้น

^{๒๔} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพระพุทธเจดีย์**, (ธนบุรี : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **จาริกบุญจาริกธรรม**, หน้า ๓๒๕.

^{๒๖} โชติ ภัทธานมิตร, **สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๘๙.

วัดคามวาสี สร้างขึ้นสำหรับเป็นที่พึ่งของชุมชนหรือเมืองโดยตรง ภารกิจหลักของพระภิกษุสงฆ์ฝ่ายนี้มุ่งไปในทางปฏิบัติด้านพิธีกรรมทางศาสนา และการเน้นศึกษาทางหนังสือเพื่อแสวงหาความรู้ สำหรับใช้ในการสั่งสอนฆราวาสมากกว่าฝึกปฏิบัติด้านวิปัสสนาธุระ พระสงฆ์ฝ่ายนี้จึงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับโลกภายนอกตลอด ทำให้แนวทางหลักด้านปฏิบัติต้องเปลี่ยนไปจากการมุ่งหาหนทางเพื่อให้ “ตนเอง” พ้นจากสังสารวัฏ มาเป็นเพื่อช่วยให้ “ผู้อื่น” พ้นทุกข์แทน เป็นการปฏิบัติที่ไม่ใช่เพื่อมุ่งผลตรัสรู้และนิพพาน หากแต่การเน้นผลทางปริยัติธรรมทั้งค้อยี่จะช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่เวไนย สัตว์ทั้งปวงได้ก็เท่ากับเป็นการสั่งสมทานบารมีและยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้นในขณะเดียวกัน ถือเป็นหลักสำคัญในการฝึกจิตเพื่อการ “ละวาง” วัดประเภทนี้จะมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นอาคารมากกว่าวัดอรัญวาสี ตามความต้องการใช้งานการกำหนดแบบแผนทั้งด้านรูปแบบและแผนผังรวมมีกฎเกณฑ์ค่อนข้างชัดเจน

๒.๒.๖ การสร้างวัดในประเทศไทย

แบบอย่าง การสร้างวัดในสังคมไทยมีแบบอย่างที่เป็นอิทธิพลหลักจากลังกา เนื่องจากคนไทยนับถือพุทธศาสนาในลัทธิเถรวาทหรือหินยานผ่านมาทางสายของลังกา (แบบลังกาวงศ์)

มูลเหตุ คือการสร้างให้เป็นศาสนสถานเพื่อเอื้อต่อการกระทำศาสนพิธี และเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นผลสืบเนื่องจากเนื้อหาคำสอนใน “ไตรภูมิ” ที่ทรงนิพนธ์ขึ้นโดยพระยาสิทธิเทษตรีแห่งกรุงสุโขทัยในราวปี พ.ศ. ๑๘๘๘ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่จะเน้นในเรื่องของ บุญเพกตบุญญา อันเป็นเรื่องที่พรรณนาเกี่ยวกับสวรรค์และนรกเป็นอย่างมาก จึงกระตุ้นให้เกิดความกลัวในเรื่องของการทำความชั่ว และเร่งสร้างบุญความดี เพื่อจะได้ขึ้นไปเสวยสุขบนแดนสวรรค์หรือได้เกิดใหม่ในชาติภพหน้าที่เพียบพร้อมด้วยฐานันดรศักดิ์ที่สูงส่ง หรือเพื่อสั่งสมบุญสำหรับไปเกิดในยุคเดียวกับพระศรีอาริยมตตริย การทำบุญที่ได้มาถึงซึ่งอันสงส์มากที่สุดก็คือการสร้างวัดนั่นเอง เหตุนี้คนไทยจึงนิยมสร้างวัดกันมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย

๒.๒.๗ มูลเหตุการสร้างวัดในประเทศไทย

การสร้างวัดในประเทศไทยนั้น นอกเหนือจากจะเป็นการสร้างตามคติโบราณดังกล่าวแล้ว ในเวลาต่อมาก็ยังมีปัจจัยสำคัญหลักบางประการที่เป็นเหตุจูงใจไปสู่การสร้างวัด ดังนี้^{๒๗}

๑. สร้างเพื่อให้เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง เช่น การสร้างวัดพระมหาธาตุ เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หรือประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ อันเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของสังคมที่พระมหากษัตริย์ทุกยุคทุกสมัยพึงสรวงและนิยมสร้างขึ้นเป็นประเพณี เช่น วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วัดช้างล้อม อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัยสุโขทัย

๒. สร้างเพื่อให้เป็นวัดประจำวัง สำหรับพระมหากษัตริย์จะทรงใช้เป็นที่พักพระราชมณเฑียรหรือพระราชกุศล ส่วนใหญ่มักสร้างอยู่ติดกับพระบรมมหาราชวัง เช่น วัดเจดีย์เจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย, วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร

๓. สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นวัดประจำรัชกาล คตินิยมนี้ เพิ่งจะมีขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น วัดราชประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร เป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๔, วัดเบญจมบพิตรฯ

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๗-๘๘.

กรุงเทพมหานคร เป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๕, วัดพระราม ๙ กรุงเทพมหานคร เป็นวัดประจำรัชกาลที่ ๙

๔. สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ ในบริเวณที่เป็นนิวาสสถานเดิมของบุพการีของพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์หรือคหบดี เพื่อเป็นการอุทิศกุศลบุญแห่งการถวายที่ดินและการสร้างนั้นแต่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่น วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระเจ้าปราสาททองสร้างในนิวาสสถานเดิมของพระราชชนนี, วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง ณ ที่ที่เป็นนิวาสสถานเดิมของพระอัยยิกา พระอัยกีของพระองค์

๕. สร้างขึ้นบนพื้นที่เดิมซึ่งเคยเป็นที่ถวายพระเพลิง พระศพ หรือพระบรมศพมาก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นอนุสรณ์ในการรำลึกถึงบุคคลผู้นั้น รวมทั้งเป็นการอุทิศบุญแด่ผู้นั้นด้วย เช่น วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดี ทรงสร้าง ณ ที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระเจ้าอยู่หัว

๖. สร้างขึ้น ณ ที่ปรากฏเหตุการณ์สำคัญ เช่น วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่พระรามาธิบดีทรงทอดพระเนตรเห็นพระบรมสารีริกธาตุแสดงปาฏิหาริย์ตกลง ณ ที่ตั้งวัดแห่งนี้

๗. สร้างขึ้นตามคติประเพณีนิยมบางประการ เช่น การสร้างวัดคู่ฝั้วเมีย อย่างวัดกุฎีดาว, วัดสมณโกฐ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นวัดคู่ฝั้วเมียระหว่างพระเจ้าบรมโกศและพระมหาสี, วัดมกุฏกษัตริยารามและวัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร เป็นวัดคู่ฝั้วเมียระหว่างรัชกาลที่ ๔ และพระอัครมเหสี

หรือคติการสร้างวัดประจำเมือง อันเป็นคติที่สืบเนื่องมาแต่โบราณที่กรุงราชธานีจะต้องสร้างขึ้นไว้ให้เป็นที่ต้องมีทุกๆ ราชธานีที่ตั้งขึ้นใหม่มี ๔ วัด คือ วัดมหาธาตุ วัดพระเชตุพน วัดราชบูรณะ และวัดราชประดิษฐ์

๒.๒.๘ การขนานนามชื่อวัด

วัดต่างๆ ที่ปรากฏนามเพื่อเรียกขานกันนั้น มีที่มาแห่งการตั้งชื่อกันดังนี้^{๒๘}

๑. ขนานนามตามสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าประดิษฐานในวัดนั้น เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ คือ พระศรีสรรเพชญ์, วัดพระบรมธาตุฯ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

๒. ขนานนามตามฐานานุศักดิ์ของผู้สร้าง ผู้สร้างอุทิศให้ เช่น วัดราชบูรณะ หรือวัดราชประดิษฐ์ หมายถึงวัดที่พระราชาส่งขึ้น, วัดวรเชษฐาราม หมายถึงวัดที่พระมหากษัตริย์ผู้เป็นน้องคือพระเอกาทศรถสร้างอุทิศแด่พระนเรศวรพระเชษฐาราม, วัดคณิกาผล หมายถึงวัดที่เจ้าสำนักนางกลางเมืองชื่อแพง นำผลประโยชน์จากน้ำพักน้ำแรงของนางคณิกามาสร้าง

๓. ขนานนามตามเหตุการณ์ที่เป็นศุภนิมิตร์ เช่น วัดชนะสงคราม สมเด็จพระบรมราชาเจ้ามหาสุรสิงหนาทพระราชทานนาม ภายหลังชนะศึกสงคราม ๙ ทัพ, วัดแจ้ง (วัดอรุณราชวราราม)

^{๒๘} เนตรนภิศ นาควัชรและคณะ, วัดในกรุงเทพมหานคร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐-๑๑.

สมเด็จพระเจ้าตากสินพระราชนามใหม่ของวัดมะกอก ภายหลังจากทรงกู้อิสรภาพและเสด็จกรีธาพลมาทางชลมารก เพื่อมาตั้งราชธานีใหม่ที่กรุงธนบุรี พอถึงวัดมะกอกก็สว่างรุ่งแจ้งพอดี

๔. ขนานนามตามชื่อวัดสำคัญแต่โบราณ เช่น วัดพระเชตุพนฯ ชื่อวัดหรือพระอารามแห่งแรกแต่ครั้งพุทธกาล, วัดมเหยงคณ์ ชื่อวัดสำคัญในประเทศลังกา

๕. ขนานนามตามลักษณะสิ่งสำคัญภายในวัด เช่น วัดพระสี่อริยาบถ จังหวัดกำแพงเพชร มีพระพุทธรูป ๔ ปาง ยืน นั่ง เดิน นอน ประดิษฐานเป็นพระประธานในวัด, วัดระฆังโฆสิตาราม จังหวัดธนบุรี พบระฆังใบใหญ่เสียงดังกังวาน

๖. ขนานนามตามนามตำบลที่ตั้งหรือสภาพพื้นที่ตั้ง เช่น วัดวังแดงเหนือ วัดสามเสน วัดปากน้ำ

๗. ขนานนามตามชื่อผู้สร้าง เช่น วัดพิชัยญาติการาม วัดประยุรวงศาราม วัดพระยาไกร วัดยายร่ม

๘. ขนานนามจากสาเหตุอื่นๆ ซึ่งมีผู้ตั้งขึ้นหรือเรียกขาน เช่น วัดไก่เตี้ย วัดช่องลม วัดสี่กุก วัดใหม่ วัดสว่างอารมณ์

(๙) ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด

สังคมไทยเคารพศรัทธาต่อพระภิกษุมาก เนื่องจากเชื่อว่า พระภิกษุ นั้นเป็นผู้มีความรู้มากกว่าฆราวาส เป็นผู้ทรงศีล ย่อมพูดแต่สิ่งเท็จจริง และเป็นครูบาอาจารย์^{๒๙} ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่มีต่อวัดจึงผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิตของ

ส่วน วัด นั้นเป็นสถานที่รับใช้บริการงานประเพณีการทำบุญต่างๆเพื่อให้เกิดกุศลบุญแก่ฆราวาส เนื่องในวันสำคัญทางศาสนาซึ่งมีอยู่แทบตลอดทั้งปี รวมทั้งเป็น

- สถานที่ให้การศึกษาแก่ชุมชน นับแต่การบวชเณรจนถึงบวชเป็นพระภิกษุ
- สถานที่ให้ความสงบเยือกเย็นทางใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกปฏิบัติ

ธรรม สมาธิ

- เป็นสถานที่ชุมนุมของสังคมทุกกาลวาระ เช่น การประชุมกรรมการหมู่บ้าน งานเทศกาลรื่นเริงที่มีการออกร้าน มีมหรสพต่างๆ เป็นต้น

- เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเนื่องในการตาย เช่น การตั้งศพสวด พระอภิธรรม การเผาศพ

๒.๒.๑๐ ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับวัง

พระมหากษัตริย์ในอุดมคติของสังคมไทย จะสมบูรณ์แบบได้นั้น ต้องแสดงศักยภาพของพระองค์ใน ๒ ลักษณะ คือ ความเป็นพระจักรพรรดิราชที่สามารถปกป้องปวงประชาให้อยู่เย็นเป็นสุขจากศัตรู และ ความเป็นพระมหาธรรมราชา หมายถึง พระราชาผู้ทรงคุณธรรม ดังนั้นพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์จึงทรงดำเนินนโยบายตามแนวความคิดดังกล่าวนี้มาโดยตลอด โดยการสร้างบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่างๆก็เพื่อส่งเสริมให้ภาพลักษณ์แห่ง ความเป็น “ธรรมราชา” ของพระองค์สมบูรณ์แบบขึ้น นอกเหนือจากการอาศัยศาสนาช่วยในพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นเอง

^{๒๙} ชัย เรืองศิลป์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ.๒๓๕๒-๒๔๕๓ ด้านสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรรณการพิมพ์, มปท), หน้า ๔๓๓.

๒.๒.๑๑ ความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และวัง

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยดังกล่าวมาทั้งหมด มีความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันหลัก ๓ประเภท คือ บ้าน วัด และวัง สถาบันทั้ง ๓ หน่วยนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันตลอดเวลา โดย “วัง” นั้นอยู่ในสถานะของที่ประทับแห่งกษัตริย์หรือผู้นำของสังคมและประเทศชาติ วังจึงเป็นเสมือนหนึ่งสัญลักษณ์แห่งศูนย์รวมในทางอาณาจักร ในขณะที่ “บ้าน” เป็นที่พักอาศัยของเหล่าทวยราษฎร์ เป็นหนึ่งในโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับ “วัด” อันเป็นที่ตั้งของพุทธสถานนั้น ก็จะต้องดำรงอยู่ในฐานะศูนย์รวมทางจิตใจที่เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่าง “วัง” กับ “บ้าน” หรืออีกนัยยะหนึ่งระหว่าง “กษัตริย์” กับ “ราษฎร์” เมื่อไทยรับเอาอิทธิพลความเชื่อในเรื่องของ “สมมุติเทพ” จากขอมเข้ามาใช้ในสังคมสมัยอยุธยาภาพลักษณ์และบทบาทแห่งกษัตริย์ของไทยยังมีความสูงส่งและศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ขึ้น จนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกษัตริย์กับราษฎร์กลับมีช่องว่างห่างกันมาก “วัด” จึงเป็นเสมือนสายใยที่เชื่อมโยงช่องว่างดังกล่าวไว้ วัดสำคัญๆโดยเฉพาะอย่างวัดมหาธาตุ ถูกสถาปนาขึ้นด้วยชนชั้นปกครองทั้งสิ้นเนื่องจากต้องอาศัยกำลังและทรัพย์สินในการก่อสร้างจำนวนมาก วัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้นจึงวิจิตรบรรจงงดงาม เมื่อวัดดังกล่าวถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศูนย์รวมในทางจิตใจของชุมชน กษัตริย์ในฐานะผู้สร้างวัดก็ย่อมได้รับความเคารพศรัทธาและชื่อเสียงรักภักดีจากทวยราษฎร์ในชุมชนนั้นโดยปริยาย อำนาจและพลังมวลชนที่กษัตริย์พึงจะได้มาอาศัยการสื่อสารผ่านทางเจ้าอาวาสวัดต่างๆนี้โดยตรงนี้คือความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของบ้าน

วัด และวัง โดยสรุปแล้ววัดในสถานะที่เป็นศูนย์กลางของสังคมจึงมีความสำคัญและบทบาทหน้าที่ ดังนี้ คือ^{๓๐}

๑. วัดในฐานะตัวแทนความเจริญและความมั่นคงของแผ่นดิน
๒. วัดในฐานะสถาบันผู้สืบทอดศาสนาให้ยั่งยืน
๓. วัดในฐานะสถานที่ให้การศึกษา
๔. วัดในฐานะที่พึ่งทางกายและใจของสังคม
๕. วัดในฐานะศูนย์รวมของศิลปกรรม

๒.๒.๑๒ การใช้พื้นที่ของวัด

วัดโดยทั่วไปนิยมแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น ๓ ส่วนใหญ่ๆ คือ

๑. เขตพุทธาวาส
๒. เขตสังฆาวาส
๓. เขตธรณีสงฆ์

๑. เขตพุทธาวาส เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะคำว่าพุทธาวาส มีความหมายเป็นสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้า (พุทธาวาส = พุทธะ+อาวาส) เขตพุทธาวาสมักประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหลักสำคัญๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมต่างๆ คือ

- ๑) พระเจดีย์ พระมณฑป พระปราสาท : อาคารที่สร้างเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางหลักของวัด
- ๒) พระอุโบสถ : อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในการทำสังฆกรรม

^{๓๐} เนตรนภิศ นาควัชรและคณะ, วัดในกรุงเทพมหานคร, หน้า ๒๕๒-๒๘๘.

- ๓) พระวิหาร : อาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างพระสงฆ์และฆราวาส
- ๔) เจดีย์ (มณฑป, ปราสาท) ราย เจดีย์ (มณฑป, ปราสาท) ทิศ : อาคารที่ใช้บรรจุอัฐิหรือประกอบเพื่อให้ฝังรวมสมบูรณ
- ๕) หอระฆัง : อาคารที่ใช้เป็นเครื่องตีบอกเวลาสำหรับพระภิกษุสงฆ์
- ๖) ศาลาต่างๆ เช่น
- ศาลาราย : อาคารที่ใช้เป็นที่นั่งพักของผู้มาเยือน
 - ศาลาทิศ : อาคารที่ใช้ล้อมอาคารสำคัญสำหรับให้ภุคฆ์สถันั่งพัก หรือประกอบเพื่อให้ฝังรวมสมบูรณ
- ๗) พระระเบียง : อาคารที่ล้อมอาคารหลักสำคัญหรือล้อมแสดงขอบเขตแห่งพุทธาวาส
- ๘) พลัปปลาเปลื้องเครื่อง : อาคารที่ใช้สำหรับเป็นที่พระมหากษัตริย์เปลี่ยนชุดฉลองพระองค์ในวาระที่ทรง เสด็จพระราชดำเนินเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล

พระเจดีย์ พระปราสาท และพระมณฑป ถือเป็นอาคารที่สำคัญที่สุดในฐานะหลักประธานของวัด จึงมักถูกวางตำแหน่งลงในผังตรงส่วนที่สำคัญที่สุดของเขตพุทธาวาส เช่น บริเวณกึ่งกลางหรือศูนย์กลางหรือแกนกลางของผัง อาคารสำคัญรองลงมากลุ่มแรกคือ พระอุโบสถและพระวิหาร ซึ่งอาคารทั้ง ๒ ประเภทนี้มักใช้ประกอบคู่กันกับพระเจดีย์เสมอ หรืออาจใช้ประกอบร่วมกันทั้ง ๓ ประเภท คือ พระอุโบสถ พระเจดีย์ และพระวิหาร ทั้งนี้เนื่องเพราะอาคารทั้ง ๒ ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

อย่างไรก็ตามตำแหน่งของอาคารก็ไม่มีข้อกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวเสมอไป (ยกเว้นพระเจดีย์ ที่ยังคงตั้งอยู่ในตำแหน่งหลัก) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวความคิดและคตินิยมของแต่ละสมัยเป็นปัจจัยสำคัญ

สำหรับอาคารประเภทอื่นๆ เช่น พระระเบียง ศาลาราย จะปรากฏร่วมในผังในลักษณะอาคารรองกลุ่มที่ ๒ ซึ่งเป็นเพียงองค์ประกอบที่สร้างให้ผังมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะในแง่ของประโยชน์ใช้สอย หรือในเชิงความหมายของสัญลักษณ์ตามคติความเชื่อก็ตาม โดยมักปรากฏในลักษณะที่โอบล้อมกลุ่มอาคารหลักประธานสำคัญเหล่านั้น

๒.๒.๑๓ ลักษณะการวางตำแหน่งอาคารในผังเขตพุทธาวาส

พื้นฐานพุทธสถาปัตยกรรมของไทยมีแบบแผนและแนวความคิดรวมทั้งคติความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียและลังกา เนื่องจากศาสนาพุทธในไทยได้รับการเผยแพร่มาจากทั้งอินเดียโดยตรง และผ่านทางลังกา แม้ว่าจะมีเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงนั้นยังคงตั้งอยู่บนกรอบของเค้าโครงที่เป็น แม่บทเดิม นั่นคือการสร้างพระเจดีย์ให้เป็นประธานของพระอาราม โดยมีพระวิหารซึ่งเป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมอยู่เบื้องหน้า ซึ่งได้พัฒนาการมาจากการสร้างพระเจดีย์อยู่ตอนท้ายของ “เจดีย์สถาน” ภายในถ้ำวิหารของพุทธสถานในอินเดีย ก่อนที่จะมีการสร้างอาคารที่เป็นพระวิหารในที่แจ้งขึ้น โดยพระเจดีย์นั้นหลุดออกไปอยู่นอกอาคาร^{๓๑}

^{๓๑} น. ณ ปากน้ำ, “วิวัฒนาการสถูปเจดีย์”, วารสารเมืองโบราณ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๔, (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๒๗) : ๙๑-๙๓.

พร้อมกับสร้างรูปพระพุทธรูปไว้ ณ ตำแหน่งที่เคยตั้งพระเจดีย์ภายในห้องพิธีนั้น เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะองค์ประธานของการประชุมกิจของสงฆ์ที่จะมีขึ้น^{๓๒}

พุทธสถานในประเทศไทยก็อาศัยกฎเกณฑ์ของการวางแผนผังเช่นนี้มาใช้ในวิถี ปฏิบัตินับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑ ตรงกับสมัยทวารวดีเป็นต้นแบบสืบมาจนถึงปัจจุบัน บนความเปลี่ยนแปลงและคลี่คลาย แบบอย่างของแผนผังที่มีอาคารหลัก คือพระเจดีย์ (พระปรางค์, พระมณฑป) พระวิหาร และพระอุโบสถ ในลักษณะต่าง ๆ กัน ๕ แบบ ดังนี้

๑. ผังแบบแนวแกนเดี่ยว หมายถึงการออกแบบผังพุทธาวาสที่มีพระเจดีย์ (พระปรางค์ พระมณฑป) และพระวิหาร หรือพระเจดีย์ (พระปรางค์, พระมณฑป) และพระอุโบสถ หรือทั้งพระเจดีย์ (พระปรางค์, พระมณฑป) พระอุโบสถและพระวิหารวางเรียงอยู่บนแนวแกนหลักประธานเพียงแนวเดียว เช่น พระอุโบสถหรือพระวิหารจึงมีวางทางด้านหน้าของพระเจดีย์เสมอใน ลักษณะของแนวแกนตั้ง เพื่อว่าเวลาประกอบพิธีกรรมทุกผู้ทุกนาม ณ ที่นั้นจะได้หันหน้าไปยังพระองค์ และถึงแม้ว่าบางครั้งจะมีการใช้ประกอบร่วมกันทั้ง ๓ อย่างก็ตาม อาทิเช่น พระวิหารวาง ด้านหน้าสุด มีพระเจดีย์อยู่กลาง และพระอุโบสถอยู่ด้านหลัง ตัวพระอุโบสถด้านหลังนั้น ก็มักจะหัน ส่วนหน้าของอาคารไปทางด้านหลังด้วย เพื่อว่าเวลาที่เข้าไปทำสังฆกรรม จะยังคงสามารถหันหน้าเข้า สู่องค์พระเจดีย์ได้เช่นเดียวกัน

พระวิหารและพระเจดีย์

๑) วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย

๒) วัดราชประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร

พระอุโบสถและพระปรางค์

๑) วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระอุโบสถ พระเจดีย์ และพระวิหาร เช่น

๑) วัดกุฎีดาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒) วัดสมณโกฏ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓) วัดปทุมวนาราม กรุงเทพมหานคร

๒. ผังแบบแนวแกนคู่ หมายถึง การออกแบบแผนผังพุทธาวาส โดยการสร้างแนวแกนประธาน ๒ แนวขนานคู่กัน ทั้งนี้เพื่อหมายให้แนวแกนทั้ง ๒ มีความสำคัญเท่าๆกัน แล้วกำหนดวางอาคารหลักสำคัญลงบนแนวแกนทั้ง ๒ นั้น เช่น วัดสุวรรณาราม จังหวัดธนบุรี วัดสุวรรณดาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. ผังแบบแนวขนาน ๓ แกน หมายถึง การออกแบบแผนผังพุทธาวาส โดยการสร้างแกนประธานขึ้น ๓ แนวขนานกัน หรือการสร้างแนวแกนหลักประธานขึ้นแกนหนึ่งแล้วสร้างแนวแกนย่อยหรือแกนรอง ประกอบขนานอีก ๒ ข้างแนวแกนนั้น ก่อนวางอาคารหลักสำคัญแต่ละแนวแกน เช่น วัดเทพธิดาราม กรุงเทพมหานคร

^{๓๒} กรมศิลปากร, *วิวัฒนาการพุทธสถานของไทย*, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๙๕.

๔. ผังแบบแนวแกนฉาก หมายถึง การออกแบบแผนผังพุทธาวาส โดยการสร้างแนวแกนประธานขึ้นแกนหนึ่งแล้วสร้างแนวแกนย่อยวางขวางในทิศทางที่ตั้งฉากกับแกนประธาน มีพระวิหารอยู่หน้าพระเจดีย์ประธาน พระอุโบสถวางขวางในทิศทางตั้งฉากในตอนท้ายของพระเจดีย์ เช่น วัดนางพญา จังหวัดสุโขทัย, วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร

๕. ผังแบบกากบาท หมายถึง การออกแบบแผนผังพุทธาวาส โดยการสร้างแนวแกนประธานขึ้นแกนหนึ่งแล้วสร้างแนวแกนย่อยอีกแนววางขวางในทิศทางที่ตั้งฉากตัดกับแกนประธาน ผังลักษณะนี้มักเป็นวัดที่มีพระวิหารหลวง พระวิหารทิศและพระระเบียงซีกเป็นวงล้อมพระเจดีย์หรือพระปรมาภิไธยประธาน เช่น ผังวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพมหานคร

๒. เขตสังฆาวาส หมายถึง ขอบเขตบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัด ที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีการใดทางศาสนา โดยตรง คำว่า สังฆาวาส มาจาก สงฆ์ + อาวาส แปลว่า ที่อยู่แห่งหมู่สงฆ์พื้นที่บริเวณนี้จึงมักมีขอบเขตที่มิดชิดและประกอบไปด้วยอาคารสถานที่สัมพันธ์เฉพาะกับกิจกรรมและวัตรปฏิบัติที่เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของ เพศสมณะเท่านั้น อันได้แก่

๑. กุฏิ : อาคารที่ใช้สำหรับอาศัยหลับนอน
๒. กัปปียกุฏิ : โรงเก็บอาหาร
๓. หอฉัน : อาคารที่ใช้เป็นที่ฉันภัตตาหาร
๔. วัจจกุฏิ : อาคารสำหรับใช้ขับถ่าย
๕. ศาลาการเปรียญ : อาคารที่ใช้เป็นที่เรียนหนังสือของพระสงฆ์
๖. หอไตร : อาคารที่ใช้เก็บรักษาคัมภีร์ทางศาสนา
๗. ชันดาฆร : โรงรักษาไฟและต้มน้ำ
๘. ธรรมศาลา : โรงเทศนาธรรม
๙. ห้องสรงน้ำ : ห้องชำระกาย
๑๐. ศาลาทำน้ำ : อาคารที่ใช้เป็นท่าและทางเข้าสู่วัดทางน้ำ

๒.๒.๑๔ ลักษณะการวางตำแหน่งอาคารในผังเขตสังฆาวาส

กุฏิถือเป็นอาคารหลักสำคัญ โดยมีอาคารประเภทอื่นประกอบเพื่อประโยชน์ใช้สอยที่เกี่ยวข้องกัน ส่วนใหญ่ไม่มีกฎเกณฑ์การวางผังมากนัก นอกจากบางประเภทของวัด ชั้นของวัด ที่ตั้งรวมทั้งขนาดยังมีผลต่อการจัดวางผังของเขตนี้ กล่าวคือหากเป็นวัดราษฎร์ขนาดเล็กอยู่ในแถบถิ่นชนบท นิยมวางตัวกุฏิกระจายตัวเป็นหลังๆ อาคารที่เป็นองค์ประกอบรองหลังอื่นๆ ก็จะจัดวางอยู่ในตำแหน่งที่สะดวกต่อการใช้สอยของพระภิกษุ ส่วนใหญ่จะจัดกุฏิให้อยู่เป็นกลุ่ม โดยอาจแยกเป็นหลังๆหรือต่อเชื่อมด้วยชานเป็นหมู่หรือคณะฯ มีหอฉันอยู่ตรงกลางชาน ถัดเลยออกมาจะเป็นเรือนเว็จกุฏิ ซึ่งปัจจุบันอาจรวมเข้ากับห้องสรงน้ำและมักสร้างต่อเรียงเป็นแถวๆ

สำหรับกัปปียกุฏิหรือโรงเก็บอาหารก็มักรวมเข้ากับเรือนชันดาฆรเป็นอาคารหลังเดียวกัน โดยอาจมีเพียงจุดเดียวรวมกันสำหรับวัดขนาดเล็ก หรือแยกเฉพาะตามหมู่หรือคณะสำหรับวัดขนาดใหญ่

ส่วนหอไตรก็จะแยกออกไปตั้งเดี่ยวอยู่กลางสระน้ำใหญ่ เช่นเดียวกับศาลาการเปรียญที่มักตั้งอยู่ในตำแหน่งที่พระสงฆ์ทั้งปวงสามารถเข้ามาใช้สอยได้อย่างสะดวกทั่วถึง ขณะเดียวกัน

ก็สามารถเชื่อมต่อประชาชนที่เข้ามาใช้ประโยชน์ด้วย มักวางอยู่ด้านหน้าเขตสังฆาวาสหรือบริเวณส่วนที่ติดกับเขตพุทธาวาส หรืออาจอยู่ทางด้านข้างของเขตธรณีสงฆ์ ที่ประชาชนสามารถเข้ามาได้ง่าย ส่วนธรรมศาลาจะมีขึ้นหากวัดนั้นไม่มีศาลาการเปรียญ

แต่สำหรับวัดขนาดใหญ่ ผังเขตสังฆาวาสค่อนข้างจะมีระเบียบแบบแผนชัดเจน โดยเฉพาะวัดหลวงจะมีการกำหนดตำแหน่งที่ตั้งและระบบของโครงสร้างผังอย่าง ตั้งใจด้วยการแบ่งเป็น “คณะ” โดยแบ่งขนาดตามจำนวนพระสงฆ์และองค์ประกอบย่อย เช่น หอฉัน หอไตร เว็จกุฎี กัปปียกุฎี ฯลฯ ของแต่ละคณะซึ่งวิธีการจัดแบ่งก็อาศัยการแบ่งซอยออกเป็นลักษณะอย่างช่องพิกัด (Grid) อาทิเช่น เขตสังฆาวาส, วัดพระเชตุพน กรุงเทพมหานคร, วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร

๓. เขตธรณีสงฆ์ หมายถึงเขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลืจากการจัด แบ่งเขตสำคัญ คือ เขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณะประโยชน์ในลักษณะ ต่างๆของวัด เช่น ใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่นให้วัด หรือใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่นๆ เช่น สร้างเมรุสำหรับฌาปนกิจศพชุมชน ตั้งโรงเรียน เพื่อให้การศึกษาแก่สังคมแบ่งเป็นพื้นที่ให้คฤหัสถ์เช่าเพื่อใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน อาทิการสร้างตึกแถว หรือทำเป็นตลาด เป็นต้น

การแบ่งพื้นที่วัดออกเป็น ๓ ส่วนนี้ ในเชิงการออกแบบทางสถาปัตยกรรมจึงให้หมายถึงส่วนหนึ่งคือเขตพุทธาวาสถูกใช้ เป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ (Semi-Public Zone) อีกส่วนหนึ่งคือเขตสังฆาวาสที่ใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว (Private Zone) เฉพาะของพระสงฆ์ ส่วนเขตธรณีสงฆ์ก็เป็นเสมือนเขตพื้นที่สาธารณะ (Public Zone) สำหรับคนทั่วไป

๒.๒.๑๕ ความสัมพันธ์ระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส

ความสัมพันธ์เฉพาะแต่ละระหว่างเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสนั้น ในดินแดนของไทยนับแต่สมัยสุโขทัยลงมาจะมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันในลักษณะของผัง ซึ่งมีอยู่ ๕ แบบด้วยกันคือ

๑. แบบประภหน้า-หลัง หมายถึงการแบ่งเขตพื้นที่พุทธาวาสและสังฆาวาสออกเป็น ๒ ส่วน ในลักษณะแกนตั้ง ตามแนวทิศการหันหน้าออกไปทางด้านทางเข้าหลักของวัด โดยมีเขตพุทธาวาสตั้งอยู่ส่วนหน้า ส่วนเขตสังฆาวาสอยู่เลยต่อออกไปทางด้านหลัง เช่น วัดเทพธิดา วัดชนะสงคราม วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพมหานคร

๒. แบบชิดข้าง หมายถึงการแบ่งเขตพื้นที่วัดออกเป็น ๒ ส่วน โดยทั้งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสจะวางประกบชิดกันและต่างหันไปทางด้านหน้าวัด ซึ่งเขตสังฆาวาสนั้นจะประกบทางด้านซ้ายหรือขวาก็ได้ เช่น วัดพระสี่อริยาบ จันทบุรี กำแพงเพชร วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร

๓. แบบคู่ประกบ หมายถึง การแบ่งเขตพื้นที่วัดออกเป็น ๓ ส่วน โดยวางเขตพุทธาวาสอยู่ตรงกลาง ส่วนเขตสังฆาวาสก็แยกเป็นอีก ๒ ส่วน วางประกบข้างซ้ายและขวาของเขตพุทธาวาสนั้น เช่น วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดราชสิทธาราม กรุงเทพมหานคร

๔. แบบล้อม ๓ ด้าน หมายถึงการปรับพื้นที่เขตสังฆาวาส ให้มีรูปลักษณะพื้นที่หักเป็นรูปตัว U เพื่อใช้โอบล้อมเขตพุทธาวาสไว้ตรงกลาง ซึ่งตั้งอยู่ตรงส่วนด้านหน้าของวัด การปิดล้อม

ลักษณะเช่นนี้มักใช้กับวัดที่มีพื้นที่และจำนวนพระภิกษุสงฆ์มากๆ เช่น วัดราชนันทาราม กรุงเทพมหานคร

๕. แบบโอบหักศอก หมายถึง การปรับส่วนปลายของพื้นที่เขตสังฆาวาสให้หักเลี้ยวไปทางด้านใดด้านหนึ่งเพื่อโอบล้อมส่วนท้ายของเขตพุทธาวาส ทำให้เกิดรูปลักษณะพื้นที่สังฆาวาสนี้คล้ายตัว L เช่น วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

ความสัมพันธ์ระหว่างเขตแดนทั้ง ๒ นี้ มีข้อสังเกตอยู่ประการหนึ่งว่าการวางเขตพุทธาวาส จะถูกกำหนดเอาไว้ว่าต้องอยู่ทางด้านหน้าเสมอ และไม่เคยมีปรากฏว่าจะมีวัดใดที่วางเขตสังฆาวาสเอาไว้ขวางทางเข้าด้านหน้า เขตพุทธาวาส

สำหรับ “เขตธรณีสงฆ์” นั้น มักจะอยู่บริเวณส่วนที่เป็นด้านข้างใดด้านหนึ่งหรือบริเวณส่วนด้านหลังของ พื้นที่วัดเสมอ เช่น วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร มีเขตธรณีสงฆ์ผืนใหญ่อยู่บริเวณส่วนหลังของวัด เป็นต้น

ดังนั้นโดยนัยนี้แสดงให้เห็นว่า เขตพุทธาวาสเป็นเขตแดนที่สำคัญที่สุดกว่าพื้นที่ส่วนอื่นใดทั้งหมดภายในวัด

๒.๒.๑๖ องค์ประกอบสำคัญในเขตพุทธาวาส

๑. พระเจดีย์

พระเจดีย์ : ชื่อเรียกสิ่งก่อสร้างในงานสถาปัตยกรรมไทยประเภทหนึ่ง มีรูปทรงสี่เหลี่ยมคล้ายรูปกรวยแหลม นิยมใช้เป็นหลักประธานของวัด ในฐานะที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าหรือในฐานะสื่อสัญลักษณ์แทน พระสัพพัญญูเจ้า

คำว่าเจดีย์มีที่มาจากคำว่า “เจติยะ” ในภาษาบาลี หรือ “เจตย” ในภาษาสันสกฤต ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง เพราะหมายถึงสิ่งที่ใช้เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึง หรือสิ่งที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องรำลึก^{๓๓} ทั้งนี้ เฉพาะแต่เจดีย์ครั้งหลังพุทธกาลที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น มีการกำหนดให้สร้างขึ้น ๔ อย่าง^{๓๔} ได้แก่

๑. ธาตุเจดีย์ คือ สิ่งก่อสร้างอย่างที่เรียกว่า “พระสถูป” ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

๒. ธรรมเจดีย์ คือ พระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้า ทั้งที่จารึกลงเป็นพระคัมภีร์หรือหนังสือ เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือแผ่นจารึกอักษรธรรม เป็นต้น

๓. บริโภคเจดีย์ คือ สถานที่สำคัญ ๔ แห่ง ที่เคยเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์เมื่อครั้งยังมีพระชนม์ชีพอยู่ซึ่งทรงอนุญาตให้ใช้เป็นสังเวชนียสถานสำหรับพุทธศาสนิกชนใช้เป็นรำลึกถึงพระองค์ ได้แก่

๑) ณ ปาลุมพินัน เมืองกบิลพัสดุ์ สถานที่ทรงประสูติ

๒) ณ ต้นโพธิ์ ตำบลพุทธคยา สถานที่ทรงตรัสรู้

๓) ณ ตำบลอิสิปตนะมฤคทายวัน เมืองพาราณสี สถานที่ทรงปฐมเทศนา

^{๓๓}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปกรรม อักษร ข-ฉ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเพื่อนพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๕๑.

^{๓๔}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์, หน้า ๗-๘.

๔) ณ ตำบลสาละวัน เมืองกุสินารา สถานที่ทรงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

๔. อุเทสิกเจดีย์ คือ สิ่งที่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศต่อพระพุทธรองค์ เช่น พระพิมพ์ดินเผา พระพุทธรูปปลี เป็นต้น

เชื่อกันว่ารูปแบบลักษณะเดิมของ “พระสถูป” นั้น มาจากการอิงแบบอย่างลักษณะของเนินดินที่พูนเป็นโคก ตรงที่ฝังอัฐิธาตุในวัฒนธรรมของชาวอินเดียที่นิยมให้มีการปกรัณหรือฉัตรบนโคกนั้นเพื่อแสดงเกียรติยศสำหรับบุคคลสำคัญซึ่งในเวลาต่อมาเมื่อมีการสร้าง เป็นพระสถูปก็อาศัยรูปแบบลักษณะนั้น โดยเฉพาะพระสถูปของพระพุทธรองค์ นอกจากสร้างเป็นรูปโดมกลมใหญ่บนฐานสูงและทำเป็นเสาหินรับแผ่นหินกลมอย่าง ฉัตรแล้ว การทำเป็นปลีปลีรูป ๔ เหลี่ยมเหนือยอดพระสถูปกลมเพื่อตั้งรับฉัตร ก็นับได้ว่าเป็นการสร้างสัญลักษณ์เพื่อให้หมายถึง “พระรัตนปลีปลี” แห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง และองค์ประกอบดังกล่าวนี้เอง คือที่มาของการพัฒนารูปแบบพระสถูปเจดีย์ที่ให้อิทธิพลต่อกลุ่มประเทศต่างๆ ที่รับและนับถือพระพุทธศาสนา ต่อจากอินเดียในเวลาต่อมา

ลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

พระเจดีย์ในประเทศไทย จากหลักฐานที่ปรากฏที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบได้ในปัจจุบันคือสมัย ทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๘) ซึ่งส่วนใหญ่พังทลายเหลือแต่แนวฐาน จึงต้องสันนิษฐานรูปแบบจากพระสถูปจำลองขนาดเล็ก หรือจากภาพปูนปั้นเหนือผนังถ้ำบางแห่งหรือจากภาพสลักบนใบเสมาสมัยเดียวกัน ทำให้พอเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ ๔ อย่าง คือ ฐาน องค์ระฆัง ปลีปลี และยอด ซึ่งเป็นแบบแผนที่รับมาจากต้นแบบในอินเดีย สมัยต่อๆ มาจึงได้พัฒนารูปแบบต่างๆไปตามยุคสมัยจวบจนถึงปัจจุบัน ภายใต้รูปแบบและลักษณะที่ตั้งอยู่บนกรอบโครงรูปทรงหลักที่มีอยู่ ๔ แบบคือ

๑. เจดีย์ทรงกลม หมายถึง พระเจดีย์ซึ่งมีโครงสร้างรูปทรงลักษณะโดยรวมเป็นอย่างรูปกรวยกลม พระเจดีย์ทรงกลมนี้ถือเป็นแบบแผนเฉพาะของพระเจดีย์ในประเทศไทยที่นิยมสร้างกันมาแทบทุกสมัย เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, วัดราชสิทธิาราม จังหวัดธนบุรี

๒. เจดีย์ ๘ เหลี่ยม หมายถึง พระเจดีย์ที่มีโครงสร้างรูปทรงลักษณะโดยรวมเป็นรูปกรวยแหลมแปดเหลี่ยม มีองค์ประกอบที่ใช้แบบแผนคล้ายกับพระเจดีย์ทรงกลมทั่วไป พระเจดีย์ทรงนี้มีพัฒนาการจากรูปแบบเจดีย์ทรงกลมอีกชั้นหนึ่ง โดยแทนที่จะเน้นตัวองค์ระฆังกลับเน้นที่ส่วนฐานแทนด้วยการยึดฐานขึ้นจนกลายเป็นส่วนสำคัญไป เช่น วัดธรรมิกราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, วัดสุพรรณาวาส จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓. เจดีย์ ๔ เหลี่ยม หมายถึง พระเจดีย์ที่มีโครงสร้างรูปทรงลักษณะโดยรวมเป็นอย่างรูปกรวย ๔ เหลี่ยม แบ่งเป็น

๓.๑ เจดีย์ ๔ เหลี่ยมย่อมุม เป็นการนำองค์ประกอบและรูปทรงของเจดีย์ทรงกลมมาปรับเป็นเจดีย์ ๔ เหลี่ยมย่อมุม มีทั้งย่อเหลี่ยมไม้ ๑๒ ๑๖ และ ๒๐ ในเวลาต่อมาได้พัฒนารูปทรงเส้นกรอบนอกของโครงรูปให้เรียวแหลมยิ่งขึ้น เรียกรูปทรงอย่างนี้ว่า “ทรงจอมแห” หรือ “ไม้เรียวหวดฟ้า”

๓.๒ เจดีย์ ๔ เหลี่ยมฐานสูง เป็นแบบอย่างที่ใช้วิธียึดฐานปัทม์ชั้นบนให้สูงขึ้น เพื่อเป็นเรือนธาตุขององค์พระเจดีย์ ประดับซุ้มจระนำ นอกจากนี้ในบางสมัย อาทิ สมัยศรีวิชัยหรือล้านนา

นิยมทำเจดีย์จำลองขนาดเล็กประดับที่มุมทั้ง ๔ เหนือเรือนธาตุอีกด้วย เช่น เจดีย์ราย วัดเจดีย์เจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย, เจดีย์รายวัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, พระเจดีย์เชียงยืน จังหวัดลำพูน

๔. เจดีย์แบบเบ็ดเตล็ด หมายถึง พระเจดีย์ที่มีรูปแบบลักษณะเฉพาะที่ใช้กันในบางกลุ่มบางพื้นที่ ที่ไม่จัดให้อยู่ในรูปแบบทั้ง ๓ ลักษณะดังที่กล่าวมาแล้วเช่น

๔.๑ ทรงดอกบัวตูม คือ พระเจดีย์รูปทรงสูง มีฐานเชิงซ้อนลดหลั่นขึ้นไปรับเรือนธาตุ เเทนปลายยอดด้วยรูปดอกบัวตูม

๔.๒ ทรงปราสาท คือ พระเจดีย์ทรง ๔ เหลี่ยม ที่มีรูปแบบของส่วนยอดอาคารทำเป็นชั้นคล้ายหลังคาซ้อนกันหลายๆชั้น ก่อนรับองค์ระฆังกลมบนส่วนปลายนิยมกันในกลุ่มพระเจดีย์แถบล้านนา เช่น เจดีย์ทรงดอกบัวตูม วัดสวนแก้วอุทยานน้อย จังหวัดสุโขทัย, เจดีย์ทรงดอกบัวตูม วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

ประเภทและตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร

พระเจดีย์ที่ใช้ประกอบในผังเขตพุทธาวาส โดยทั่วไปแยกออกได้เป็น ๕ ประเภทตามตำแหน่งที่ตั้งและหน้าที่ คือ

๑. เจดีย์ประธาน หมายถึง พระเจดีย์ที่ถูกกำหนดให้เป็นอาคารหลักประธานของวัด จึงมักเป็นพระเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในผัง ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ ณ บริเวณกึ่งกลางผังหรือบนแนวแกนหลักด้านหลังพระอุโบสถหรือพระวิหาร ตำแหน่งเจดีย์ประธาน เช่น วัดกุฎีดาว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เจดีย์ประธาน วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

๒. เจดีย์ราย หมายถึง พระเจดีย์ขนาดย่อมที่ประกอบในผังในฐานะพระเจดีย์รอง โดยจะวางอยู่เรียงรายรอบอาคารประธาน เจดีย์ราย วัดพระศรีสรรเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, เจดีย์ราย วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร

๓. เจดีย์ทิศ หมายถึง พระเจดีย์รองสำคัญในผังที่ถูกกำหนดให้ตั้งประกอบในผังที่ทิศทั้ง ๔ หรือมุมทั้ง ๔ ของผัง อย่างที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เจดีย์มุม” ตำแหน่งเจดีย์ทิศวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔. เจดีย์คู่ หมายถึง พระเจดีย์ที่ทำเป็นคู่ ตั้งอยู่ด้านหน้าอาคารสำคัญอย่าง พระอุโบสถหรือพระวิหาร หรือพระปรางค์ เจดีย์คู่ วัดชินวร จังหวัดธนบุรี, เจดีย์คู่ วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๕. เจดีย์หมู่ หมายถึง พระเจดีย์ที่สร้างเป็นกลุ่มหรือหมู่ในบริเวณเดียวกัน โดยเน้นความสำคัญของทั้งกลุ่ม ไม่ได้เน้นที่องค์ใดองค์หนึ่งโดยเฉพาะ

๒. พระปรางค์

พระปรางค์ : ชื่อเรียกงานสถาปัตยกรรมไทยประเภทหนึ่ง ที่ใช้เป็นหลักประธานของวัดเสมอด้วยพระเจดีย์หรือพระมณฑป ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปหรือพระบรมธาตุของพระพุทธรูปเจ้า ดังจะเห็นได้จากชื่อเรียกวัดสำคัญในกลุ่มภาคกลาง ดังเช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี, วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คำว่า “ปรางค์” มาจาก คำว่า “ปรางคณ” แปลว่า “ศาลา” หรือ “ทางเดินเท้า”^{๓๕} ซึ่งความหมายเดิมในศาสนสถานของขอม หมายถึง บริเวณหรือระยะทางนับแต่ซุ้มประตูทางเข้า (โคปุระ) จนถึงองค์ปราสาท ต่อมาคำนี้ถูกเรียกใช้คำผิดในวัฒนธรรมไทยโดยนำไปใช้เรียกตัวอาคาร ปราสาทประธานแทน

คติการสร้าง

พระปรางค์ เดิมถือเป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบลักษณะเฉพาะของขอม สร้างขึ้นบนพื้นฐานคติสัญลักษณ์แห่ง “เขาพระสุเมรุ” ซึ่งแทนความหมายของแกนหรือศูนย์กลางแห่งจักรวาลตามความเชื่อในศาสนาฮินดู

ศิลปสถาปัตยกรรมรูปแบบเช่นนี้ถูกใช้และพัฒนาเรื่อยมานับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๔ เพื่อใช้แทนความหมายของพระมหากษัตริย์ของขอมในฐานะ “ผู้เป็นเจ้าของจักรวาล” หรือนัยหนึ่งผู้ทรงเป็นภาคอวตารของพระผู้เป็นเจ้าของ ก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นพระโพธิสัตว์ ตามคติพุทธศาสนาเถรวาทมหายานที่เผยแพร่เข้าไปมีบทบาทในอารยธรรมเขมร ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถึงแม้ว่าคติความเชื่อทางศาสนาจะเปลี่ยนไป แต่รูปแบบสัญลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมโดยโครงสร้างหลักก็ยังคงไม่เปลี่ยนรูป เพียงแต่เปลี่ยนบทบาทจากเทวสถานเป็นพุทธสถานเท่านั้น เพราะต่างก็มีพื้นฐานความเชื่อเรื่องแผนภูมิจักรวาลคล้ายคลึงกัน ทางพุทธศาสนาเชื่อว่ามีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางจักรวาล ดังนั้นรูปแบบลักษณะและแผนผังของปรางค์ปราสาทซึ่งประดิษฐานเทวรูป หรือ ศิวลึงค์ จึงถูกนำมาใช้ได้กับแนวความคิดในเรื่องของศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนา ในฐานะหลักประธานของวัดในวัฒนธรรมของไทยได้อย่างกลมกลืน

จัดเป็นพระเจดีย์รูปแบบหนึ่งเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุหรือพระพุทธรูปภายใน ทั้งเรียกกันทั่วไปอีกชื่อหนึ่งว่า “พระพุทธรปรางค์”

ลักษณะและรูปทรงของพระปรางค์

พระปรางค์ในประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากศิลปสถาปัตยกรรมของขอมมานับแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕ โดยถูกจัดให้อยู่ในรูปแบบสมัยลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘) ก่อนที่จะพัฒนารูปแบบสู่ศิลปสถาปัตยกรรมยุคสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ใน ที่สุดภายใต้รูปแบบลักษณะที่จำแนกเป็น ๔ แบบ คือ

- ๑) ทรงศิขร
- ๒) ทรงงาเนียม
- ๓) ทรงฝักข้าวโพด
- ๔) ทรงจอมแห

๑. ทรงศิขร หมายถึงรูปทรงพระปรางค์ ที่เน้นแบบแผนรูปลักษณะตามต้นแบบเดิมทุกประการ กล่าวคือสร้างขึ้นตามแบบแผนเดิมของขอมที่เน้นคุณลักษณะของรูปทรงให้เป็นไปตามอย่างคติ “จำลองภูเขา” และ “สวรรค์ชั้นฟ้า” บนภาพความคิดของเขาพระสุเมรุมีรูปทรงที่เน้นมวลอาคารให้ดูหนักแน่นมั่นคงเสมือนขุนเขา และให้รายละเอียดในเรื่องของลำดับขั้นของสวรรค์อันเป็นที่อยู่ของ

^{๓๕} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๒๕๙.

เหล่าเทวดาประจำตามลำดับชั้น ทิศ และฐานานุศักดิ์อย่างชัดเจนที่สุด เช่น ปราสาททรงศิขร ปราสาทนครวัด ประเทศกัมพูชา, ปราสาทหินพนมรุ้งบุรีรัมย์

๒. ทรงงาเนียม หมายถึง รูปทรงสถาปัตยกรรมของส่วนยอดพระพุทธรูปทรงปราสาทแบบหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายงาช้าง ซึ่งเรียกว่า “งาเนียม” คือรูปทรงส่วนยอดจะมีลักษณะที่ใหญ่แต่สั้น ตอนปลายจะมีลักษณะโค้งและค่อนข้างเรียวแหลม พระปราสาททรงงาเนียมนี้ถือเป็น ประดิษฐานกรรมของช่างไทยโดยแท้ เพราะเป็นสถาปัตยกรรมที่พัฒนารูปแบบเดิมจนมีลักษณะเฉพาะของตนเองสำเร็จในสมัยอยุธยาตอนต้น มีคตินิยมการสร้างในลักษณะที่ทึบตัน หรือเหลือเพียงแค่ห้องคูหาเล็กๆ พอบรรจุพระพุทธรูปหรือสถูปจำลองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเท่านั้น ซึ่งคติทางไทยออกแบบเป็นเชิงสัญลักษณ์เพียงอย่างเดียว จึงไม่ให้มีการใช้สอยภายในเพื่อการประกอบพิธีกรรมเหมือนอย่างปราสาทขอม ช่างไทยจึงมุ่งเน้นให้พระปราสาทสูงเด่นเป็นสง่า ด้วยการเสริมฐานเป็นขั้นให้ดูตระหง่านยิ่งขึ้น และปรับตัวเรือนธาตุและส่วนยอดให้บางและเพรียว ส่วนยอดนั้นลดการประดับตกแต่งที่ต้องการสื่อความหมายของที่อยู่แห่งเทวดา ทั้งปวงลง เพราะต้องการให้เน้นตรงเฉพาะความหมายแห่งพระพุทธรูปองค์เป็นสำคัญ เช่น ปราสาทเหนือปราสาทพระเทพบิดร วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร, พระปราสาทวัดพระศรีมหาธาตุเมืองเชลียง สุโขทัย

๓. ทรงฝักข้าวโพด หมายถึงรูปทรงของพระปราสาทลักษณะหนึ่งที่มีรูปร่างผอมบางและตรงยาวคล้ายฝัก ข้าวโพดส่วนยอดนั้นจะค่อยๆ เรียวเล็กลงอย่างช้าๆ ก่อนรวบเป็นเส้นโค้งที่ปลาย พัฒนาการของรูปทรงพระปราสาทรูปแบบนี้ถือเป็นลักษณะเฉพาะตัวของพระปราสาทสมัยต้นรัตนโกสินทร์ การใช้พระปราสาทในฐานะอาคารประธานหลักของวัดเสื่อมความนิยมลงนับแต่สมัยอยุธยาตอนปลายแล้ว ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์จะหันมานิยมใช้อีกครั้ง แต่ส่วนใหญ่มักใช้เป็นอาคารรองอย่างปราสาททิศเท่านั้น การออกแบบงานสถาปัตยกรรมประเภทนี้จึงด้อยคุณลักษณะอันมีพลังลง รูปทรงที่ดูผอมบางจนขาดกำลัง ส่วนของเรือนธาตุปิดทึบตันไม่มีการเจาะเป็นช่องคูหาภายในส่วนยอดทำเป็นขั้นๆ ด้วยเส้นบัว

กลีบขนุนและบันแถลงไม่ทำรายละเอียดใดประดับ เช่น พระปราสาททิศทรงฝักข้าวโพด วัดเทพธิดาราม กรุงเทพมหานคร, พระปราสาททรงฝักข้าวโพด วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพมหานคร

๔. ทรงจอมแห หมายถึง รูปทรงของพระปราสาทที่สร้างโครงรูปเส้นรอบนอก มีลักษณะแอ่นโค้งเหมือนอาการทึงน้ำหนักตัวของแหที่ถูกยกขึ้น รูปทรงเช่นนี้ความจริงถูกนำมาใช้กับการออกแบบพระเจดีย์สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มาก่อนแล้ว และต่อมาจึงพัฒนามาใช้กับรูปทรงพระปราสาทบ้าง เช่น วัดอรุณราชวราราม ธนบุรี, พระปราสาทแบบไทย

ประเภทและตำแหน่งที่ตั้งของอาคาร

พระปราสาทในงานสถาปัตยกรรมไทยแบ่งตามหน้าที่และตำแหน่งที่ตั้งได้เป็น ๖ ประเภท คือ

๑. ปราสาทประธาน หมายถึง พระปราสาทโดดๆ องค์เดียวที่ใช้เป็นหลักประธานของวัด ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางผัง ด้านหลังพระวิหารหรือพระอุโบสถในแนวแกนหลักเดียวกัน เช่น วัดราชบูรณะ วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๒. ปราสาทคู่ หมายถึง พระปราสาท ๒ องค์ที่มีขนาดเท่ากัน เหมือนกัน สร้างขึ้นประกบกันในด้านหน้าของอาคารหลักประธาน คล้ายพระเจดีย์คู่ที่นิยมสร้างกันมาแต่สมัยทวารวดี

นิยมสร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธานุชา พระปรางค์คู่นั้นไม่ค่อยพบเห็นบ่อยนัก เช่น พระปรางค์คู่ วัดสระบัว จังหวัดกำแพงเพชร วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร

๓. พระปรางค์ ๓ องค์ หมายถึง พระปรางค์ ๓ หลังที่วางเรียงกันเป็นแถวหน้ากระดาน ถือเป็นกลุ่มประธานของผัง โดยมีพระปรางค์องค์กลางเป็นองค์หลัก นิยมสร้างขึ้นในพุทธศาสนาเถรวาท มหายาน เช่น พระปรางค์ ๓ ยอด จังหวัดลพบุรี พระปรางค์ ๓ องค์ วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย พระปรางค์ ๓ องค์ วัดพิชัยญาติ กรุงเทพมหานคร

๔. ปรางค์ทิศ หมายถึง พระปรางค์ขนาดเล็กจำนวน ๔ องค์ ตั้งอยู่บริเวณมุมด้านในทั้ง ๔ ของพระระเบียงหรือข้างมุมพระอุโบสถหรือพระวิหาร เพื่อประกอบให้ผังของอาคารกลุ่มนั้นเป็นไปตามคติจักรวาล โดยพระปรางค์ทิศทั้ง ๔ แทนความหมายของทวีปทั้ง ๔ ดังเช่น วัดพระเชตุพน และวัดเทพธิดาราม กรุงเทพมหานคร

๕. ปรางค์ ๕ องค์ หมายถึงกลุ่มพระปรางค์ ๕ หลังวางเป็นรูปผังสี่เหลี่ยม โดยมีองค์กลางเป็นองค์ใหญ่ที่สุด ตั้งอยู่ตรงกึ่งกลางของศูนย์กลางแผนผัง อีก ๔ องค์วางตรงมุมทั้ง ๔ ในฐานะปรางค์บริวารตามคติของแผนผังจักรวาลเช่นกัน เช่น พระปรางค์กลุ่ม วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

๖. ปรางค์ราย หมายถึง พระปรางค์ขนาดย่อมซึ่งวางประกอบลงในผัง ในลักษณะที่เป็นตัวเสริมให้ผังมีความสมบูรณ์ขึ้น หรืออาจเป็นพระปรางค์ที่สร้างขึ้นเพิ่มเติมลงในผังภายหลังเช่น พระปรางค์ราย วัดโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๗. ปรางค์แถว หมายถึง พระปรางค์ที่มีลักษณะเหมือนกัน ขนาดเท่ากัน วางเรียงแถวเดียวกันเป็นหน้ากระดานมากกว่า ๓ องค์ขึ้นไป เช่น พระอัฐมามหาเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพระปรางค์ ๘ องค์

๓. พระมณฑป

พระมณฑป : ชื่อเรียกงานสถาปัตยกรรมไทยประเภทหนึ่ง ที่เอื้อให้สำหรับประโยชน์ใช้สอยซึ่งเกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป หรือพระไตรปิฎก หรือรอยพระพุทธรูปจำลอง ซึ่งมีชื่อเรียกอีกคำในสมัยอยุธยาว่า “มรฎป” ดังในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระเจ้าจักรพรรดิพิงศ์ว่า “...ศักราช ๙๖๕ ปีเถาะศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ชักพระมณฑปพิตรอยู่ฝ่ายตะวันออกมาไว้ฝ่ายตะวันตก แล้วให้ต่อพระมรฎปใสในปีนั้น...”^{๓๖}

พระมณฑปโดยทั่วไปมักเป็นอาคารรูป ๔ เหลี่ยมจัตุรัส มีหลังคาเป็นเรือนยอดแหลมอย่างทรงปิรามิดซ้อนเป็นชั้นๆเรียกว่า “หลังคาทรงบุษบก” เนื่องด้วยบุษบก บุษบกกับพระมณฑปใช้รูปแบบ สัดส่วน และองค์ประกอบที่เป็นแบบแผนเดียวกัน แตกต่างกันในส่วนและการใช้สอยที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ บุษบกใช้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดเล็ก หรือขยายใหญ่ขึ้นขนาดสำหรับคนเข้าไปนั่งได้ ๑ คน อย่างเช่นให้พระเข้าไปนั่งเทศน์ ซึ่งจะเรียกชื่อใหม่ว่า “ธรรมาสบุษบก” หรือสำหรับให้พระมหากษัตริย์เสด็จขึ้นประทับ ในพระราชพิธีบางอย่างก็เรียกว่า “พระที่นั่ง” ลักษณะสำคัญของบุษบกก็คือจะเปิดโล่งทุกด้านไม่ทำฝาผนังกันและมีฐานสูง ส่วนพระมณฑปนั้นเป็น

^{๓๖} กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพระเจ้าจักรพรรดิพิงศ์ (จาต) เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๓), หน้า ๓๓๓.

อาคารขนาดใหญ่ประมาณ ๔.๐๐ x ๔.๐๐ เมตรขึ้นไป ตั้งบนฐานที่บไม่สูงมากเมื่อเทียบกับส่วนเรือนที่สำคัญพระมณฑปจะก่อหรือกันเป็นฝาผนังที่ทุกด้าน อาจมีหรือไม่มีหน้าต่างก็ได้

ในทางสถาปัตยกรรมไทยแล้วอาคารที่เป็นเรือนยอดหรือมีเครื่องยอดนั้นถือ เป็นอาคารที่มีฐานานุศักดิ์สูงสุด ไม่ว่าจะเป็นอาคารทางศาสนาหรืออาคารที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ สำหรับพระมหากษัตริย์แล้วถ้าเป็นอาคารเครื่องยอดมักจะใช้เป็นพระที่นั่งที่สำคัญๆ ต่างๆ เครื่องยอดที่ใช้ก็มีทั้งอย่างปราสาทยอดบุษบกและยอดปราสาท เช่น พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งไอศวรรค์ทิพยอาสน์ (บางปะอิน) ซึ่งเป็นยอดบุษบก ส่วนพระที่นั่งเวียงยันทวีเชียรปราสาท (เขาวัง) พระที่นั่งวิหารสมเด็จ (อยุธยา) ในพระราชวังหลวงกรุงเก่าจะมียอดเป็นปราสาท ฯลฯ

ตำแหน่งที่ตั้งอาคาร

พระมณฑปมีการสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดค่อนข้างโตที่เรียกกันว่า “ปฏิมาพระ”^{๓๗} จึงทำให้ภายในอาคารคับแคบมาก ซึ่งความจริงแล้วแนวความคิดในการออกแบบเช่นนี้ ก็เพราะไม่ได้มุ่งหวังจะให้พระมณฑปใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจพิธีแต่อย่างใด หากแต่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเสมือนหนึ่งการจำลอง “พระคันธกุฎี” อันเป็นที่ประทับ (กุฎี) ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมาพระมณฑปได้เปลี่ยนบทบาทหน้าที่หลักจากเดิม ซึ่งเป็นที่ตั้งพระพุทธรูปไปเป็นที่ประดิษฐานสิ่งต่างๆ แทน เช่น พระมณฑปพระพุทธรูป สวรรค์บุรี ในสมัยอยุธยา หรือประดิษฐานพระไตรปิฎกในวัดพระศรีรัตนศาสดารามและประดิษฐานพระบรมธาตุในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ในสมัยรัตนโกสินทร์

ประเภทของพระมณฑป

๑. มณฑปหลวง หมายถึงพระมณฑปที่ใช้เป็นหลักประธานของวัด โดยทั่วไปเรียกสั้นๆ ว่า พระมณฑป หรือ มณฑป เช่น วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร, วัดตระพังทองกลาง สุโขทัย

๒. มณฑปน้อย หมายถึง พระมณฑปขนาดย่อมที่ใช้ประกอบอาคารประธาน เช่น วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร, วัดตระพังทองกลาง สุโขทัย, วัดพระศรีสรรเพชญ์ อยุธยา, วัดพุทไธสวรรย์ อยุธยา

๓. มณฑปทิศ หมายถึง พระมณฑป ๔ หลังที่มีขนาดและสัดส่วนเดียวกัน วางประกอบลงในตำแหน่งของผังประธานที่มุมทั้ง ๔ ทิศประกอบพระพุทธรูปปางประธาน ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางต่างๆ เช่น มณฑปทิศวัดอรุณฯ ธนบุรี

ลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม^{๓๘}

ในงานสถาปัตยกรรมไทย มีการใช้รูปแบบลักษณะของพระมณฑปในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความคิดและค่านิยมในแต่ละยุคสมัยแต่จะมีลักษณะร่วมประการหนึ่งก็คือ มักมีผังอาคารเป็นรูป ๔ เหลี่ยมจัตุรัส ภายใต้รูปทรงหลังคาที่แตกต่างกันดังนี้

^{๓๗} สงวน รอดบุญ, พุทธศิลปรัตนโกสินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๖), หน้า ๓๙.

^{๓๘} สมคิด จิระทัศนกุล, วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓), หน้า ๖๐-๖๑.

๑. แบบทรงคฤห์ ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาเป็นจั่วแหลมอย่างหลังคาเรือนพักอาศัย โดยการก่อศิลาแลงซ้อนเหลื่อมขึ้นไปบรรจบกันตรงกลางสันหลังคาเป็นแบบที่นิยมในสมัยปลายกรุงสุโขทัย เช่น พระมณฑปวัดกุฎีราย จังหวัดสุโขทัย

๒. แบบทรงโรง ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาจั่ว โครงสร้างไม้ หลังคามุงกระเบื้อง มีปีกนกชักรวมโดยรอบ เช่น พระมณฑปวัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร

๓. แบบทรงจัตุรมุข ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาจั่วเชื่อมต่อกันอย่างรูปกากบาทตามลักษณะผัง มีโครงสร้างไม้ หลังคามุงกระเบื้อง เช่น พระมณฑปวัดพระเชตุพน จังหวัดสุโขทัย

๔. แบบทรงกรวยเหลี่ยม ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาเป็นยอดแหลมอย่างทรง ปิรามิด มีดัดหลังคาแต่ละด้านซ้อนกัน ๓-๔ ชั้น แทบจะไม่มีมีการประดับตกแต่งด้วยองค์ประกอบพิเศษใดๆ บนส่วนหลังคานี้ เว้นแต่ปลายยอดอาจเป็นเป็นรูปบัวตูมประดับ โครงหลังคาอาคารใช้เครื่องไม้มุงกระเบื้องดินเผา เช่น พระมณฑปวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก, พระมณฑปวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

๕. แบบทรงบุษบก ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาที่มีลักษณะและองค์ประกอบเหมือนกันทุกอย่างกับ แบบแผนของหลังคาบุษบก ใช้โครงสร้างไม้ หลังคามุงกระเบื้องดินเผาเคลือบหรือหุ้มดีบุก แบบอย่างนี้นิยมกันนับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา เช่น พระมณฑปวัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

๖. แบบทรงมงกุฎ ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาที่มีลักษณะและองค์ประกอบคล้ายกับแบบแผนของยอด มงกุฎ โดยมีโครงสร้างเป็นอาคารเครื่องก่อปั้นปูนประดับลายภายนอก เช่น พระมณฑปวัดพระงาม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบทรงปราสาทยอดมงกุฎ ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาอย่างจัตุรมุขตั้งรับเครื่องยอดก่ออิฐเป็นทรงพระมหามงกุฎ เช่น พระมณฑปวัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร

๗. แบบทรงปราสาทยอดปรางค์ ได้แก่การใช้รูปทรงหลังคาอย่างจัตุรมุข โครงสร้างไม้รับยอดปรางค์อิฐก่อ เช่น พระมณฑปวัดพิชัยญาติการาม ธนบุรี

๘. แบบทรงเจดีย์ ๕ ยอด ได้แก่การก่อรูปหลังคาด้วยอิฐก่อเป็นอย่างทรงเจดีย์ โดยกึ่งกลางของแต่ละด้านทั้ง ๔ เหนือหลังคาซุ้มทิศก่อรูปเจดีย์ขนาดเล็กประดับอีกด้านละองค์ เช่น พระมณฑปวัดพระฉาย จังหวัดสระบุรี

๔. พระอุโบสถ

พระอุโบสถ ชื่อเรียกอาคารซึ่งใช้เป็นสถานที่เฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรม คำว่า “อุโบสถ” มีความหมายที่เกี่ยวเนื่องกับทางพระพุทธศาสนาใน ๔ ลักษณะ คือ^{๓๙}

๑. หมายถึงวันพระ ซึ่งเป็นวันที่พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาประชุมกันเพื่อแสดงธรรมและรับฟังธรรม

๒. หมายถึงการแสดงพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยทุกๆ ๑๕ วัน

๓. หมายถึงการรักษาศีล ๘ ของเหล่าฆราวาสในทุกๆ วันพระ

^{๓๙} เปี่ยม บุญยะโชติ, “การสร้างโบสถ์และอาสนสงฆ์การสร้าง”, ประมวลหลักโหราศาสตร์และมูลเหตุของศาสตร์และพิธีกรรมของโหร, (พระนคร : โรงพิมพ์เพ็ญอักษร, ๒๕๑๓), หน้า ๒๘๐.

๔. หมายถึงสถานที่ซึ่งพระสงฆ์ทำสังฆกรรม^{๔๐} ร่วมกัน

คำว่าอุโบสถจึงเป็นการรวมเอาความหมายของพิธีกรรมมาใช้เรียกสถานที่ซึ่งใช้ทำพิธีกรรมนั้นๆ เดิมทีเรียกกันว่า “โรงพระอุโบสถ” แต่ต่อมาเรียกให้สั้นเข้าว่า “พระอุโบสถ” และในที่สุดก็เรียกกันเป็นภาษาปากว่า “โบสถ์”^{๔๑} ในบางพื้นที่ก็มีคำเรียกพระอุโบสถด้วยชื่ออื่น เช่น ภาคอีสาน เรียกว่า “สิม” ซึ่งที่จริงแล้วก็มีความหมายใกล้เคียงกัน เพราะ “สิม” กลายเสียงมาจากคำว่า “สีมา” ที่หมายถึงพื้นที่ที่ใช้ทำสังฆกรรมนั่นเอง ขนาดและรูปแบบของพระอุโบสถไม่มีกำหนดไว้ในพระวินัย เพราะพระวินัยกำหนดสีมาให้เป็นเครื่องหมายขอบเขตสำหรับทำ สังฆกรรม ส่วนพระอุโบสถเป็นเพียงอาคารที่สร้างครอบพื้นที่สีมาเพื่อกันแดดกันฝน พระวินัยจึงให้ความสำคัญและมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสีมาเท่านั้น

พระวิหาร ชื่อเรียกอาคารที่ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาร่วมกันระหว่างพระภิกษุ สงฆ์กับฆราวาส เช่น งานถวายผ้าพระกฐิน งานทอดผ้าป่า งานทำบุญพิธีต่างๆ ฯลฯ แต่คำว่า “พระวิหาร” หรือ “วิหาร” นั้นเดิมมีความหมายว่าเป็น “ที่อยู่” คือที่อยู่ของหมู่พระสงฆ์ หรืออย่างที่เรียกและเข้าใจในปัจจุบันว่า “กุฏิ” นั่นเอง ซึ่งความจริงแล้ว กุฏิก็คือ “กุฏิ” ที่หมายถึงที่อยู่อาศัยของพระภิกษุในครั้งสมัยพุทธกาล ดังเช่น “พระคันธกุฎี” ที่ประทับของพระพุทธเจ้า หรือ “กเริกุฎี” “โกสัมพกุฎี” ที่ประทับของพระอัครสาวกซ้ายขวาของพระพุทธองค์ ซึ่งอนาถบิณฑิตเศรษฐีได้จัดสร้างถวายให้ เป็นต้น ด้วยเหตุที่พระวิหารและกุฏิมีความหมายที่เหมือนกันนี้เอง บ่อยครั้งจึงมักจะใช้เรียกเป็นคำคู่กันเสมอในสังคมชาวพุทธของไทย ดังเช่นในจารึกปามะม่วง หลักที่ ๔ ด้านที่ ๒ ที่ว่า “...รับสั่งให้นายช่าง ปลุกกุฏิวิหารระหว่างปามะม่วงอันมีในทิศประจิม...” เป็นต้น

ตำแหน่งที่ตั้งอาคาร

พระอุโบสถในยุคต้นๆ นั้นมักมีขนาดเล็กมาก บางแห่งจุพระสงฆ์ได้ไม่เกิน ๑๐ รูป (เช่นเดียวกับ “สิม” ในแถบอีสานที่มีขนาดเล็กมาก) เพราะเพียงพอสำหรับจำนวนพระภิกษุในการทำสังฆกรรมทั่วไป

มีเพียงกรณีพระภิกษุต้องสังฆาติเสส (ซึ่งมีน้อยมาก) จึงต้องใช้พระสงฆ์ร่วมทำพิธีไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป ดังนั้นการที่วัดในสมัยแรกของไทยมีขนาดค่อนข้างเล็ก แสดงว่าการบวชในสมัยนั้นมีกันไม่มากนัก บทบาทของพระอุโบสถจึงมีน้อย ตำแหน่งที่ตั้งของพระอุโบสถในระยะนี้ ไม่ได้วางอยู่บนแนวแกนหลักประธาน สำคัญของผัง แต่จะวางไว้ ณ ที่มุมใดมุมหนึ่งในส่วนท้ายของผังเท่านั้น ในสมัยโบราณนั้นถึงแม้จะมีการสร้างวัดเป็นจำนวนมากมาย แต่กลับมีเพียงบางวัดเท่านั้นที่มีโรงพระอุโบสถ นอกจากจะเป็นเพราะมีคนบวชเป็นพระภิกษุไม่มากนักแล้ว อีกสาเหตุหนึ่งน่าจะมาจากการที่คนนิยมสร้างวัดขึ้น ก็เพียงเพื่อใช้เป็นที่เก็บรักษาอัฐิธาตุของบรรพบุรุษเท่านั้น โดยมีการสร้างพระสถูปเจดีย์ขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมธาตุหรือศาสนวัตถุสำคัญไว้ ส่วนบน แล้วบรรจุอัฐิธาตุของผู้เป็นต้นสกุลหรือสมาชิกในสกุลไว้บริเวณส่วนล่างของ พระเจดีย์นั้น พร้อมทั้งสร้างพระวิหารไว้ด้านหน้าพระเจดีย์เพื่อใช้เป็นที่สำหรับให้เครื่องญาติทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ ซึ่งวัตถุประสงค์เหล่านี้ล้วนไม่เกี่ยวข้องกับการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ โดยตรง พระอุโบสถจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องสร้าง พระภิกษุสงฆ์ซึ่งประจำ

^{๔๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๓๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗๒.

^{๔๑} พระยาอนุมานราชธน, เรื่องพระเจดีย์, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๓), หน้า ๒๘.

แต่ละวัดเมื่อจะทำสังฆกรรม ก็มักอาศัยการไปชุมนุมรวมกัน ณ ที่วัดใดวัดหนึ่งซึ่งมีพระอุโบสถในบริเวณหรือละแวกที่ใกล้เคียงนั้นทำพิธีกรรม ต่อมามีคนบวชพระมากขึ้น เพราะศาสนาเจริญขึ้นและเกิดประเพณีการบวชเรียนเพิ่ม จากเดิมซึ่งมีแต่การบวชตลอดชีวิตทำให้ความต้องการพระอุโบสถมีมากขึ้นและเพิ่มบทบาทของพระอุโบสถตั้งแต่สมัย อยุธยาตอนต้นเรื่อยมา ด้วยขนาดที่ใหญ่โตขึ้น ตำแหน่งที่ตั้งก็มาอยู่ตำแหน่งสำคัญของผัง คืออยู่ในแกนประธาน สมัยอยุธยาตอนกลาง พระอุโบสถเพิ่มบทบาทขึ้นจนเข้าไปสวมแทนตำแหน่งที่ตั้งของพระวิหาร คือด้านหน้าเจดีย์ประธาน ส่วนพระวิหารลดบทบาทลงถูกย้ายไปอยู่ด้านหลัง ด้านข้าง หรือตัดออกไปเลย สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น บทบาทและความสำคัญของพระอุโบสถเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นหลักประธานของวัด แทนพระเจดีย์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูปองค์ในที่สุด เพราะพระอุโบสถสามารถใช้ประโยชน์ใช้สอยและมีสัญลักษณ์แทนพระพุทธรูปคือพระ ประธานด้วย

บทบาทของพระอุโบสถถึงแม้ว่าจะไม่ได้ถูกวางเป็นกฎเกณฑ์ตายตัวเฉพาะ แต่สิ่งที่สำคัญก็คือการทำให้เกิดคุณค่าในทางสถาปัตยกรรมในลักษณะที่แตกต่างกัน สามารถสื่อหรือสะท้อนให้ชนรุ่นหลัง สามารถประเมินแนวความคิดของคตินิยมในแต่ละยุคสมัยได้อย่างชัดเจน

ประเภทของพระอุโบสถ

ในวิถีธรรมเนียมปฏิบัติของไทย นิยมสร้างพระอุโบสถอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. พระอุโบสถในน้ำ หรือเรียกอย่างภาษาปากว่า “โบสถ์แพ” หรือ “โบสถ์น้ำ” หมายถึงพระอุโบสถที่สร้างขึ้นในน้ำเพื่อใช้น้ำเป็นสิ่งกำหนดเขตแดนเพื่อทำสังฆกรรม แนวความคิดในการใช้สัญลักษณ์นี้ ในประเทศไทยมีอยู่บ้างบางพื้นที่แต่ไม่ค่อยมีมากนัก

๒. พระอุโบสถบนบก หมายถึงพระอุโบสถที่สร้างขึ้นบนผืนดิน มีการกำหนดเขตสีมาด้วยใบเสมา เป็นแบบอย่างที่เราพบเห็นได้ทั่วไป

ประเภทของพระวิหาร

พระวิหารนอกจากจะมีความหมายที่หลากหลายแล้ว ยังมีรูปแบบประเภทและหน้าที่รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งอาคารที่แตกต่างกันออกไป อีกมากมาย โดยเฉพาะในยุคสมัยรัตนโกสินทร์นี้มีปรากฏรวมถึง ๘ ประเภทด้วยกัน คือ วิหาร หมายถึง อาคารที่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมา โดยเป็นพระวิหารหลักประธานหรือพระวิหารรองก็ได้ เป็นการเรียกอย่างกว้างๆไม่เฉพาะเจาะจง แต่โดยบทบาทหน้าที่แล้วมักใช้เรียกอาคารที่ใช้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป

องค์สำคัญ พระวิหารประเภทนี้ถูกกำหนดให้เป็นหลักประธานของวัดเองโดยตรงแทนพระเจดีย์ หรือพระปรางค์ หรือตั้งเป็นเอกเทศที่ไม่อยู่ในฐานะองค์ประกอบร่วมในเขตพุทธาวาสของวัด แต่ตั้งขึ้นเพื่อหมายให้เป็นอย่าง “พระมหาสุทธาวาส” เช่น พระวิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, พระวิหาร วัดสุทัศน์ฯ กรุงเทพมหานคร

วิหารหลวง หมายถึง พระวิหารที่ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบร่วมในผังเขตพุทธาวาสที่ใช้เสริมให้หลักประธานของวัดไม่ว่าจะเป็นพระเจดีย์ พระปรางค์ หรือพระมณฑปให้มีความสำคัญยิ่งขึ้น การเรียกชนิดของพระวิหารว่าเป็น “พระวิหารหลวง” นั้น มีหลักเกณฑ์อยู่ว่าพระวิหารนั้นจะต้องตั้งอยู่ด้านหน้าหรือด้านหลัง “พระเจดีย์” หรือ “พระปรางค์” หรือ “พระมณฑป” อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น เช่น พระวิหารหลวง วัดพระศรีสรรเพชญ์ อยุธยา, พระวิหารหลวง วัดมหาธาตุสุโขทัย

วิหารทิศ หมายถึง กลุ่มพระวิหาร ๓ หลังที่มีลักษณะและขนาดที่เท่ากัน สร้างขึ้นเพื่อรวมประกอบในผัง โดยวางล้อมรอบศูนย์กลางคือพระเจดีย์หรือพระปรางค์เพิ่มจากพระวิหารหลวงหรือพระอุโบสถที่อยู่ด้านหน้า นิยมสร้างระเบียงคดซีกล้อมเชื่อมต่อส่วนท้ายวิหาร ส่วนใหญ่เป็นพระอารามสำคัญ เช่นมีพระมหาธาตุเป็นต้น แนวคิดนี้น่าจะได้รับแรงบันดาลใจจากสถาปัตยกรรมขอม เช่น วิหารทิศวัดพระปฐมเจดีย์ นครปฐม, วิหารพระพุทธ ชินราช พิษณุโลก

วิหารราย หมายถึงพระวิหารขนาดย่อมที่สร้างขึ้น เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ไม่ได้อยู่ในฐานะพระวิหารประธานในวัด พระวิหารรายนี้จะไม่กำหนดจำนวนและตำแหน่งแน่นอน แต่ส่วนใหญ่ไม่อยู่ในแกนประธานและมีขนาดย่อมกว่าพระวิหารหลวงเสมอ พระวิหารรายเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่ทำบุญพิธี

พระวิหารน้อย หมายถึง พระวิหารที่สร้างขึ้นเพิ่มเติมในผัง เพื่อใช้เป็นอาคารสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปโดยเฉพาะ ด้วยเหตุจากวัดมีพระพุทธรูปองค์สำคัญหรือมีบุคคลมีจิตศรัทธาสร้างถวายวัดเพิ่มภายหลัง วิหารน้อยวัดใหญ่ชัยมงคล ออยุธยา, วิหารน้อยวัดพุทไธสวรรย์ ออยุธยา พระวิหารกลบ หมายถึงพระวิหารที่มีขนาดพอประดิษฐานองค์พระพุทธรูป หรือรูปหล่อพระภิกษุที่มีผู้นับถือศรัทธามากอีกทั้งมรณภาพไปแล้วเพื่อใช้เป็นสิ่งรำลึกถึงและกราบไหว้บูชา ขนาดประมาณ ๑.๕๐ x ๒.๕๐-๓.๐๐ เมตร เช่น วิหารกลบ วัดพุทไธสวรรย์ ออยุธยา

พระวิหารคด ชื่อเรียกพระวิหารที่ตั้งอยู่เฉพาะบริเวณตรงมุมของแผนผังเท่านั้น เนื่องจากเป็นพระวิหารที่ออกแบบแผนผังให้เป็นรูปหักศอก แนวคิดน่าจะเพื่อใช้เป็นสิ่งกำหนดขอบเขตล้อมเขตสำคัญไว้ เช่น วิหารคด วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร

พระวิหารยอด หมายถึงพระวิหารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประดิษฐานสิ่งสำคัญ เช่น พระบรมธาตุหรือพระพุทธรูปสำคัญ เหตุที่เรียกว่า “พระวิหารยอด” ก็เนื่องด้วยเป็นอาคารที่ออกแบบเป็นเรือนมียอด เช่น วิหารยอด วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร

นอกจากพระวิหารทั้ง ๘ ประเภทนี้แล้ว ยังมีชื่อเรียกพระวิหารอีกประเภทหนึ่งคือ “พระวิหารเขียน” ที่เรียกว่าพระวิหารเขียน เพราะมีการเขียนภาพชาดกหรือพุทธประวัติประดับอยู่ภายใน เช่น พระวิหารเขียนวัดป่าโมก จังหวัดอ่างทอง, โบสถ์น้ำวัดพุทธเอน เชียงใหม่

ลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถและพระวิหาร^{๔๒}

ลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมตลอดจนองค์ประกอบประดับตกแต่ง ระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ แทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีความแตกต่างกันเลย อาคาร ทั้ง ๒ ประเภทส่วนใหญ่ต่างใช้กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนเดียวกันทุกประการ ความแตกต่างอยู่ที่การใช้สอย กล่าวคือพระวิหารใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างพระภิกษุสงฆ์กับฆราวาส ส่วนพระอุโบสถใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างหมู่พระสงฆ์ด้วยกันเท่านั้น ความเป็นพระอุโบสถอาศัยใบเสมาเป็นเครื่องชี้แสดงรูปแบบลักษณะของพระอุโบสถ และพระวิหารของไทย สามารถแบ่งแยกเป็นประเภทหลักๆ ควบคู่ไปกับแผนผังอาคารได้เป็น ๗ รูปแบบดังนี้ คือ

^{๔๒} สมคิด จิระทัศนกุล, วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย, หน้า ๗๐-๗๕.

๑. แบบมีปีกนก หมายถึง ลักษณะอาคารที่มีผังรูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้า ภายในตั้งแนวเสาประธานขึ้นเพื่อรับโครงจั่วประธาน ก่อนชักรูปปีกนกออกคลุมพื้นที่ที่เหลือรอบด้าน ระดับหลังคาอาจทำเป็นมุขเดียวหรือมุขลดหลายระดับก็ได้

๑.๑ แบบผังทึบ หมายถึงอาคารที่แนวขอบรอบนอกสุดนั้นก่อเป็นผนังทึบ มีช่องหน้าต่างประตูเปิดเป็นช่วงๆ ลักษณะอาคารรูปแบบอย่างนี้เรียกกันทั่วไปว่า “ทรงโรง” อุโบสถทรงโรง วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร, วิหารทรงโถง วัดชุมพลนิกายาราม อโยธยา

๑.๒ แบบมีเสาพะไลรอบ หมายถึง อาคารที่แนวขอบรอบนอกสุดตั้งเป็นแนวเสารับปีกนกชายคาโดยรอบ ส่วนผนังอาคารอยู่เลยถัดเข้าไปอีกแนวหนึ่ง ทำให้อาคารมีระเบียงทางเดินโดยรอบ เช่น อุโบสถแบบมีพะไลรอบ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม, วิหารแบบมีพะไลรอบ วัดราชนันทาราม

๒. แบบทรงคฤห์ หมายถึง ลักษณะอาคารที่มีผังรูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้า มีหลังคาที่คลุมอาคาร ทำเป็นหลังคาจั่วอย่างเรือน ด้านหน้าและหลังไม่ทำปีกนกคลุมอาศัยผืนผนังก่อยื่นจากพื้นถึงอกไก่ หรืออาจทำเป็นแผงจั่วมีหน้าบันเป็นเครื่องไม้

๒.๑ แบบหลังคาตอนเดียว หมายถึง อาคารที่ทำหลังคาผืนเดียวคลุมยาวแต่ละข้าง นับแต่หัวเรือนถึงท้ายเรือนอาคารลักษณะนี้จึงมีเพียงมุขเดียวทั้งด้านหน้าและหลัง เช่น อุโบสถทรงคฤห์ วัดเขาขุนพนม นครศรีธรรมราช, วิหารทรงคฤห์ วัดศรีสุदारาม ธนบุรี

๒.๒ แบบมุขลด หมายถึง อาคารที่ลดทอนหลังคาทั้งด้านสกัดหน้าและหลังให้สั้นลงโดยการชักเป็นมุขลด ซึ่งแต่ละด้านอาจจะลดลงเป็นขั้นๆเป็น ๒-๓ ลดแล้วแต่ขนาดความยาวของอาคารนั้นๆ เช่น อุโบสถแบบมุขลด วัดสระบัว เพชรบุรี, วิหารแบบมุขลด วัดดุสิตาราม ธนบุรี

๓. แบบมุขเด็จ หมายถึง อาคารที่มีผังรูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้า มีหลังคาคลุมอย่างทรงคฤห์ เฉพาะด้านสกัดหน้าและหลังชักผังออกเป็นโถงสี่เหลี่ยมขนาดเล็กกว่าอาคาร เรียกว่า “มุขเด็จ” โดยทำหลังคาล้อมตามรูปทรงหลังคาเรือนประธานและยกฐานสูง ถ้าไม่ยกฐานเรียกว่า “มุขโถง” มี ๒ ลักษณะ

๓.๑ มุขเด็จอย่างมุขลด หมายถึง มุขเด็จที่ลดระดับสันหลังคาให้ต่ำลงอย่างการลดแบบปกติ เช่น เช่น อุโบสถแบบมุขเด็จวัดหน้าพระเมรุ อโยธยา, วิหารแบบมุขโถง วัดเกาะแก้ว เพชรบุรี

๓.๒ มุขเด็จอย่างมุขลดได้ชื่อ หมายถึง มุขเด็จที่ลดระดับสันหลังคาให้ต่ำลงมาอยู่ใต้บริเวณช่อของจั่วเรือนประธาน เช่น อุโบสถแบบมุขลดได้ชื่อ วัดสิงห์ นนทบุรี, วิหารแบบมุขลดได้ชื่อ วัดสุทัศน์เทพวราราม

๔. แบบมีเฉลียง หมายถึง อาคารที่มีผังรูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้า ทำหลังคาคลุมอย่างทรงคฤห์ เฉพาะด้านสกัดหน้า-หลัง หรือเฉพาะด้านหน้าหรือด้านหลังด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวต่อเป็นเฉลียง เฉลียงที่ต่อออกมานั้นนิยมทำเป็น

๔.๑ แบบหลังคาจันทับ หมายถึง เฉลียงที่ทำหลังคาเป็นเพิงอย่างหมาแหงนคลุมโดยส่วนที่สูงนั้นจะวิ่งเข้าไปชนกับผนังเรือนของอาคาร ส่วนปลายใช้วิธีการตั้งเสารับ เช่น อุโบสถแบบจันทับ วัดดุสิตาราม อโยธยา, วิหารแบบจันทับวัดประตูทรงธรรม อโยธยา

๔.๒ แบบเรือนขวาง หมายถึง เฉลียงส่วนที่ต่อออกมาทั้งหน้า-หลัง ทำหลังคาทรงจั่วคลุม โดยแนวสันหลังคาขวางสันหลังคาของเรือนประธาน ทำให้ดูเหมือนเป็นเรือน ๓ หลัง เช่น อุโบสถแบบเรือนขวาง วัดมหาสมณาราม เพชรบุรี, วิหารแบบเรือนขวาง วัดสุวรรณาราม ธนบุรี

๔.๓ แบบมุขลด หมายถึง เฉลียงที่ทำหลังคาเป็นอย่างทรงคฤหส์ล้อย่างเรือนประธาน โดยทำเป็นมุขลดลงมาอีก ๑ ระดับ เช่น อุโบสถแบบมุขลด วัดสุนทรการาม กรุงเทพมหานคร, วิหารแบบมุขลดวัดเวฬุราชิน ธนบุรี

๕. แบบมุขประเจิด หมายถึง ลักษณะอาคารที่ออกแบบมุขลดให้มีลักษณะที่ดูเสมือนลอยออกจากพื้นหลังคาปีกนก ที่คลุมอาคารทั้งด้านหน้าและหลังในบางท้องที่เรียกมุขลักษณะนี้ว่า “มุขชะงัก” หรือ “มุขทะลุช่อ” เช่น อุโบสถแบบมุขประเจิด วัดราชบรรพต อโยธยา, วิหารแบบมุขประเจิด วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช

๖. แบบตรีมุข หมายถึง ลักษณะอาคารที่ต่อมุขเพิ่มขึ้นจากด้านยาวด้านใดด้านหนึ่งของผังรูป ๔ เหลี่ยมผืนผ้าเดิม ทำให้อาคารหลังดังกล่าวมีหน้าจั่วขึ้น ๓ ด้าน เช่น อุโบสถแบบตรีมุข วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร, วิหารแบบตรีมุข วัดบรมวงศ์ อโยธยา

๗. แบบจัตุรมุข หมายถึง ลักษณะอาคารที่ออกแบบผังและรูปทรงเรือนอย่างรูปกากบาท ทำให้อาคารมีมุขหรือหน้าจั่วหันออกทั้ง ๔ ทิศ ๔ ด้าน เช่น อุโบสถแบบจัตุรมุข วัดบวรสถานสุทธาราม กรุงเทพมหานคร, วิหารแบบจัตุรมุข วัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร^{๔๓}

ความแตกต่างของรูปแบบลักษณะระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ

แม้ว่าทั้งพระวิหารและพระอุโบสถต่างล้วนใช้รูปแบบลักษณะทางสถาปัตยกรรม ที่เป็นแบบอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันก็ตาม หากแต่เมื่อใช้อาคารทั้ง ๒ ประเภทร่วมลงในแผนผังเดียวกันแล้ว ในบางยุคสมัยก็มีการสร้างความแตกต่างของอาคารทั้ง ๒ ประเภทในลักษณะต่าง ๆ กัน ตามคตินิยมของยุคสมัยนั้นๆ ดังนี้

ก. ลักษณะของรูปแบบอาคาร เช่น นิยมกำหนดรูปแบบอาคารเพื่อใช้กับอาคารทั้ง ๒ ประเภทให้ต่างกัน คือ

๑) ในยุคสมัยสุโขทัย พระวิหาร นิยมใช้รูปแบบอาคารอย่างมุขเด็จ ในขณะที่พระอุโบสถ นิยมใช้รูปแบบอาคารแบบทรงโรง เช่น วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย, วัดมหาธาตุ อำเภอมือง จังหวัดสุโขทัย

๒) ในยุครัตนโกสินทร์ พระวิหาร นิยมใช้รูปแบบอาคารอย่างมุขลด ในขณะที่พระอุโบสถ นิยมใช้รูปแบบอาคารอย่างมุขลด มีพะไลปีกนก เช่น วัดอนงคาราม ธนบุรี, วัดประยุรวงศาวาส ธนบุรี

ข. ขนาดอาคารและที่ตั้ง พระอุโบสถในยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ มีความสำคัญกว่าพระวิหาร ดังนั้นพระอุโบสถจะมีขนาดที่ใหญ่กว่าพระวิหาร รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งของพระอุโบสถจะอยู่ตรงกึ่งกลางของแกนประธาน ส่วนพระวิหารวางประกอบอยู่ด้านข้างเช่น วัดเทพธิดาราม, วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม แต่ต่อมาในยุคสมัยรัชกาลที่ ๔ พระวิหารกลับถูกเสริมบทบาทให้สำคัญกว่าพระอุโบสถ ดังนั้นขนาดของพระวิหารสมัยนี้จึงใหญ่กว่าพระอุโบสถ รวมทั้งตำแหน่งที่ตั้งก็จะวางไว้

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕-๙๗.

ส่วนหน้าสุดของพระเจดีย์ประธาน ส่วนพระอุโบสถไปวางอยู่ต่อท้ายพระเจดีย์ เฉกเช่นเดียวกับยุคสมัยอยุธยาตอนต้นที่มีคตินิยมเช่นนี้ ดังจะเห็นได้ เช่น วัดมกุฏกษัตริยาราม, วัดโสมนัสวิหาร

ค. องค์ประกอบอาคาร เช่น ในยุคสมัยรัชกาลที่ ๔ มีการใช้ลักษณะขององค์ประกอบอาคารให้แตกต่างกันระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ อาทิ พระวิหาร ใช้เสากลม ใช้เสาคู่ มีเสาร่วมใน เช่น วัดมกุฏกษัตริยาราม ขณะที่ พระอุโบสถ ใช้เสา ๔ เหลี่ยม ใช้เสาเดี่ยว ไม่มีเสาร่วมใน เช่น วัดโสมนัสวิหาร

ง. การใช้สี เช่น ในยุคสมัยรัชกาลที่ ๓ มีการใช้สีกระเบื้องหลังคาเพื่อแยกความแตกต่างระหว่างพระวิหารและพระอุโบสถ เช่น วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม พระวิหารใช้หลังคาสีเขียว เดินเส้นกรอบสีส้ม พระอุโบสถใช้หลังคาสีส้ม เดินเส้นกรอบสีเขียว วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระวิหารใช้หลังคาสีน้ำเงิน เดินเส้นกรอบสีส้ม พระอุโบสถใช้หลังคาสีส้ม เดินเส้นกรอบ สีเขียว

๕. หอพระธรรม หรือ หอไตร

หอพระธรรม หรือ หอไตร คืออาคารสำหรับเก็บรักษา “พระไตรปิฎก” เปรียบเสมือน “หอสมุด” ของวัดแต่ละ แห่งเป็นที่เก็บรักษาคัมภีร์คำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์ใช้สำหรับศึกษาและเผยแผ่แก่บรรดาพุทธศาสนิกชน หอพระธรรมหรือหอไตรเป็นอาคารขนาดเล็กๆ ยกพื้นสูง มักทำเฉลียงรอบ และปลูกสร้างหอขึ้นในสระ โดยใช้น้ำหล่อเสาเพื่อกันมด ปลวกและหนู มิให้ไปทำลายพระคัมภีร์ต่างๆ วัดส่วนมากมีหอไตรเพียงหลังเดียว แต่วัดใหญ่ๆ โดยเฉพาะวัดที่เป็นพระอารามหลวงจะมีหอพระธรรมหรือหอไตรมากกว่า ๑ หลัง

๖. ระเบียง

ระเบียง คือ สิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะอย่างโรงยาวๆ ด้านหน้าเปิดโล่งด้านหลังกันฝาที่บ มีหลังคาคลุมตลอดระเบียง มักทำขึ้นล้อมพระอุโบสถเจดีย์ มหาธาตุเจดีย์ อุโบสถ และ วิหาร อย่างไรก็ดี อย่างหนึ่ง โดยสร้างขึ้นเป็น ๒ ลักษณะ คือ

- ระเบียงเหลี่ยม มีลักษณะเป็นโรงยาววงเป็นรูปกรอบสี่เหลี่ยมล้อมรอบสิ่งที่อยู่ภายใน ระเบียงลักษณะนี้เรียกว่าระเบียงเหลี่ยมหรือระเบียงสี่เหลี่ยม ตัวอย่างเช่น พระระเบียงล้อมรอบพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

- ระเบียงกลม มีลักษณะเป็นโรงยาววงเป็นรูปวงกลมล้อมรอบสิ่งที่อยู่ภายในระเบียงที่มีลักษณะเช่นนี้เรียกว่า ระเบียงกลม ตัวอย่างเช่น พระระเบียงล้อมรอบองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

ระเบียงทั้ง ๒ ลักษณะนี้ ด้านที่ชิดฝาผนังมักก่อ “ฐานชุกชี” ตั้งเรียงเป็นแถวต่อเนื่องกันไปแต่ละด้านหรือโดยรอบระเบียงบนฐานชุกชีแต่ละฐานจัดตั้งพระพุทธรูปนั่งเรียงรายกัน พระพุทธรูป ซึ่งได้รับการจัดตั้งประจำอยู่ในระเบียงนี้เรียกว่า “พระห้อง” คือ พระพุทธรูปประจำห้องของแต่ละระเบียงและระเบียงที่ได้จัดพระพุทธรูปมาตั้งประจำเรียงรายกันไปโดยรอบนี้ ได้รับการกำหนดให้เรียกว่า “พระระเบียง” ซึ่งหมายถึงระเบียงที่ไว้พระพุทธรูป อนึ่ง ระเบียงและพระระเบียงส่วนมากมีเฉพาะวัดขนาดใหญ่และพระอารามหลวง^{๔๔}

^{๔๔} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๗-๑๑๐.

๗. กำแพงแก้ว^{๔๕}

กำแพงแก้ว คือ สิ่งก่อสร้างสำหรับกั้นเขตแดนออกเป็นสัดส่วน มีลักษณะเป็นกำแพงขนาดเตี้ยๆ ที่ทำขึ้นสำหรับล้อมเขตที่ตั้งอุโบสถ วิหาร สถูปเจดีย์ มหาธาตุเจดีย์

๘. ศาลาราย^{๔๖}

ศาลาราย คือ สิ่งปลูกสร้างลักษณะอย่างโรงรูปทรงสี่เหลี่ยม โดยมากยกพื้นเตี้ยๆ มีหลังคาทรงจั่ว และมักทำเป็นศาลาโถง ไม่นิยมกั้นฝา ปลูกเรียงรายไปโดยรอบอุโบสถ หรือวิหาร สำหรับพุทธศาสนิกชนใช้เป็นที่พักผ่อนหรือบำเพ็ญกุศล หรือนั่งพักผ่อนขณะมาปฏิบัติธรรมในวัด ตัวอย่างเช่น ศาลารายวัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และวัดสุทัศนเทพวรารามในกรุงเทพมหานคร

(๑๗) องค์ประกอบสำคัญในเขตสังฆาวาส

ในเขตสังฆาวาสมีสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑. กุฏิ คือ เรือนหรือตึกสำหรับเป็นที่อยู่ของพระภิกษุและสามเณร กุฏิทั่วไปมีลักษณะคล้ายกับเรือนทรงไทย ปลูกเป็นหลังยาวๆ แล้วกั้นฝาประชันแบ่งเป็นห้องๆ เพื่อให้พระภิกษุหรือสามเณรอยู่ห้องละองค์ตามวินัยบัญญัติ กุฏิแต่ละหลังมักปลูกขึ้นเป็นหมู่ โดยหันด้านหน้าเข้าหากัน มีชานนอกเป็นพื้นโล่งเชื่อมถึงหน้ากุฏิทุกหลังพื้นที่ตรงกลางชานนอกมักสร้างเรือนโถงขึ้นหลังหนึ่งเรียกว่า “หอนั่น” สำหรับพระภิกษุและสามเณรปฏิบัติภารกิจในแต่ละวันกุฏิที่ปลูกสร้างเป็นลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “คณะหมู่” นิยมสร้างขึ้นให้เป็นที่อยู่สำหรับคณะสงฆ์ฝ่ายคันถธุระ คือคณะสงฆ์ที่เล่าเรียนพระคัมภีร์หรือการศึกษาพระปริยัติธรรมกับกุฏิอีกลักษณะหนึ่งที่ปลูกสร้างขึ้นแบบเรือนทรงไทย เป็นหลังโดดๆ และมีขนาดเล็ก มีพื้นที่ภายในกว้างพอสำหรับพระภิกษุรูปเดียวพำนักอยู่ได้ กุฏิลักษณะนี้อาจสร้างขึ้นได้หลายๆ หลัง แต่จัดให้อยู่ห่างๆ กันในบริเวณเดียวกัน หมู่กุฏิลักษณะนี้เรียกว่า “คณะกุฏิ” นิยมสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่สำหรับคณะสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ คือ คณะสงฆ์ที่ศึกษาด้านการเจริญวิปัสสนา หรือ กิจกรรมของพระศาสนาในด้านการบำเพ็ญกรรมฐาน วัดแห่งหนึ่งอาจมีทั้งคณะหมู่ และคณะกุฏิแต่บางวัดอาจมีเพียงคณะเดียวเท่านั้น

๒. ศาลาการเปรียญ คือ สิ่งปลูกสร้างลักษณะคล้ายเรือนหลังใหญ่ ยกพื้นสูงเสมอศีรษะคนยืน มีเฉลียงโดยรอบ กั้นฝาแต่ละด้านเป็นฝาโปร่งๆ ภายในศาลาตอนที่อยู่ชิดฝา ด้านหนึ่งทำยกพื้นเป็น “อาสน์สงฆ์” สำหรับพระสงฆ์ขึ้นนั่งเจริญพระพุทธมนต์ตรงหัวอาสน์สงฆ์ด้านหนึ่งเป็นที่ตั้งพระพุทธรูปและเครื่องบูชา ศาลาการเปรียญได้รับการสร้างขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับพระสงฆ์ในวันธรรมดากับบรรดาพุทธศาสนิกชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันในการบำเพ็ญกุศลในวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางพุทธศาสนา

๓. หอกลอง - หอระฆัง คือ สิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะเป็นหอสูง ประกอบด้วยเสา ๔ ต้น ตั้งขึ้นไปรับพื้นหอ มีหลังคาคลุมตัวหอเปิดโล่งทั้ง ๔ ด้าน ทำพื้นเป็นชั้นและทำบันไดขึ้นไปจนสุดชั้นบน ที่เพดานชั้นบนแขวนระฆังไว้ ๑ ลูก ส่วนชั้นล่างลงมาแขวนกลองขนาดย่อมไว้ ๑ ลูก บางวัดอาจสร้างหอขึ้นสำหรับไว้กลองโดยเฉพาะ หอกลอง - หอระฆังนี้สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสถานที่

^{๔๕}อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๑-๑๐๕.

^{๔๖}อ้างแล้ว, หน้า ๑๑๕-๑๑๗.

สำหรับตีระฆังและตีกลองเพื่อแจ้งเวลาแก่พระสงฆ์ให้ทราบสำหรับทำ “วัตรปฏิบัติ” ประจำวันตามปกติ ในเวลากลางวันจะตีกลอง ส่วนกลางคืนจะตีระฆัง สาเหตุที่ต้องทำเป็นหอสูงๆ ก็เพื่อที่จะให้เสียงดังไปไกลๆ บรรดาชาวบ้านในละแวกวัดจะได้ทราบเวลาระหว่างวันและคืนด้วย

๔. ศาลาบาตร คือ สิ่งปลูกสร้างขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นแคร่ หรือฐานก่ออิฐยกพื้นมีความสูงเสมอเอว และกว้างพอตั้งบาตรได้ความยาวไม่จำกัด แต่ต้องมีหลังคาคลุมตลอด ศาลาบาตรนี้มักสร้างไว้ใกล้กับศาลาการเปรียญ สำหรับเป็นที่ตั้งบาตรเรียงรายเป็นแถว เพื่อบรรดาพุทธศาสนิกชนมาตักบาตรในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕. เวจกุฎี คือ สิ่งปลูกสร้างซึ่งใช้เป็นที่สำหรับพระสงฆ์และสามเณรถ่ายทอดอาการและปัสสาวะ แต่เดิมสร้างขึ้นลักษณะคล้ายเรือนทรงไทย โดยทำเป็นหลังยาวๆ ขนาดเล็ก ยกพื้นสูง หน้าเรือนมีระเบียงแคบทอดไปตามยาว ภายในเรือนกันฝาแบ่งเป็นห้องเล็กๆ พอนั่งถ่ายทุกซั่ได้เฉพาะตัว ด้านหน้าเปิดเป็นช่องประตูแต่ไม่มีบานปิด มีแต่แผงไม้ขนาดสูงเสมอหัวเข่ากันขวางไว้ เพื่อไม่ให้คนที่อยู่ภายนอกมองเห็นคนที่อยู่ภายในได้ พื้นตรงกลางห้องเจาะทำช่องกลมๆ ไว้สำหรับถ่ายอุจจาระ และมีแผ่นไม้เจาะเป็นรางรองรับปัสสาวะให้ไหลไปตามรางซึ่งยาวลอดรูกาด้านหลังไปตกข้างนอกห้องใต้ถุนเวจกุฎีก่ออิฐเป็นฝาล้อมไว้กันอุจาด เวจกุฎีลักษณะที่อธิบายมานี้ ปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็น เนื่องจากเปลี่ยนมาใช้ส้วมแบบสมัยใหม่กันเป็นส่วนมาก

วัดไทยแต่ละแห่งที่ได้สร้างขึ้นในแต่ละสมัย บางวัดอาจมีสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ดังที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นอย่างครบถ้วน หรืออาจจะมีเฉพาะสิ่งที่สมควรแก่หน้าที่และประโยชน์ ทั้งนี้ไม่จำกัดว่าแต่ละวัดต้องมีสิ่งปลูกสร้างทุกสิ่งดังที่ได้แสดงไว้

อนึ่ง วัดไทยในอดีตนั้นยังได้รับการกำหนดที่ตั้งวัดที่ต่างกันไปตามคตินิยมในพุทธศาสนา คือ วัดประเภทหนึ่งได้รับการสร้างขึ้นภายในเมือง เพื่อใช้เป็นศาสนสถานสำหรับพระสงฆ์ฝ่ายคันถธุระได้พำนักเรียกว่า วัดประเภท “คามวาสี” คืออยู่ร่วมกับหมู่บ้าน ส่วนวัดอีกประเภทหนึ่งไปตั้งอยู่ในเขตป่านอกเมือง ซึ่งไกลออกไปประมาณ ๕๐๐ ขั้วคันธนู เป็นศาสนสถานสำหรับพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ เรียกว่า วัดประเภท “อรัญวาสี” คืออยู่ตามป่าห่างจากชุมชน

วัดไทยสร้างขึ้นโดยพุทธศาสนิกชนได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์และกำลังกายสร้างขึ้นถวายไว้เพื่ออารามพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่พำนักของพระสงฆ์ผู้รับภาระหน้าที่รักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นสถานศึกษาสำหรับการอบรมจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่วัดจึงได้รับการจัดสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยวัดที่พระเจ้าแผ่นดินและพระบรมวงศานุวงศ์โปรดให้สร้างขึ้นจัดเป็น พระอารามหลวง หรือวัดหลวง ตลอดจนวัดที่บรรดาขุนนางหรือคหบดีจัดสร้างขึ้นแล้วถวายพระเจ้าแผ่นดินเพื่อทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ก็จัดเป็นพระอารามหลวงด้วยเช่นกัน ส่วนวัดที่ราษฎรร่วมกันสร้างขึ้นโดยทั่วไปนั้นเรียกว่า วัดราษฎร์

วัดไทยจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นพุทธศาสนสถาน คือเป็นสถานที่โดยเฉพาะของบรรดาพุทธศาสนิกชนที่ควรให้ความนับถือและแสดงการคารวะนับตั้งแต่ย่างเข้าเขตของวัด แม้แต่วัดร้างที่อยู่ในสภาพปรักหักพังก็ควรนับถือว่าเป็นพุทธศาสนสถานเพราะปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่ยังคงเหลืออยู่บ้างงานวัดร้างนั้น ล้วนแต่เป็น “พุทธาณูสรณ์” สำหรับบรรดาพุทธศาสนิกชนได้ถือเอาเป็นอนุสติ และเห็นถึงความสำคัญของพระรัตนตรัย มิใช่จะเห็นเป็นเพียงเศษอิฐเศษปูนในลักษณะของโบราณสถานเท่านั้น

๒.๒.๑๔ เป้าหมายในการพัฒนาวัด

เป้าหมายสำคัญซึ่งเป็นนโยบายของกรมการศาสนา คือ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งการพัฒนาจะบรรลุสู่เป้าหมายได้นั้น วัดควรจะดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้โดยลำดับ

๑. จัดและพัฒนากิจกรรมของวัดให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน หรือชาวบ้านโดยรอบวัดให้มากที่สุด

๒. จัดการปกครองพระภิกษุ สามเณรในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมคนรอบวัดหรือคนในชุมชนนั้นให้มาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัยที่วัดนั้นกันให้มากที่สุด

๓. จัดการพัฒนาบริเวณอาคารสถานที่ เสนาสนะของวัดให้สะอาดเรียบร้อย ร่มรื่นเหมาะสมกับสภาพความต้องการ และความจำเป็นให้มากที่สุด^{๔๗}

๒.๒.๑๕ แนวทางการพัฒนาวัด

การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน พอจะสรุปออกเป็นแนวทางได้ดังนี้

๑. พัฒนาวัดให้ชาวชุมชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าวัดเป็นของตน ทำให้เกิดความหวงแหน ความรัก และจะช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่ชาวบ้านในละแวกนั้นได้เข้ามาหาความสงบทางกายและใจ และเป็นศูนย์กลางสำหรับทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกันของชาวบ้าน

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดขึ้น โดยบริเวณวัดจะต้องสะอาด ร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัดเพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ มีการรณรงค์และการจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ทำให้ชาวชุมชนเกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยงานเดียวกัน และคอยให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

๒.๒.๑๖ สภาพแวดล้อมของวัด

การพัฒนาวัดจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงไปได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควรจะศึกษาสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบต่างๆ ของวัดให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน ได้แก่

๑. สงฆ์ คือ พระภิกษุ สามเณรภายในวัดควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมาอุปนิสัยใจคอ ความรู้ความสามารถของพระภิกษุ สามเณรแต่ละรูป เพื่อความสะดวกในการปกครอง และการขอความร่วมมือในการมอบหมายงานต่างๆ

๒. สมณธรรม คือ การทำกิจวัตรและการศึกษาพระธรรมวินัย ควรจะได้จัดการและส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรภายในวัดได้ศึกษาพระธรรมวินัย ตลอดจนความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ

^{๔๗} พระราชสุทธินาถมณฑล (จรัญ ฐิตธมฺโม) , "การบริหารวัด" วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี, หน้า ๑๔, (อัคราเนนา).

ซึ่งถือว่าเป็นกิจวัตรที่สงฆ์พึงปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธบัญญัติ ควรจะได้มีการจัดระเบียบและดูแล ให้สงฆ์ปฏิบัติตามแนวแห่งพระพุทธบัญญัติในกิจวัตรนั้นๆ อย่างครบถ้วน

๓. สวัสดิการ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวก ควรจะได้รับการสวดส่องดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสงฆ์ภายในวัดให้พอเหมาะกับสมณเพศ

๔. เสนาสนะ คือ ที่อยู่อาศัย ควรสำรวจดูว่าพอเพียงหรือไม่ สิ่งใดต้องบูรณะ สิ่งใดควรสร้างเพิ่มเติม และควรจัดให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบสวยงาม

๕. สมบัติของวัด หมายถึง ทรัพย์สินต่างๆ ที่เป็นสังฆารัมภ์และอสังฆารัมภ์ ทรัพย์เงินและหนี้สิน (ถ้ามี) วัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด เครื่องขยายเสียง ภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ เช่น จาน ช้อน รวมถึงอาคาร เสนาสนะ พระพุทธรูป โบราณวัตถุ (ถ้ามี) ฯลฯ สิ่งของเหล่านี้ควรสำรวจและจัดทำบัญชีหรือทะเบียนไว้ให้ละเอียด เพื่อความสะดวกในการบำรุงรักษา

๖. สังฆาธิการกิจ คือการประสานงานกับเจ้าคณะระดับต่างๆอาจมอบหมายพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งที่มีความรู้ทางงานสารบรรณ ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ หรือทำงานสารบรรณของวัดก็จะสะดวกยิ่งขึ้น

๗. สัปบุรุษ คือ ชาวบ้านผู้มีศรัทธาช่วยเหลือบำรุงวัด ศิษย์วัดและแม่ชี ควรจะได้ศึกษาประวัติความเป็นมา เช่นเดียวกับการศึกษาพระสงฆ์ภายในวัด เพื่อความสะดวกในการปกครอง การขอความร่วมมือและการดำเนินการด้านกิจกรรมต่างๆ ของวัด ได้ตรงตามความต้องการของชุมชน

๘. สาธารณสงเคราะห์ คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งได้แก่ การจัดอาคารสถานที่เพื่อบริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน เช่น ห้องสมุด ตู้ยา ศาลาพักผ่อน บ่อน้ำ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงธรรม การตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ ฯลฯ ควรสำรวจว่าสิ่งใดวัดได้ดำเนินการอยู่แล้ว สิ่งใดควรที่จะบริการขึ้นอีก เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน^{๔๘}

๒.๒.๑๗ แนวทางการดำเนินงาน

แนวทางการดำเนินงานการพัฒนาวัด มี ๖ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ แต่งตั้งกรรมการ

การพัฒนาวัดควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปของกรรมการ เพื่อระดมความคิดเห็นและความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัดประมาณ ๕ – ๗ รูป คฤหัสถ์ประมาณ ๗ – ๑๐ คน โดยเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือที่ดี เมื่อติดต่อหาพบเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว จึงจะประกาศแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและชุมชน และจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้แก่เจ้าคณะปกครองที่อยู่เหนือตนตามลำดับได้ทราบด้วย

ขั้นที่ ๒ ขี้แจงพระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด

การประชุมชี้แจงแก่พระภิกษุ สามเณร และศิษย์วัด เป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านเจ้าอาวาสควรจะทำเป็นประจำๆ ประมาณปีละ ๑ ครั้ง (๑๕ วัน / ครั้ง) การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัด และความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกัน และขอความร่วมมือจาก

^{๔๘} พระธรรมวรนายก (โสภาส นิรุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗-๔๕.

บุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัดก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียนด้วย เมื่อวัดเริ่มทำความสะอาดบริเวณวัด ก็ให้ทุกคนรู้จักช่วยกันรักษาความสะอาด อย่าทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารบนลานวัด เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ ประชุมกรรมการ

การประชุมครั้งแรกถือเป็นครั้งที่สำคัญมาก ควรนัดประชุมวันที่กรรมการจะมาประชุมได้พร้อมเพรียงกัน เรื่องที่ควรนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรก ควรมีดังนี้

๑. เรื่องที่ท่านประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงนโยบายของรัฐบาลและคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่า มุ่งที่จะให้ส่งเสริมวัดพัฒนาทางด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป สำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัดก็คือ มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การพัฒนาวัดจะได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

๒. เรื่องอาณาเขตของวัด ควรจะพิจารณากันถึงการจัดให้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อย การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดทำแผนผังวัด ได้แก่ การกำหนดว่าหน้าวัด หลังวัด ควรอยู่ทางทิศไหนจึงจะเหมาะสม จะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหน อย่างไร จำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพงหรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น

๓. เรื่องการจัดโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็นว่าทางวัดควรจะต้องทำอะไรบ้างสิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือทำหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้กำลังงานและงบประมาณจากไหน งานนั้นๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินงาน เมื่อรวบรวมได้แล้วจัดเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญ และจำเป็นก่อนหลังไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล เรื่องใดที่ประชุมเห็นอย่างไร ก็ให้เลขานุการจดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน

ขั้นที่ ๔ จัดทำแผนผังวัด

การจัดทำแผนวัดควรหาผู้ที่มีความรู้ในการวางแผนผังมาช่วยจัดทำ ให้ เช่น ช่างจากกรมการศาสนา ช่างจากเทศบาล ครู อาจารย์วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น แผนผังวัดควรจัดทำเป็น ๒ แบบ คือ

๑. ผังสภาพปัจจุบัน แสดงรายละเอียดต่างๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด

๒. ผังโครงการ เป็นผังที่ควรจัดขึ้นเพื่อพัฒนาวัดตามมติที่ประชุม กรรมการพัฒนาวัด ในการประชุมครั้งที่ ๑ วาระที่ ๒ เรื่อง การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดผัง ผังโครงการนี้เป็นผังที่สมบูรณ์ที่คาดการณ์ล่วงหน้า เพื่อพัฒนาถาวรวัตถุเสร็จสิ้นแล้ว สภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัด หลังวัดจะหันไปทางทิศไหน อาคารเสนาสนะ แต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อยู่อย่างไร สิ่งไหนจะต้องรื้อทิ้ง สิ่งไหนจะต้องเคลื่อนย้าย สิ่งก่อสร้างที่ปลูกใหม่จะปลูกตรงไหน บริเวณวัดจะตกแต่งจะตัดถนนเช่นไร การนี้ผู้วางแผนผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผังและตกแต่งบริเวณจึงจะสามารถทำได้เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งของวัด และสภาพแวดล้อมกับเศรษฐกิจและสังคมของละแวกนั้น

ในการจัดทำผังโครงการ ควรจัดเป็นหมวดหมู่โดยคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่างๆ ดังนี้

เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตรเจดีย์

เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครัว เรือนไฟ ที่สรงน้ำ

เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน บ้านพักชี บริเวณฌาปนสถาน ฯลฯ

หากวัดมีที่ดินแปลงที่ตั้งวัดเหลือพอที่จะจัดประโยชน์ได้ ให้เสนอกรรมการศาสนา เพื่อกำหนดเป็นเขตจัดประโยชน์ ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ข้อ ๓ แผนผังที่ จัดทำขึ้นนั้นต้องใช้มาตราส่วนเป็นเครื่องประกอบในการย่อขนาดอาคารสถานที่ต่างๆ จากสภาพ ความเป็นจริงให้ถูกต้องด้วย^{๔๔}

ขั้นที่ ๕ จัดทำโครงการพัฒนาวัด

เมื่อคณะกรรมการฯ ได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัด ว่าจะต้องทำงาน หรือกิจกรรมใดบ้างตามลำดับความสำคัญก่อนหลังแล้ว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือ กิจกรรมนั้นๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดเจน เสนอกรรมการให้ชัดเจน เสนอกรรมการ เพื่อให้พิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการกิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น ๒ ทาง คือ

๑. การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิดศรัทธาทหารูปธรรม ได้แก่ อาคาร เสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทย ปลุกสร้างอยู่เป็นหมวดหมู่สวยงาม และ ไม่ใหญ่โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ใช้สอย และสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ถนนบริเวณวัด สะอาด ร่มรื่น ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับอย่างเหมาะสม อาณาเขตของวัดเป็นหมวดหมู่ การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่างๆ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

๒. การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรม เช่น การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมแก่ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่วัดควรจะเป็นศูนย์กลางจัดขึ้นเพื่อ อำนวยประโยชน์ต่อชุมชนหมู่บ้านนั้นๆ การพัฒนาทางด้านนี้ ควรจะได้นำหน้าหรือพัฒนาควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางด้านวัตถุหรือรูปธรรม ตัวอย่างที่วัดควรจัดเพื่ออำนวยประโยชน์แก่ ชุมชน ได้แก่

๒.๑ การจัดให้มีการทำบุญสมทานศีล และฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางศาสนา

๒.๒ การจัดงานเพื่อรำลึกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันตรุษ วันสารท วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ การนี้จะจัดให้มีการละเล่นพื้นเมือง สนทนา ธรรม บรรยายธรรม ฟังปาฐกถา จัดนิทรรศการ เป็นต้น งานก็จะมี ความหมายและความสำคัญมาก ขึ้น

๒.๓ การส่งเสริมให้ลูกหลานในชุมชนหรือในตำบลนั้นได้บรรพชา อุปสมบท เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

๒.๔ การจัดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมภายในวัด และส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัด ได้ศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ อย่างกว้างขวาง

^{๔๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖.

๒.๕ การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ ให้เรียนพระพุทธานุศาสนวันอาทิตย์ หรือจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชนภายในวัด

๒.๖ การจัดสอนและอบรมกรรมฐาน ทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานแก่ประชาชน นักเรียน นักศึกษา ผู้ที่ปรารถนาจะเข้าวัดเพื่อสงบจิตสงบใจ

๒.๗ จัดบริเวณอาคาร สถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานือนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักผ่อนหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์ ธนาคารโค - กระบือ กองทุนมูลนิธิ สหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพต่างๆ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

ขั้นที่ ๖ ดำเนินการพัฒนาวัด

เมื่อได้จัดทำแผนผังวัด จัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัด ได้แก่ กำหนดกิจกรรมต่างๆ เสร็จแล้ว และผ่านความเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อไป มาเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มการพัฒนาได้เลย โดยอาจจะกำหนดวันประชุมสัปดาห์ และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัด และโครงการต่างๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวน และขอความร่วมมือจากประชาชน ในการที่จะดำเนินการพัฒนาวัดในโครงการต่างๆ นั้นด้วย จากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ทำรั้ววัดไว้เป็นที่ระลึกก็จะเป็นการดียิ่ง ซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนเป็นอย่างดีอีกต่อไปด้วย^{๕๐}

๒.๒.๑๘ แนวทางการพัฒนาวัดของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ^{๕๑}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบการพัฒนาวัดไว้ ๖ หมวด ดังนี้

หมวดที่ ๑ การสาธารณูปการ การดำเนินการปรับปรุงพัฒนาวัดในด้านการสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑.๑ บริเวณวัด

ภายในบริเวณวัด มีสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นเหมาะสม ส่งเสริมสภาพความเป็นร่มเย็นสถานโดยดำเนินการในสิ่งต่างๆ ดังเช่น

๑.๑.๑ ป้ายชื่อวัด ตั้งอยู่ในที่ที่เหมาะสม มีขนาดที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่มีความสง่างาม

๑.๑.๒ แผนผัง ติดตั้งไว้ในที่เปิดเผย เห็นได้ชัดเจน แสดงอาณาเขตและรายละเอียดสถานที่ต่างๆ ภายในวัดชัดเจน

๑.๑.๓ ป้ายแผ่นแพร่กิจกรรมต่างๆ ของวัด แสดงหรือเผยแพร่การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด

๑.๑.๔ ป้ายประวัติโดยย่อ เพื่อแสดงประวัติวัดเผยแพร่แก่บุคคลทั่วไป

๑.๑.๕ ป้ายนิเทศข้อมูล เพื่อแสดงจำนวนสถิติ ข้อมูลต่างๆ ของวัด

^{๕๐} พระธรรมวรานายก (โภาส นิตฺติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, หน้า ๒๗-๒๘.

^{๕๑} กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐-๑๓.

๑.๑.๖ ป้ายคติธรรม พุทธภาษิต เพื่อเผยแพร่คติธรรมหรือพุทธภาษิต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้หรือคติธรรมสอนใจแก่บุคคลที่เข้ามาในวัด

๑.๑.๗ มุมหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นช่องทางในการเรียนรู้แก่บุคคลทั่วไปที่สนใจ

๑.๒ การปรับปรุง พัฒนา ดูแลรักษาสสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ภายในวัด

๑.๒.๑ บริเวณวัดสงบ ร่มรื่น

๑.๒.๒ มีการจัดบริเวณวัด สถานที่ เป็นระเบียบ

๑.๒.๓ มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย

๑.๒.๔ มีบริเวณปลูกดอกไม้ ไม้ประดับ เพื่อความร่มรื่น สวยงาม

๑.๒.๕ มีการจัดพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน

๑.๓ ความสะอาด/มั่นคงแข็งแรงของอาคารเสนาสนะต่างๆ

๑.๓.๑ ความสะอาด ของอาคารเสนาสนะและภายในบริเวณวัด

๑.๓.๒ ความมั่นคงแข็งแรง ของอาคารเสนาสนะมีความมั่นคงปลอดภัยต่อการพำนักอาศัย ใช้ประโยชน์ หรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ

๑.๔ วัดมีสิ่งปลูกสร้าง และอาคารเสนาสนะต่างๆ เพียงพอและเหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์สภาพสะอาด มั่นคงแข็งแรง

๑.๔.๑ อุโบสถ

๑.๔.๒ กุฏิ

๑.๔.๓ ศาลา

๑.๔.๔ เเมรุ

๑.๔.๕ วิหาร

๑.๔.๖ ห้องสมุด/พิพิธภัณฑ์

๑.๔.๗ ถนนและทางเท้าภายในวัด

๑.๔.๘ เจดีย์

๑.๔.๙ รั้ววัด/กำแพงวัด

๑.๕ การบริหารจัดการและดูแลศาสนสมบัติของวัด โดยวัดดำเนินการให้มีเพื่อให้สามารถบริหารจัดการวัดอย่างเป็นระบบ ได้แก่

๑.๕.๑ การจัดทำบัญชีการเงินของวัด

๑.๕.๒ การจัดทำทะเบียนทรัพย์สินของวัด

๑.๕.๓ การแต่งตั้งไวยาวัจกรของวัด

๑.๕.๔ การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด

หมวดที่ ๒ ด้านการปกครอง การดำเนินการบริหารจัดการด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ การจัดทำระเบียบปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรภายในวัด

๒.๑.๑ มีระเบียบปฏิบัติกิจวัตรพระภิกษุสามเณร

๒.๑.๒ มีระเบียบปฏิบัติของศิษย์วัดและผู้อาศัยในวัด

๒.๑.๓ มีระเบียบปฏิบัติสำหรับบุคคลที่เข้ามาร่วมหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด

๒.๒ มีการวางแผนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

๒.๒.๑ เจ้าอาวาสได้มีการมอบหมายหน้าที่บุคลากรภายในวัดตามความรู้ความสามารถ

๒.๒.๒ จัดทำทะเบียนประวัติพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด

๒.๒.๓ จัดทำประวัติวัดไว้เป็นหลักฐาน

๒.๒.๔ จัดทำสมุดเยี่ยม

๒.๓ การพัฒนาและสวัสดิการ

๒.๓.๑ มีการประชุมอบรมพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด

๒.๓.๒ มีการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้แก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด

๒.๓.๓ มีการประชุมคณะกรรมการวัดสม่ำเสมอ

๒.๓.๔ มีการวางแผนการดำเนินงานและโครงการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง

หมวดที่ ๓ ด้านการศาสนศึกษา การดำเนินการด้านการศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๓.๑ การจัดการ/จัดให้มี เพื่อการศาสนศึกษา

๓.๑.๑ จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมในวัด

๓.๑.๒ จัดสอนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน นักศึกษา ประชาชน ภายในวัด

๓.๑.๓ จัดพระภิกษุไปสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา

๓.๑.๔ จัดให้มีโครงการปฏิบัติธรรมแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัด

๓.๑.๕ จัดห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาในวัด

๓.๒ การส่งเสริมการศาสนศึกษา

๓.๒.๑ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรม

๓.๒.๒ ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรในวัดศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา

๓.๒.๓ ส่งเสริมให้ศิษย์วัดได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

หมวดที่ ๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การดำเนินการด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ การจัดตั้งโรงเรียน ศูนย์อบรม ชมรมต่างๆ ในวัด

๔.๑.๑ จัดตั้งโรงเรียนหรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์

๔.๑.๒ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ศีลธรรม

๔.๑.๓ จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ

๔.๑.๔ จัดตั้งชมรมต่าง ๆ เพื่อรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

๔.๒ การส่งเสริมหรือสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์

๔.๒.๑ ส่งเสริม/สนับสนุน ด้านการศึกษาให้กับโรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่างๆ

๔.๒.๒ ส่งเสริม/สนับสนุนประชาชนในการส่งเสริมอาชีพต่างๆ

๔.๓.๓ ส่งเสริม/สนับสนุนกองทุนการศึกษาต่างๆ ให้แก่เด็กยากจนหรือผู้ด้อยโอกาส

หมวดที่ ๕ ด้านการเผยแพร่ การดำเนินการด้านการเผยแพร่ มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

๕.๑ การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วัสมาบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น

๕.๑.๑ การทำบุญตักบาตร

๕.๑.๒ การแสดงธรรมเทศนา

๕.๑.๓ การจัดปฏิบัติธรรม

๕.๑.๔ การเวียนเทียน

๕.๑.๕ การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕.๒ การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์

๕.๒.๑ การทำบุญตักบาตร

๕.๒.๒ การแสดงธรรมเทศนา

๕.๒.๓ การจัดปฏิบัติธรรม

๕.๒.๔ การเวียนเทียน

๕.๒.๕ การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ

๕.๓ การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น

๕.๓.๑ ทำบุญตักบาตร

๕.๓.๒ การแสดงธรรมเทศนา

๕.๓.๓ ปฏิบัติธรรม

๕.๓.๔ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม/ประเพณี

๕.๓.๕ การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณี/ท้องถิ่น

ท้องถิ่น

๕.๔ การทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรมของพระภิกษุสามเณร เช่น ในโรงเรียน หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน หรือประชาชนตามหมู่บ้านต่างๆ

๕.๕ บุคลากรของวัดทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนา เช่น เป็นพระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์ พระจริยานิเทศ เป็นต้น

๕.๖ มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนา เช่น วิทยูทูบ การแจกหนังสือธรรมะ ซีดีธรรมะ หอกระจายข่าว เป็นต้น

๕.๗ ภายในวัดมีมุมเรียนรู้พระพุทธศาสนา เช่น มุมหนังสือ/ห้องสมุด ป้ายพุทธศาสนา สุภาสิต เป็นต้น

๕.๘ มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน ประชาชนทั่วไป เช่น โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัมมจาริณี ค่ายคุณธรรม ฯลฯ

หมวดที่ ๖ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ การดำเนินการด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๖.๑ การให้ความช่วยเหลือ/สงเคราะห์ด้านต่างๆ แก่ประชาชน

- ๖.๑.๑ การสงเคราะห์ผู้ยากไร้
- ๖.๑.๒ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ
- ๖.๑.๓ การระงับข้อพิพาท/ข้อขัดแย้งของชาวบ้าน
- ๖.๑.๔ การดำเนินการด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อื่น ๆ

๖.๒ การมีส่วนร่วม/สนับสนุน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

- ๖.๒.๑ การอำนวยความสะดวกในการให้ใช้สถานที่ของวัดจัดกิจกรรมต่างๆ
- ๖.๒.๒ การจัดตั้งมูลนิธิ/กองทุนเพื่อการกุศล
- ๖.๒.๓ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาชีพของประชาชน
- ๖.๒.๔ การให้ความร่วมมือกับทางราชการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ

๖.๓ การสร้างเครือข่าย/แนวร่วม/อาสาสมัคร/จิตอาสา เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

- ๖.๓.๑ วัดสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธิตะกับองค์กรต่างๆ
- ๖.๓.๒ วัดส่งเสริม/สนับสนุน ให้มีจิตอาสา เพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา
- ๖.๓.๓ วัดจัดให้มีอาสาสมัคร/แนวร่วมในการสวดส่่ง ดูแล และพิทักษ์

พระพุทธศาสนา

๖.๔ การมีส่วนร่วมของประชาชน/ส่วนราชการ

- ๖.๔.๑ วัดเป็นศูนย์กลางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน
- ๖.๔.๒ ส่วนราชการให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาวัดนั้นควรเริ่มจากการพัฒนาขั้นพื้นฐาน และควรส่งเสริมให้วัดเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองไปสู่คุณภาพและความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง เกิดการยอมรับจากสังคม โดยบูรณาการการทำงานกับทุกภาคส่วน เพิ่มประสิทธิภาพและความคุ้มค่าในการพัฒนา วัดสู่ความเป็นมาตรฐานต่อไป

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยววัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ประกอบไปด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชนต่างสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนา จารีต และประเพณี ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจที่สำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมขึ้น

ในปัจจุบัน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของโลกไปแล้ว เป็นที่ยอมรับกันว่าเกือบจะทุกประเทศในโลกนี้ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตจนกลายมาเป็นสินค้าหลักในระบบการค้าระหว่างประเทศอย่างรวดเร็ว

และในหลายประเทศ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญอยู่ในระดับที่ ๑-๓ ของ ๑๐ อันดับแรกในอุตสาหกรรมสำคัญของประเทศนั้นๆ อีกด้วย

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้า เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก และเป็นที่เชื่อกันว่าความสำคัญของการท่องเที่ยวจะมีมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และการท่องเที่ยวกลายเป็นแหล่งที่มาของเงินตราต่างประเทศที่สำคัญที่สุด การเดินทางท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมธรรมชาติของมนุษย์ที่มีมาแต่โบราณกาล และได้พัฒนาการมาเป็นลำดับ ยังมีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่งก็ยิ่งทำให้การเดินทางท่องเที่ยวขยายวงกว้างออกไป โดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ หลากหลายกันไม่ว่าเพื่อธุรกิจ เพื่อนันทนาการ และเพื่อศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้เคยเห็น การเดินทางท่องเที่ยวซึ่งเป็นกิจกรรมอันเป็นส่วนบุคคลเหล่านี้ได้เติบโตรวมกันเป็นกลุ่มก้อนขึ้น จนกระทั่งต้องอาศัยเทคนิควิชาการเฉพาะ การวางแผน การจัดการ และการตลาดรวมเข้าแล้วเรียกว่า “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของนานาประเทศในปัจจุบัน

นอกจากนี้ทางด้านสังคม การท่องเที่ยวก็เป็นการพักผ่อนที่ช่วยลดความตึงเครียด พร้อมๆ กับสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของท้องถิ่น จึงเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงถือได้ว่าเป็นพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่แสดงบทบาทเด่นชัด ในแต่ละปีที่ผ่านมา ความสำเร็จโดยรวมหรือบางส่วนนั้น ย่อมมาจากพลังของฟันเฟืองหรือพลังขับเคลื่อนทั้งส่วนเล็กและส่วนน้อยที่ช่วยกันผลักดันให้อุตสาหกรรมนี้เคลื่อนไหวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง และแสดงบทบาทนำในการเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจซึ่งนำไปสู่การจ้างงาน สร้างอาชีพ การกระจายรายได้และการลงทุนในธุรกิจที่เกี่ยวข้องมากมายหลายร้อยสาขา เป็นการสร้างความมั่งคั่งให้กับประชาชนและประเทศชาติอย่างเอนกอนันต์ และนำไปสู่ความสำเร็จในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทย^{๕๒}

นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา รวมถึงซื้อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมผลงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวเราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในยุคปัจจุบัน การแข่งขันในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งสอดคล้องกับกระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy)ที่กำลังมาแรง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เศรษฐกิจของไทย

^{๕๒} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒.

๒.๓.๑ รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย

การท่องเที่ยว เป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับตัวเองอีกแนวหนึ่ง ที่ทำให้เกิดความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน บันเทิงใจ และเกิดการเรียนรู้ ซึ่งทุกคนต่างก็รู้จักความหมาย และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวกันอยู่บ้างแล้ว ในช่วงหลัง เมื่อไม่กี่ปีมานี้ การท่องเที่ยวไทยได้รับการกระตุ้นให้ตื่นตัวเป็นอย่างมาก จนเกิดเป็นกระแสการท่องเที่ยวที่นับว่ามาแรงมากเลยทีเดียว และด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้มีการจัดรูปแบบของการท่องเที่ยวภายในประเทศให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มความแปลกใหม่ที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้อย่างดี

การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทยนั้น ได้แบ่งออกไปตามปัจจัยหลายๆ อย่าง ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลาย แต่รูปแบบการท่องเที่ยวที่ Travel in Thailand ได้จัดแบ่งไว้ มีดังนี้^{๕๓}

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) ได้แก่

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล อย่างมีความรับผิดชอบ และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นการปลูกจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะเป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อชมความงามและศึกษาภูมิทัศน์ต่างๆ บนพื้นผิวโลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล เพื่อให้เกิดความรู้และได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ บนพื้นฐานของจิตสำนึกในการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) เป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรกรรม ไร่ สวน ฟาร์มปศุสัตว์ สวนสมุนไพร เพื่อชมความงาม และเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ โดยมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้นๆ

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมและศึกษาปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ และเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล เช่น สุริยุปราคา จันทรุปราคา ฝนดาวตก และการดูดาวจักราศี ให้เกิดความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำ และประสบการณ์ โดยจะต้องมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อม

^{๕๓} รูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทย, <http://www.travel.in.th/th/review/knowledge/>, [๘ มีนาคม ๒๕๖๑].

และวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ได้แก่

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชมความงาม ให้เกิดความเพลิดเพลินใจ และเพื่อเรียนรู้ให้เกิดเป็นประสบการณ์ โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อการรักษาผดุงทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย

๒.๒ การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อชมและร่วมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ให้เกิดความเพลิดเพลิน ความทรงจำ และประสบการณ์ที่ดี รวมทั้งเพื่อเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พิธีกรรม และความเชื่อต่างๆ ด้วยการมีจิตสำนึกที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า โดยชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านตามชนบท เรียนรู้การสร้างสรรค์ผลงานซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกิดความเพลิดเพลิน โดยจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ เป็นส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ได้แก่

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน และเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายและใจ ในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรม ให้เกิดความเพลิดเพลิน และสุนทรีภาพ ซึ่งอาจจัดอยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa) โดยนักท่องเที่ยวจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวด้วย

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรัชญาทางศาสนา สัจธรรมแห่งชีวิต ด้วยการฝึกสมาธิ โดยจะได้รับประสบการณ์และความรู้ที่แปลกใหม่ และทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้การมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ จะมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มุ่งเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหารไทย การนวดแผนไทย เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เพื่อประสบการณ์ และความรู้ใหม่ๆ ด้วยการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเล่นกีฬา ให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความตื่นเต้นเร้าใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการดำน้ำ ตกปลา กอล์ฟ สกีนํ้า กระดานโต้คลื่น เป็นต้น โดยจะต้องมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) เป็นการท่องเที่ยวที่สนุกสนาน ตื่นเต้น เร้าใจ ผจญภัยไปในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในแบบพิเศษ ซึ่งจะสร้างความทรงจำความประทับใจ และได้ประสบการณ์ใหม่ๆ จากการท่องเที่ยว

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (home & farm stay) เป็นการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับผู้ชอบใช้ชีวิตร่วมกับผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ แบบใกล้ชิด เพื่อที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านจะมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (longstay) เป็นการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการใช้ชีวิตในบั้นปลาย หรือผู้ที่ต้องการท่องเที่ยวในต่างแดนเป็นเวลานานอย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) เป็นการท่องเที่ยวที่ถูกจัดขึ้นเพื่อเป็นการสมนาคุณแก่ผู้ที่ประสบความสำเร็จในการทำยอดขายได้ตามเป้าหมาย โดยกลุ่มผู้แทนบริษัทต่างๆ จะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พัก และค่าอาหารระหว่างการเดินทาง ในระยะเวลา ๒ - ๗ วัน ซึ่งจะเป็นการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรืออาจมีการผสมผสานกับการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE ย่อมาจาก M=meeting, I=incentive, C=conference, E=exhibition) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อบริการให้กับผู้ที่เข้าร่วมประชุมที่มีการจัดรายการนำเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั่วประเทศ ซึ่งมีทั้งแบบเที่ยววันเดียว และแบบเที่ยวพักรีสอร์ท ๒ - ๔ วัน โดยมีการคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการ โดยการนำเที่ยวจะมีก่อนประชุม (pre-tour) หรือ หลังประชุม (post-tour)

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ผู้จัดรายการนำเที่ยว ได้คัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวมาอย่างดีแล้ว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างจากการเดินทางท่องเที่ยวในระยะเวลาหลายวัน

นอกจากนี้ ยังมีการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอีกเยอะแยะ ซึ่งแตกต่างออกมาจากแนวคิดของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันนี้ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเพื่อต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติที่เรียกว่า Green tourism หรือการท่องเที่ยวเพื่อร่วมเป็นอาสาสมัครในการทำกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ที่เรียกว่า Volunteer tourism เป็นต้น

๒.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงวัฒนธรรม

๒.๓.๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism,

Biotourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึง การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe ๑๙๙๐ ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยว แบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวน รักษา โอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย" โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ เป็นการท่องเที่ยวที่ดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ และต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของ ประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน และต้อง ชี้นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ^{๕๔}

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมาย เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอ ที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain (๑๙๙๑) อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ แต่มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ เหล่านั้น"

Elizabeth Boo (๑๙๙๑) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาและ สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม"

The Ecotourism Society (๑๙๙๑) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของ ระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น"

Western (๑๙๙๓) ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกระชับรัด แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้นคือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็น อยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น"

^{๕๔} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กองบริการที่ปรึกษาสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

The Commonwealth Department of Tourism (๑๙๙๔) ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ การท่องเที่ยว ธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมยัง ครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืนนั้นหมายถึง การป็นผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เสรี เวชบุษกร (๒๕๓๘) ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึง วัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นด้วย"

จากการให้ความหมายและคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าวข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการ เดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ไม่ก่อให้เกิดการรบกวน หรือทำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาส ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นด้วย ดร.ชนิ เอมพันธ์ และ สุรเชษฐ์ เชษฐมาศ (๒๕๓๙) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการวางแผนการท่องเที่ยวซึ่งรวมไปถึง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยนั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ดังนี้

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (natural resource tourism) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ยังดำรงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศ (first hand ecosystem) และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่ จึงมัก ปรากฏอยู่ในพื้นที่พื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า และอุทยาน ประวัติศาสตร์ เป็นต้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๓๙) กล่าวถึง แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ว่าเป็นแหล่งที่มีจุดเด่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (nature attractions) และตัดขาดจากโลกภายนอก (solitude) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้ สัมผัสที่บ้าน นอกจากนี้ยังได้ให้ ความหมายของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวว่า หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย (destination) ของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่รองรับนักท่องเที่ยว พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่เป็นสิ่ง ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ความดึงดูดใจ เหล่านั้นอาจเป็นความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทใด ประเภทหนึ่ง แต่อาจไม่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทอื่น ดังนั้นสภาพ ทรัพยากรจึงมี ความสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดการท่องเที่ยว นอกจากความดึงดูดใจในทรัพยากรแล้ว ในบางพื้นที่ยังมี กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้น ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวจึงหมายถึงศักยภาพในการ ประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย โดยได้แบ่งแหล่ง ท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (nature destination) และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural destination) ซึ่งรวมเอาแหล่งท่องเที่ยวศาสนา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (historical, archaeological and regions destination) และแหล่งท่องเที่ยวศิลป วัฒนธรรม และประเพณี (art, culture and traditional destinations) เข้าไว้ด้วยกัน

ดังนั้น หากมองการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นวัตถุดิบเพื่อรองรับ การท่องเที่ยว และเป็นวัตถุดิบประเภทใช้แล้วไม่หมดไป หรือสูญหายหากมีการควบคุมป้องกันการวางแผนอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยว ยังประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไป ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกินขีดความสามารถของระบบที่จะรองรับได้ (carrying capacity)

๒. นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (๒๕๔๐) ระบุว่า นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถจำแนกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ นักท่องเที่ยวแบบหัวกระติ (hard-core nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะ ที่เที่ยวชมธรรมชาติ

ประเภทที่ ๒ นักท่องเที่ยวธรรมชาติแบบอุทิศตน (dedicated nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปเที่ยวสถานที่ ธรรมชาติโดยเฉพาะ เพื่อจะได้รู้ได้เข้าใจในธรรมชาติ หรือประเพณีท้องถิ่น

ประเภทที่ ๓ นักท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก (mainstream nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปสถานที่แปลกๆ ที่ไม่เคยไปมาก่อน เช่น ไปเยือนลุ่มน้ำอเมซอน (Amazon) อุทยานกอริลลาในรวันดา (Rawanda Gorilla Park) หรือจุดหมายปลายทางอื่นๆ ที่เป็นการริเริ่มสำหรับโปรแกรมท่องเที่ยวพิเศษ

ประเภทที่ ๔ นักท่องเที่ยวธรรมชาติตามโอกาส (casual nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตนได้เลือกไป

นอกจากนี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (๒๕๓๙) ได้กล่าวถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า จะต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ธรรมชาติ

๓. การตลาด การตลาดนับเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยวโดยเป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในเชิงการตลาดจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีลักษณะอย่างไร โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่คาดหวังจากการท่องเที่ยว (expectation) อย่างถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เหมาะสม กับความสนใจ และตรงตามความต้องการของตนเองหรือไม่ และสามารถยอมรับกฎ หรือกติกาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้หรือไม่

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเลือกสรรประเภทและคุณภาพของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมสนับสนุน การท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ (qualitative tourism) มากกว่าการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ (quantitative tourism) อันจะเป็นหนทาง นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งส่วนใหญ่งานด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๔. การบริการ การท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นต้องการบริการที่เน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร และการบริการเพื่อให้ นักท่องเที่ยว ได้รับประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมายธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในภาคบริการ ซึ่งได้แก่ การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นมัคคุเทศก์ นำทางในการเดินป่า เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญของความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ การจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น และเพื่อพัฒนา เศรษฐกิจและฟื้นฟูคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยมีแนวคิดที่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นว่าต้องสามารถใช้ทรัพยากรเหล่านั้นถึงรุ่นลูกรุ่น หลาน ไม่ทำลายทรัพยากร ทำให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ที่สำคัญคนในท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์ จากทรัพยากรนั้น และต้องมีส่วนร่วมและรับรู้ในการวางแผนการจัดการให้ประชาชนได้รับการศึกษา ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องถึงทรัพยากรในท้องถิ่นของตน ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการ ผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุมาจากแนวโน้มสองประการมาบรรจบกันคือ แนวโน้ม เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงเรื่องอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสรุป เป็นสาระสำคัญดังนี้

๑. แนวโน้มเรื่องการอนุรักษ์ การที่ประชากรเพิ่มขึ้นและภาวะทางเศรษฐกิจถดถอย ในหลายประเทศกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ อย่างเช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำเหมืองแร่ และการเกษตรเกิดขึ้นภายในและบริเวณทั่วไปซึ่งส่วนใหญ่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบนิเวศ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและผลที่ตามมาก็คือความไม่ยั่งยืนของ การพัฒนาทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลัง พัฒนาทั้งหลายจึงได้พยายามผสมผสานเรื่องของการอนุรักษ์เข้ากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยการใช้ ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดตั้งขึ้นก่อนหน้าแล้วและที่กำลังประกาศจัดตั้งขึ้นให้เป็นแหล่งพัฒนาทาง เศรษฐกิจและสังคมควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศตามธรรมชาติ ทั้งนี้โดยการส่งเสริมเรื่อง การท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่อนุรักษ์ อย่างเช่นอุทยานแห่งชาติ ด้วยความเชื่อที่ว่านักท่องเที่ยวใน พื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงาน และสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างแรงจูงใจทาง เศรษฐกิจให้แก่ราษฎรในชนบท เพื่อจะได้ตระหนักถึงความสำคัญและหันมาช่วยกันสนับสนุนการ สงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มอนุรักษ์ และประชาชนทั่วไปยอมรับทั่วกันว่า การท่องเที่ยวมีการวางแผนที่ดีจะมีศักยภาพใช้เป็นเครื่องมือ สนับสนุนการอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

๒. แนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยว สำหรับแนวโน้มเรื่องการท่องเที่ยวที่ปรากฏค่อนข้าง แจ่มชัดในระยะ ๑๐ ปี ที่ผ่านมานุษยได้เปลี่ยนแปลงวิธีการใช้เวลาว่างในการเดินทางท่องเที่ยวโดยมี แนวโน้มว่าต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับธรรมชาติอย่างแท้จริง

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังอยากที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ไปเยือนตั้งแต่เรื่องระบบนิเวศ ไปจนถึงชนิดพันธุ์พืช หรือสัตว์ที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์ และประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ เช่น การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ การลักลอบล่าสัตว์ป่า ฯลฯ ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นตามลำดับตามอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทอื่นๆ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ สาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจเกี่ยวกับคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก

จากแนวโน้มสองประการดังกล่าวข้างต้นมาบรรจบกัน ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศขึ้น ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงมีความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวแบบธรรมดา แต่จะหมายความรวมถึงการท่องเที่ยวที่จะต้องมีการอนุรักษ์ควบคู่ไปด้วย

การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศหรืออาจเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Ecotourism” ซึ่งเป็นคำผสมกันระหว่างคำว่า Ecology หรือ นิเวศวิทยากับ คำว่า Tourism หรือการท่องเที่ยว ในวงการท่องเที่ยวยังมีคำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่สำคัญและใช้ในความหมายใกล้เคียงกัน อาทิ Nature Based, Green Tourism, Bio Tourism, Low impact Tourism, หรือคำในภาษาไทยว่า นิเวศสัญจร การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ นักวิชาการบางท่านสนใจเฉพาะพื้นที่ธรรมชาติ แต่นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าต้องพิจารณาด้านสังคม และวัฒนธรรมด้วย ความขัดแย้งดังกล่าวจะนำเสนอออกมาในลักษณะของการเรียกขาน กล่าวคือได้มีความพยายามบัญญัติคำขึ้นมาหลายคำ อาทิ Eco-cultural Tourism คำเหล่านี้บัญญัติขึ้นเพื่อพยายามจะชี้ให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) แต่คำที่เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายที่สุด คือ Ecotourism ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยใช้คำในภาษาไทยว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” และต่อมาก็ใช้คำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”

ความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึงการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อศึกษา ชื่นชมความงดงาม สุนทริยภาพ โดยมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม และสามารถสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนในท้องถิ่น”

จากนิยามและความหมายดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญ ดังนี้

๑. แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริมและพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติ ที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม และอาจรวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย

๒. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และระบบนิเวศโดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

๓. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสหรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมทาง

ธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังจะเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณในด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย

๔. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม

๕. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะมุ่งเน้นที่คุณค่าธรรมชาติหรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาอำนวยความสะดวกต่างๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศน์ ปัจจุบันได้รับการผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนส่วนการแปลขั้นตอนมาเป็นหลักการ เบื้องต้นมีดังนี้

๑. มุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างประเทศนั้นจะต้องเหมาะสมกับระบบสาธารณูปโภคที่รองรับเป็นสำคัญ

๒. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ (Local Participation)

๓. ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ทุกๆ ด้านทั้งทางด้านของจำนวนนักท่องเที่ยวตัวสถานที่ท่องเที่ยวชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรวม

๔. มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น (Local Products)

๕. เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน

๖. คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมนั้น เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง (Intrinsic Value) จึงมีคุณค่ามากกว่าในฐานะเพียงเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดในระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้

๗. การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการดังกล่าวข้างต้น

๘. ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค และวางอยู่บนหลักการข้างต้น

จากแนวความคิดดังกล่าว ที่มีการแปลออกมาเป็นหลักการเบื้องต้นก็จะมี ความสอดคล้องกับหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Principles of Ecotourism) ๗ ประการ คือ

๑. มีพื้นฐานอยู่บนธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน (Nature-based/Cultural-based/community-based)

๒. มีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable Manage)

๓. คำนึงถึงเรื่องสังคมและวัฒนธรรม (Inclusive of Social and Cultural Aspect)

๔. ให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น (Education to Tourist and Local People)

๕. คนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ (Benefit to Local People)

๖. คนท้องถิ่นมีส่วนร่วม (Involvement of Local People)

๗. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นของแท้ ดั้งเดิม (Product Authentic)

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายรายได้

การวางแผนและจัดการในเรื่องการท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการข้างต้นเสมอ สาระสำคัญขององค์ประกอบดังกล่าว อาจสรุปได้ดังนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง ดังนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่นมัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวนั้นด้วยวิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้งศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและทำหาย นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึก ซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกันการท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชนท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และลดการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวมระดับประเทศ

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับแนวความคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วิถีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพิจารณาถึงเป้าหมายและองค์ประกอบหลัก ๔ ประการ คือ

๑. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

๒. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

๓. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยว อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๔. ต้องขึ้นำตามความปรารถนาของประชาชนและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้นๆ

๒.๓.๒.๒ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชียและแอฟริกา รวมถึงชื่อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมผลงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าว เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น^{๕๕} ประกอบด้วย

๑. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
๒. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ
๓. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
๔. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
๕. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆทางศาสนา
๖. ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์
๗. ภาษาและวรรณกรรม
๘. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
๙. ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ
๑๐. ลักษณะงานและเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่นประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่างๆ ของเกาหลี ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติ เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิม สำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสมิติต่างๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่นๆ อีกมากมายที่มีการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น จีน ประเทศใน

^{๕๕}บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๘๙ - ๙๒.

ยุโรปและออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศ หรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกาและตะวันออกกลาง เป็นต้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของประเทศไทย

World Tourism Organization^{๕๖} ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เอาไว้ว่า เป็นการเคลื่อนไหวของผู้คนที่เกิดขึ้นจากปัจจัยกระตุ้นทางวัฒนธรรม เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เทศกาล การเข้าเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา

The European Center for Traditional and Religious Culture หรือ ECTARC^{๕๗} ได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่

๑. โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ
๒. สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต
๓. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ
๔. ความน่าสนใจทางดนตรี
๕. การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ
๖. ภาษาและวรรณกรรม
๗. ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
๘. วัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมย่อย

จากแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแสดงความคิดเห็น และแจ้งถึงระดับความต้องการในการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมยังต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากคนในท้องถิ่น และเอกชน ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการ เพื่อการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป^{๕๘}

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น และย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจ อาจตอบสนองออกมาในรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้การรับรู้อาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความรู้และประสบการณ์เดิม เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผู้มาเยือนต้องการสัมผัสถึงวัฒนธรรมอันแท้จริง ความแตกต่างของวิถีชีวิต วิถีชีวิตที่เรียบง่ายของท้องถิ่นที่ไปเยือน และ

^{๕๖} วาฬิกา แสนคำ, การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่, การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^{๕๗} สุธะวิวัฒน์ นันทวัน ณ อยุธยา, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง, การศึกษานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, เศรษฐศาสตร์การเมือง, ๒๕๔๘, หน้า ๑๖.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

การได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันละกัน ระหว่างเจ้าของท้องถิ่นและผู้มาเยือน เช่น การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมศิลปวัฒนธรรม หรือเข้าร่วมประเพณี เทศกาล ของท้องถิ่นที่ไปเยือน การเดินทางเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมความเชื่อที่สืบทอดกันมาของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนความเชื่อทางศาสนา เรื่องราว และงานเทศกาลที่จัดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว จะต้องสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพทางภูมิศาสตร์ของท้องถิ่น โดยเมืองที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้นควรมีองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอันได้แก่ พิพิธภัณฑสถาน สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง รวมถึงซากผังเมืองในอดีต ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ ดนตรีพื้นบ้าน การแสดงละคร และมหรสพ ภาษาและวรรณกรรม ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และวัฒนธรรมเก่าแก่โบราณ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือ วัฒนธรรมย่อย การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวว่ามีผลต่อเศรษฐกิจในสังคมของตนเสียก่อน เพราะโดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งเสมอ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จึงสำคัญยิ่ง เงินลงทุน แรงงาน รวมทั้งนักบริหารทางการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนให้คนในชุมชนเจ้าของถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น หากสามารถสร้างความเข้าใจแก่คนในชุมชนได้ว่า การท่องเที่ยวและการบริการเป็นส่วนที่ทำให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นมากที่สุด เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ทั้งในทางตรงและทางอ้อม การรักษาวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นไว้จะเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยว จะทำให้คนในท้องถิ่นมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน สิ่งเหล่านี้จะสามารถสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรของแต่ละท้องถิ่นได้

ในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไม่ควรให้มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ทั้งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม และสังคม ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนจึงต้องมีความระมัดระวังควรมีการกำหนดกฎเกณฑ์แก่ผู้มาเยือนและให้ข้อมูลความเป็นมา ความสำคัญของวัฒนธรรม งานประเพณี และโบราณสถาน แก่ผู้มาเยือนเพื่อให้ผู้มาเยือนได้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติของพื้นที่ไปเยือน เพื่อที่จะลดผลกระทบจากความแตกต่างของวัฒนธรรม ศาสนา ภาษา สามารถรักษาวัฒนธรรม ค่านิยม และรูปแบบของงานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่ได้ รวมทั้งควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับความสามารถในการรองรับพื้นที่และความต้องการของชุมชนว่าจะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากนักน้อยเพียงใด

๒.๓.๒.๓ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา

วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีโอกาสดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เกิดจากการที่ตัวของวัดเองมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมศิลปกรรมหรือความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าสนใจ หรือวัดอาจอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เป็นตัวดึงดูดทำให้วัดเป็นผลพลอยได้จากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ซึ่งควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย ดังนั้นจึงควรพิจารณาศึกษาเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์พัฒนา และปรับปรุงวัดทางด้านกายภาพทั้ง ๔ ประเภท คือ วัดพระธาตุ วัดป่า วัดพื้นบ้าน และวัดที่ออกแบบในลักษณะร่วมสมัย อีกทั้งให้มีการศึกษาเพื่อเสนอแนะเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ตามตลาดของการท่องเที่ยว ดังที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ไทย อันจะเป็นผลทางอ้อมกับการพิจารณาวัดพื้นบ้านเล็กๆ ซึ่งมีคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่น่าสนใจซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่มีแนวโน้มว่าจะขยายเขตของกลุ่มท่องเที่ยวออกไปได้^{๕๙}

การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นพฤติกรรมอีกประเภทหนึ่งที่กระแสวิงคืบใน ปัจจุบันต้องการ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเป็นการเดินทางที่นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนให้ กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของสังคมไทย ดังนั้นพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงควรได้รับ การส่งเสริมให้มีมูลค่าตลาดเพิ่มขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ^{๖๐}

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา มาจากคำว่า Buddhist Tourist ซึ่งสามารถสรุป ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาได้คือ

(๑) เป็นการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี

(๒) เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และ

(๓) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มพูนคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และป็น ผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งชุมชนต่างๆ ที่วัดตั้งอยู่ ทำให้เกิดธุรกิจข้างเคียง เช่น ร้านค้าขายของ ธุรกิจปล่อยเต่า ปล่อยปลา ขายอาหารปลา ตลอดจนขายสินค้าผลิตภัณฑ์พื้นเมืองใน ท้องถิ่นเป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายในการเพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และยัง เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวประเภทวัดมากขึ้น ตลอดจนเกิดทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่อการส่งเสริมให้วัดเป็น ส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว

พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการตัดสินใจในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน ๔ ประการ คือ^{๖๑}

๑. สิ่งกระตุ้นความต้องการในการท่องเที่ยว (Energizers of Demand) หมายถึง ความ น่าสนใจของสิ่งจูงใจต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวอันเป็นสิ่งชักนำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะเดินทาง เพื่อการท่องเที่ยวไปยังสถานที่ดังกล่าว หรือช่วงเวลาที่มีนักท่องเที่ยวสามารถที่จะเดินทางเพื่อการ พักผ่อนหรือทำกิจกรรมต่างๆ

๒. สิ่งกลั่นกรองความต้องการ (Filterers of Demand) หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ทำให้ความ ต้องการทางการท่องเที่ยวถูกระงับหรือทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกต้องการในการเดินทางลด

^{๕๙} กรณีนี้ ถนอมกุล, พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร, การศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการตลาด, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๗๔.

^{๖๐} ญัฐพงษ์ สืบญเรื่องและคณะ, ปัจจัยจิตสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ศาสนา, (Psycho-Social Correlation of Buddhist Tourism Behavior), รายงานวิจัย, (ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๖๑} สุรรัตน์ เตชะทวิวรรณ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (คณะวิทยาการ จัดการ ภาควิชาบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓-๖๔..

น้อยลง อันได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคม ทักษะทางด้านวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา

๓. สิ่งกระทบ (Affecters) หมายถึง ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวได้รับทั้งทางตรงและทางอ้อมจากแหล่งข้อมูลหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการขาย ซึ่งส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ ทักษะและมองภาพและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แตกต่างกันไป

๔. บทบาทของนักท่องเที่ยว (Roles) หมายถึง สถานภาพของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปในการเดินทาง หรือในช่วงเวลาที่แตกต่างกันและส่งผลให้เกิดพฤติกรรมตัดสินใจหรือรูปแบบทางการท่องเที่ยวที่ต่างกัน

สิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว (Tourism Motivation)

สิ่งกระตุ้นทางการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งต่างๆ อันเป็นสาเหตุที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจในความต้องการที่จะเดินทางหรือวางรูปแบบที่ใช้เพื่อการท่องเที่ยว หรือเป็นสิ่งที่กำหนดรูปแบบพฤติกรรมในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวให้มีความแตกต่างกัน แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

สิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายในนักท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งกระตุ้นทางด้านจิตใจ ทางด้านร่างกาย ทักษะ ความรู้สึก เป็นต้น และสิ่งกระตุ้นที่เกิดจากภายนอก เช่น การให้บริการทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัยในการท่องเที่ยว เป็นต้น ลักษณะความสัมพันธ์ของสิ่งกระตุ้นทั้งสองประเภททางการท่องเที่ยวที่มีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและเป็นไปตามลำดับขั้นตอน บางครั้งไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจนอย่างไรก็ตามสิ่งกระตุ้นจากภายในของนักท่องเที่ยวนั้นมีพื้นฐานลำดับขั้นของความต้องการตามทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of needs) ทำให้ (Dann, ๑๙๘๑) ได้กำหนดลักษณะของสิ่งกระตุ้นที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวออกเป็น ๗ ประการ ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทดแทนความต้องการที่ขาดหาย
๒. สถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดแรงกระตุ้นในการท่องเที่ยว
๓. ภาพลักษณ์ ทักษะของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่กระตุ้นการมี การท่องเที่ยว

๔. ข้อมูลข่าวสาร สื่อประเภทต่างๆ เป็นสิ่งกระตุ้นการท่องเที่ยว

๕. วัตถุประสงค์ในการเดินทางเป็นสิ่งกระตุ้นทางการท่องเที่ยว

๖. ประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งกระตุ้นในการท่องเที่ยว

๗. สิ่งกระตุ้นเป็นสิ่งที่มีความหมายและกำหนดรูปแบบด้วยตัวของมันเอง

ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

๑. เป็นปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ความต้องการ การสนใจ และความจำเป็น การรับรู้ การเรียนรู้ บุคลิกภาพ รูปแบบการดำรงชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับตนเอง ทักษะ

๒. เป็นปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรม และวัฒนธรรมย่อย ชั้นของสังคม กลุ่มอ้างอิง ผู้นำความคิดเห็น ครอบครัว เพื่อนฝูง

ปัจจัยในการสร้างความแตกต่างของนักท่องเที่ยว

ภูมิหลังของนักท่องเที่ยวที่มีความแตกต่างกันนั้น สามารถศึกษาหาวิธีการที่จะให้บริการได้อย่างเข้าใจนักท่องเที่ยวมากขึ้นโดยดูจากปัจจัย ๓ ข้อดังต่อไปนี้

๑. วัฒนธรรม (Culture) วัฒนธรรมของแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน เพราะความคิดความเชื่ออยู่บนพื้นฐานที่แตกต่างกัน โดยวัฒนธรรมมีความสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือแนวทางปฏิบัติให้คนแต่ละชาติมีความเฉพาะแตกต่างกัน

Singer (๑๙๘๖) ได้ให้คำจำกัดความว่า “วัฒนธรรมประกอบด้วยกระบวนการพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งได้รับและถ่ายทอดกันมามีผลทำให้มนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษามีความแตกต่างกัน ในด้านความคิดและพฤติกรรมที่แสดงออก” ซึ่งคล้ายคลึงกับความคิดเห็นของ Sitaram (๑๙๗๒) ที่กล่าวว่า “วัฒนธรรมคือผลรวมของพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หนึ่งๆ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นประเพณีของคนกลุ่มนั้น และยังถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นต่อไป วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไปทีละน้อยแต่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ” Porter (๑๙๗๓) สรุปเพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมแสดงออกให้ปรากฏในรูปแบบของภาษา ความคิด ในรูปของกิจกรรมและพฤติกรรม

พระยาอนุมานราชธนได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมดังนี้ “วัฒนธรรม คือ ปัญหาความรู้สึกรู้จักคิดและกิริยาอาการ ที่มนุษย์สำแดงออกให้เห็นเป็นสิ่งที่ต่างๆ และเป็นนิสัยความประพฤติในส่วนรวม ซึ่งไม่มีขึ้นเองตามธรรมชาติแต่มีขึ้นเพราะมนุษย์สร้างขึ้นหรือจากการงานของมนุษย์

อาจสรุปได้ว่า “วัฒนธรรม คือ รูปแบบหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตของบุคคลส่วนใหญ่ในสังคม” โดยแยกคุณลักษณะของวัฒนธรรมได้ดังนี้

๑. เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ)

๒. เป็นมรดกของสังคม

๓. มีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อความเจริญในวิถีชีวิตส่วนรวม

๔. บุคคลส่วนใหญ่ได้เลือกยึดถือปฏิบัติเป็นระยะเวลานานจนมีการถ่ายทอดต่อๆ มา

วัฒนธรรมทางด้านการกินอยู่ ชาติทางตะวันตกบางชาติการกินอยู่ซับซ้อน ยุ่งยากและใช้เวลานาน อุปกรณ์ประกอบการกินมีมาก มีระเบียบวิธีการมาก เช่น ชาติฝรั่งเศส มีขั้นตอนความสำคัญของการกินมาก ส่วนอเมริกัน การกินไม่สำคัญ อะไรก็ได้ง่ายๆ ออสเตรเลียคล้ายคลึงกับอเมริกัน คือไม่พิถีพิถันหรือระเบียบขั้นตอน ชาติทางตะวันออกไม่มีอุปกรณ์การกินมาก ไม่มีขั้นตอนการกินยุ่งยาก ส่วนมากนิยมกินของร้อนๆ

วัฒนธรรมทางด้านครอบครัว ชาติทางตะวันตกให้เกียรติผู้หญิง มารยาททางสังคมผู้หญิงจะต้องมาก่อนเสมอ เช่น ผู้ชายต้องลุกขึ้นยืนให้เกียรติเวลาผู้หญิงเดินมาที่ที่ผู้ชายนั่งอยู่ การปิดประตูรถให้ การให้ที่นั่งแก่ผู้หญิงก่อน เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวมีน้อย ส่วนใหญ่แต่งงานแล้วจะแยกย้ายออกไปหาที่อยู่เอง ไม่อยู่รวมกับพ่อแม่ เพื่อจะได้มีความเป็นอิสระในการที่จะทำอะไร เป็นตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้นในวัยชรามักจะอยู่ตามลำพัง ไม่มีลูกหลานห้อมล้อมขาดความอบอุ่นในครอบครัว ส่วนในชาติตะวันออกผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง เป็นแม่บ้านทำงานทุกอย่าง โดยเฉพาะผู้หญิงทางชาติตะวันออกกลางจะถูกกดขี่ไม่ให้เกียรติ มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายทาส ชาติ

ทางเอเชียมีความผูกพันระหว่างครอบครัวมาก การให้ความเคารพนับถือ และดูแลเอาใจใส่ให้ความสะดวกสบายแก่ญาติผู้ใหญ่มากกว่าชาติทางตะวันตก

๒. ศาสนา (Religion) คำสอนต่างๆ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของมนุษย์ มีอิทธิพลทางด้านความคิด ความเชื่อมั่น ค่านิยม ในสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน และเป็นแนวทางแบบอย่างในการแสดงออกด้านพฤติกรรมของแต่ละศาสนา

- ศาสนาอิสลาม ไม่กินหมู อาหารทุกชนิดไม่มีส่วนประกอบของหมู ไม่ดื่มเหล้า ไม่เล่นการพนัน ไม่ลักขโมย จะต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในช่วงถือบวช การได้ไปเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่เมกกะถือว่าการสร้างบุญกุศลเป็นอย่างมาก

- ศาสนาพุทธ สอนให้คนรู้จักผูกมิตร ให้อภัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เคารพที่ดีของคน

- ศาสนาคริสต์ สอนให้คนรู้จักช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของศาสนาอย่างเคร่งครัด ถือเลข ๑๓ บางสถานที่ที่ไม่มีเลข ๑๓ บนเครื่องบินจะไม่มีหมายเลข

- ศาสนายิว การปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัดมาก ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติตน อาหารการรับประทานอาหาร เช่น อาหารโครเชอร์(Krosher) คนอื่นจะเปิดอาหารก่อนไม่ได้ เจ้าตัวต้องเป็นคนเปิดเอง

๓. ภาษา (Language) ความหลากหลายและแตกต่างของภาษาที่มีใช้อยู่ทั่วโลกนั้น ทำให้วงการธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมจำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีความสามารถใช้ภาษาต่างๆ ได้ ทั้งนี้เพื่อการทำความเข้าใจและรู้จักนักท่องเที่ยว นอกจากภาษาที่หมายถึงคำพูดที่ใช้ในการติดต่อกันแล้ว ภาษายังรวมถึงการแสดงกริยาอาการหรือท่าทาง (body language) ในการสื่อความหมาย ซึ่งแต่ละชาติมีภาษาท่าทางในการแสดงออกไม่เหมือนกัน เพราะได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังแตกต่างกัน ในกรณีของนักท่องเที่ยว การแสดงออกทาง น้ำเสียง การแสดงออกทางท่าทางต่างๆ ก็เป็นการแสดงออกที่มีความเฉพาะแตกต่างกันซึ่งผู้ให้บริการควรเรียนรู้และศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตอบสนองความพึงพอใจต่อผู้ใช้บริการ เช่น ชาวจีนมักพูดจาเสียงดังเหมือนทะเลาะกันแต่อาจเป็นแค่การพูดคุยกันตามปกติ ส่วนชาวญี่ปุ่นแทบแยกน้ำเสียงหรือระดับเสียงไม่ออกเวลาพอใจกับไม่พอใจ แม้แต่ท่าทางในการผงกศีรษะที่แสดงออกถึงการตกลงและไม่ตกลง ก็มีความหมายแตกต่างกันในบางประเทศ การเรียนรู้ถึงท่าทางที่สื่อความหมายของชาติต่างๆ นั้น นับว่ามีความสำคัญมากต่อการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณีรูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน งานเทศกาล ประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ และภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อไป เป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และสามารถเจริญงอกงามต่อไป

ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่าง

รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับในหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น^{๖๒}

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวมี ๑๐ ประการ คือ^{๖๓}

๑. เพื่อยกระดับจิตสำนึก ศักดิ์ศรี และคุณค่าการเป็นคนไทย ที่เรียกว่ามิติทางจิตวิญญาณ ไม่ใช่แค่มิติทางวัตถุหรือเงินทองเท่านั้น

๒. เพื่อกระตุ้นการวิจัย เช่น การวิจัยประวัติศาสตร์ตำบล ความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาความรู้ในท้องถิ่นด้านต่างๆ โดยมีการทำเป็นระบบข้อมูลไว้

๓. เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม โดยให้เยาวชนและประชาชนในแต่ละท้องถิ่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ในชุมชนของตน ซึ่งมีได้มีความหมายถึงศิลปะแขนงต่างๆ เท่านั้น หากยังรวมถึงวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มชนนั้นๆ ด้วย

๔. เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น โดยการท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจความยากจน ซึ่งชุมชนสามารถให้บริการที่พัก อาหาร สินค้าชุมชน โดยสร้างความเชื่อมโยงกับการวิจัยประวัติศาสตร์ตำบลหรือทรัพยากรในท้องถิ่น

๕. เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์กับมนุษย์ได้สัมผัสและได้พัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น (Human Touch) เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นการเคลื่อนไหวให้คนได้มาพบและมาเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การที่มนุษย์ได้มีปฏิสัมพันธ์กันนั้นจะทำให้เกิดความรัก ความเข้าใจกันมากขึ้น

๖. สร้างและกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม หากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้รับรายได้อย่างเป็นธรรม และเห็นความยุติธรรมนั้น เขาจะพยายามรักษาระบบ ซึ่งวิธีการหนึ่งที่สำคัญ คือ จะต้องมีการพัฒนาระบบบัญชีที่ทุกคนดูง่าย โดยระบบบัญชีนี้เป็นทั้งข้อมูล (Information) และการสื่อสาร (Communication) เพื่อแสดงความยุติธรรม ฉะนั้นระบบบัญชีการท่องเที่ยวในชุมชนจะต้องให้ทุกคนดูง่ายว่ารายได้มาอย่างไร และกระจายไปที่ใดบ้าง

๗. ก่อให้เกิดความสุขอย่างสร้างสรรค์ ความสุขที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายวัฒนธรรม ความสุขที่ได้จากการเรียนรู้ว่าผู้คนอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนได้อย่างไร การท่องเที่ยวควร

^{๖๒} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานประจำปี ๒๕๕๒, <http://thai.tourismthailand.org/about-tat/annual-report>, [๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑].

^{๖๓} ประเวศ วะสี, “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๓, (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๔๔) : ๕ - ๑๐.

นำไปสู่การสร้างสรรค์ ดังนั้นต้องมีการตั้งเป้าหมายไว้ว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ดี เมื่อนักท่องเที่ยวไปเที่ยวแล้วได้สัมผัสและได้เรียนรู้ในสิ่งที่ดีก็จะเกิดแรงบันดาลใจในการทำสิ่งที่ดีด้วย

๘. พัฒนาการศึกษากการท่องเที่ยวสามารถมีส่วนส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาการวิจัยการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงการอบรมบุคลากรในท้องถิ่นให้สามารถเป็นมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่นได้

๙. ส่งเสริมให้เกิดสังคมโปร่งใสและยุติธรรม การท่องเที่ยวสามารถเป็นสื่อกลางในการนำเสนอข้อมูลในสังคม เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นระบบที่มีการเกี่ยวข้องของบุคคลหลายฝ่ายทั้งชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นบุคคลภายใน ในขณะที่เดียวกันการท่องเที่ยวยังต้องมีการสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกหรือนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารแบบสองทางได้ คือ ทั้งจากภายในออกสู่ภายนอก และจากภายนอกเข้าสู่ภายใน การรับรู้ข้อมูลต่างๆ นี้เองเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญของการสร้างสังคมโปร่งใส

๑๐. พัฒนาระบบการจัดการ (Management made the impossible possible) การจะทำให้ระบบมีพลังนั้นจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) และต้องทำเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว (Tourism for All and for Tourism)

๒) หลักการของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

จากแนวคิดของการท่องเที่ยววัฒนธรรมนำไปสู่หลักการของการท่องเที่ยววัฒนธรรมทั้งหมด ๔ ประการ คือ^{๖๔}

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ข้อมูลที่ได้เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการเที่ยวชมเพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้และเข้าใจในทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งชุมชนยังภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

๒. เป็นการท่องเที่ยวที่ปลูกฝังคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา ทรัพยากรวัฒนธรรมในท้องถิ่น นอกจากนี้คนในชุมชนท้องถิ่นยังมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์ตอบแทนที่ยุติธรรมจากการท่องเที่ยว อาทิ การจ้างงาน การบริการนำเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรมและจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเอง

^{๖๔}ปรัชญาพร พัฒนาผล, “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม), (วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๘๙-๙๐.

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้^{๖๕}

๑) แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่า ศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติ คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้ วิสัยทัศน์ ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่า ตัวอย่างเช่น บ้านกะเหรี่ยงทีโพจิ จังหวัดตาก บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒) แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และหัตถกรรมพื้นเมือง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบการหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษามรดกความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และการได้ซื้อสิ่งของที่ระลึกที่พอใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวกรอบแนวคิดและการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม

๓) องค์ประกอบของการท่องเที่ยววัฒนธรรม

การท่องเที่ยววัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้และเข้าใจในวัฒนธรรมอันมีองค์ประกอบ ดังนี้^{๖๖}

๑. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยมีสิ่งดึงดูดใจทั้งหมด ๑๐ ประการ คือ

๑.๑ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

^{๖๕} สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้า ๒.

^{๖๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

๑.๒ โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ
 ๑.๓ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

๑.๔ ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก

๑.๕ ศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑.๖ ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ และมหรสพต่างๆ

๑.๗ ภาษา วรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

๑.๘ วิถีชีวิต เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

๑.๙ ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่างๆ

๑.๑๐ ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะในท้องถิ่น

๒. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้ผลประโยชน์ตอบแทนอย่างยุติธรรมเพื่อการกระจายรายได้และยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัยและความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

สัปปายะ ๗ คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดขึ้น ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ประกอบด้วย^{๖๗}

๑. อาวาสสัปปายะ ได้แก่ ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ

๒. โคจรสัปปายะ ได้แก่ เส้นทางสัญจร เพื่อแสวงหาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป

๓. ภัตตสัปปายะ ได้แก่ การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ

๔. บุคคลสัปปายะ ได้แก่ บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสม

๕. โภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกิดผลต่อสุขภาพฉันไม่ยาก

๖. อุตุสัปปายะ ได้แก่ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

^{๖๗} วิสุทธิ. ๑/๑๖๑ ; วินย.อ. ๑/๕๒๔ ; ม.อ. ๓/๕๗๐.

๗. อิริยาบถสัปปายะ ได้แก่ อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี

นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้น ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย

จากแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้น ทางคณะผู้ศึกษาจึงได้กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ ๓ ด้าน ได้แก่^{๖๘}

องค์ประกอบที่ ๑ ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว

หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย

สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๒ ด้าน ได้แก่

๑. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๗ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ ๒) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ๓) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม ๔) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ๕) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ ๖) ความผูกพันต่อท้องถิ่น ๗) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

^{๖๘} สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้าที่ ๓ - ๕.

๒. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๓ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ๒) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว ๓) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ ๒ ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วยสำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ๒ ด้าน ได้แก่

๑. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน
๒. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ ๓ การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุมดูแลการดำเนินงาน การจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑) ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

๒) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

๓) การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี ๒ ด้าน ได้แก่

๑. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๓ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ๒) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ ๓) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

๒. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๕ ดัชนีชี้วัด ได้แก่ ๑) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว ๒) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ๓) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก ๔) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ๕) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยววัฒนธรรมต้องมีระบบการจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาโดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรม การพัฒนาเส้นทาง

ท่องเที่ยววัฒนธรรมสามารถใช้แนวคิดว่าท่องเที่ยววัฒนธรรมในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม โดยเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น และชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมของตน

๒.๔ ข้อมูลวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

วัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงคราม ส่วนใหญ่จะคล้ายกับวัฒนธรรมทางภาคกลาง ดังในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๔ เรื่อง "เมืองสมุทรสงครามของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ว่า "เมืองสมุทรสงครามนี้ ท่วงทีภูมิฐานเหมือนอย่างกรุงเทพมหานคร ฝั่งตะวันตกแถบคลองบางใหญ่ บางคูเวียง มีทางที่จะเที่ยวชอกแซกได้มาก ถ้าจะลงเรือเล็กไปเที่ยวจะไปได้หลายวัน คนในพื้นที่มีความนับถือเจ้านายและไว้ตัวเป็นที่สนิทสนมทั่วไป ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ขนบประเพณี ของจังหวัดสมุทรสงครามก็คล้ายคลึงกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคกลาง อาทิเช่น พิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค โกนจุก พิธีศพ และงานในวันสำคัญทางศาสนา วัดที่มีลักษณะเฉพาะของจังหวัดสมุทรสงคราม มีดังนี้^{๖๙}

๑. วัดบางกุ้ง

วัดบางกุ้ง เป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ในเขตตำบลบางกุ้ง อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ตามประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ปีพ.ศ. ๒๓๐๘ กองทัพพม่าเข้ามามีอำนาจที่กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าเอกทัศจึงมีพระราชดำรัสสั่งให้หัวเมืองปากใต้ยกกองทัพเรือมาตั้งค่ายสร้างกำแพงล้อมวัดบางกุ้งที่ตำบลบางกุ้ง เมืองสมุทรสงคราม เรียกว่า "ค่ายบางกุ้ง" กองทัพพม่าซึ่งยกทัพเข้ามาตามลำน้ำแม่กลองและบุกลงมาจนถึงค่ายบางกุ้ง โดยที่กองทัพของกรุงศรีอยุธยาไม่สามารถต้านทานไว้ได้ค่ายบางกุ้งจึงแตก

หลักฐานโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ พระอุโบสถก่ออิฐถือปูนปัจจุบันถูกต้นไม้ขึ้นปกคลุมทั้งหลังหน้าบันของพระอุโบสถ มีปูนปั้นลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับด้วยเครื่องถ้วย ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย

ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่สมัยอยุธยาตอนปลาย สลักจากหินทรายแดง แสดงปางมารวิชัย ชาวบ้านเรียกว่า "หลวงพ่อบุสธน้อย" ที่ฝาผนังของพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังรูปพระอดีตพุทธเจ้า และภาพพุทธประวัตินอกจากนี้ยังมีสระน้ำโบราณรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดความกว้างประมาณ ๕ เมตร ความยาว ๗ เมตร ที่ขอบสระมีกำแพงเตี้ยกั้นและกรุด้วยอิฐถือปูนลักษณะสอปลงไป ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของพระอุโบสถ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนวัดบางกุ้งเป็นโบราณสถานของชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๓ ตอนพิเศษ ๕๐ เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

ประเพณีชักพระเริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ จนถึงสิ้นเดือน ๑๒ ประเพณีแต่เดิมในงานจะมีเรือแห่กระบวนพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในจังหวัดไปตามแม่น้ำแล้วกลับมาที่วัด

^{๖๙} ประเพณีของจังหวัดสมุทรสงคราม, <http://www.openbase.in.th/node/๗๗๗๐>, [๑ มีนาคม ๒๕๖๑].

อัญเชิญพระพุทธรูปไว้บนพลับพลาหรือศาลาหน้าวัด รุ่งขึ้นมีการบำเพ็ญกุศลถวายผ้าป่าแด่พระในวัด แล้วมีการแข่งเรือ เรือที่เข้าแข่งมีรูปร่างต่าง ๆ กัน เช่น หัวท้ายลำปิ่น มาดยาว เบ็ดยาว มีฝีพายนั่งประจำลำละหลาย ๆ คนสุดแล้วแต่เรื่อนั้นจะยาวมากหรือยาวน้อย บางลำฝีพายนั่งประจำเป็นคู่ๆ นอกจากคนท้ายและหัวเรื่อนั้นที่นั่งเดี่ยว ต่างแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีสดต่างๆ กัน บางลำชายล้วน บางลำหญิงล้วน บางลำก็ปนกัน เรือที่แข่งต้องจัดให้คนได้จำนวนพอกัน แข่งกันเป็นคู่ๆ ทีละคู่ และลำชนะจะต้องชิงธงเหลืองที่ปักไว้บนท่อนหลักชัยได้ก่อน คนดูจะเห็นคนเรือคอยจ้องจะคว้าธงชัยไปตั้งแต่ไกล พอหัวเรือใกล้ท่อนคนเรือจะกระโจนเข้าคว้าธงทันที ทางวัดจะจัดหารางวัลไว้ให้ ถ้ามีรางวัลมากก็ให้หมดทั้งลำชนะและลำแพ้ ของรางวัลก็มี สบู่ แป้ง น้ำมัน ผ้าเช็ดหน้า ชันน้ำพานรอง ขนม ผลไม้ เป็นต้น

ปัจจุบันการแห่อัญเชิญพระพุทธรูปไปทางน้ำไม่สะดวกเท่าที่ควร เนื่องจากเส้นทางการคมนาคมเปลี่ยนไป ถนนหนทางเจริญขึ้นและมีมาก จึงสะดวกกว่าที่จะแห่ไปทางน้ำ บางวัดนิยมชักพระมาไว้ที่ศาลาหน้าวัดหรือที่พลับพลาเลย แล้วให้ประชาชนที่เลื่อมใสไปปิดทองสงฆ์พระทำบุญตามศรัทธา บางวัดก็อัญเชิญพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ในวัดของตนขึ้นไปประดิษฐานบนรถ บรรทุกเล็กที่ประดับอย่างสวยงาม มีกระถางธูป กระถางน้ำมนต์ไปพร้อมเสร็จ แล้วเล่นซำๆ หยุดให้ประชาชนได้สงฆ์พระพุทธรูปอย่างทั่วถึงกัน อาทิ หลวงพ่อแก่นจันทน์วัดป้อมแก้ว และหลวงพ่อก่อนจันทน์วัดใหญ่ เป็นต้น บางวัดที่อยู่ไกลจากตัวเมืองก็ยังนิยมแห่ไปทางน้ำตามแบบเดิม ส่วนการแข่งขันแข่งเรือก็ยังมีเหลืออยู่เป็นประเพณีไม่กี่วัด เช่น วัดพวงมาลัย วัดปทุมคงคา วัดปากง่าม วัดมอญ วัดบางจะเกร็ง วัดปากสมุทร วัดบางลี่ เป็นต้น แต่เรือแข่งแบบเดิมดูเหมือนจะทำการเป็นพิธีเท่านั้น การแข่งเรือที่สนุกสนานมากในปัจจุบันกลายเป็นเรือเครื่องประเภทเรือหางยาว เล็กแบบสองตอน เรือแข่งเครื่องชายหมู่ และแข่งกันเป็นรายบุคคล เป็นที่สนุกสนานมาก นอกจากนี้ในบางวัดยังมีการแข่งขันแปลกๆ อีก คือ ใช้กะทะเคี่ยวน้ำตาลแล้วให้คนนั่งแจวแบบแจวเรือแข่งกันว่าใครจะชนะ เป็นต้น

๒. วัดเพชรสมุทรวรวิหาร

วัดเพชรสมุทรวรวิหาร เดิมชื่อ "วัดศรีจำปา" สร้างขึ้นในราชสมัยพระเจ้าปราสาททอง แห่งกรุงศรีอยุธยาตามตำนานเล่าว่า ในปี พ.ศ. ๒๓๐๗ชาวบ้านแหลมในเขตเมืองเพชรบุรีอพยพหนีพม่ามาตั้งบ้านเรือน อยู่บริเวณตำบล แม่กลองเหนือวัดศรีจำปา และเรียกหมู่บ้านนี้ว่า "บ้านแหลม" ตามชื่อหมู่บ้านเดิมของตนชาวบ้านแหลมได้ช่วย กันบูรณะวัดศรีจำปาและเรียกวัดนี้ใหม่ว่า "วัดบ้านแหลม" ต่อมาวัดบ้านแหลมได้ยกฐานะขึ้นเป็นอาราม หลวง ชื่นวรวิหาร ได้รับ พระราชทานนามว่า วัดเพชรสมุทรวรวิหาร

มีพระรูปหล่อหลวงพ่อบ้านแหลม เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร พระประจำวันเกิดวันพุธกลางคืน หลวงพ่อบ้านแหลมเป็นพระที่สร้างในสมัยเดียวกันกับหลวงพ่โสรธ กับหลวงพ่โธ วัดบางพลีใหญ่ เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตรเช่นเดียวกันหลวงพ่อบ้านแหลม สร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น หลวงพ่อบ้านแหลม มีความสูง ๑๖๗ เซนติเมตร เล่ากันว่า ชาวบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ได้มาต้อนหาปลาบริเวณแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสาคร ได้ลากอวนพบพระพุทธรูป ๒ องค์ องค์หนึ่งเป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ซึ่งได้มีการอัญเชิญไปประดิษฐานที่ วัดศรีจำปา (ปัจจุบันชื่อ วัดบ้านแหลม) ทำให้ชาวบ้านเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ว่าหลวงพ่อบ้านแหลมตั้งแต่นั้นมา

พระพุทธรูปองค์หนึ่ง ปางสมาธิ ชาวบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ได้นำกลับไปประดิษฐานที่วัดเขาตะเคราจังหวัดเพชรบุรี

ตำนานพระพุทธรูปห้าองค์อยู่บนแพลอยน้ำมาในแม่น้ำแม่กลองจากเมืองทางทิศเหนือของจังหวัดสมุทรสาคร คือ หลวงพ่อวัดบ้านแหลม หลวงพ่อโสธร หลวงพ่อโต (บางพลี) หลวงพ่อวัดเขาตะเครา และหลวงพ่อดำโขง ซึ่งชาวบ้านริมฝั่งน้ำที่ศรัทธาได้อัญเชิญไปประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถของวัด เพื่อสักการบูชา

วัดบ้านแหลม ยังจัดให้มีเทศกาลประจำปี เป็นงานประจำปีปิดทองหลวงพ่อบ้านแหลม จัดให้มีขึ้นปีละ ๓ ครั้ง คือ ในวันที่ ๑๓ เดือนเมษายน ของทุกปี ซึ่งตรงกับเทศกาลสงกรานต์ของชาวไทยและชาวมอญ และครั้งที่ ๒ งานสารทเดือน ๑๑ (ประมาณเดือนตุลาคม) และช่วงเทศกาลตรุษจีนโดยมีครั้งละ ๗ วัน เชื่อกันว่าหากได้มาสักการะปิดทองคำเปลวหลวงพ่อบ้านแหลม แล้วจะช่วยเหลืออานาจบารมีแก่ชีวิต บังเกิดแต่ความเป็นสิริมงคลสืบไป คำอธิษฐานของพรหลวงพ่อก็จะได้สมความปรารถนาและกลับมาแก้บนหลวงพ่อดำด้วยการว่าจ้างคณะละครมารำรำแก้บนถวาย ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงละคร

ประเพณีนมัสการและสงฆ์น้ำหลวงพ่อบ้านแหลม (วัดเพชรสมุทรวรวิหาร) กระทำการสักการบูชา ดังนี้ เดือน ๓ วันขึ้น ๑ ค่ำ (วันชิวอิด) มีชาวจีนไปทำการนมัสการปิดทองสงฆ์น้ำกันอย่างหนาแน่นเดือน ๔ กลางเดือน คือ วันตรุษไทย เดือน ๕ วันสงกรานต์ มีการสงฆ์น้ำพระพุทธรูปหลวงพ่อบ้านแหลม ๓ วัน วันที่ ๔ มีการเวียนเทียนสมโภช มีมหรสพฉลองเป็นการใหญ่ตลอดทั้ง ๗ วัน เดือน ๑๐ วันขึ้น ๒ ค่ำ เทศกาลสารทไทย เดือน ๑๑ วันแรม ๒ ค่ำ ชาวจีนและชาวบ้านบางกแขวก อำเภอบางคนที และชาวบ้านอำเภอมัทพวา ไปนมัสการสงฆ์น้ำหลวงพ่อบ้านแหลม ๑ วัน เดือน ๑๒ วันแรม ๗ ค่ำ วันชกพระมีการสงฆ์น้ำหลวงพ่อบ้านแหลมเป็นพิเศษ อีกครั้งหนึ่ง

ประเพณีชักพระของวัดเพชรสมุทรวรวิหาร ในปัจจุบัน ไม่ได้เอาพระพุทธรูปหลวงพ่อบ้านแหลมองค์จริงออกมาให้ประชาชนได้สงฆ์น้ำหรือ ปิดทอง ยังคงประดิษฐานอยู่ในโบสถ์ ผู้ใดต้องการจะสงฆ์น้ำปิดทองก็ต้องเข้าไปที่โบสถ์ แต่กลับมีการแห่พระพุทธรูปหลวงพ่อบ้านแหลมองค์จำลองและพระพุทธรูปปั้นมหาสิทธิการ (ทอง) อดีตเจ้าอาวาสแทน และนิยมแห่กันเป็นประเพณีประมาณวันที่ ๑๗ เมษายน มีริ้วขบวนและการแสดงของชาวบ้านอย่างสวยงาม พร้อมทั้งมีการเล่นสาดน้ำของชาวบ้านควบคู่กันไป

กำหนดเวลาการชักพระพอรวบรวมนได้ดังนี้

แรม ๑ ค่ำ วัดกลางเหนือ อำเภอบางคนที แรม ๒ ค่ำ วัดไทร อำเภอบางคนที แรม ๓ ค่ำ วัดบางลี่ อำเภอมัทพวา แรม ๔ ค่ำ วัดสวนหลวง แรม ๕ ค่ำ วัดพวงมาลัย แรม ๖ ค่ำ วัดใหญ่ แรม ๗ ค่ำ วัดเพชรสมุทรวรวิหาร แรม ๘ ค่ำ วัดประทุมคณาวาส แรม ๙ ค่ำ วัดปากสมุทร แรม ๑๐ ค่ำ วัดบางจะเกร็ง แรม ๑๑ ค่ำ วัดมอญ แล้วย้อนขึ้นตามลำดับวัดในลำคลองแม่กลองจนถึงแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

๓. วัดจุฬามณี

วัดจุฬามณี ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๙๓ หมู่ ๙ ตำบลบางช้าง อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ติดถนนสายสมุทรสงคราม-บางแพ ด้านหน้าติดกับคลองอัมพวา เชื่อมติดต่อกับคลองบางฝึลลอก ห่างจากตัวจังหวัดสมุทรสงครามราวประมาณ ๗ กิโลเมตรเศษ และห่างจากที่ตั้งที่ว่าอำเภอ

อัมพวาประมาณ ๒ กิโลเมตร ด้านทิศเหนือติดกับถนนสายสมุทรสงคราม-บางแพ ทิศใต้ติดกับคลองอัมพวา วัดจุฬามณี เป็นวัดเก่าแก่โบราณ มีความสำคัญในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ ราชวงศ์จักรี ฝ่ายราชินิกุล(ตระกูลบางช้าง) วัดจุฬามณี เดิมมีชื่อเรียกว่า “วัดแม่เจ้าทิพย์” ตามประวัติสืบมาได้ว่า วัดนี้สร้างมาแต่รัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง มีกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตามประวัติว่าท่านท้าวแก้วผลึก(น้อย) ธิดาคนหนึ่งของท่านพลาย ซึ่งเป็นนายตลาดบางช้าง มีหน้าที่เก็บภาษีอากรขนอนตลาด จึงมีทรัพย์และรายได้มากขึ้นเศรษฐีผู้หนึ่ง จึงได้สร้างวัดจุฬามณีขึ้นมาใหม่ วัดจุฬามณีได้รับความอุปถัมภ์ทำนุบำรุงจากมหาอุบาสก และมหาอุบาสิกาสำคัญ ซึ่งต่อมาภายหลังเป็นต้นราชวงศ์จักรี โดยภูมิประเทศแห่งนี้เป็นที่ประสูติของเจ้าผู้ครองประเทศไทยสืบต่อกันมา

วัดจุฬามณี ซึ่งสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ.๒๑๗๒ ถึง พ.ศ.๒๑๙๐ กุฎีและอุโบสถล้วนสร้างจากไม้สักไม้เนื้อแข็ง แต่กาลเวลาที่ล่วงเลยย่อมมีการเสื่อมโทรมผุพังตามสภาพเป็นธรรมดา เจ้าอาวาสที่ปกครองวัดหลายองค์ได้รับการบูรณะซ่อมแซมวัดที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ ให้มีสภาพมั่นคงสวยงามมาโดยตลอด โดยเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ พระครูโกวิทสมุทรคุณ(หลวงพ่อเนียง) โกวิท เจ้าอาวาสองค์ก่อน ได้ประชุมคณะกรรมการวัดและศิษยานุศิษย์ เพื่อหารือสร้างอุโบสถหลังใหม่ แทนหลังเก่าที่เสื่อมโทรม ที่ประชุมเห็นชอบและได้ขอให้หลวงพ่อเนียง ซึ่งเป็นเกจิอาจารย์ที่มีลูกศิษย์ลูกหาเคารพนับถือทั่วประเทศออกวัดธมมมงคลเหรียญ “หลวงพ่อเนียง” ซึ่งลูกศิษย์ทุกคนเรียกว่า รุ่งชัยดี น.บน และ นะ สังฆาฏิ แจกให้กับผู้ที่ร่วมสร้างอุโบสถหลังใหม่ และแผนงานทุกอย่างดำเนินการไปด้วยดีจนได้มีกำหนดวางศิลาฤกษ์อุโบสถวัดจุฬามณี ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๑๑ โดยนิมนต์ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายี) เสด็จมาประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ในเวลา ๑๒.๓๐ น. ด้วย ชื่อเสียงของพระเดชพระคุณหลวงพ่อเนียงได้ระบือนาม ไปจนถึงในพระราชวังจนเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๐ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารพร้อมด้วยสมเด็จพระโสมสวัสดิ์พระวรชายา โดยเสด็จพระราชดำเนินเป็นการส่วนพระองค์มากราบนมัสการพระเดชพระคุณหลวงพ่อเนียง และในวันเสาร์ที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๕ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์

หลวงพ่อเนียง ได้ดูแลบูรณะปฏิสังขรณ์วัดจุฬามณี จนเป็นศาสนสถานอันร่มรื่น มีอุโบสถจตุรมุข หินอ่อน ๓ ชั้น กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร สูง ๑๐ เมตร ที่มีมูลค่าก่อสร้างนับสิบล้านบาท ได้มีลูกศิษย์และผู้มีจิตศรัทธาได้บริจาคเงินร่วมสมทบการก่อสร้างจนเงินเกินงบประมาณหลวงพ่อเนียงได้เฝ้าติดตามดูแลอุโบสถหลังใหม่ ที่สร้างด้วยความปราณีตพิถีพิถันอยู่นานถึง ๒๐ ปีเศษ อุโบสถก็กำลังจะเสร็จสมบูรณ์เหลือเพียงบานหน้าต่างอีกเพียงไม่กี่บาน และพื้นอุโบสถที่ปูหินอ่อนใกล้จะเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๐ เวลา ๐๖.๒๐ น. หลวงพ่อเนียงก็ได้ละสังขารไปอย่างสงบ ทิ้งไว้แต่ผลงานสร้างวัดจุฬามณีให้ร่มรื่น เงินสดอีก ๒๙ ล้านบาทเศษ และอุโบสถหินอ่อนที่ใกล้จะแล้วเสร็จให้เจ้าอาวาสองค์ใหม่รับช่วงดำเนินการต่อไป

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ซึ่งมีอยู่มากมายหลายท่าน และได้นำเสนอ ดังนี้

สมบูรณ์ บุญฤทธิ์, ผศ. และสุชาติ ปิยะกาญจน์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและผลกระทบทางสังคมที่มีต่อประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการดำเนินการตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ” ผลการวิจัยพบว่า

๑) คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่ใช้รูปแบบในการบริหารจัดการกองทุนตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๔ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการจัดตั้งและบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๔ มีภาพรวมของระดับในการบริหารจัดการกองทุนอยู่ในระดับมาก

๒) ผลกระทบทางสังคมที่มีต่อประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการดำเนินการตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พบว่ามีผลกระทบทางสังคม ดังนี้

๒.๑) ผลกระทบด้านสังคม พบว่า มีภาพรวมของผลกระทบต่อประชากรอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีผลกระทบในด้านบวก คือ มีส่วนทำให้เกิดภาวะผู้นำในชุมชน มีส่วนทำให้ความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น และมีส่วนทำให้ประชาชนได้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น ส่วนผลกระทบในด้านลบ คือ มีส่วนทำให้ประชาชนมีการหาเงินใช้หนี้มากขึ้น มีส่วนทำให้ประชาชนมีการรอคอยโครงการช่วยเหลืออื่นๆ จากรัฐบาลมากขึ้น และมีส่วนทำให้นักการเมืองระดับประเทศมีโอกาสสร้างคะแนนนิยมให้แก่ตนเองและพรรคมากขึ้น

๒.๒) ผลกระทบด้านคุณธรรม พบว่า มีภาพรวมของผลกระทบต่อประชากร อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีผลกระทบในด้านบวก คือ มีส่วนทำให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อชุมชนมากขึ้น มีส่วนทำให้ประชาชนมีสัจจะมากขึ้น และมีส่วนทำให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและสังคมมากขึ้น ส่วนผลกระทบในด้านลบ คือ มีส่วนทำให้ประชาชนมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยมากขึ้น มีส่วนทำให้ประชาชนขาดวินัยในการใช้จ่ายมากขึ้น และมีส่วนทำให้ประชาชนมีการทะเลาะเบาะแว้งมากขึ้น

๒.๓) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและอาชีพ พบว่า มีภาพรวมของผลกระทบต่อประชากรอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีผลกระทบในด้านบวก คือ มีส่วนทำให้ประชาชนมีช่องทางในการประกอบอาชีพมากขึ้น มีส่วนทำให้ประชาชนมีความคล่องตัวในการประกอบอาชีพมากขึ้น และมีส่วนทำให้ประชาชนมีงานทำเพิ่มขึ้น ส่วนผลกระทบในด้านลบ คือ มีส่วนทำให้ประชาชนมีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมากขึ้น มีส่วนทำให้ประชาชนมีการใช้จ่ายเพื่อซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น และมีส่วนทำให้ประชาชนต้องทำงานหนักมากขึ้น

๓) ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า มีปัญหาอุปสรรคสำคัญคือ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองขาดความรู้ความเข้าใจด้านการบริหารจัดการที่เป็นระบบการจัดการตรวจสอบบัญชี ไม่มีสถานที่ทำการกองทุนที่เป็นศูนย์กลางและเป็นเอกเทศ และขาดการให้คำปรึกษาแนะนำจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ประชาชนไม่เข้าใจหลักการและวัตถุประสงค์ของ

โครงการ ขาดความรับผิดชอบในการชำระคืนเงินกู้แก่กองทุน ไม่นำเงินกู้ไปดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และชุมชนขาดความพร้อมในการดำเนินการตามโครงการ ส่วนข้อเสนอแนะในการดำเนินการ คือ ควรมีการอบรมให้ความรู้ในด้านต่างๆ ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองต้องการ ควรจัดหาสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินการให้เพียงพอ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน ควรมีการจัดอบรมอาชีพเสริมแก่ประชาชน รัฐควรเข้ามาส่งเสริมอาชีพและหาตลาดรองรับผลผลิตที่เกิดจากการนำเงินกู้จากกองทุนไปดำเนินการ รัฐควรส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มหรือจัดตั้งกลุ่มเพื่อการผลิต ควรมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนก่อนการจัดสรรเงินกองทุนให้ ควรมีการระดมทุนเพิ่มจากสมาชิก โดยนำหลักการของกองทุนสัจจะออมทรัพย์มาใช้ ควรมีการกระจายเงินกองทุนให้ทั่วถึง และควรมีมาตรการในการลงโทษผู้ที่ผิดสัญญาชำระคืนเงินกู้แก่กองทุนและไม่นำเงินกู้ไปใช้ตามวัตถุประสงค์^{๗๐}

บุญส่ง หาญพานิช ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา มีความต้องการในระดับมาก ขณะที่สภาพเป็นจริงในปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับค่อนข้างน้อยในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ การใช้เทคโนโลยี วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วมนวัตกรรมองค์กร สิ่งท้าทาย และ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ ลักษณะงานที่ผู้บริหารมีความต้องการในระดับมาก ให้มีการนำองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ได้แก่ การประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมา คือ การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดีความชอบ การดำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ การกำหนดภาระงานของบุคลากร และการบริการความรู้ ผู้บริหารมีความประสงค์ให้ในระดับมากให้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มากขึ้น ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะของการร่วมมือที่ต่างฝ่ายต่างเป็นทั้งผู้ให้ และผู้รับบริการใน ๕ ด้าน คือ การเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ การถ่ายทอดความรู้ การจัดอบรมสัมมนา การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ และการให้คำปรึกษา รูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ ด้าน ด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้และชุมชนนักวิชาการด้านภารกิจ คือ การผลิตถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันและเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมการบริการความรู้ พัฒนานวัตกรรมองค์กร พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบัน และพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมินคือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน ด้านยุทธศาสตร์ ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ไว้ ๖ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์นวัตกรผู้เชี่ยวชาญ ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้ และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจ และยุทธศาสตร์พลังร่วม ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้

^{๗๐} สมบูรณ์ บุญฤทธิ์, ผศ.และสุชาติ ปิยะกาญจน์, “การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและผลกระทบทางสังคมที่มีต่อประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการดำเนินการตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๖-๘๙.

คือ การวางแผนกลยุทธ์การบริหารจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้ คือ การเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปัน และเปลี่ยนและบริการ การประเมินและปรับปรุงแก้ไข ด้านผลการดำเนินการ คือ ทำให้ได้ วัฒนธรรมการแบ่งปันและเปลี่ยนความรู้ และการบริการความรู้ ชุมชนออนไลน์เวิร์คเกอร์ ฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ นวัตกรรม การเรียนรู้ ผลลัพธ์ และการบริการ^{๗๑}

พรรณิ แฝงกุล ได้วิจัยเรื่อง “ศักยภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตโครงการเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดสมุทรปราการ

๑) ประสิทธิภาพของการเข้าพื้นที่ มีในระดับมากทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายข้อ ทั้งในกลุ่มผู้ประเมินโดยรวม ทั้งหมด และจำแนกเป็นรายกลุ่ม ยกเว้นกลุ่มคณะกรรมการกองทุนและอาจารย์ในเทศกในพื้นที่ที่ประเมินว่าบัณฑิต มีประสิทธิภาพด้านนี้ในระดับปานกลางทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายข้อ

๒) บุคลิกภาพในการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสมเป็นที่พึงพอใจในระดับมากทั้งโดยภาพรวม และจำแนกเป็นรายข้อทั้งในกลุ่มผู้ประเมินโดยรวมทั้งหมด และจำแนกเป็นรายกลุ่มทุกกลุ่ม ยกเว้นความมีมนุษยสัมพันธ์ของบัณฑิตที่มีอยู่ในระดับปานกลาง ในทัศนะของคณะกรรมการกองทุนและกลุ่มผู้กู้เงินกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

๓) คุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสมเป็นที่พึงพอใจในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายข้อ ทั้งในกลุ่มผู้ประเมินโดยรวมและจำแนกเป็นรายกลุ่มทุกกลุ่ม นอกจากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ประเมินว่าอยู่ในระดับ ปานกลางทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายข้อ ยกเว้นการมีคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ อดทน รับผิดชอบงาน ซื่อสัตย์สุจริต และละเอียดรอบคอบ มีน้ำใจช่วยเหลือ กิจกรรมเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนในระดับมาก

๔) ศักยภาพการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย มีประสิทธิภาพในระดับปานกลางทั้งในกลุ่มผู้ประเมินโดยรวมและจำแนกเป็น รายกลุ่ม และเป็นรายงานได้แก่ งานการคิดและวางแผน การบริหารจัดการ การประสานและเชื่อมโยง และงานการติดตาม และประเมินผล และโดยรวมทั้ง ๔ งาน

๕) ประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานของบัณฑิต ประชาชน สมาชิก ผู้กู้เงิน และคณะกรรมการกองทุนได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติงานในระดับปานกลาง ทั้งโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายข้อ ยกเว้นการได้รับข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านและชุมชนในระดับมากในทุกกลุ่ม และในกลุ่มผู้ประเมินโดยรวม ทั้งหมด

การเปรียบเทียบศักยภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิต ในทัศนะของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดสมุทรปราการ

๑) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากสถาบันประเทมมหาวิทยาลัยปิดของรัฐ มหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า/ราชมนคล สถาบัน

^{๗๑}บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนาแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๙๔.

ราชภัฏธนบุรี และสถาบันราชภัฏอื่นๆ มีศักยภาพการปฏิบัติงานทุกด้านได้แก่ ประสิทธิภาพของการเข้าพื้นที่ บุคลิกภาพ คุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย จำแนกเป็นรายงาน และโดยรวมทุกงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และพบว่า

(๑.๑) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเอกชน มีศักยภาพด้านประสิทธิภาพการเข้าพื้นที่สูงกว่าบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า/ราชมนคร สถาบันราชภัฏธนบุรี และสถาบันราชภัฏอื่นๆ

(๑.๒) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ และจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า/ราชมนคร มีศักยภาพด้านบุคลิกภาพ คุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานสูงกว่าบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันราชภัฏธนบุรี และสถาบันราชภัฏอื่นๆ

(๑.๓) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ มีศักยภาพการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายในงานการคิดและวางแผน การบริหารจัดการการประสาน และ เชื่อมโยง และการติดตามและประเมินผล ทั้งจำแนกเป็นรายงานและโดยรวมทุกงาน สูงกว่าบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเปิดของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า/ราชมนคร สถาบันราชภัฏธนบุรี และสถาบันราชภัฏอื่นๆ

๒) บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาการศึกษา วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มีศักยภาพการปฏิบัติงานทุกด้านได้แก่ ประสิทธิภาพการเข้าพื้นที่ บุคลิกภาพ คุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย ทั้งจำแนกเป็นรายงานและโดยรวมทุกงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕

๓) บัณฑิตที่มีช่วงเวลาการว่างงานหลังสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ต่ำกว่า ๑ ปี ๑-๓ ปี ๔-๖ ปี ๗-๙ ปี และมากกว่า ๙ ปี มีศักยภาพการปฏิบัติงานทุกด้าน ได้แก่ ประสิทธิภาพของการเข้าพื้นที่ บุคลิกภาพ คุณธรรมและ จริยธรรมในการปฏิบัติงานประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย ทั้งจำแนกเป็นรายงาน และโดยรวมทุกงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๔) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ในทัศนะของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดสมุทรปราการ

๔.๑) มีความรู้ความสามารถทางวิชาการในระดับมาก ๕ อันดับแรก ได้แก่การสื่อสาร ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความรู้ในงานที่ปฏิบัติและบริบทและการวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ความสามารถในการบริหารงาน และความสามารถในการใช้ แนะนำ และถ่ายทอดเทคโนโลยี

๔.๒) มีบุคลิกภาพและการปฏิบัติตนในระดับมาก ๕ อันดับแรกได้แก่ มีความรักภูมิในใจในบ้านเกิด และมีความจริงใจในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหาพร้อมที่จะช่วยเหลือแนะนำผู้เกี่ยวข้อง มีกิริยา วาจา ท่าทาง การแต่งกายสุภาพเรียบร้อย ซื่อสัตย์สุจริต ตรงต่อเวลาและรับผิดชอบงาน ประสานความสามัคคีกับบุคลากรทุกระดับได้ดี และประพฤติตนในกรอบของกฎหมาย ระเบียบ

ประเพณี ศาสนา และจรรยาบรรณในวิชาชีพ ในกรณีที่มีโครงการต่อเนื่อง คณะกรรมการกองทุนส่วนใหญ่มีความประสงค์ที่จะรับบัณฑิตกลุ่มเดิมเข้าปฏิบัติ งานต่อในพื้นที่เดิม เพราะบัณฑิตส่วนใหญ่มีความรู้และความสามารถทางวิชาการ บุคลิกภาพ และความประพฤติที่เหมาะสมเป็นที่พึงพอใจในระดับปานกลาง-มากที่สุด และสามารถพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานจนได้ผลงานที่มีปริมาณและคุณภาพเพิ่ม ขึ้นกว่าระยะเริ่มเข้าปฏิบัติงานในระดับมาก-มากที่สุด^{๗๒}

ธนาวรรณ สุขเกษม ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์” ผลการวิจัยพบว่า ระบบการบริหารจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัย ประกอบไปด้วยระบบงานย่อย ๔ ระบบ คือ ระบบการพัฒนาโจทย์วิจัย ระบบการพัฒนาข้อเสนองานวิจัย ระบบการประเมินและติดตามผลงานวิจัย และระบบการเผยแพร่งานวิจัย ซึ่งรูปแบบของระบบบริหารจัดการงานวิจัยจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนา คุณภาพด้านงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์^{๗๓}

ทัศนีย์ ปัทมสนธิ์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการติดตามและสนับสนุนการวิจัย” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ด้านการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มีโครงสร้างการบริหารจัดการด้านการวิจัยอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังขาดผู้ประสานงานวิจัย ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญของการติดตามและสนับสนุนการวิจัย โดยเฉพาะการติดตามสนับสนุนในเชิงบวก ๒. ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนการวิจัย การประชุมนักวิจัย หรือการฝึกอบรมเพิ่มทักษะการวิจัย ช่วยให้นักวิจัยมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้ ทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างนักวิจัยกับผู้ประสานงานวิจัยหรือสถาบัน วิจัย นอกจากนั้นผลการประเมินการจัดอบรมเรื่อง การวิจัยแบบ R&D พบว่าผู้เข้าร่วมการอบรมมีความพึงพอใจในระดับสูง และเชื่อว่าสามารถนำไปสู่การวิจัยที่มีประสิทธิภาพต่อไปได้^{๗๔}

สรุปได้ว่า การบริหาร คือ การวางแผนและการจัดองค์การให้สามารถดำเนินกิจการต่างๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ที่องค์การนั้นตั้งไว้ การวางแผนยังหมายรวมถึงการจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุมการทำงานเพื่อให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและคุ้มค่ากับทรัพยากรที่มีอยู่ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร (Factor of Management) ในองค์กรเป็นสำคัญ

^{๗๒} พรณี แฟงกุล, “ศักยภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตโครงการเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดสมุทรปราการ”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^{๗๓} ธนาวรรณ สุขเกษม, “การบริหารจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๙), หน้า ๗๙-๘๐.

^{๗๔} ทัศนีย์ ปัทมสนธิ์, “การบริหารจัดการติดตามและสนับสนุนการวิจัย”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๐), หน้า ๘๖-๘๗.

๒.๕.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งมีอยู่มากมายหลายท่าน และได้นำเสนอ ดังนี้

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, รศ. และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ศาสนสถานที่สำคัญของวัดที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีองค์ประกอบสำคัญ คือ วัดทั้ง ๔๐ แห่ง มีศาสนสถานสำคัญ คือ พระพุทธรูป พระอุโบสถ เจดีย์ พระปรางค์ พระวิหารหลวง ความสำคัญของศาสนสถานคือ เป็นวัตถุธรรมที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาและพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เจดีย์ พระปรางค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธเจ้า พระวิหาร มักเป็นสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญของศาสนสถานสิ่งแรก คือ เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากแรงศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนิกชนยึดถือทางด้านจิตใจและยึดถือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒. ประวัติและความสำคัญของศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ศาสนสถาน ดังกล่าวยังมีความสำคัญในแง่เป็นสิ่งแสดงถึงความศรัทธา แสดงประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อของคนในช่วงเวลาของการสร้างศาสนสถาน ด้วย นักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทัศนศึกษา เพื่อเป้าหมายทางศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของคนไทยได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าศาสนสถานที่กล่าวข้างต้น แต่ละประเภทก็จะมีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมได้อย่างดี เช่น พระอุโบสถและพระวิหารหลวงจะแสดงสถาปัตยกรรม การออกแบบตามแบบแผนสกุลช่างของแต่ละยุค และยังเป็นທີ່ประดิษฐานพระพุทธรูป แสดงภาพจิตรกรรม ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงจะแสดงอดีตพุทธ ประวัติพระพุทธเจ้าและชาดก ซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นหลักยึดถือร่วมกัน ภาพจิตรกรรมนี้ในแต่ละสมัยจะมีภาพที่แสดงแตกต่างกัน ภาพเดียวกันในแต่ละยุคก็จะวาดต่างกัน สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้สร้างได้ นักท่องเที่ยวเข้ามาทัศนศึกษาจะเข้าใจสังคมไทยได้อย่างดี

๓. การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการข้างต้น การให้ศาสนสถานดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จากการศึกษาผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบจะแตกต่างกันตามลักษณะความสำคัญของวัด และจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปทัศนศึกษาจำนวนมากที่สุดคือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะมีการบริหารการจัดการสมัยใหม่ กล่าวคือ มีจำนวนผู้ดูแลที่เป็นฆราวาสจำนวนมากโดยแบ่งหน้าที่กันทำ ในด้านการรักษาความสะอาด ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และวัดยังเกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลบูรณะร่วมกัน ส่วนวัดที่มีนักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยยังมีการบริหารจัดการโดย

เจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดูแล อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของการศึกษาชุมชนมีส่วนเข้ามาดูแลค่อนข้างไม่มากนัก

ข้อเสนอแนะ ควรจัดรักษาวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจและเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ^{๗๕}

มานพ ชุ่มอุ่น, ผศ. ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มรวมใจพอเพียง เป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าชุมชน ได้แก่ เห็ดโคนน้อย เห็ดนางฟ้า ปุยชีวภาพ และถ่านไม้ กลุ่มเติบโตมาจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนซึ่งหลังจากร่วมกิจกรรมการวิจัย ธุรกิจชุมชนของกลุ่มมีความเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นจึงทำให้กลุ่มเพิ่มกำลังการผลิตเห็ดและขยายโรงเรือนที่ถาวรเพิ่มขึ้น มีการสร้างเอกลักษณ์และการจดจำ ให้กลุ่มด้วยการมีสื่อประจำ กลุ่มมีการทำสื่อ ณ จุดขาย การกำหนดโครงสร้างองค์กรทางการตลาดใหม่ ตลอดจนมีการพัฒนาและปรับปรุงที่ทำ การกลุ่มให้ดูน่าเชื่อถือ และมีแผนพัฒนาการผลิตเห็ดถ่ม การเลี้ยงกบและลูกกบ สำหรับสร้างรายได้ในอนาคต จึงทำให้กลุ่มมีศักยภาพ ความเข้มแข็ง และมีขีดความสามารถกว่าทุกกลุ่มที่ร่วมโครงการ^{๗๖}

ตติยาพร จารุมณีรัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ” ผลจากการวิจัย แนวทางการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติที่ภาคการศึกษาในทั้งสองประเทศควรดำเนินการต่อไปนี้ บูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติมากขึ้นในหลักสูตร โดยผสมผสานวิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ผ่านการทัศนศึกษาหรือเข้าร่วมกิจกรรมในประเทศกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนในหลักสูตรฯ เช่น ภาษาที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบอาเซียน

นอกจากนี้ ควรมีการเร่งสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน กระตุ้นให้เกิดการร่วมมือในทุกภาคี เช่น โครงการฝึกปฏิบัติงานที่มีผลตอบแทนที่น่าดึงดูดใจ ใช้สื่อ Social network สนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม เช่น การจัดทำ web blog เพื่อให้นักศึกษาใช้เป็นเวทีในการอภิปรายและเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามชาติ เป็นต้น^{๗๗}

^{๗๕}นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, รศ. และคณะ, “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^{๗๖}มานพ ชุ่มอุ่น, ผศ., “การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่”, **รายงานการวิจัย**, (สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

^{๗๗}ตติยาพร จารุมณีรัตน์, “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ”, **รายงานการวิจัย**, (คณะการบริการและการท่องเที่ยว : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปนรณ์ ทองคำนุช ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ภูมิศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยวนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามา มีส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่างๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น ชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผน คิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากร ประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมาก แต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลง หากเทียบกับด้านอื่นๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่างๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ไม่ได้มีการวาง กฎเกณฑ์ที่ตายตัว ข้อเสนอแนะ ๑. ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ๒. ส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดถึงส่วนรวมมากกว่าผลทางธุรกิจมากขึ้น ๓. ภาครัฐเข้ามามีบทบาทหรือส่งเสริมช่วยเหลือให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันผู้ที่สืบทอดหรือดูแล พื้นที่ลดน้อยลง ๔. ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น^{๗๘}

พระครูภาวนาวิชิตคุณ (วัชรินทร์ วชิรธมโม) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑) องค์ประกอบของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒) ด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด ๓) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด และ ๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จากการสอบถามพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป พบว่า มีความคิดเห็นต่อทั้ง ๔ องค์ประกอบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ คือ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการพัฒนา กิจกรรมภายในวัด ถัดมาคือ ด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสุดท้ายตามลำดับ

๒) สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนมากที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน มีการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ดี มีการพัฒนาบุคลากรและบุคคลภายในวัดให้สอดคล้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุก มีการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดและมีการพัฒนาวัดไปแนวทางเดียวกัน โดยมีหน่วยงานราชการคอยให้ความรู้ผ่านโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุแก่พระสงฆ์ และได้รับงบประมาณจากสำนักงาน

^{๗๘}ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปนรณ์ ทองคำนุช, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว ภูมิศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กองทุนส่งเสริมการวิจัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณ, ๒๕๕๖), หน้า ๗๘-๗๙.

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมศิลปากร และอื่นๆ ในการสนับสนุน กิจกรรมและการปรับปรุงทัศนียภาพให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเน้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์

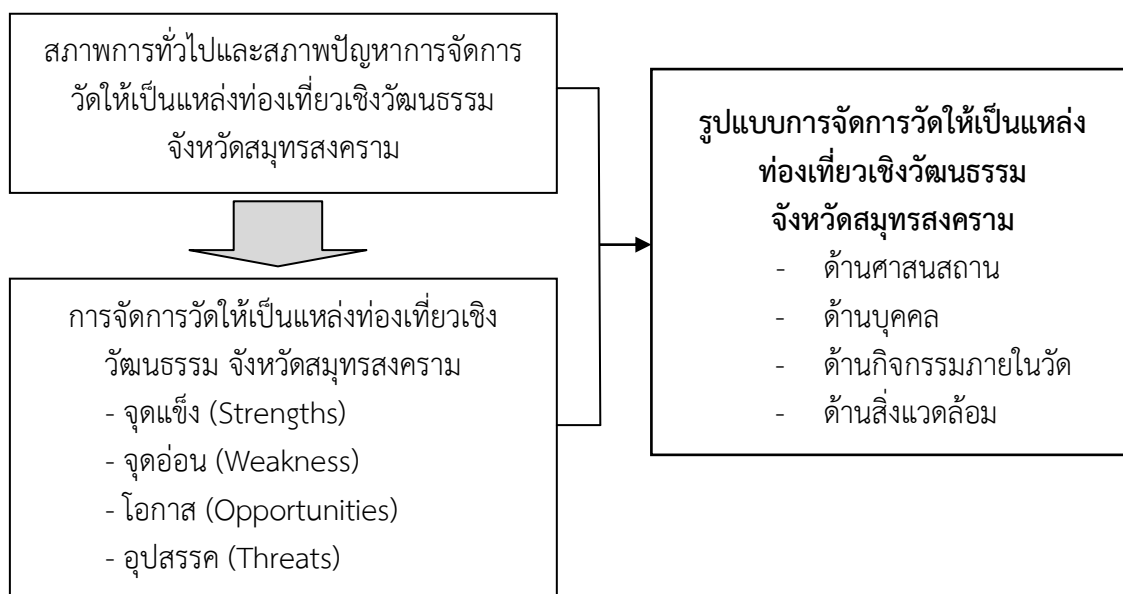
๓) รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ **รูปแบบที่ ๑** การอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง **รูปแบบที่ ๒** การพัฒนาทักษะทางด้าน ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ **รูปแบบที่ ๓** จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ลักษณะเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา **รูปแบบที่ ๔** บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติสุข ด้วยกลยุทธ์ ๙ ประการ ๓๔ กิจกรรม ทั้งหมดนี้จะช่วยให้การพัฒนาวัดจะมีความเจริญรุ่งเรือง และกลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้นแบบที่ดีด้วย^{๗๙}

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวทางด้านศาสนานั่นเอง กล่าวคือ การท่องเที่ยวโดยวัดเป็นผู้บริหารจัดการพัฒนาศาสนสถานให้ประชาชนทั่วไปได้เข้ามา สักการะกราบไหว้ขอพร เสริมสิริมงคล โดยยึดวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจทางพระพุทธศาสนา ดึงดูด ให้ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น ทั้งด้านการตลาด การขาย การบริหารจัดการกลุ่มและความร่วมมือ ในกลุ่มและที่สำคัญ ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง ยุติธรรม มีมุมมองและวิสัยทัศน์ในการพัฒนา ธุรกิจของ กลุ่มให้ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง มีการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและปรับปรุงเทคนิคและ วิธีการผลิต อย่างต่อเนื่อง และเป็นกลุ่มที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเพาะเห็ด และการ ทำปุ๋ยชีวภาพสู่เยาวชนจึงเป็นกลุ่มที่สามารถจะพัฒนาไปสู่ความเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่ ยั่งยืน เป็นศูนย์เรียนรู้ในการดำเนินธุรกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ได้เป็น อย่างดี

^{๗๙} พระครูภาวนาวิชิตคุณ (วัชรินทร์ วชิรธมโม), “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : สังเคราะห์จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยมุ่งศึกษาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม และนำเสนอการพัฒนาารูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม มีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้นในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ ประชากร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ศึกษาไว้ คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยในครั้งนี้ มี ๒ กลุ่ม คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์ ได้แก่ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๑๕ รูป

๒) กลุ่มบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ บุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัด การท่องเที่ยว และวัฒนธรรม ของจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๑๕ คน

รวมทั้งสิ้น ๓๐ รูป/คน

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ เป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ และกลุ่มบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน รวม ๓๐ รูป/คน จากพื้นที่ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน ๓ อำเภอ ๒๖ ตำบล โดยพิจารณาจากบุคคลผู้อยู่ในพื้นที่วิจัยและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้

๓.๒.๒.๑ กลุ่มพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ จำนวน ๑๕ รูป ได้แก่

๑. พระสมุทรขรรค์โสภณ (โสภณ ธรรมโสภณ)	เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
๒. พระราชวรดิฐ (กิตติวัฒน์ กิตติวัฒน์)	เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม
๓. พระครูสุตธรรมนิเทศ (สุนทร สุทธิจิตโต)	รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม
๔. พระภวนาวินสุทธโสภณ (สุศักดิ์ อดิสิกโข)	เจ้าคณะอำเภอมอพวา
๕. พระครูประภักตร์วรพินิจ (ศิริกร พุทธโสโร)	รองเจ้าคณะอำเภอมอพวา
๖. พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ (บุญเลิศ เทชปญโญ)	เจ้าคณะอำเภอบางคนที
๗. พระครูสมุทรขรรค์ (ปฐมชัย ปชโชโต)	เจ้าคณะตำบลแม่กลอง
๘. พระครูโสภิตวิริยาภรณ์ (สมโภชน์ ภาททจาโร)	เจ้าอาวาสวัดจุฬามณี
๙. พระครูพิศาลสมุทรกิจ (ไพศาล ธนปญโญ)	เจ้าคณะตำบลลาดใหญ่ เขต ๒
๑๐. พระครูวิจิตรสมุทรคุณ (สมบุญ นานปญโญ)	เจ้าคณะตำบลอัมพวา เขต ๑
๑๑. พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ (ใหม่ ปญญาวโร)	เจ้าคณะตำบลสวนหลวง
๑๒. พระครูปิยะธรรมมาร (เกษม ปิยะธมโม)	เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่
๑๓. พระราชสมุทรรังสี (สมศักดิ์ ชานคโร)	เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม
๑๔. พระครูสถิตกมลธรรม (กมล รวิธโย)	เจ้าคณะตำบลกระดังงา
๑๕. พระครูพิทักษ์สมุทรเขตต์ (องอาจ ธีรปญโญ)	เจ้าอาวาสวัดบางกุ้ง

๓.๒.๒.๒ กลุ่มบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน ๑๕ คน ได้แก่

๑๖. นางสาวนิลุบล รัชชีธรรมานุกูล	
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม	
๑๗. นางปลื้มจิตต์ ฮมภิรมย์	
ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการพระพุทธศาสนา	
๑๘. นางสาวนพพร สิงห์กุล	นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
๑๙. นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์	นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
๒๐. นางสาวขจรพรรณ สุวรรณสำริด	นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
๒๑. นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ
๒๒. นายมานพ ญาณพิสิษฐกุล	ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม
๒๓. นายสมควร อนันตศรี	ผู้อำนวยการส่วนทรัพยากรธรรมชาติ
๒๔. นางสาวนรรัตน์ ผ่องพุทรา	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที
๒๕. นายเสรี รัตนะ	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่
๒๖. นายปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ	รักษาการปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่

๒๗. นายณัฐพงษ์ สารภี	เจ้าพนักงานทรัพยากรธรณีปฏิบัติงาน
๒๘. นายรุ่งเกียรติ เบญจภูมริน	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา
๒๙. นายณรงค์ชัย สุขสวนนท์	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่างสมุทรสงคราม
๓๐. นายสมเกียรติ รุ่งมั่น	ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย

๓.๒.๔ ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่

- ๑) พระครูสมุห์ไพศาล อารยธมโม
เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๓) พระครูนิเทศสมุทรคุณ (สัมฤทธิ์ สีสำโร)
เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๔) พระครูพิศิษฐ์ประจักษ์ (ประยูร นนทียไย)
เจ้าอาวาสวัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม
- ๕) พระปลัดระพิน พุทธิสารโร, ดร.
อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๖) พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ดร.
อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๗) รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๘) พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ดร.
อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๙) รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์
ผู้ทรงคุณวุฒิ
- ๑๐) ดร.อำนาจ บัวศิริ
อดีตรองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๒) การสร้างเครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม แล้วนำมาร่างข้อคำถามที่จะใช้ในการ

สัมภาษณ์ ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ ต่อจากนั้นนำแบบสัมภาษณ์และข้อความมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์และนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดังนี้

๑) การวิเคราะห์เชิงเอกสาร ศึกษาจากเอกสารต่างๆ ดังนี้

(๑) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาบาลี) ฉบับ มหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐, พระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

(๒) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสาร บทความ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ตลอดจนข้อมูลทางสถิติที่รวบรวมโดยหน่วยงานราชการหรือสถาบันการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบทความ งานวิจัย ในวารสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ แล้ว ทำให้เห็นกรอบแนวคิด ประเด็นปัญหาของการวิจัย จากเอกสารที่ได้มีการทบทวนก่อนหน้านี้ หลังจากที่ได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดแล้ว ผู้วิจัยได้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย และจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) จัดเตรียมเครื่องมือตามจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยให้แบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview Guide) แยกระหว่างกลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติให้ตรงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

(๒) ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ จำนวนอย่างน้อย ๕ ท่าน เช่น ด้านการสังคมสงเคราะห์ ด้านการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในการตรวจเครื่องมือการวิจัยว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถใช้ในการเก็บข้อมูลได้หรือไม่

(๓) ติดต่อขอหนังสือจากหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหาร หรือหัวหน้างานกลุ่มเป้าหมาย และเวียนหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหาร หัวหน้าหน่วยงานต่างๆ ที่จะเข้าสัมภาษณ์

(๔) นำส่งหนังสือขออนุญาตและขอความร่วมมือถึงผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยกำหนดวันที่จะไปขอสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

(๕) ตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสัมภาษณ์แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

๒) การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-formal interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรทั้งหมด จึงมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

(๑) ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง พร้อมกับขอเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

(๒) ขั้นดำเนินการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนารวบรวมความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

๓) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามประเด็นกรอบแนวคิดที่ได้กำหนดไว้ในเบื้องต้น และเพื่อยืนยันรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวนทั้งสิ้น ๑๐ รูป/คน ซึ่งผู้วิจัยจะได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการตามระเบียบวิธี ดังต่อไปนี้

(๑) การนัดหมายวันเวลาจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยจะทำการนัดหมายวันเวลาที่จะจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มเฉพาะ

(๒) หลังจากตกลงดังที่นัดหมายแล้ว ผู้วิจัยจะเดินทางไปยังพื้นที่กลุ่มเป้าหมายก่อนอย่างน้อย ๑ วัน ทั้งนี้ เพื่อเตรียมความพร้อมของการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม

(๓) ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม โดยที่ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินรายการของกิจกรรมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

(๔) ขณะสนทนากลุ่ม มีการบันทึกการดำเนินกิจกรรมด้วยเครื่องบันทึก (Recorder) และภาพ (Camera)

(๕) สรุปผลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถดำเนินการดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บ

รวบรวบข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่างๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓) การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นแรกผู้วิจัยได้ตรวจสอบว่าได้ข้อมูลเพียงพอแล้วหรือยัง ข้อมูลนั้นได้ตอบปัญหาของการวิจัยแล้วหรือไม่ หากผู้วิจัยพบว่าได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัยจะตรวจสอบว่าข้อมูลที่แท้จริงเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation)^๑ คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

๔) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริงที่ปรากฏ

^๑สุภาวค์ จันทวานิช, การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๘ – ๑๓๐.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ระดับผู้บริหาร จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น และเข้าไปสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ก่อนที่จะนำเสนอต่อเวทีสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน มีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๒ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านต่างๆ ไว้หลากหลายประการ ดังนี้

๑. ด้านศาสนสถาน

ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ใน ด้านศาสนสถาน ดังนี้

๑) วัดมีศาสนสถานที่มีความวิจิตรงดงาม เป็นสิ่งที่ดึงดูดผู้คนและนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชม อีกทั้งยังเป็นสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติไทย^๑

๒) ศาสนสถานที่สวยงาม มีความแข็งแรงทนทาน ย่อมช่วยส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น^๒

^๑สัมภาษณ์ พระราชสมุทรรังสี (สมศักดิ์ ชานคโร), เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระครูสมุทรทวารวชิราภรณ์ (ปฐมชัย ปชโชโต), เจ้าคณะตำบลแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๓) คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม มีการรณรงค์การอนุรักษ์ศาสนสถาน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุด เพื่อรักษาวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน ให้คงอยู่ต่อไปถึงชนรุ่นหลัง^๓

๔) การดูแลและทำนุบำรุงศาสนสถาน ยังมีงบประมาณจัดสรรจากภาครัฐน้อย วัดต้องดำเนินการเอง หลายๆ วัด ต้องจัดหางบประมาณหรือเงินทุนมาใช้จ่ายในการบูรณะซ่อมแซม^๔ ทั้งนี้ เพราะการบูรณะซ่อมแซมสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม โดยเฉพาะโบราณสถานและโบราณวัตถุ จะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก บางครั้งอาจจะต้องขอความร่วมมือหรือความช่วยเหลือจากภาครัฐ เพื่ออนุรักษ์หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์เอาไว้^๕

๕) การจัดหาสถานที่สำหรับเก็บรักษาโบราณวัตถุและสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและทางประวัติศาสตร์ให้อยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยมิให้ถูกทำลาย^๖ หรือถูกโจรกรรมการนำสิ่งต่างๆ เหล่านี้ มารวมไว้ยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง นอกจากจะเป็นการสะดวกในการดูแลรักษาแล้ว^๗ ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปชมได้อีกด้วย

๖) จิตสำนึกรักษาศาสนสถานของนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับความจำเป็นด้านการอนุรักษ์ สถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือ และมีจิตสำนึกในคุณค่าและห่วงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรม^๘ รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม^๙ ช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้ถูกทำลาย

๗) หลายวัดมีป้ายประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ^{๑๐} แต่หลายวัดไม่มี เป็นเรื่องที่ต้องดำเนินการกันต่อไป เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวและเป็นการรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุให้คงสภาพสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อสืบทอดอนุชนคนรุ่นหลัง ได้ชื่นชมต่อไป^{๑๑}

^๓สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์วรพินิจ (ศิวกโร พุทฺธสโร), รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๔สัมภาษณ์ พระราชวัชรดิฐ (กิตติวัฒน์ กิตติวฑฺฒโน), เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๕สัมภาษณ์ นายรุ่งเกียรติ เบญจภูมิริน, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ พระครูโสภิตวิริยาภรณ์ (สมโภชน์ ภาททจาโร), เจ้าอาวาสวัดจุฬามณี จังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๗สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมนิเทศ (สุนทร สุทฺธจิตฺโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๘สัมภาษณ์ พระภาวนาวิสุทธิโสภณ (สุรศักดิ์ อดิสฺสโร), เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๙สัมภาษณ์ นายเสรี รัตนะ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นางสาวนวิรัตน์ ผ่องพุทรา, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายสมควร อนันทศรี, ผู้อำนวยการส่วนทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๘) หน่วยงานชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณีมากขึ้น โดยสนับสนุนให้วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศึกษาศิลปะ นวัตกรรมสิ่งปลูกสร้างภายในวัด รวมถึงศิลปกรรมทางวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ได้แก่ หลวงพ่อบ้านแหลม ที่มีผู้นับถือและศรัทธาอย่างมากมา^{๑๒}

๙) ศาสนสถานของวัดบางแห่ง มีสภาพทรุดโทรม^{๑๓} โดยเฉพาะวัดเล็กๆ ที่มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนไปเที่ยวชมน้อย ทำให้ขาดงบประมาณในการบูรณะซ่อมแซม ทำให้มีสภาพทรุดโทรมลงไปเรื่อยๆ^{๑๔}

๑๐) สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ของวัด ที่มีการก่อสร้างใหม่ ถ้ามีการควบคุมและกำกับดูแลให้คงไว้ซึ่งศิลปกรรมท้องถิ่น จะช่วยรักษาและเชิดชูวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นให้เด่นชัด และเอกลักษณ์เฉพาะ^{๑๕}

๑๑) การหมั่นดูแลสำรวจศาสนสถานให้มีความสะอาด และมีความมั่นคงแข็งแรง ก็จะช่วยให้อายุการใช้งานให้นานยิ่งขึ้น พร้อมต้อนรับให้นักท่องเที่ยวให้เข้าชม และศึกษาศิลปะที่งดงาม^{๑๖}

๑๒) การดูแลศาสนสถาน เจ้าอาวาสหรือผู้รับผิดชอบ ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบูรณะซ่อมแซมให้ดำรงคงไว้ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียงรูปแบบเดิมมากที่สุด เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายและลดทอนความงดงามอันทรงคุณค่า^{๑๗}

๑๓) จัดสถานที่ให้น่าดึงดูดใจ มีสิ่งที่น่าสนใจ นอกเหนือการเข้าชมศิลปะสิ่งปลูกสร้าง เช่น ตำนาน ประวัติความเป็นมาของวัด ของสถานที่นั้นๆ^{๑๘}

๑๔) มีสถานที่หรือห้องสำหรับแสดงโบราณวัตถุ ศิลปหัตถกรรม หนังสือเก่า คัมภีร์เก่า โดยรวบรวมไว้ เพื่อให้ผู้ที่สนใจและนักท่องเที่ยวได้เข้าชม^{๑๙}

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายมานพ ญาณพิสิฐกุล, ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายวีรชัย สิ้นสุข, ผู้อำนวยการส่วนทรัพยากรน้ำ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางสาวนิลบล รังษีธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวนพพร สิงห์กุล, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางสาวจรรยาพรณ สุวรรณสาริต, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวังษ์ (บุญเลิศ เทชปญโญ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระราชสมุทรรังสี (สมศักดิ์ ขานคโร), เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑..

สรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน มีสถานที่ สิ่งปลูกสร้าง ที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา อันแสดงถึง ศิลปวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีศิลปะที่แตกต่างกันออกไป การดูแลให้คงอยู่ใน สภาพเดิมจึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากมีอายุและความเก่าแก่ด้วยประการหนึ่ง และการจะหาช่างฝีมือ ที่มีความสามารถจริงๆ ก็ยาก อีกทั้งงบประมาณก็สูงพอสมควร ดังนั้น จึงต้องมีผู้ที่มีความรู้และความ เข้าใจในการดูแลบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด ในส่วนของสิ่งปลูกสร้างอื่น ที่สร้างใหม่ ก็ควรสร้างให้มีรูปแบบที่เป็นศิลปะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คำนึงถึงคุณประโยชน์ทั้ง ทางด้านการใช้งาน และการรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคตด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักอวาส สัปปายะ คือการมีสถานที่ที่เหมาะสม สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) ศาสนสถานมีความแข็งแรง อยู่ในสภาพที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวได้
 - ๒) รักษาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณี ที่สืบทอดมาจนความเป็นผ่านสิ่งปลูก สร้างศาสนสถานให้ได้ศึกษาด้วยจิตสำนึกอนุรักษ์
 - ๓) ความสะอาดของสถานที่ต่างๆ โดยรอบภายในวัด
 - ๔) สถานที่จัดแสดงศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น มีความ เหมาะสมและน่าสนใจ
 - ๕) การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว ในการ อนุรักษ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ อย่างมีคุณค่าแท้จริง
 - ๖) สิ่งปลูกสร้างใหม่ มีรูปแบบศิลปะที่เหมือนหรือคล้ายกับศาสนสถานเดิม เพื่อให้มี ความสอดคล้องกันทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณี
- โดยประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อความเป็นรายชื่อ เพื่อให้เกิดความกะทัดรัดและ เข้าใจง่ายขึ้น สามารถแสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ปรากฏตามตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านศาสนสถาน

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	ศาสนสถานมีความแข็งแรง อยู่ในสภาพที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวได้	๑๒	๓, ๔, ๖, ๗, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๒.	รักษาคคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณีที่สื่อสารตำนานความเป็นผ่านสิ่งปลูกสร้างศาสนสถานให้ได้ศึกษาด้วยจิตสำนึกอนุรักษ์	๑๓	๑, ๓, ๔, ๖, ๘, ๙, ๑๐, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๙
๓.	ความสะอาดของสถานที่ต่างๆ โดยรอบภายในวัด	๑๑	๑, ๒, ๕, ๗, ๘, ๑๐, ๑๑, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗
๔.	การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว ในการอนุรักษ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ อย่างมีคุณค่าแท้จริง	๑๔	๑, ๒, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๕.	การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว ในการอนุรักษ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ อย่างมีคุณค่าแท้จริง	๑๐	๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘, ๑๙
๖.	สิ่งปลูกสร้างใหม่ มีรูปแบบศิลปะที่เหมือนหรือคล้ายกับศาสนสถานเดิม เพื่อให้มีความสอดคล้องกันทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณี	๑๖	๑, ๒, ๓, ๕, ๖, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๒. ด้านบุคคล

ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านบุคคล ดังนี้

๑) สิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพในด้านของบุคคล คือ การสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว^{๒๐}

๒) คำนี้ถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น^{๒๑}

^{๒๐}สัมภาษณ์ นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๑}สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสมุทรกิจ (ไพศาล ธนปญโญ), เจ้าคณะตำบลลาดใหญ่ เขต ๒ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๓) ทุกฝ่ายจะต้องความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จะเป็นกิจกรรมการได้สัมผัสและการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรม^{๒๒}

๔) การเที่ยวชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ หรืออาคาร บ้านเรือน เช่น การชมการทำศิลปหัตถกรรมไทย การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น^{๒๓}

๕) มีอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น แก่พระภิกษุ สามเณร ภายในวัด และเยาวชนในชุมชนใกล้เคียง^{๒๔}

๖) การฝึกฝนหรือสรรหาบุคคลผู้มีความสามารถด้านการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีไทย ให้มีโอกาสได้แสดงความสามารถในพื้นที่ของวัด และชุมชนท้องถิ่น^{๒๕}

๗) การเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์จากการได้รับคำแนะนำจากคนในท้องถิ่น ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน เช่น วัดต่างๆ เป็นต้น^{๒๖}

๘) ประชาชนชาวจังหวัดสมุทรสงคราม มีอริยาศัยที่ดี และให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว และผู้มาเยือนจังหวัดสมุทรสงครามให้ได้รับความสุขใจ ความสะดวก ในการที่ได้มาท่องเที่ยวใน จังหวัดสมุทรสงคราม และอยากที่จะกลับมาเที่ยวอีก^{๒๗}

๙) พัฒนาบุคคลในท้องถิ่นให้มีจิตใจงาม น้ำใจดี ยิ้มแย้มแจ่มใส ต้อนรับนักท่องเที่ยว ด้วยความจริงใจ รวมถึงพัฒนาการทางด้านภาษา สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศด้วย^{๒๘}

๑๐) มีบุคลากรให้ความรู้ในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงบุคลากรภายในวัดเองด้วย^{๒๙}

๑๑) ตลาดน้ำอัมพวา นอกจากจะมีการค้าขายสินค้า และรูปแบบการค้าขายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แต่ยังมีแสดงศิลปะ วัฒนธรรมของไทยให้นักท่องเที่ยวได้รับชม^{๓๐}

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระภิกษุวิสุทธิโสภณ (สุรศักดิ์ อติสกุโข), เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ, รักษาการปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมื่อนใหม่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางสาวนวิรัตน์ ผ่องพุทรา, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระราชวรจิตรลภ (กิตติวัฒน์ กิตติวาทโน), เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายเสรี รัตนะ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางสาวนิลุบล รังษีธรรมานุกุล, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายเสรี รัตนะ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรพรวิธาน (ปฐมชัย ปชโชโต), เจ้าคณะตำบลแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล เป็นสิ่งสำคัญ เพราะบุคคลหรือมนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญในทุกๆ เรื่อง การมีบุคลากรที่ดี มีทักษะ และความสามารถ ก็จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวก้าวไปสู่ตลาดโลกได้อย่างรวดเร็ว เรื่องของบุคคลจึงกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญค่อนข้างมากที่สุด ประกอบด้วย

- ๑) มีจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ๒) สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังค่านิยมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรักในวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นของตนเอง
- ๓) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถนำเสนอต่อนักเดินทางหรือนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง
- ๔) สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า และสืบสานต่ออนุชนรุ่นหลัง
- ๕) สร้างคน สร้างงาน ด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในรูปแบบการการฝึกฝนอย่างเต็มใจ
- ๖) พัฒนาทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรของวัด และคนในชุมชน ผู้ที่มีความสนใจและมีความเกี่ยวข้อง

โดยประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อความเป็นรายชื่อ เพื่อให้เกิดความกะทัดรัดและเข้าใจง่ายขึ้น สามารถแสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ปรากฏตามตารางที่ ๔.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านบุคคล

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	มีจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	๑๐	๑, ๕, ๖, ๘, ๑๐, ๑๑, ๑๙, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔
๒.	สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังค่านิยมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรักในวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของตนเอง	๑๑	๔, ๕, ๘, ๙, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๗, ๑๙, ๒๔, ๒๕,
๓.	พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถนำเสนอต่อนักเดินทางหรือนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง	๑๒	๑, ๓, ๔, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๗, ๑๘, ๒๑, ๒๕, ๒๙, ๓๐
๔.	สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า และสืบสานต่ออนุชนรุ่นหลัง	๑๗	๒, ๓, ๔, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๖, ๒๑, ๒๓, ๒๔, ๒๗, ๒๘, ๓๐
๕.	สร้างคน สร้างงาน ด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในรูปแบบการการฝึกฝนอย่างเต็มใจ	๑๖	๑, ๒, ๕, ๖, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๒๑, ๒๓, ๒๔, ๒๘, ๓๐
๖.	พัฒนาทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรของวัดและคนในชุมชน ผู้ที่มีความสนใจและมีความเกี่ยวข้อง	๑๓	๑, ๓, ๔, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๓, ๒๐, ๒๒, ๒๗, ๒๘, ๓๐

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๓. ด้านกิจกรรมภายในวัด

ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านกิจกรรมภายในวัด ดังนี้

๑) วัดเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญหลากหลายด้าน ทั้งในด้านของประวัติศาสตร์ วัดที่มีอายุเก่าแก่ยาวนาน จะมีร่องรอยการเดินทางผ่านเวลาให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและพิจารณาย้อนนึกกลับไปนึกอดีตที่เคยผ่านมา^{๓๑}

๒) ประเพณีที่สำคัญของชาวจังหวัดสมุทรสงคราม ได้แก่ ประเพณีนมัสการและสงฆ์น้ำหลวงพ่อบ้านแหลม (วัดเพชรสมุทรวรวิหาร) เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อทำการนมัสการและสงฆ์น้ำหลวงพ่อบ้านแหลม ที่วัดเพชรสมุทรวรวิหาร ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม มีการ

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสมุทรกิจ (ไพศาล ธนบุญโย), เจ้าคณะตำบลลาดใหญ่ เขต ๒ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

แห่รูปหล่อจำลองหลวงพ่อบ้านแหลม และรูปหล่อท่านเจ้าคุณมหาสิทธิการ (ทอง) ขบวนแห่ทางสงกรานต์ และสงฆ์น้ำพระสงฆ์ กิจกรรมนี้จะจัดขึ้นในช่วงวันที่ ๑๓-๑๔ เมษายน เป็นประจำปี^{๓๒}

๓) ประเพณีชักพระของจังหวัดสมุทรสงคราม ประเพณีชักพระ เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ จนถึงสิ้นเดือน ๑๒ เป็นประเพณีมีมาแต่ดั้งเดิม ในงานจะมีเรือแห่พระพุทธรูปหลวงพ่อบ้านแหลมองค์จำลองและพระพุทธรูปปั้นมหาสิทธิการ (ทอง) ไปตามแม่น้ำแล้วกลับมาที่วัด โดยแรม ๑ ค่ำ เริ่มต้นที่วัดกลางเหนือ แรม ๒ ค่ำ ไปที่วัดไทร แรม ๓ ค่ำ ผ่านวัดบางลี่ แรม ๔ ค่ำ ผ่านวัดสวนหลวง แรม ๕ ค่ำ ผ่าน วัดพวงมาลัย แรม ๖ ค่ำ ผ่าน วัดใหญ่ แรม ๗ ค่ำ ผ่าน วัดเพชรสมุทรวรวิหาร แรม ๘ ค่ำ ผ่านวัดประทุมคณาواس แรม ๙ ค่ำ ผ่านวัดปากสมุทร แรม ๑๐ ค่ำ ผ่านวัดบางจะเกร็ง แรม ๑๑ ค่ำ ผ่าน วัดมอญ แล้วย้อนขึ้นมาตามลำตวัดในลำคลองแม่กลองจนถึงแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ อัญเชิญพระพุทธรูปไว้บนพลับพลาหรือศาลาหน้าวัด รุ่งขึ้นมีการบำเพ็ญกุศลถวายผ้าป่า แต่พระในวัดแล้วมีการแข่งเรือ เรือที่เข้าแข่งมีรูปร่างต่างๆ กัน เช่น หัวท้ายลำปิ่น มาดยาว เบ็ดยาว โดยเป็นการแข่งโดยเรือเครื่องประเภทเรือหางยาวเล็กแบบสองตอน เรือแข่งเครื่องขายหมู ใช้กระทะเคียวน้ำตาลแล้วให้คนนั่งแจวแบบแจวเรือ^{๓๓}

๔) การแข่งเรือก็ยังเหลืออยู่เป็นประเพณีไม่กีดกัน เช่น วัดเพชรสมุทรวรวิหาร วัดกลางเหนือ วัดไทร วัดปากงาม วัดมอญ วัดบางจะเกร็ง วัดปากสมุทร วัดบางลี่ และวัดประทุมคณาواس^{๓๔}

๕) จัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด และวิถีชีวิตชุมชน ที่มีการประกอบอาชีพตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาเรียนรู้จากการเข้าไปท่องเที่ยวในวัดนั้นๆ เกิดประโยชน์แก่หลายฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชน บุคลากรของวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้จากการจัดเป็นรูปแบบนิทรรศการภายในวัด^{๓๕}

๖) การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่นอกจากจะช่วยยึดอายุพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการให้นักท่องเที่ยวและประชาชนท้องถิ่นได้เข้ามาร่วมกิจกรรมและเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี ที่สำคัญ และจะสืบสานประเพณีให้ยังดำรงคงอยู่ต่อไป^{๓๖}

๗) ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานตามบริบทของประชาชนในพื้นที่นั้น เช่น เทศกาลต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น^{๓๗}

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระราชวรดิฐ (กิตติวัฒน์ กิตติวฑฺฒโน), เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวฑฺฒน์ (บุญเลิศ เตชปญฺโญ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระราชสมุทรรังสี (สมศักดิ์ ชานคโร), เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑..

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม (กมล รวิวัฒน์), เจ้าคณะตำบลกระดังงา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์สมุทรเขตต์ (องอาจ ธีรปญฺโญ), เจ้าอาวาสวัดบางกุ้ง จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๘) สนับสนุนการเล่นพื้นบ้าน การเล่นเกมไทยๆ เช่น ชักเย่อ สะบ้า แข่งเรือ เป็นต้น ซึ่งจัดในช่วงเทศกาล หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน “บวร” เป็นการสนับสนุนชุมชนและพัฒนาเยาวชนให้มีทักษะและความกล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น^{๓๘}

๙) การจัดปฏิบัติธรรมประจำปี เป็นการพัฒนาจิตสร้างปัญญาแก่ผู้สนใจในเรื่องของการปฏิบัติธรรม และการศึกษาพระพุทธศาสนา^{๓๙}

๑๐) ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และโรงเรียน ในการสร้างกิจกรรมที่เหมาะสมและช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม^{๔๐}

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด เป็นเรื่องที่ใกล้ชิดกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพราะทุกๆ วัด ก็จะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว โดยเฉพาะวัดใดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญและเก่าแก่ ก็จะมีผู้คนให้ความศรัทธานับถือเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น หลวงพ่อบ้านแหลม ที่ประชาชน นักท่องเที่ยว ต่างก็หลั่งไหลกันเข้ามาเพื่อสักการะสักครั้งหนึ่งในชีวิต แต่ทั้งนี้ กิจกรรมอื่นๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญเติบโตเพิ่มมากขึ้น ก็มีอีกมากมาย เช่น งานประจำปีของวัด การจัดปฏิบัติธรรมประจำปี หรือสร้างกิจกรรมขึ้นในช่วงเทศกาลหรือวันหยุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม อีกทั้งยังเป็นการให้ออกาสแก่เยาวชนและคนในชุมชนได้พัฒนาทักษะและกระตือรือร้นในการหารายได้อีกด้วย ซึ่งประกอบด้วย

๑) กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกวัดจัดกันเป็นปกติอยู่แล้ว

๒) กิจกรรมงานประจำปีของวัด หรือของจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น ประเพณีสงกรานต์ พระหลวงพ่อบ้านแหลม กิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นต้น

๓) ส่งเสริมการเล่นพื้นบ้าน ทั้งในรูปแบบที่เป็นกิจกรรมตามประเพณี และกิจกรรมที่นำเสนอหรือแสดงในช่วงวันหยุด

๔) การจัดโครงการปฏิบัติธรรมประจำปี หรือปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญของประเทศชาติ เป็นต้น

๕) ดำเนินการร่วมกับภาครัฐ ชุมชน และโรงเรียน ในการออกแบบกิจกรรมและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามบริบทของจังหวัดสมุทรสงคราม

โดยประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อความเป็นรายข้อ เพื่อให้เกิดความกะทัดรัดและเข้าใจง่ายขึ้น สามารถแสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ปรากฏตามตารางที่ ๔.๓ ดังนี้

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมนิเทศ (สุนทร สุทฺธจิตฺโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

ตารางที่ ๔.๓ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านกิจกรรมภายในวัด

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกวัดจัดกันเป็นปกติอยู่แล้ว	๑๒	๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐
๒.	กิจกรรมงานประจำปีของวัด หรือของจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น ประเพณีสงกรานต์แห่พระหลวงพ่อบ้านแหลม กิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นต้น	๑๐	๖, ๗, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๑๘, ๒๒, ๒๕, ๒๖
๓.	ส่งเสริมการเล่นพื้นบ้าน ทั้งในรูปแบบที่เป็นกิจกรรมตามประเพณี และกิจกรรมที่นำเสนอหรือแสดงในช่วงวันหยุด	๑๓	๑, ๒, ๓, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๕, ๑๗, ๒๓, ๒๔, ๒๙, ๓๐
๔.	การจัดโครงการปฏิบัติธรรมประจำปี หรือปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญของประเทศชาติ เป็นต้น	๑๖	๑, ๒, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๔, ๒๕, ๒๗, ๒๘
๕.	ดำเนินการร่วมกับภาครัฐ ชุมชน และโรงเรียน ในการออกแบบกิจกรรมและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามบริบทของจังหวัดสมุทรสงคราม	๑๔	๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๕, ๒๖, ๒๗

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๔. ด้านสิ่งแวดล้อม

ประเด็นเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

๑) การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สิ่งสำคัญที่ไม่สามารถละเลยได้คือสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาด^๑

๒) เส้นทางการเดินทางสัญจร การมีป้ายบอกเส้นทางของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ถือเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง^๒

^๑สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์วรพินิจ (ศิวก ร พุทฺธโร), รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมกร (เกษม ปิยธมฺโม), เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๓) สิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างความสะดวกสบายให้เกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ ทั้งเรื่องของสถานที่พักผ่อน ร้านอาหาร ปิมน้ำมัน ห้องน้ำ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการท่องเที่ยว^{๔๓}

๔) การท่องเที่ยวที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ต้องมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว^{๔๔}

๕) การมีสถานที่รองรับกับจำนวนรถของนักท่องเที่ยว หรือลานจอดรถที่เพียงพอและเหมาะสม มีคนดูแลและจัดระเบียบการจอดรถ^{๔๕}

๖) สิ่งแวดล้อมภายในวัด เช่น ต้นไม้ สวนหย่อมพักผ่อน พื้นที่ในส่วนของการรับรองนักท่องเที่ยว มีจำนวนเพียงพอ และไม่แออัดจนเกินไป^{๔๖}

๗) มีบุคลากรคอยจัดการดูแลและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในสถานที่ รวมถึงการมีอัยยาศัยที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว ไม่ยัดเยียด หรือบังคับ^{๔๗}

๘) การดูแลรักษาความสะอาดในสถานที่ต่างๆ ภายในวัด ตั้งแต่ศาสนสถาน ถนน ถึงขยะ ห้องน้ำห้องสุขา ตลอดจนอาณาเขตบริเวณโดยรอบ เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการเดินทางกลับมาเที่ยวอีกครั้งหนึ่งของนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงต้องมีการดูแลเรื่องความสะอาดอย่างยิ่ง^{๔๘}

๙) การจำหน่ายสินค้า มีการจัดการในการควบคุมการขายสินค้า ของที่ระลึก ทั้งทางด้านราคา คุณภาพ และอัยยาศัยของผู้ขาย^{๔๙}

๑๐) ในแต่ละวัด ควรมีข้อมูลการท่องเที่ยวในสถานที่อื่นๆ ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางไปในสถานที่ต่อไป เช่น ใบโบว์ ใบปลิวประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หนังสือ เอกสาร เป็นต้น^{๕๐}

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระสมุทรจิตรโสมณ (โสมณ ธรรมโสมณ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นางสาวจรพรรณ สุวรรณสาริต, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระสมุทรจิตรโสมณ (โสมณ ธรรมโสมณ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระภาวนาวิสุทธิโสมณ (สุรศักดิ์ อดิสิกโข), เจ้าคณะอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย จังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายมานพ ญาณพิสิฐกุล, ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรจิราภรณ์ (ปฐมชัย ปชโชโต), เจ้าคณะตำบลแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายมานพ ญาณพิสิฐกุล, ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถสรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นอีกด้านที่มีตัวแปรในการควบคุมค่อนข้างยาก สิ่งแวดล้อมภายใน ได้แก่อาณาเขตบริเวณภายในวัดและรอบๆ วัด ที่มีการดูแลจัดการรักษาความสะอาด และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะแก่การรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ซึ่งแต่ละวัดสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง แต่สิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านเครื่องดื่ม ร้านอาหาร ต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งวัดไม่สามารถควบคุมได้ จึงต้องมีความร่วมมือกันทุกฝ่ายที่จะไม่สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้หม่นหมอง ด้วยการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว หรือการไม่ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ไม่ใส่ใจซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจเป็นปัญหาตามมาในภายหลังมากมาย องค์ประกอบที่สำคัญด้านสิ่งแวดล้อม จึงประกอบด้วย

๑) การดูแลรักษาความสะอาดในสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งในศาสนสถาน ห้องน้ำ อาณาเขตบริเวณโดยรอบ เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

๒) มีพื้นที่หรือจัดสรรพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว ให้มีพื้นที่สำหรับการพักผ่อน พักอิริยาบถ และจัดสถานที่ให้มีความสิ่งแวดล้อมที่สดชื่น

๓) มีพื้นที่รองรับกับจำนวนรถของนักท่องเที่ยว มีลานจอดรถที่เหมาะสม และมีคนจัดระเบียบพื้นที่จอดรถ

๔) ควบคุมและจัดพื้นที่สำหรับการจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก อาหารและเครื่องดื่มให้เหมาะสม รวมถึงการไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

๕) ร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศที่สดชื่น น่าพักผ่อน ทั้งภาครัฐ ชุมชน วัด และโรงเรียน

โดยประเด็นต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อความเป็นรายชื่อ เพื่อให้เกิดความกะทัดรัดและเข้าใจง่ายขึ้น สามารถแสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ปรากฏตามตารางที่ ๔.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	การดูแลรักษาความสะอาดในสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งในศาสนสถาน ห้องน้ำ อาณาเขตบริเวณ โดยรอบ เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว	๑๐	๑, ๘, ๙, ๑๐, ๑๒, ๑๓, ๒๐, ๒๑, ๒๕, ๓๐
๒.	มีพื้นที่หรือจัดสรรพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว ให้มี พื้นที่สำหรับการพักผ่อน พักอิริยาบถ และจัด สถานที่ให้มีความสิ่งแวดล้อมที่สดชื่น	๑๒	๑, ๓, ๔, ๘, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๔
๓.	มีพื้นที่รองรับกับจำนวนรถของนักท่องเที่ยว มี ลานจอดรถที่เหมาะสม และมีคนจัดระเบียบ พื้นที่จอดรถ	๑๐	๓, ๔, ๕, ๘, ๙, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๒๐
๔.	ควบคุมและจัดพื้นที่สำหรับการจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก อาหารและเครื่องดื่มให้เหมาะสม รวมถึงการไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว	๑๐	๑, ๒, ๗, ๘, ๙, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๓
๕.	ร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลรักษาความสะอาด และสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศที่สดชื่น น่า พักผ่อน ทั้งภาครัฐ ชุมชน วัด และโรงเรียน	๑๕	๖, ๗, ๘, ๙, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๓๐

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๔.๑.๑ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดแข็ง (Strengths)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม นั้นมีจุดแข็ง (Strengths) ดังนี้

๑) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนมาก และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

๒) วัดในจังหวัดสมุทรสงคราม มีการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ให้อยู่ในสภาพที่ดี

๓) วัดประสานความร่วมมือกับกรมศิลปากร หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนในการพัฒนาศาสนสถานร่วมกัน

๔) คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม มีนโยบายในการช่วยเหลือและให้การอุปถัมภ์วัด เพื่อการพัฒนาศาสนสถานร่วมกัน

๕) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีพระสงฆ์จำนวนมาก

๖) คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามมีการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดและการวัดไปแนวทางเดียวกัน

- ๗) มีหน่วยงานราชการที่จัดอบรมถวายความรู้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ
- ๘) มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลืองานวัด
- ๙) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามร่วมกับหน่วยงานราชการและชุมชนในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีไทย
- ๑๐) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาผ่านการท่องเที่ยว
- ๑๑) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม
- ๑๒) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรม
- ๑๓) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยของบรรพบุรุษและบุคคลสำคัญ
- ๑๔) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามร่วมกับศาสนาอื่นๆ ในการพัฒนาร่วมกัน
- ๑๕) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมศิลปากร และอื่นๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมและการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๑๖) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีจุดยุทธศาสตร์ที่ดีในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์อันยาวนาน

สรุปความได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดแข็ง (Strengths) นั้น จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัดที่เป็นโบราณสถานและมีความสำคัญ ซึ่งเหมาะแก่การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะการดำเนินวิถีชีวิตที่ยังเป็นแบบการสืบสานดั้งเดิม เป็นวิถีชีวิตของสังคมเดิม ไม่ใช่สังคมเมืองยุคใหม่ ทำให้มีเสน่ห์น่าสนใจยิ่งขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว และจากการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) ทำให้เห็นว่า วัดมีบทบาทอย่างมากในด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนา มีความโดดเด่นและแตกต่างจากพื้นที่หรือสถานที่อื่นๆ จึงเป็นจุดสนใจ อีกทั้งจังหวัดสมุทรสงครามทั้งภาครัฐ และวัด ต่างก็มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงครามอยู่แล้ว จึงถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่มีความสำคัญยิ่งที่ต้องรักษาไว้ และพัฒนาในรูปแบบเชิงรุกยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงครามแบบยั่งยืนต่อไป

ตารางที่ ๔.๕ สรุปการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดแข็ง (Strengths)

ที่	การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดแข็ง (Strengths)
๑.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนมาก และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และมีการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ให้อยู่ในสภาพที่ดี
๒.	คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม และหน่วยงานภาครัฐ มีนโยบายในการช่วยเหลือและให้การอุปถัมภ์วัด เพื่อการพัฒนาศาสนสถานร่วมกัน
๓.	คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามมีพระสงฆ์จำนวนมาก และได้มีการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดและจัดการวัดไปแนวทางเดียวกัน
๔.	มีหน่วยงานราชการที่จัดอบรมถวายความรู้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลืองานวัด
๕.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาผ่านการท่องเที่ยว
๖.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีไทย
๗.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีจุดยุทธศาสตร์ที่ดีในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์อันยาวนาน

๔.๑.๒ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดอ่อน (Weaknesses)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม นั้นมีจุดอ่อน (Weaknesses) ดังนี้

๑) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีเป็นจำนวนมาก ขาดการควบคุมและส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

๒) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามยังขาดงบประมาณในการพัฒนาศาสนสถานเก่าและการก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง

๓) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีพื้นที่ในการจัดการวัดน้อย ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้

๔) พระสงฆ์และบุคลากรของวัดในจังหวัดสมุทรสงครามยังขาดทักษะทางด้านภาษา และการอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดที่ชัดเจนได้

๕) พระสงฆ์และบุคลากรของวัดในจังหวัดสมุทรสงครามที่มีความรู้ความสามารถยังมีน้อย ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น

๖) พระสงฆ์และบุคลากรของวัดในจังหวัดสมุทรสงครามยังขาดความพร้อมในการแนะนำศาสนสถาน การดูแลศาสนสถานที่ถูกต้อง

๗) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวไหว้พระเพียงรูปแบบเดียว ขาดการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

๘) กิจกรรมที่วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดขึ้น เน้นประชาชนจากภายนอก ขาดการประชาสัมพันธ์และดึงดูดความสนใจของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน

๙) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามยังขาดกิจกรรมที่ให้ความรู้ ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑๐) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีงบประมาณในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมน้อย ไม่ต่อเนื่อง

๑๑) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามยังขาดการวางแผนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ขาดแผนปฏิบัติการประจำปี

๑๒) วัดในจังหวัดสมุทรสงครามขาดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เน้นการก่อสร้างมากกว่าการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความร่มรื่น และการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

สรุปความได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดอ่อน (Weaknesses) นั้น มีหลายประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการแก้ไข การที่จังหวัดสมุทรสงครามมีวัดและโบราณสถานจำนวนมาก ก็ส่งผลถึงงบประมาณและผู้เชี่ยวชาญในการดูแลบำรุงรักษาวัดวาและศาสนสถานที่สำคัญให้ดำรงคงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีความแข็งแรงที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวให้สามารถเข้าชมได้ คือนอกเหนือจากรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวแล้ว ซึ่งไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องมีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอีกด้วย และอีกประเด็นที่สำคัญคือบุคลากรที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการให้ความรู้ทางด้านการท่องเที่ยว เส้นทางเดินทาง ประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ รวมถึงการแนะนำการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดเล็กๆ ที่มีพื้นที่จำกัด วัดหลายวัดก็มีพื้นที่เพียงเล็กน้อย การจัดพื้นที่เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจึงอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ยากต่อการขยายขยาย ดังนั้น การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยและส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงทำได้ค่อนข้างยาก แผนงานจึงมีความสำคัญ ยิ่งถ้าไม่มีแผนงานในการดำเนินการ ก็จะทำให้ประสบปัญหาตามมาภายหลังอีกมากมาย จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม

ตารางที่ ๔.๖ สรุปการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้าน
จุดอ่อน (Weaknesses)

ที่	การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดอ่อน (Weaknesses)
๑.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีเป็นจำนวนมาก แต่มีพื้นที่ในการจัดการวัดน้อย ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ ทำให้ขาดการควบคุมและส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน
๒.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามยังขาดงบประมาณในการพัฒนาศาสนสถานเก่าและการก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง
๓.	พระสงฆ์และบุคลากรของวัดในจังหวัดสมุทรสงครามยังขาดทักษะทางด้านภาษา ความรู้ความสามารถยังมีน้อย และการอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดที่ชัดเจนได้
๔.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวไหว้พระเพียงรูปแบบเดียว ขาดการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการดูแลรักษาศาสนสถานที่ถูกต้อง
๕.	กิจกรรมที่วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดขึ้น เน้นประชาชนจากภายนอก ขาดการประชาสัมพันธ์และดึงดูดความสนใจของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมร่วมกันกับชุมชน
๖.	วัดในจังหวัดสมุทรสงครามขาดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เน้นการก่อสร้างมากกว่าการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความร่มรื่น และการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

๔.๑.๓ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม
ด้านโอกาส (Opportunities)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม นั้นมีโอกาส (Opportunities) ดังนี้

- ๑) ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดการวัดอย่างต่อเนื่อง
- ๒) ในปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีบทบาทสำคัญในการจัดการวัด
- ๓) กรมศิลปากรให้ความสำคัญและช่วยเหลือวัดในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างจริงจัง
- ๔) คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดโครงการอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์ด้านการจัดการวัดเป็นประจำทุกปี
- ๕) มีปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในการอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดและศาสนสถาน
- ๖) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสืบค้นประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และวิธีในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ
- ๗) ระบบเศรษฐกิจในจังหวัดสมุทรสงครามอยู่ในระดับดี
- ๘) ชุมชนบริเวณวัดให้ความร่วมมือในการจัดการวัดอย่างต่อเนื่อง
- ๙) จังหวัดสมุทรสงครามมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

๑๐) จังหวัดสมุทรสงครามเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ จึงมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

๑๑) จังหวัดสมุทรสงครามมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายประเภท มีระบบสาธารณูปโภคครบถ้วน ระบบการคมนาคมสะดวก

๑๒) จังหวัดสมุทรสงครามตั้งอยู่ในยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม เช่น อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร อยู่ใกล้แม่น้ำ อยู่ใกล้อุตสาหกรรม เป็นต้น

๑๓) จังหวัดสมุทรสงคราม มีอุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งการศึกษาค้นคว้าที่ทันสมัย

๑๔) จังหวัดสมุทรสงครามมีสภาพเศรษฐกิจที่ดี ประชาชนอยู่ดีกินดี

๑๕) รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณด้านการท่องเที่ยว

สรุปความได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านโอกาส (Opportunities) นั้น มีการได้รับการสนับสนุนจากองค์ภาครัฐ และชุมชนที่ช่วยให้การสนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบกับมีแผนยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศ จึงถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการเจริญเติบโตขึ้นไปในทางที่ดี อีกทั้งจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็ก ระบบสาธารณูปโภค เส้นทางคมนาคมมีความสะดวก การเดินทางสัญจรไปมาไม่ประสบปัญหามากนัก จึงเป็นอีกหนึ่งตัวเลือกที่นักท่องเที่ยวเลือกที่จะเดินทางเข้ามาสู่จังหวัดสมุทรสงครามมากขึ้น ทางด้านคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม ก็มีแนวนโยบายที่จะส่งเสริมการจัดการวัดให้มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวในรูปแบบการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี จึงมีการส่งเสริมและอบรมให้ความรู้ในการจัดการวัดให้กับพระภิกษุสามเณรได้มีความรู้และวิสัยทัศน์ในการจัดการวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วย

ตารางที่ ๔.๗ สรุปการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านโอกาส (Opportunities)

ที่	การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านโอกาส (Opportunities)
๑.	กรมศิลปากรให้ความสำคัญและช่วยเหลือวัด รวมถึงประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างจริงจัง
๒.	คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดโครงการอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์ด้านการจัดการวัดเป็นประจำทุกปี ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยช่วยในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
๓.	จังหวัดสมุทรสงครามเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายประเภท จึงมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก
๔.	จังหวัดสมุทรสงครามตั้งอยู่ในยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม เช่น อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร อยู่ใกล้แม่น้ำ อยู่ใกล้อุตสาหกรรม เป็นต้น
๕.	จังหวัดสมุทรสงครามมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แต่มีความร่วมมือในการจัดการวัดอย่างต่อเนื่อง
๖.	มีปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในการอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดและศาสนสถาน
๗.	จังหวัดสมุทรสงคราม มีอุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งการศึกษาค้นคว้าที่ทันสมัย

๔.๑.๔ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม
ด้านอุปสรรค (Threats)

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม นั้นมีอุปสรรค (Threats) ดังนี้

- ๑) เกิดภัยธรรมชาติ
- ๒) เกิดปัญหาวัชพืชและสัตว์ทำลายโบราณสถาน
- ๓) ขาดผู้เชี่ยวชาญ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีคุณภาพ
- ๔) ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลที่เพียงพอ วัดต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาคุณภาพบุคลากรที่มีคุณภาพ
- ๕) ขาดเอกสารอ้างอิงประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนและถูกต้อง
- ๖) นักท่องเที่ยวมีหลายประเภท ส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวมากกว่าการศึกษาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี ทางพระพุทธศาสนา
- ๗) ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลที่เพียงพอ
- ๘) การเน้นกิจกรรมที่หวังผลประโยชน์และผลกำไรในเชิงธุรกิจ
- ๙) การคมนาคมไม่สะดวก เกิดปัญหาการติด
- ๑๐) เกิดมลภาวะทางเสียงและควันพิษ
- ๑๑) ปัญหาขยะมูลฝอยจากนักท่องเที่ยว

๑๒) การทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุจากนักท่องเที่ยว

สรุปความได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอุปสรรค (Threats) นั้น มีเรื่องของภัยธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวพอสมควร ด้วยเหตุที่ไม่สามารถที่จะควบคุมไม่ให้เกิดขึ้นได้ รวมถึงพืชที่เจริญเติบโตบนโบราณสถาน และสัตว์ที่เข้าอาศัยอยู่ในบริเวณโบราณสถานหรือศาสนสถาน ซึ่งต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่ค่อนข้างมาก และมีมาตรการในการป้องกัน เพื่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด และยังมีในเรื่องของงบประมาณที่ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุน แต่ก็ยังคงไม่เพียงพอ อีกสิ่งหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จริงๆ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว นั่นคือ ปริมาณมลพิษ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องของมลพิษจากรถยนต์ มลพิษจากปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น และจะต้องดำเนินการหามาตรการรองรับกับอุปสรรคเหล่านี้ เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป เรื่องสำคัญอีกเรื่องคือการรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุ ที่อาจมีการเสื่อมสลายชำรุดทรุดโทรมไป จากการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของการอนุรักษ์ก็ยังมีน้อย ทั้งบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่จะให้ความรู้ความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก็มีน้อย และยังคงเป็นปัญหาที่รอการแก้ไขต่อไป

ตารางที่ ๔.๘ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอุปสรรค (Threats)

ที่	การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอุปสรรค (Threats)
๑.	ปัญหาการเกิดภัยธรรมชาติ และเกิดปัญหาวัชพืชและสัตว์ทำลายโบราณสถาน
๒.	ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลที่เพียงพอ วัดต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาคุณภาพบุคลากรที่มีคุณภาพ รวมถึงวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัย
๓.	นักท่องเที่ยวมีหลายประเภท ส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวมากกว่าการศึกษาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี ทางพระพุทธศาสนา
๔.	การทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุจากนักท่องเที่ยว โดยทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา ขาดการกำหนดนโยบายที่เหมาะสม
๕.	การเน้นกิจกรรมที่หวังผลประโยชน์และผลกำไรในเชิงธุรกิจ
๖.	ปัญหาขยะมูลฝอยจากนักท่องเที่ยว รวมถึงการคมนาคมไม่สะดวก เกิดปัญหาการติดขัด และเกิดมลภาวะทางเสียงและควันพิษ

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม (SWOT) ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weakness) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) สรุปความได้ว่า

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดแข็ง (Strengths) นั้น จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัดที่เป็นโบราณสถานและมีความสำคัญ ซึ่งเหมาะแก่การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะการดำเนินวิถีชีวิตที่ยังเป็นแบบการสืบสานดั้งเดิม เป็นวิถีชีวิตของสังคมเดิม ไม่ใช่สังคมเมืองยุคใหม่ ทำให้มีเสน่ห์น่าสนใจยิ่งขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว และจากการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) ทำให้เห็นว่า วัดมีบทบาทอย่าง

มากในด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมและประเพณีทางพระพุทธศาสนา มีความโดดเด่นและแตกต่างจากพื้นที่หรือสถานที่อื่นๆ จึงเป็นจุดสนใจ อีกทั้งจังหวัดสมุทรสงครามทั้งภาครัฐ และวัด ต่างก็มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงครามอยู่แล้ว จึงถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่มีความสำคัญยิ่งที่ต้องรักษาไว้ และพัฒนาในรูปแบบเชิงรุกยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงครามแบบยั่งยืนต่อไป

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดอ่อน (Weaknesses) นั้น มีหลายประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการแก้ไข การที่จังหวัดสมุทรสงครามมีวัดและโบราณสถานจำนวนมาก ก็ส่งผลถึงงบประมาณและผู้เชี่ยวชาญในการดูแลบำรุงรักษาวัดวาและศาสนสถานที่สำคัญให้ดำรงคงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีความแข็งแรงที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวให้สามารถเข้าชมได้ คือนอกเหนือจากรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวแล้ว ซึ่งไม่เพียงพอจึงจำเป็นต้องมีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอีกด้วย และอีกประเด็นที่สำคัญคือบุคลากรที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการให้ความรู้ทางด้านการท่องเที่ยว เส้นทางเดินทาง ประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ รวมถึงการแนะนำการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดเล็กๆ ที่มีพื้นที่จำกัด วัดหลายวัดก็มีพื้นที่เพียงเล็กน้อย การจัดพื้นที่เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจึงอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ยากต่อการขยายขยาย ดังนั้น การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยและส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงทำได้ค่อนข้างยาก แผนงานจึงมีความสำคัญ ยิ่งถ้าไม่มีแผนงานในการดำเนินการ ก็จะมีปัญหาตามมาภายหลังอีกมากมาย จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านโอกาส (Opportunities) นั้น มีการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ และชุมชนที่ช่วยให้การสนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบกับมีแผนยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศ จึงถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการเจริญเติบโตขึ้นในทางที่ดี อีกทั้งจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็ก ระบบสาธารณูปโภค เส้นทางคมนาคมมีความสะดวก การเดินทางสัญจรไปมาไม่ประสบปัญหามากนัก จึงเป็นอีกหนึ่งตัวเลือกที่นักท่องเที่ยวเลือกที่จะเดินทางเข้ามาสู่จังหวัดสมุทรสงครามมากขึ้น ทางด้านคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม ก็มีแนวนโยบายที่จะส่งเสริมการจัดการวัดให้มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวในรูปแบบการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี จึงมีการส่งเสริมและอบรมให้ความรู้ในการจัดการวัดให้กับพระภิกษุสามเณรได้มีความรู้และวิสัยทัศน์ในการจัดการวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วย

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอุปสรรค (Threats) นั้น มีเรื่องของภัยธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวพอสมควร ด้วยเหตุที่ไม่สามารถที่จะควบคุมไม่ให้เกิดขึ้นได้ รวมถึงพืชที่เจริญเติบโตบนโบราณสถาน และสัตว์ที่เข้าอาศัยอยู่ในบริเวณโบราณสถานหรือศาสนสถาน ซึ่งต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่ค่อนข้างมาก และมีมาตรการในการป้องกัน เพื่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด และยังมีในเรื่องของงบประมาณที่ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุน แต่ก็ยังคงไม่เพียงพอ อีกสิ่งหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จริงๆ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว นั่นคือปริมาณมลพิษ ที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องของมลพิษจากรถยนต์ มลพิษจากปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น และจะต้องดำเนินการหามาตรการรองรับกับอุปสรรคเหล่านี้ เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

เรื่องสำคัญอีกเรื่องคือการรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุ ที่อาจมีการเสื่อมสลายชำรุดทรุดโทรมไปจากการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของการอนุรักษ์ก็ยังมีน้อย ทั้งบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่จะให้ความรู้ความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก็น้อย และยังคงเป็นปัญหาที่รอการแก้ไขต่อไป

และจากการเนื้อความข้างต้น สามารถนำมาสรุปวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบของตารางสรุปได้การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ สรุปวิเคราะห์การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม (SWOT)

ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
๑. วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีโบราณสถานโบราณวัตถุจำนวนมาก และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และมีการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ดี	๑. วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีเป็นจำนวนมาก แต่มีพื้นที่ในการจัดการวัดน้อย ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้ ทำให้ขาดการควบคุมและส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน	๑. กรมศิลปากรให้ความสำคัญและช่วยเหลือวัดรวมถึงประชาชนในชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุอย่างจริงจัง	๑. ปัญหาการเกิดภัยธรรมชาติ และเกิดปัญหาวัชพืชและสัตว์ทำลายโบราณสถาน

ตารางที่ ๔.๙ สรุปลวิเคราะห์การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม
(SWOT) (ต่อ)

ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Theats)
๒. คณะสงฆ์จังหวัด สมุทรสงคราม และหน่วยงาน ภาครัฐ มี นโยบายในการ ช่วยเหลือและให้ การอุปถัมภ์วัด เพื่อการ พัฒนาศาสนา สถานร่วมกัน	๒. วัดในจังหวัด สมุทรสงครามยัง ขาดงบประมาณ ในการพัฒนา สถานเก่าและ การก่อสร้างศาสน สถานใหม่ที่คงไว้ ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ไทยและ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตนเอง	๒. คณะสงฆ์และ สำนักงาน พระพุทธศาสนา แห่งชาติจัด โครงการอบรม ถวายความรู้แก่ พระสงฆ์ด้านการ จัดการวัดเป็น ประจำทุกปี ใช้ เทคโนโลยีที่ ทันสมัยช่วยในการ จัดการวัดให้เป็น แหล่งท่องเที่ยว	๒. ขาดการสนับสนุน งบประมาณจาก รัฐบาลที่เพียงพอ วัด ต้องใช้งบประมาณ จำนวนมากในการ พัฒนาคุณภาพ บุคลากรที่มีคุณภาพ รวมถึงวัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่ ทันสมัย
๓. คณะสงฆ์จังหวัด สมุทรสงครามมี พระสงฆ์จำนวน มาก และได้มี การแต่งตั้ง พระสงฆ์ผู้มี ความรู้ ความสามารถใน การบริหาร จัดการวัดและ จัดการวัดไป แนวทางเดียวกัน	๓. พระสงฆ์และ บุคลากรของวัด ในจังหวัด สมุทรสงครามยัง ขาดทักษะ ทางด้านภาษา ความรู้ ความสามารถยังมี น้อย และการ อธิบายประวัติ ความเป็นมาของ วัดที่ชัดเจนได้	๓. จังหวัด สมุทรสงครามเป็น แหล่งท่องเที่ยว ทางประวัติศาสตร์ มีแหล่งท่องเที่ยว หลากหลาย ประเภท จึงมี นักท่องเที่ยวเดิน ทางเข้ามา ท่องเที่ยวเป็น จำนวนมาก	๓. นักท่องเที่ยวมีหลาย ประเภท ส่วนใหญ่ เน้นการท่องเที่ยว มากกว่าการศึกษา ร่องรอยทาง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและ ประเพณี ทาง พระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๔.๙ สรุปลวิเคราะห์การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม
(SWOT) (ต่อ)

ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Theats)
๔. มีหน่วยงานราชการที่จัดอบรมถวายความรู้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลืองานวัด	๔. วัดในจังหวัดสมุทรสงครามส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวไหว้พระเพียงรูปแบบเดียว ขาดการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการดูแลรักษาสถานที่ถูกต้อง	๔. จังหวัดสมุทรสงครามตั้งอยู่ในยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม เช่น อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร อยู่ใกล้แม่น้ำ อยู่ใกล้อุตสาหกรรม เป็นต้น	๔. การทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุจากนักท่องเที่ยว โดยทั้งที่เจตนาและไม่เจตนา ขาดการกำหนดนโยบายที่เหมาะสม
๕. วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ผ่านการท่องเที่ยว	๕. กิจกรรมที่วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดขึ้น เน้นประชาชนจากภายนอก ขาดการประชาสัมพันธ์ และดึงดูดความสนใจของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน	๕. จังหวัดสมุทรสงครามมีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แต่มีความร่วมมือในการจัดการวัดอย่างต่อเนื่อง	๕. การเน้นกิจกรรมที่หวังผลประโยชน์ และผลกำไรในเชิงธุรกิจ

ตารางที่ ๔.๙ สรุปลวิเคราะห์การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม
(SWOT) (ต่อ)

ปัจจัยภายใน		ปัจจัยภายนอก	
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)	โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Theats)
๖. วัดในจังหวัดสมุทรสงครามจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทย ๗. วัดในจังหวัดสมุทรสงครามมีจุดยุทธศาสตร์ที่ดีในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมโบราณสถานโบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์อันยาวนาน	๖. วัดในจังหวัดสมุทรสงครามขาดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เน้นการก่อสร้างมากกว่าการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความร่มรื่น และการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า	๖. มีปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในการอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดและศาสนสถาน ๗. จังหวัดสมุทรสงคราม มีอุทยานประวัติศาสตร์แหล่งการศึกษาค้นคว้าที่ทันสมัย	๖. ปัญหาขยะมูลฝอยจากนักท่องเที่ยว รวมถึงการคมนาคมไม่สะดวก เกิดปัญหาการถดถอย และเกิดมลภาวะทางเสียงและควันพิษ

๔.๒ รูปแบบการพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๒.๑ การพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แนวทางในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน ควรดำเนินการดังนี้

๑) ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแก่เจ้าอาวาส พระสงฆ์ในวัด รวมถึงกรรมการวัด เพื่อที่บุคลากรเหล่านี้จะได้มีข้อมูลในการประยุกต์ใช้ในการจัดการวัด^{๕๑} เพราะถ้าขาดข้อมูลแล้ว การจัดการวัดคงจะพัฒนาอย่างไร้ทิศทาง ดังนั้น จึงควรให้ความรู้แก่บุคลากรในวัด โดยอาจจัดอบรม จัดประชุมสัมมนา หรือลงไปให้ความรู้โดยตรงยังวัด เพื่อให้เจ้าอาวาสและบุคลากรในวัดได้มีความรู้ ความเข้าใจโดยตรงในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๕๒}

๒) จัดงบประมาณสนับสนุนโดยส่วนราชการของจังหวัด หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัด จัดงบประมาณสนับสนุนวัดที่ต้องการพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้งบประมาณสนับสนุนจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สร้างถนน สร้างลานจอดรถ สร้างห้องน้ำ สร้างอาคารจำหน่ายสินค้า โดยจัดสรรงบประมาณเฉลี่ยอย่างทั่วถึง^{๕๓}

๓) จัดตั้งหน่วยงานเฉพาะที่คอยดูแลจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา หรือจะสังกัดกรมศาสนา^{๕๔} ก็ได้

๔) เรื่องความสะอาดเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะเมื่อมีผู้มาเที่ยวมากก็ย่อมมีปัญหาในเรื่องการทิ้งขยะต้องมีที่ทิ้งขยะเพียงพอ โดยเฉพาะห้องสุขาต้องดูแลเป็นกรณีพิเศษ ยิ่งสะอาดมากก็จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวพอใจ และชวนเพื่อนๆ มาเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะห้องสุขาของคนพิการ และผู้สูงอายุจำเป็นอย่างยิ่ง ห้องสุขาไม่จำเป็นต้องติดเครื่องปรับอากาศเหมือนบางวัด ขอให้สะอาดและมีกลิ่นที่หอม ไม่มีกลิ่นเหม็น การติดเครื่องปรับอากาศเป็นที่เผยแพร่โรคติดต่อทางเดินหายใจโดยง่ายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์^{๕๕}

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมือนใหม่, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระราชวรดิฐ (กิตติวัฒน์ กิตติวฑฺฒโน), เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมนิเทศ (สุนทร สุทธจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายณรงค์ชัย สุขสวนค์, ผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่างสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมือนใหม่, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๕) ปรับภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดให้สวยงาม และมีที่นั่งพักอย่างเพียงพอให้กับผู้มาเที่ยวชม มองดูมุมใดของวัดก็สวยงาม อยากนั่งพักก็มีมุมที่นั่งพักเย็นสบาย ถ้าไม่มีลมตามธรรมชาติ ก็หาพัดลมช่วย ไม้ดอก ไม้ประดับเป็นตัวช่วยสำคัญ^{๕๖}

๖) มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลเรื่องการจราจรภายในวัดเพื่อการจราจรเป็นระบบ และการเข้าออก สะดวก^{๕๗}

๗) วัดแต่ละวัดต้องรักษาความสะอาด สร้างบรรยากาศให้ร่มรื่น มีที่จอดรถ ห้องน้ำสะอาด ซึ่งปัจจุบันวัดต่างๆ ทั่วไปนิยมทำห้องน้ำสะอาด บางแห่งติดแอร์ มีการประกวดแข่งขันกัน จึงทำให้นักท่องเที่ยวอยากเห็น อยากมาชม^{๕๘}

๘) คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงครามควรเป็นแกนนำในการพัฒนา โดยประชุมเจ้าอาวาสของแต่ละวัดเพื่อสำรวจความพร้อมว่าวัดใดสามารถพัฒนาได้บ้าง วัดทำเป็นโครงการต่อเนื่องเพื่อการพัฒนา สนับสนุนงบประมาณ และให้ข้อมูลวิธีการจัดการพัฒนา^{๕๙}

๙) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววัด โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาต้องเป็นผู้สนับสนุนหลัก ประชาสัมพันธ์วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและวัดที่เพิ่งเปิดตัวเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยประชาสัมพันธ์ในทุกๆ สื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีความต้องการที่จะมาเที่ยววัด^{๖๐}

๑๐) ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องทำนโยบายพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาขึ้น เช่น จัดทำระบบถนนให้มีประสิทธิภาพ และกว้างขวางสะดวกในการเดินทาง จัดทำระบบระบายน้ำ ระบบไฟฟ้า และน้ำประปา เพื่อรองรับการขยายตัวของสถานที่ท่องเที่ยว พร้อมดูแลปรับแต่งภูมิทัศน์ในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเมืองที่น่าอยู่ น่าดู น่ามอง^{๖๑}

๑๑) วัดควรมีการบริหารบุคลากร การเงิน การดูแลสถานที่ เพื่อเป็นการจัดการวัดรวมถึงการให้ข้อมูลวัด แก่นักท่องเที่ยวได้ การจัดการวัดแบบสร้างสรรค์ เป็นการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมได้^{๖๒}

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระราชสมุทรรังสี (สมศักดิ์ ชานโคโร), เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑..

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูสถิตกมลธรรม (กมล รวิณโณ), เจ้าคณะตำบลกระดังงา, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวนวรรตน์ ผ่องพุทรา, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวนพร สิงกุล, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นางปลื้มจิตต์ ฮมภิรมย์, ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการพระพุทธศาสนา, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระสมุทรทิวโรโสภณ (โสภณ ธมฺโสภโณ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๑๒) ต้องการให้ทางจังหวัดสมุทรสงครามของเราเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี มีคนมาเยี่ยมเยียนกันมากๆ มีชื่อเสียงในทุกๆ ด้าน เมื่อมาเที่ยวแล้วเกิดความสุขสบายใจ ปลอดภัย เกิดความประทับใจในการมาเยือนเพื่อจะได้กลับมาเที่ยวที่จังหวัดเราอีก^{๖๓}

๑๓) การจัดการพื้นที่การใช้สอยของวัดตามบทบาทหน้าที่เป็น ๓ เขต คือ

- เขตที่ ๑ พุทธาวาส เป็นพื้นที่ตั้งของศาสนสถานสำคัญ

- เขตที่ ๒ สังฆาวาส เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร

- เขตที่ ๓ ธรณีสงฆ์ เป็นพื้นที่ให้บริการชุมชน หรือเขตสาธารณะเป็นพื้นที่ใช้เป็นสถานที่ตั้งอาคาร สิ่งก่อสร้าง และใช้ทำกิจกรรมที่ให้บริการแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว^{๖๔}

๑๔) ควรจัดทำข้อมูลและฐานข้อมูลของวัดที่ถูกต้องเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยว บริษัทท่องเที่ยว^{๖๕}

๑๕) ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดในวันสำคัญหรือเทศกาลสำคัญต่างๆ

๑๖) ควรพัฒนาบุคลากรของวัดในด้านการท่องเที่ยว เช่น การจัดฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์ แก่พระสงฆ์หรือบุคลากรภายในวัด^{๖๖}

๑๗) ควรพัฒนาจริยธรรมการท่องเที่ยวในวัดโดยยึดหลักกัลยาณมิตร ๗ เพื่อการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวได้แก่ ทำตนให้เป็นที่รัก ทำตนให้เป็นที่น่าเคารพ น่าเจริญใจชวนให้ระลึกถึง รู้จักพูดและให้คำแนะนำที่ดี อดทนต่อถ้อยคำตำหนิ พร้อมทั้งรับฟังและนำไปปฏิบัติ สามารถอธิบายเรื่องที่ยุ่งยากกลุ่มลึกลับให้เข้าใจอย่างง่ายดาย ไม่ชักนำหรือชักจูงในทางเสื่อม นำพระนักพัฒนาเข้ามาบริหาร เช่น พระรุ่นเก่า รุ่นใหม่ แต่ต้องยึดในหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นหลักในการปฏิบัติ^{๖๗}

๑๘) ต้องกำหนดแนวคิดและนโยบายในการส่งเสริมให้วัดในจังหวัดสมุทรสงครามพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคตน่าจะมีการพัฒนาไปในแนวทางเดียวกัน ทางด้านอัตลักษณ์ของวัด^{๖๘}

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดน์ (บุญเลิศ เตชปณฺโณ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูปิยธรรมกร (เกษม ปิยธมฺโม), เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระราชวรดิฐ (กิตติวัฒน์ กิตติวฑฺฒโน), เจ้าคณะอำเภอมืองสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ (ใหม่ ปญฺญวโร), เจ้าคณะตำบลสวนหลวง, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวัดน์ (บุญเลิศ เตชปณฺโณ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นางสาวนวรรตน์ ผ่องพุทรา, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๑๙) นักท่องเที่ยวในอนาคตคาดว่าจะเที่ยวชมไหว้พระตามวัดต่างๆ กันมากขึ้น รวมทั้งชาวต่างชาติด้วย วัดอาจจะมีมัคคุเทศก์ให้คำอธิบายให้กับชาวต่างชาติก็น่าจะดี หรือจะทำป้ายอธิบายไว้ก็ได้^{๒๖๙}

สรุปความได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน ต้องแบ่งพื้นที่ใช้สอยในวัดให้ชัดเจน โดยจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วนมิให้ปะปนกัน ได้แก่ พื้นที่สังฆาวาส เป็นส่วนที่พระสงฆ์ในวัดอยู่อาศัยบริเวณนี้ ควรสงบ ไม่พลุกพล่าน มีความเป็นส่วนตัว เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย พื้นที่พุทธาวาส เป็นส่วนที่พระสงฆ์ใช้ประกอบศาสนกิจ ซึ่งมักประกอบด้วย พระอุโบสถ วิหาร พระเจดีย์ หรือศาสนสถานอื่นๆ ในส่วนนี้พระสงฆ์ต้องใช้พื้นที่เป็นครั้งคราว จึงควรจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นให้ความรู้ มีป้ายความรู้ หรือแหล่งข้อมูลให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาชมความงดงามในอดีต และได้รับความรู้ไปพร้อมๆ กัน พื้นที่จัดจำหน่ายสินค้า ควรจัดอย่างเป็นระเบียบ มีความสะอาด เน้นความสะอาด และที่สำคัญสินค้าและบริการที่วางจำหน่ายต้องเน้นความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นบ้าน ส้มตำ ของที่ระลึกท้องถิ่น เช่น ปลาตะเพียน ตู๋กตาขาววัง ดอกไม้ต้นโสน เป็นต้น และพื้นที่อำนวยความสะดวก เช่น ลานจอดรถ ห้องน้ำต้องเน้นสะอาด และสะดวกที่สุด และปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้มีความร่มรื่นพักผ่อนได้ มีความสะอาด โดยเฉพาะห้องน้ำ ควรมีการดูแลความสะอาดเป็นพิเศษ ในส่วนของจุดพักผ่อน ควรมีหนังสือ โบชัวร์ประชาสัมพันธ์หรือให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้ศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

๑) แบ่งพื้นที่ใช้สอยในวัดให้ชัดเจน โดยจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน มิให้ปะปนกัน ได้แก่ พื้นที่สังฆาวาส พื้นที่พุทธาวาส พื้นที่จัดจำหน่ายสินค้า และพื้นที่อำนวยความสะดวก

๒) วัดต้องดูแลปูชนียสถานให้คงสภาพที่สมบูรณ์ สง่างาม น่าชม และกราบไหว้ได้ตลอด

๓) ปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม ร่มรื่น เมื่อเข้ามาภายในวัด มองดูมุมใดก็สวยงาม น่าชม เพื่อให้ผู้มาเที่ยวมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ

๔) ดูแลห้องสุขาให้สะอาดอยู่ตลอดเวลา มีห้องสุขาสำหรับผู้สูงอายุ และคนพิการอย่างเพียงพอ

๕) มีมุมที่นั่งพักผ่อน ควรมีพุทธพจน์หรือคติธรรมให้ผู้ที่นั่งพักได้อ่าน และเตือนความจำในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์

๖) ปรับปรุงข้อมูลของวัดในอินเทอร์เน็ตให้ทันสมัย และจูงใจแก่ผู้ที่หาข้อมูลของวัดทางอินเทอร์เน็ตได้

^{๒๖๙} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ (บุญเลิศ เตชปญฺโญ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านศาสนสถาน

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	แบ่งพื้นที่ใช้สอยในวัดให้ชัดเจน โดยจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน มิให้ปะปนกัน ได้แก่ พื้นที่สังฆาวาส พื้นที่พุทธาวาส พื้นที่จัดจำหน่ายสินค้า และพื้นที่อำนวยความสะดวก	๑๒	๑, ๓, ๗, ๘, ๙, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๕
๒.	วัดต้องดูแลปูชนียสถานให้คงสภาพที่สมบูรณ์ สง่างาม น่าชม และกราบไหว้ได้ตลอด	๑๕	๓, ๔, ๕, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๕, ๑๖, ๑๘, ๒๓, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘
๓.	ปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม ร่มรื่น เมื่อเข้ามาภายในวัด มองดูมุมใดก็สวยงาม น่าชม เพื่อให้ผู้มาเที่ยวมีความสุข ทั้งทางกายและทางใจ	๑๒	๑, ๔, ๕, ๙, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๓๐
๔.	ดูแลห้องสุขาให้สะอาดอยู่ตลอดเวลา มีห้องสุขาสำหรับผู้สูงอายุ และคนพิการอย่างเพียงพอ	๑๔	๑, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๐, ๑๑, ๑๔, ๑๕, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๒, ๒๔, ๒๖
๕.	มีมุมที่นั่งพักผ่อน ควรมีพุทธพจน์หรือคติธรรมให้ผู้ที่นั่งพักได้อ่าน และเตือนความจำในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์	๑๖	๓, ๔, ๕, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙
๖.	ปรับปรุงข้อมูลของวัดในอินเทอร์เน็ตให้ทันสมัย และสนใจแก่ผู้ที่หาข้อมูลของวัดทางอินเทอร์เน็ตได้	๑๔	๑, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๔.๒.๒ การพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แนวทางในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล ควรดำเนินการดังนี้

๑) พัฒนาด้านคำสั่งสอนให้ความรู้ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากตัวบุคคล ให้ความอยากเข้าไปในวัด^{๗๐}

๒) วัดเป็นที่ให้ความรู้ ความร่มเย็นทั้งกาย และใจ คนที่เข้าวัดส่วนใหญ่ต้องการที่จะไปทำบุญ ถ้าทุกคนได้ทั้งความรู้ ความร่มเย็นทั้งกายและใจทุกคนก็จะอยากที่จะเข้าวัด^{๗๑}

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสมุทรกิจ (ไพศาล ธนปณฺโณ), เจ้าคณะตำบลลาดใหญ่ เขต ๒, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรวิชาราม (ปฐมชัย ปชฺโชโต), เจ้าคณะตำบลแม่กลอง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๓) ประชุมวางแผนตามนโยบายของวัด ร่วมกันหลายฝ่าย เช่น ภาครัฐ วัฒนธรรม จังหวัด อบจ. อบต. ฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายฆราวาส หัวหน้าชุมชน และตัวแทนชุมชน เป็นต้น^{๗๒}

๒) ดึงชุมชนให้มีส่วนร่วม ในด้านศิลปวัฒนธรรมเช่น จัดการแสดงพื้นบ้าน หรือ พิพิธภัณฑสถาน^{๗๓}

๓) จัดระเบียบในวัด ป้ายวัด ทางเข้า-ออก รั้ว ความร่มรื่น ความสะอาด และ ปลอดภัย^{๗๔}

๔) การสื่อสารเรื่องภาษา โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ เช่น จัดให้มีอาสาสมัคร คอยต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาในวัด^{๗๕}

๕) ควรมีการจัดการวัดไปในทิศทางเดียวกัน โดยการเรียกผู้นำของวัด คือเจ้าอาวาส แต่ละวัด มาประชุมร่วมกัน เพื่อจะได้ดำเนินการไปเหมือนกัน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป^{๗๖}

๖) วัดต้องมีการบริหารจัดการทั้งด้านการเงิน บุคลากร^{๗๗}

๗) ในแต่ละวัดจะต้องมีจุดเด่นของวัดตนเองเป็นอย่างไรดี และนำจุดเด่นนั้นสร้าง หรือ พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด^{๗๘}

๘) วัดแต่ละวัดต้องรู้จักจุดเด่นของวัดตนเองเป็นอย่างไรดี และนำจุดเด่นนั้นมาสร้าง หรือ พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด^{๗๙}

๑๐) จัดระเบียบร้านค้าที่ขายอาหาร ขายของที่ระลึกในวัด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่เป็นทาง ไม่ใช่ใครจะตั้งตรงไหนก็ได้ ควรจัดให้เหมาะสม^{๘๐}

๑๑) อยากให้วัดเป็นแหล่งความรู้อย่างแท้จริง เป็นที่พึ่งทางใจแก่คนทั่วไป โดยไม่มีธุรกิจ การท่องเที่ยว หรือผลตอบแทนมากเกินไป^{๘๑}

^{๗๒} สัมภาษณ์ นางสาวจรรยาพรณ สุวรรณสาริต, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ (ใหม่ ปญฺญวโร), เจ้าคณะตำบลสวนหลวง, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายวีรชัย สินสุข, ผู้อำนวยการส่วนทรัพยากรน้ำ, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๘} สัมภาษณ์ พระสมุทรวชิโรโสภณ (โสภณ ธมฺมโสภโณ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๗๙} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสมุทรกิจ (ไพศาล ธนปญฺโญ), เจ้าคณะตำบลลาดใหญ่ เขต ๒, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นายเสรี รัตนะ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

๑๒) อยากริให้นำเงินที่นักท่องเที่ยวมาทำบุญบริจาคให้แก่วัดนั้น นำมาพัฒนาอย่างแท้จริง และโปร่งใส ไม่นำไปใช้ในทางที่ผิด^{๘๒}

๑๓) วัดเป็นศูนย์รวมพัฒนาจิตใจประชาชนให้เกิดความศรัทธาทางพุทธศาสนา ด้วยการจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเกิดความศรัทธาก็จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการวัดมากขึ้น^{๘๓}

๑๔) สร้างความประทับใจให้กับประชาชนด้วยการต้อนรับเป็นอย่างดี เมื่อเกิดความประทับใจจะส่งผลให้ประชาชนเข้ามาร่วมทำบุญมากขึ้น^{๘๔}

๑๕) วัดเป็นศูนย์รวมการศึกษาทางพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมให้ความรู้แก่ประชาชนทุกระดับทั้งในวัดและนอกวัด^{๘๕}

๑๖) สร้างเครือข่ายระหว่างวัด ชุมชน โรงเรียนทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อประสานสัมพันธ์ร่วมกันในการจัดการวัด^{๘๖}

๑๗) เน้นจุดเด่นของวัดทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และหารายได้จัดการวัด^{๘๗}

๑๘) วัดควรเป็นตัวอย่างในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและให้ความรู้ สติปัญญาในด้านวัฒนธรรม และสอดแทรกด้านศาสนาเข้าไปด้วย^{๘๘}

๑๙) ควรเริ่มให้ความรู้ตั้งแต่เด็ก เยาวชน จนถึงผู้ใหญ่ตามลำดับ ทั้งนี้ต้องการรวบรวมความคิดในฝ่ายต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ชุมชนมาช่วยกันคิดและจัดทำแผนนโยบายในการดำเนินการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจน ว่าเท่าไรทำในพื้นที่ไหน ก่อน - หลัง มีงบประมาณให้เท่าไร อนาคตจะเห็นว่าเราไปในทิศทางใด^{๘๙}

๒๐) จัดบุคลากรของวัดให้ศึกษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ และสามารถอธิบายแนะนำนักท่องเที่ยวได้ มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว และประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรมที่หลากหลายอย่างจริงจัง ปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม^{๙๐}

^{๘๒} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๘๓} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมกร (เกษม ปิยะธมฺโม), เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๔} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๕} สัมภาษณ์ พระราชวรดิษฐ์ (กิตติวัฒน์ กิตติวฑฺฒโน), เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๖} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมกร (เกษม ปิยะธมฺโม), เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นางสาวนวรรตน์ ผ่องพุทรา, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายมานพ ญาณพิสิฐกุล, ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นายสมเกียรติ รั้วมัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล เป็นปัจจัยที่มีการส่งผลต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรจะต้องมีการพัฒนาในหลายๆ ด้าน เพื่อเป็นการรับรองนักท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของบ้านที่ดี ด้วยการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่วัยเด็ก เยาวชน โดยการพัฒนาความรู้ความสามารถในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้มีความถูกต้องชัดเจนในเรื่องราวความเป็นมาของพื้นที่การท่องเที่ยวของตนเอง รวมถึงการใช้ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารมีความไพเราะ แสดงถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อแก่นักท่องเที่ยว โดยเบื้องต้นหรือเริ่มต้นจากการพัฒนาพระในวัด ให้มีความรู้ที่จะสามารถสื่อสารและทำความเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุที่วัดมีอะไรบ้าง เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจสอบถามได้ สร้างความร่วมมือกับองค์กรที่ส่งเสริมและสนับสนุนวัด เพื่อช่วยในการดูแลและสนับสนุนบุคลากรเข้ามาให้ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง มีการดูแลกิจกรรมการแต่งการที่สะอาดเหมาะสม เพราะจะดูน่าเชื่อถือไว้ใจได้ สามารถให้ข้อมูลและการช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวได้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้การสนับสนุนชุมชน พัฒนาชุมชน ให้ชุมชนช่วยวัด และวัดช่วยชุมชน ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมโดยอาจนำของมาขายเป็นสินค้าพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนให้ได้รับความรู้ ความสำคัญในการเข้าวัด รณรงค์ชุมชนให้ร่วมมือในการพัฒนาและยกย่องบุคคลให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน และสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

๑) พัฒนาพระ พระในวัดทุกรูปควรมีความรู้ ความเข้าใจในวัดของตน เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุที่วัดมีอะไรบ้าง เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจสอบถามได้

๒) พัฒนาความร่วมมือ วัดต้องสนใจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรมศิลปากร เพราะเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ สำนักงานพระพุทธศาสนา ให้เข้ามาดูแลและให้ความช่วยเหลือในส่วนที่เกี่ยวข้อง

๓) พัฒนาความสะอาด ความสะอาดสำคัญในการท่องเที่ยว วัดที่มีความสกปรก ไม่มีนักท่องเที่ยวอยากไปแน่นอน บุคลากรที่ให้การดูแลกิจกรรมการแต่งการที่สะอาดเหมาะสม เพราะจะดูน่าเชื่อถือไว้ใจได้ สามารถให้ข้อมูลและการช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวได้

๔) พัฒนาชุมชน ให้ชุมชนช่วยวัด และวัดช่วยชุมชน ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมโดยอาจนำของมาขายเป็นสินค้าพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนให้ได้รับความรู้ ความสำคัญในการเข้าวัด รณรงค์ชุมชนให้ร่วมมือในการพัฒนาและยกย่องบุคคลให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านบุคคล

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	พัฒนาพระ พระในวัดทุกรูปควรมีความรู้ ความเข้าใจในวัดของตน เรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุที่วัดมีอะไรบ้าง เพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวที่สนใจสอบถามได้	๑๖	๔, ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๙, ๓๐
๒.	พัฒนาความร่วมมือ วัดต้องสนใจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะกรมศิลปากรเพราะเป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ และสำนักงานพระพุทธศาสนา ให้เข้ามาดูแลและให้ความช่วยเหลือในส่วนที่เกี่ยวข้อง	๑๔	๒, ๕, ๖, ๗, ๘, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๓.	พัฒนาความสะอาด ความสะอาดสำคัญในการท่องเที่ยว วัดที่มีความสกปรก ไม่น่าท่องเที่ยวอยากไปแน่นอน บุคลากรที่ให้การดูแลก็ควรมีการแต่งกายที่สะอาดเหมาะสม เพราะจะดูน่าเชื่อถือไว้ใจได้ สามารถให้ข้อมูลและการช่วยเหลือต่อนักท่องเที่ยวได้	๑๔	๑, ๒, ๕, ๖, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕
๔.	พัฒนาชุมชน ให้ชุมชนช่วยวัด และวัดช่วยชุมชน ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมโดยอาจนำของมาขายเป็นสินค้าพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ด้วยการประชาสัมพันธ์ให้กับประชาชนให้ได้รับความรู้ ความสำคัญในการเข้าวัด รณรงค์ชุมชนให้ร่วมมือในการพัฒนาและยกย่องบุคคลให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน	๑๓	๑, ๗, ๘, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๗, ๒๐, ๒๓, ๒๕, ๒๖, ๒๗

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๔.๒.๓ การพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แนวทางในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด ควรดำเนินการดังนี้

๑) ในสังคมโลกปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ถือว่าเป็นแนวคิดใหม่สำหรับประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวภายในวัด เป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งความสนใจพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆ^{๙๑}

๒) วัดจึงต้องมีการจัดการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้เหมาะสม ไม่ให้กระทบกับทรัพยากรภายในวัด โดยเฉพาะวัดที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ ที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นมรดกของชาติ^{๙๒}

๓) วัดที่เป็นสถานที่ที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม เป็นมรดกของชาติในเรื่องสาธารณูปโภค เช่น ลานจอดรถ ห้องน้ำสะอาดสำหรับนักท่องเที่ยว^{๙๓}

๔) การจัดการวัดควรพัฒนาในสิ่งที่จำเป็น แต่ถ้าเราไม่ใส่ใจแล้วก็จะทำให้วัดหมดคุณค่าไม่น่าเที่ยว ไม่น่าสนใจ^{๙๔}

๕) การจัดการวัดไปในทิศทางที่สร้างเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง^{๙๕}

๖) การจัดการวัดบนพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการหยิบเอาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์หรือเทคโนโลยีมาพัฒนาและส่งเสริมวัดในด้านที่ดี และดูแลทรัพยากรที่มีอยู่ของวัดให้คงอยู่ในสภาพที่ดี^{๙๖}

๗) การดูแลสถานที่หรือโบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ และมีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อประโยชน์ของวัดอย่างแท้จริง รวมถึงความสะดวกสบายและความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว การให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการให้ความรู้ ความตระหนักถึงการบริการที่ดี ที่ผู้ที่เป็นผู้ดูแลจัดการวัดให้กับนักท่องเที่ยว^{๙๗}

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระราชวรจิรดิกล (กิตติวัฒน์ กิตติวฑฒโน), เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นายเสรี รัตนะ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

^{๙๓} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรชราภรณ์ (ปฐมชัย ปชโชโต), เจ้าคณะตำบลแม่กลอง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๔} สัมภาษณ์ พระภวนาวินสุทธีโสภณ (สุรศักดิ์ อติสุขโข), เจ้าคณะอำเภอมัทพวา, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๕} สัมภาษณ์ นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นายรุ่งเกียรติ เบญจภูมิริน, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๗} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมนิเทศ (สุนทร สุทฺธจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๘) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ นอกจากความเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ยังทำให้ได้รับได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว^{๙๘}

๙) สร้างกิจกรรมความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อมรดกทางวัฒนธรรม โดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว^{๙๙}

๑๐) กิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน^{๑๐๐}

๑๑) สร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว^{๑๐๑}

๑๒) ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ถือเป็นแนวคิดใหม่สำหรับประเทศไทยเท่าที่ผ่านมามีประเทศไทยให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวในแง่ของเศรษฐกิจเท่านั้น สำหรับปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนไปเท่าที่เห็นจะมีจุดประสงค์ที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนนั้นให้เกิดความยั่งยืน โดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตในชุมชนในการเรียนรู้^{๑๐๒}

๑๓) นำเอาประสบการณ์ที่เป็นอยู่จริงในชุมชน ประโยชน์ที่ชาวบ้านในแต่ละชุมชนจะได้รับการพัฒนา เอื้อเพื่อ ประโยชน์ให้ชุมชนเกิดการอนุรักษ์ สร้างจิตสำนึก^{๑๐๓}

๑๔) นำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆ การชื่นชมในสุนทรียภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันมีค่า ดังนั้น วัดจึงต้องมีการจัดการท่องเที่ยว เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมไม่ให้เกิดกระทบกับทรัพยากรภายใน

^{๙๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรวิจิตรภรณ์ (ปฐมชัย ปชโชโต), เจ้าคณะตำบลแม่กลอง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๙๙} สัมภาษณ์ พระสมุทรวิจิตรโสภณ (โสภณ ธมฺมโสภณ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ พระครูพิศาลสมุทรกิจ (ไพศาล ธนปญโญ), เจ้าคณะตำบลลาดใหญ่ เขต ๒, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปญโญ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

วัด โดยเฉพาะวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นมรดกของชุมชนและชาติ^{๑๐๔}

๑๕) การจัดการภายในวัดส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับนโยบายของเจ้าอาวาสของแต่ละวัด บางวัดให้ความสำคัญ บางวัดไม่ให้ความสำคัญ การจัดการของแต่ละวัดขึ้นอยู่กับปริมาณนักท่องเที่ยว ถ้าวัดมีการวางแผนรองรับที่ดีจะมีการจัดระบบสาธารณูปโภคที่ดี เช่น ลานจอดรถ ห้องน้ำสะอาด สำหรับนักท่องเที่ยว จัดทำแผนที่บอกทาง ป้ายอธิบาย แต่วัดที่ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวก็จะไม่ค่อยพัฒนาระบบสาธารณูปโภค^{๑๐๕}

๑๖) ต้องให้ความสนใจกระบวนการในการวางแผน และการบริหารจัดการ ถ้าต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งหลายวัดคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของวัด แต่วัดก็ปฏิเสธหรือห้ามไม่ให้คนเข้าวัด ปัจจุบันหลายวัดไม่มีการบริหารจัดการที่ดีที่สุดในที่สุทธโบราณสถาน โบราณวัตถุก็จะถูกทำลายสูญหาย หรือชำรุดทรุดโทรม หมดคุณค่าไปในที่สุด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควรจะมีการวางแผนร่วมกันให้วัดที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับทราบนโยบายการพัฒนาจะดีไม่น้อยที่จะได้พัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีการบริหารบุคลากร ด้านการเงิน การดูแลสถานที่ให้โปร่งใส และมีการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของวัด รวมทั้งให้ข้อมูลและความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การจัดการวัดในทางสร้างสรรค์ มีการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและเป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมด้วย วัดมีการรักษาทรัพยากรที่มีอยู่ในวัดให้คงสภาพที่ดี และจัดสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพทั่วไป^{๑๐๖}

สรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด ต้องมีการศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม ให้มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน รวมถึงความสอดคล้องกับประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมา ยาวนาน แล้วสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อนำเสนอสำหรับนักท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมและสนับสนุนของโรงเรียนและภาครัฐ ที่จะนำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม สร้างสีสันให้กับการท่องเที่ยว อีกทั้งยังทำให้เกิดความคุ้นเคยและสัมผัสระหว่างวัดกับบ้านผ่านเยาวชนและนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเที่ยวชมและร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน และสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

๑) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเนื่องในเทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดมีการจัดกิจกรรมอยู่เป็นปกติอยู่แล้ว ควรมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น

๒) สร้างกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับบริบทในชุมชน วิถีชีวิตดั้งเดิม รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยจัดเป็นห้องจัดแสดงนิทรรศการ ภาพเก่าเล่าเรื่อง เป็นต้น

๓) จัดการวัดบนพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการหยิบเอาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์หรือเทคโนโลยีมาพัฒนาและส่งเสริมวัดในด้านที่ดี และดูแลทรัพยากรที่มีอยู่ของวัดให้คงอยู่ในสภาพที่ดี

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ (ใหม่ ปญฺญวโร), เจ้าคณะตำบลสวนหลวง, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ พระครูสุตธรรมนิเทศ (สุนทร สุทธิจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ (บุญเลิศ เตชปญฺโญ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๔) จัดการวัดไปในทิศทางที่สร้างเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

๕) นำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆ การชื่นชมในสุนทรียภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันมีค่า และยังเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นมรดกของชุมชนและชาติ

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านกิจกรรมภายในวัด

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเนื่องในเทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดมีการจัดกิจกรรมอยู่เป็นปกติอยู่แล้ว ควรมีการประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น	๑๒	๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๗, ๑๘, ๒๑, ๒๗, ๒๙
๒.	สร้างกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับบริบทในชุมชน วิถีชีวิตดั้งเดิม รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยจัดเป็นห้องจัดแสดงนิทรรศการภาพเก่าเล่าเรื่อง เป็นต้น	๑๖	๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๕, ๒๖
๓.	จัดการวัดบนพื้นฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการหยิบเอาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์หรือเทคโนโลยีมาพัฒนาและส่งเสริมวัดในด้านที่ดี และดูแลทรัพยากรที่มีอยู่ของวัดให้คงอยู่ในสภาพที่ดี	๑๑	๑, ๕, ๖, ๗, ๑๕, ๑๗, ๑๙, ๒๒, ๒๖, ๒๗, ๓๐
๔.	จัดการวัดไปในทิศทางที่สร้างเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง	๑๗	๒, ๓, ๖, ๗, ๘, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๑, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖
๕.	นำชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ของสังคม โดยเฉพาะเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอื่นๆ การชื่นชมในสุนทรียภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันมีค่า และยังเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นมรดกของชุมชนและชาติ	๑๕	๓, ๔, ๕, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๒, ๒๔, ๒๘

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๔.๒.๔ การพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แนวทางในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม ควรดำเนินการดังนี้

๑) การจัดรูปแบบให้น่าสนใจ ไม่ใช่เพียงเข้าไปในวัดก็พบแต่ของเก่า พระพุทธรูปเก่าๆ ซึ่งของแบบนั้นจะใช้ได้กับ ผู้ที่ชอบทางศิลปะแลทางโบราณวัตถุ ดังนั้น จึงควรมีจุดดึงดูดใจ เช่น มีวิถีทัศน์จัดไว้ตามมุม มีสื่อมัลติมีเดียที่น่าสนใจและดึงดูดใจ มีแผ่นป้ายให้ความรู้และน่าสนใจ^{๑๐๗}

๒) จัดวิทยากรให้ความรู้แก่ผู้สนใจ เช่น อาจจัดนำนักเรียนที่อยู่ในละแวกวัด นักเรียนที่มาเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มากเป็นมัคคุเทศก์ก็น้อย เพื่อให้ความรู้แก่ผู้สนใจ หรือใช้วิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นจิตอาสาให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเที่ยวชมวัด^{๑๐๘}

๓) จัดระบบบริหารจัดการ โดยร่วมกันระหว่างชุมชนวัด และองค์กรท้องถิ่น ร่วมมือกันเพื่อบริหารจัดการให้วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เป็นศูนย์รวมของความร่วมมือกันในชุมชน โดยต้องมีการแบ่งผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน และประสานประโยชน์กันทุกฝ่าย เพราะถ้าระบบบริหารจัดการดีแล้ว วัดย่อมพัฒนาอย่างทั่วถึงเจริญทุกฝ่าย^{๑๐๙}

๔) การจัดการข้อมูลหรือแหล่งข้อมูลให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาชมความงดงามในอดีต และได้รับความรู้ไปพร้อมๆ กัน^{๑๑๐}

๕) ส่วนจัดจำหน่ายสินค้า ควรจัดอย่างเป็นระเบียบ มีความสะดวก เน้นความสะดวกและที่สำคัญสินค้า และบริการที่วางจำหน่ายต้องเน้นความเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น อาหารพื้นบ้าน ส้มตำ ของที่ระลึกท้องถิ่น เช่น ปลาตะเพียน ตุ๊กตาชาววัง ดอกไม้ต้นโสน เป็นต้น^{๑๑๑}

๖) ส่วนอำนวยความสะดวก เช่น ลานจอดรถ ห้องน้ำต้องเน้นสะอาด และสะดวกที่สุด

๗) สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกวัดต้องจัดให้สะอาด ร่มรื่น โดยเฉพาะความสะอาดของห้องน้ำ โบสถ์ วิหาร กุฏิ ศาลา ที่กราบพระ เป็นต้น รวมถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้^{๑๑๒}

- สถานที่สวยงาม
- บรรยากาศร่มรื่น
- มีความปลอดภัย
- มีกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ของศาสนา
- ความสะอาดภายในวัด และภายนอกวัด

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตวิริยาภรณ์ (สมโภชน์ ภัททาจาโร), เจ้าอาวาสวัดจุฬามณี, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปณฺโณ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ พระภิกษุวันวิสุทธโสมณ (สุรศักดิ์ อดิสิกโข), เจ้าคณะอำเภอมัทพลา, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

- สถานที่หรือลานจอดรถนักท่องเที่ยว
- ห้องน้ำในการให้บริการนักท่องเที่ยว
- การอำนวยความสะดวกในการกราบไหว้ ขอพร

๘) ควรพัฒนาสิ่งก่อสร้างและด้านจิตใจไปพร้อมกัน และให้ความรู้กับผู้มาทำบุญด้านหลักพระพุทธศาสนา^{๑๑๓}

๙) ควรมีการจัดการที่ดี เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และต้องเตรียมวิธีป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวด้วย^{๑๑๔}

๑๐) รู้จุดเด่น คุณสมบัติของวัด ถ้าเป็นวัดเก่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ก็ต้องเน้นสร้างภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวได้รับความรู้^{๑๑๕}

๑๑) มีผู้นำชุมชน หรือบุคคลที่มีชื่อเสียง องค์กรต่างๆ ให้การสนับสนุน^{๑๑๖}

๑๒) สร้างรายได้ให้ชาวบ้านใกล้เคียง โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น อาชีพดั้งเดิมเข้าร่วมกับวัดเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้^{๑๑๗}

๑๓) ควรจัดสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ดี ร่มรื่น นำปฏิบัติธรรม จัดสัดส่วนให้ถูกต้อง ทุกกรณี เช่น จัดที่ปักดอกไม้ ธูปเทียน ของไหว้ให้เหมาะสม มีที่จอดรถที่สะดวก ปลอดภัย มีคนดูแลความปลอดภัยห้องน้ำสะอาดน่าเข้า ร้านค้าต่างๆ ต้องมีระเบียบเรียบร้อย^{๑๑๘}

๑๔) ส่งเสริมการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ด้านการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน^{๑๑๙}

๑๕) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง และเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน^{๑๒๐}

๑๖) พัฒนาคุณภาพการให้บริการของบุคลากรที่ให้บริการการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานสากล^{๑๒๑}

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ พระภิกษุโพธิ์สุทนต์ (สุรศักดิ์ อติสกุโข), เจ้าคณะอำเภอมัญจาคีรี, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๕} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์สมุทรเขตต์ (องอาจ อธิปญโญ), เจ้าอาวาสวัดบางกุ้ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์ นางสุนิสา อยู่หนูสิงห์, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๘} สัมภาษณ์ พระครูปิยะธรรมกร (เกษม ปิยะธมฺโม), เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์ พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปญฺโญ), เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตวิริยาภรณ์ (สมโภชน์ ภทฺทจาโร), เจ้าอาวาสวัดจุฬามณี, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๑๒๑} สัมภาษณ์ นางสาวเดือนวิสาข์ หนูหงษ์, นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๑๗) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ งานประเพณี และการประชาสัมพันธ์เชิงรุกด้านการท่องเที่ยว โดยอยู่ในพื้นฐานของการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ^{๑๒๒}

สรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากจะควบคุมสิ่งแวดล้อมต่างๆ ภายในวัด ตั้งแต่สถานที่ บุคคล สถานที่สำหรับบริการนักท่องเที่ยว ร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าภายในวัด และสถานที่อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น ลานจอดรถ ห้องน้ำห้องสุขา สถานที่พักผ่อน เป็นต้น ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน วัด บ้าน โรงเรียน ให้ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันในการรักษาสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาด สดชื่น ไม่ให้เกิดเป็นแหล่งมลพิษ หรือมีความเสื่อมโทรมจนไม่น่ามอง การสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้นักท่องเที่ยว รวมถึงการค้าขายและบริการ ไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายในภาพรวม ช่วยกันสอดส่องดูแลในเรื่องของความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนด้วย อีกทั้งควรมีการสร้างบรรยากาศที่น่านำความสุขสบายตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การเปิดเพลงธรรมะเบาๆ มีมุมหนังสือธรรมะ หรือห้องสำหรับนั่งสมาธิ ซึ่งสามารถช่วยให้ผ่อนคลายจากอาการเหนื่อยล้าได้ และสามารถสรุปประเด็นสำคัญๆ ได้ดังนี้

๑) สภาพแวดล้อมภายในวัด หรือสถานที่ที่จัดสำหรับเพื่อการเข้าชมและรองรับนักท่องเที่ยว ควรจัดให้มีความร่มรื่น สะอาด บรรยากาศดี มีพื้นที่สำหรับพักผ่อนจากอาการเหนื่อยล้าจากการเดินทางท่องเที่ยว หรือมุมสงบ สำหรับผู้ที่ต้องการความสงบ

๒) สร้างความร่วมมือกับชุมชนในด้านของการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้นักท่องเที่ยว รวมถึงการค้าขายและบริการ ไม่ให้มีการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายในภาพรวม

๓) สร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ และชุมชน ในการร่วมกันสอดส่องดูแลในเรื่องของความปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนด้วย

๔) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมและสามารถใช้งานได้อยู่เสมอ เช่น สถานที่จอดรถ ห้องน้ำห้องสุขา พื้นที่พักผ่อนและรับประทานอาหาร เป็นต้น

๕) สร้างบรรยากาศที่น่านำความสุขสบายตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การเปิดเพลงธรรมะเบาๆ มีมุมหนังสือธรรมะ หรือห้องสำหรับนั่งสมาธิ ซึ่งสามารถช่วยให้ผ่อนคลายจากอาการเหนื่อยล้าได้

^{๑๒๒} สัมภาษณ์ พระครูพิทักษ์สมุทรเขตต์ (องอาจ ธีรปณฺโณ), เจ้าอาวาสวัดบางกุ้ง, ๑๐ ธันวาคม

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อม

ที่	ประเด็นสาระสำคัญ	ความถี่ (รูปหรือคน)	ผู้ให้ข้อมูลสำคัญลำดับที่
๑.	สภาพแวดล้อมภายในวัด หรือสถานที่ที่จัด สำหรับเพื่อการเข้าชมและรองรับนักท่องเที่ยว ควรจัดให้มีความร่มรื่น สะอาด บรรยากาศดี มี พื้นที่สำหรับพักผ่อนจากอาการเหนื่อยล้าจาก การเดินทางท่องเที่ยว หรือมุมสงบ สำหรับผู้ที่ ต้องการความสงบ	๑๔	๑, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๖, ๑๙, ๒๐, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘
๒.	สร้างความร่วมมือกับชุมชนในด้านของการสร้าง ภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการค้า ขายและบริการ ไม่ให้มีการเอาเปรียบ นักท่องเที่ยว ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายใน ภาพรวม	๑๐	๗, ๘, ๙, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๒๐, ๒๓, ๒๔
๓.	สร้างความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ และชุมชน ในการร่วมกันสอดส่องดูแลในเรื่องของความ ปลอดภัยในการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการสร้าง ความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ด้วย	๑๒	๑, ๖, ๘, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๒๐, ๒๒, ๒๓, ๒๖, ๒๘
๔.	พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการ ท่องเที่ยวให้มีความพร้อมและสามารถใช้งานได้ อยู่เสมอ เช่น สถานที่จอดรถ ห้องน้ำห้องสุขา พื้นที่พักผ่อนและรับประทานอาหาร เป็นต้น	๑๔	๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๖, ๒๐, ๒๑, ๒๔, ๒๕, ๒๖
๕.	สร้างบรรยากาศที่น้อมนำความสุขสงบตามหลัก พระพุทธศาสนา เช่น การเปิดเพลงธรรมะเบาๆ มีมุมหนังสือธรรมะ หรือห้องสำหรับนั่งสมาธิ ซึ่งสามารถช่วยให้ผ่อนคลายจากอาการเหนื่อยล้า ได้	๑๗	๑, ๕, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๓๐

*ผู้ให้ข้อมูลลำดับที่ หมายถึง ลำดับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในบทที่ ๓ หน้า ๙๒ - ๙๓.

๔.๒.๕ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นอกจากการเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น เพื่อยืนยันรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ รูปหรือคน เพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๔.๒.๕.๑ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน พบว่า

แผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง^{๑๒๓}

กระบวนการ ได้แก่^{๑๒๔}

๑. บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง

๒. ก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่าง

ชัดเจน

๓. บูรณาการร่วมกับกรมศิลปากร^{๑๒๕}

เป้าหมาย ได้แก่^{๑๒๖}

๑. โบราณสถานและโบราณวัตถุได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคง แข็งแรง และสามารถใช้งานได้มากขึ้น

๒. ศาสนสถานที่สร้างใหม่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนเพิ่มมากขึ้น
ตัวชี้วัด ได้แก่^{๑๒๗}

๑. จำนวนร้อยละของวัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคง แข็งแรง และสามารถใช้งานได้มากขึ้น

๒. จำนวนร้อยละของศาสนสถานที่สร้างใหม่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนเพิ่มมากขึ้น

^{๑๒๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม, ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

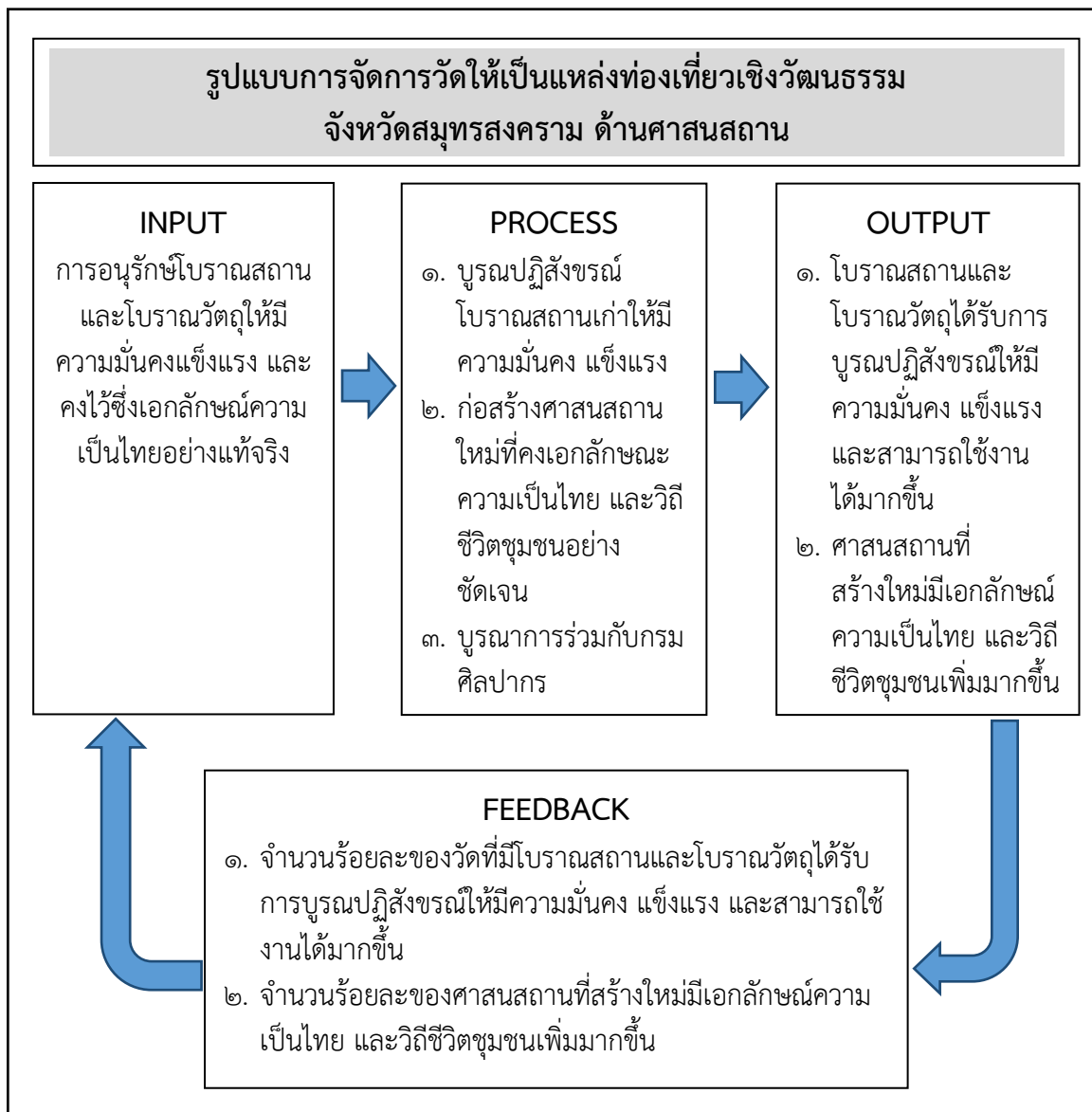
^{๑๒๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูพิศิษฐ์ประชนาถ (ประยูร นนทิโย), เจ้าอาวาสวัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ, อดีตผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

สามารถกำหนดเป็นรูปแบบได้ ตามแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ รูปแบบที่ ๑ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน

๔.๒.๕.๒ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล พบว่า

แผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๒๘}

กระบวนการ ได้แก่^{๑๒๙}

๑. พัฒนาทักษะความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. พัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

เป้าหมาย ได้แก่^{๑๓๐}

๑. บุคลากรภายในวัดสามารถอธิบายเรื่องราวต่างๆ ภายในวัดด้วยภาษาของตนเองและภาษาอื่นๆ ได้เพิ่มมากขึ้น

๒. วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด ได้แก่^{๑๓๑}

๑. จำนวนร้อยละของบุคลากรภายในวัดที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและความรู้ทักษะทางด้านภาษา สามารถพูดภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอาเซียนได้อย่างคล่องแคล่ว

๒. จำนวนร้อยละของวัดที่เป็นศูนย์กลางเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

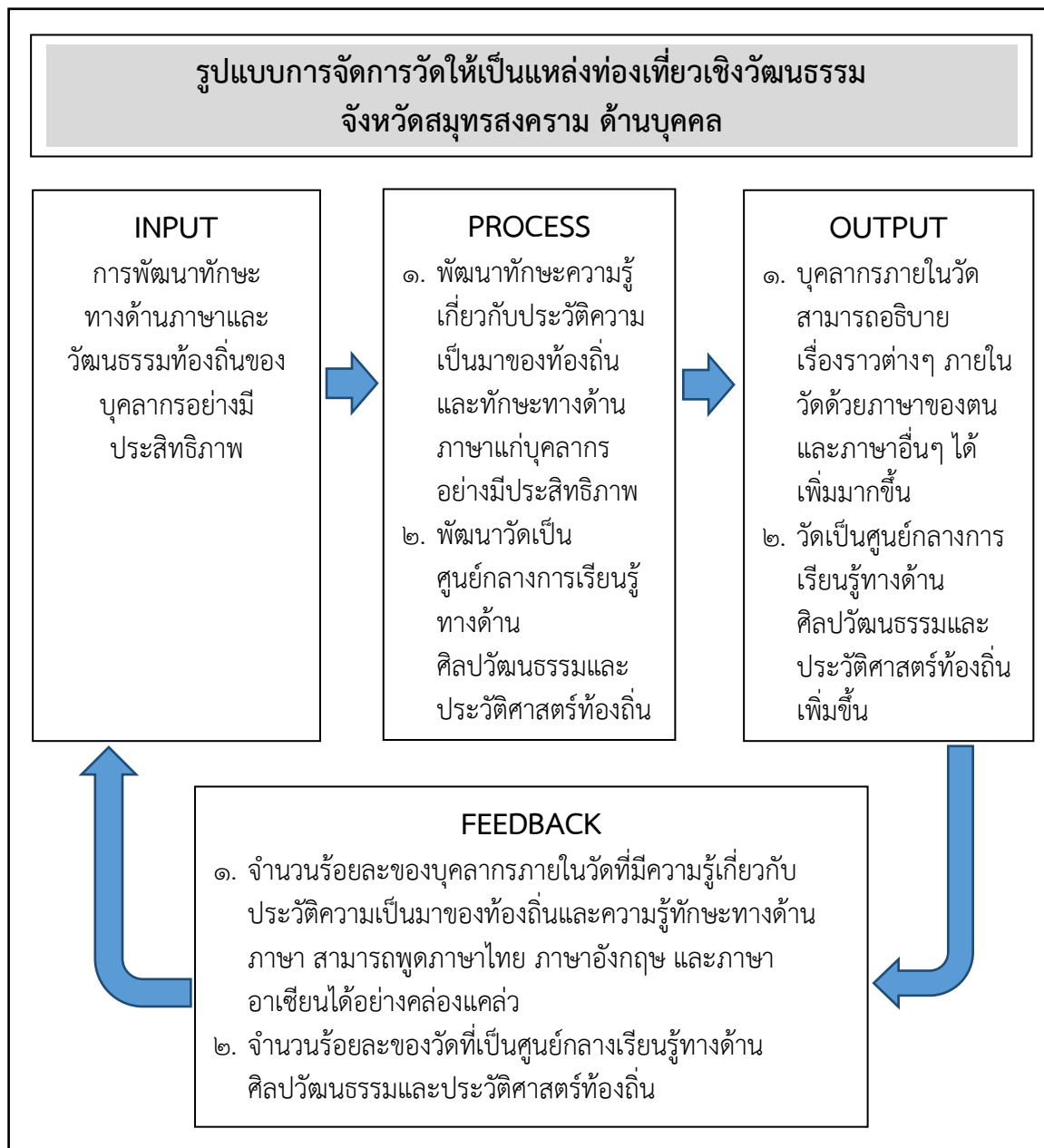
สามารถกำหนดเป็นรูปแบบได้ ตามแผนภาพที่ ๔.๒ ดังนี้

^{๑๒๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดระพีณ พุทธิสารโ, ผศ.ดร., อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสมุทรไพศาล อารยธมโม, เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๐} สนทนากลุ่มเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์, ผู้ทรงคุณวุฒิ, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๑} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูนิเทศสมุทรคุณ (สัมฤทธิ์ สีลสารโ), เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

แผนภาพที่ ๔.๒ รูปแบบที่ ๒ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร

๔.๒.๕.๓ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด พบว่า

แผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะปฏิบัติธรรมบูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถานและศึกษาประวัติศาสตร์^{๑๓๒}

กระบวนการ ได้แก่^{๑๓๓}

๑. ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเชิงรุกให้แก่ประชาชน
๒. ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง
๓. ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ศาสนบุคคลและศาสนสถาน

เป้าหมาย ได้แก่^{๑๓๔}

๑. มีวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านการปฏิบัติธรรมอย่างครบวงจรเพิ่มขึ้น
 ๒. มีวัดที่มีการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างครบวงจรเพิ่มขึ้น
 ๓. มีวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์อย่างครบวงจรเพิ่มขึ้น
- ตัวชี้วัด ได้แก่^{๑๓๕}

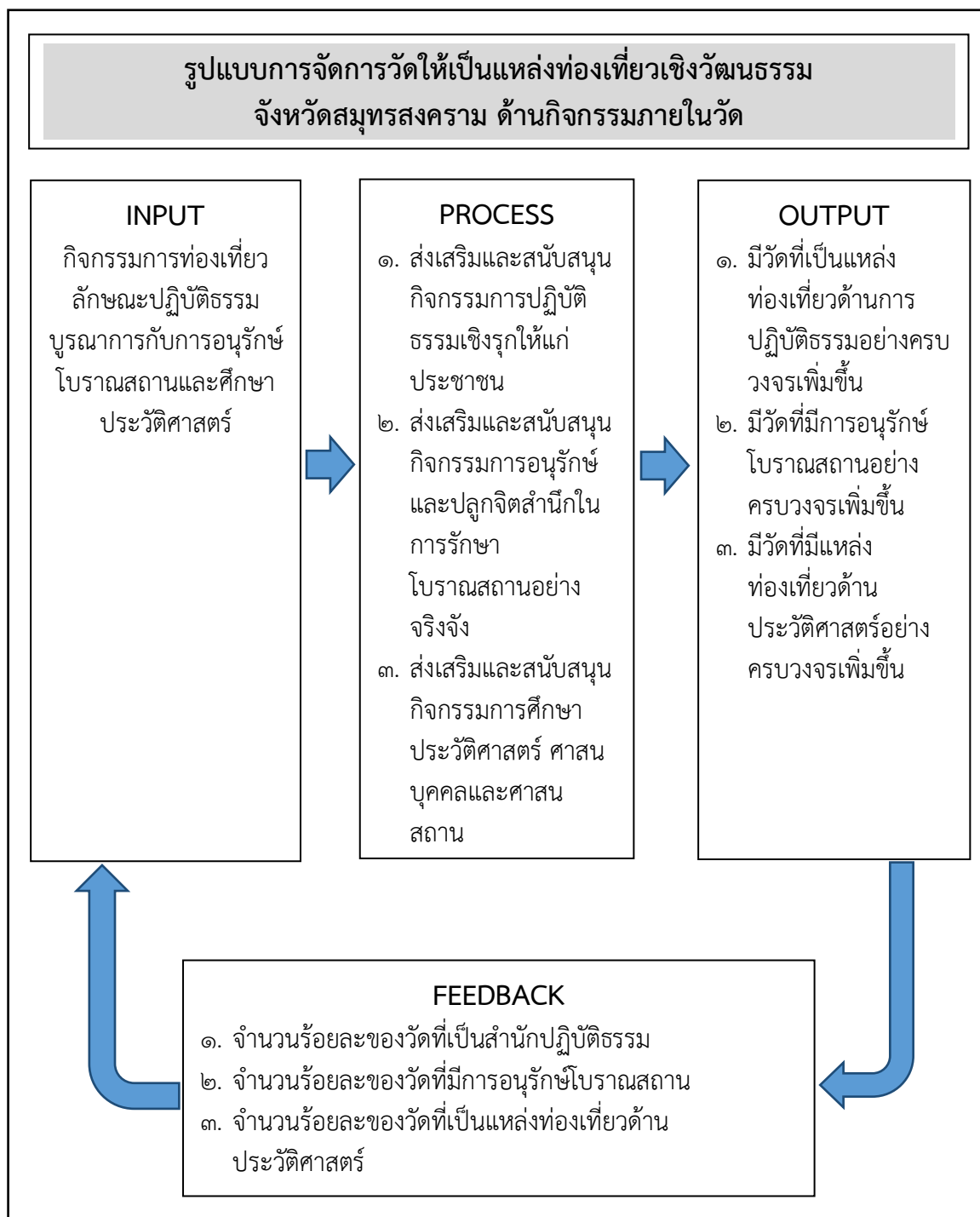
๑. จำนวนร้อยละของวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม
 ๒. จำนวนร้อยละของวัดที่มีการอนุรักษ์โบราณสถาน
 ๓. จำนวนร้อยละของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์
- สามารถกำหนดเป็นรูปแบบได้ ตามแผนภาพที่ ๔.๓ ดังนี้

^{๑๓๒} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสมุทรไพศาล อารยธมโม, เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๓} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๔} สนทนากลุ่มเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์, ผู้ทรงคุณวุฒิ, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ ดร.อำนาจ บัวศิริ, อดีตผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

แผนภาพที่ ๔.๓ รูปแบบที่ ๓ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด

๔.๒.๕.๔ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการสนทนากลุ่มเฉพาะร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นรูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า

แผนยุทธศาสตร์ ได้แก่ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติสุข^{๑๓๖}

กระบวนการ ได้แก่^{๑๓๗}

๑. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดและสิ่งแวดล้อม
๒. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย

เป้าหมาย ได้แก่^{๑๓๘}

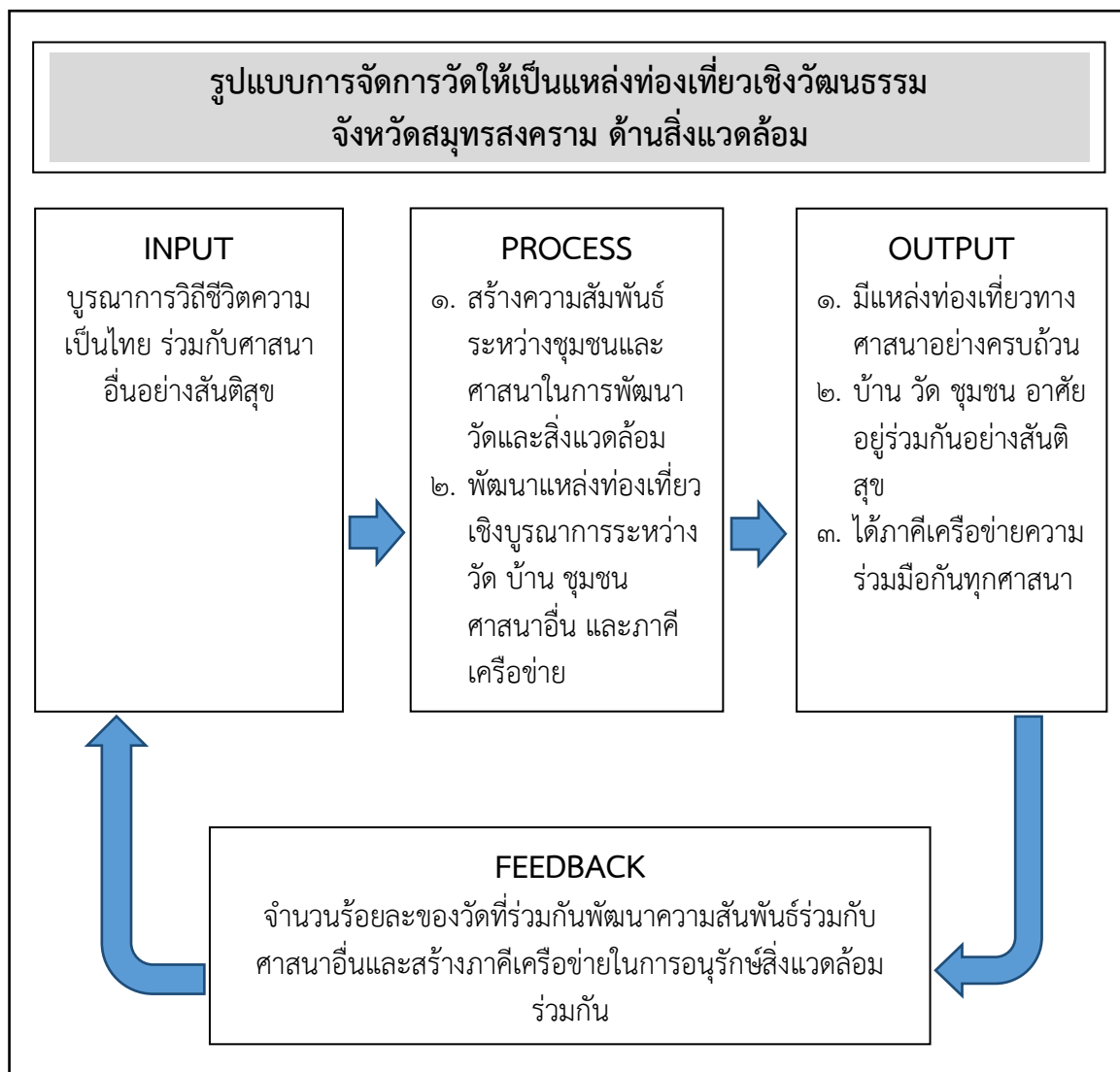
๑. มีแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาอย่างครบถ้วน
 ๒. บ้าน วัด ชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
 ๓. ได้ภาคีเครือข่ายความร่วมมือกันทุกศาสนา
- ตัวชี้วัด ได้แก่ จำนวนร้อยละของวัดที่ร่วมกันพัฒนาความสัมพันธ์ร่วมกับศาสนาอื่น และสร้างภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกัน^{๑๓๙}
- สามารถกำหนดเป็นรูปแบบได้ ตามแผนภาพที่ ๔.๔ ดังนี้

^{๑๓๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ รองศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุธะพรหม, ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๘} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูนิเทศสมุทรคุณ (สัมฤทธิ์ สีลสาโร), เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

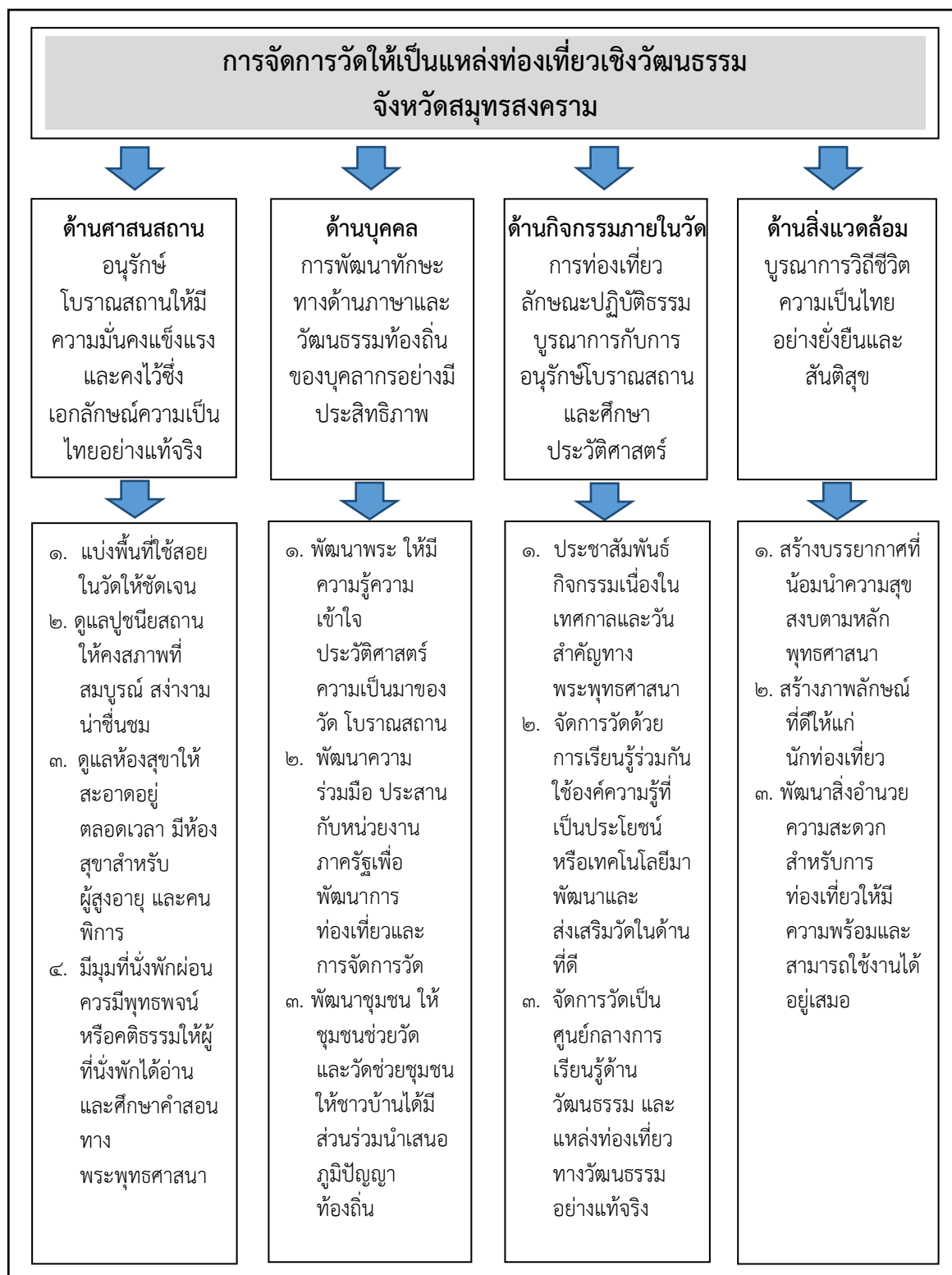
^{๑๓๙} สนทนากลุ่มเฉพาะ พระครูสมุทรไพศาล อารยธมโม, เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

แผนภาพที่ ๔.๔ รูปแบบที่ ๔ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม

๔.๓ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๕ พบว่า องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเกิดจากกระบวนการในการพัฒนารูปแบบในเบื้องต้นของผู้วิจัย แล้วทำการยืนยันรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งสามารถนำเสนอการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ได้ดังนี้

๑. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน จะเป็นงานการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง แล้วศึกษาถึงกระบวนการที่จะนำมาใช้ในการดำเนินการสร้างบรรยากาศที่ดี มีความร่มรื่น มีความสงบ สะดวกสบาย เป็นสถานที่ที่นอกจากจะมาศึกษาและท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นสถานที่พักผ่อนเพื่อหาความสงบทางจิตใจได้อีกด้วย โดยการ ๑) แบ่งพื้นที่ใช้สอยในวัดให้ชัดเจน ๒) ดูแลปูชนียสถานให้คงสภาพที่สมบูรณ์ สง่างาม น่าชื่นชม ๓) ดูแลห้องสุขาให้สะอาดอยู่ตลอดเวลา มีห้องสุขาสำหรับผู้สูงอายุ และคนพิการ ๔) มีมุมที่นั่งพักผ่อน ควรมีพุทธพจน์หรือคติธรรมให้ผู้ที่นั่งพักได้อ่าน และศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนา

๒. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคลากร จะเป็นงานการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวนมาก เข้ามาเที่ยวในประเทศไทย และเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวัดวาอารามต่างๆ ดังนั้น ภาษาจึงเป็นทักษะที่มีความจำเป็นสำหรับการท่องเที่ยว และให้ส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามให้ดูมีเสน่ห์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบุคลากรภายในวัดที่ควรต้องมีความรู้ความเข้าใจทางด้านภาษาเพิ่มขึ้น โดยการ ๑) พัฒนาพระ ให้มีความรู้ความเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของวัด โบราณสถาน เพิ่มทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการสื่อสาร ๒) พัฒนาความร่วมมือ ประสานกับหน่วยงานภาครัฐเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดการวัด ๓) พัฒนาชุมชน ให้ชุมชนช่วยวัด และวัดช่วยชุมชน ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมนำเสนอภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด จะเป็นการท่องเที่ยวลักษณะปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และศึกษาประวัติศาสตร์ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติมีความนิยมเดินทางท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับ และแบบค้างคืน บางคนก็มาเที่ยววัดเพื่อต้องการความสงบ พักผ่อนคลายเครียดให้เกิดความเย็นกายสบายใจ ด้วยการมานั่งสมาธิ มาอ่านหนังสือศึกษาธรรมะ เป็นต้น ซึ่งก็เป็นกิจกรรมที่มักจะพบเห็นได้อยู่เสมอ เมื่อเข้าไปเที่ยวตามวัดต่างๆ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งทางเอกสำหรับการท่องเที่ยวที่ได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งธรรมะ และวัฒนธรรม โดยวัดจะต้องมีการดำเนินการอย่างชัดเจน โดยการ ๑) ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเนื่องในเทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๒) จัดการวัดด้วยการเรียนรู้ร่วมกัน ใช้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์หรือเทคโนโลยีมาพัฒนาและส่งเสริมวัดในด้านที่ดี ๓) จัดการวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

๔. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการบูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย อย่างยั่งยืนและสันติสุข สังคมไทยจะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตตามบริบทของท้องถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นบรรยากาศที่หาชมได้ตามท้องถิ่นชนบท ซึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม ก็ยังมีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ใช้ชีวิตตามบริบทของท้องถิ่น มีทั้งเกษตรกรรม การใช้ทางน้ำเป็นเส้นทางเดินทางสัญจรและค้าขาย ก็เป็น

เสน่ห์ที่หาชมได้ไม่ถี่ยนัก และมักสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ ซึ่งการจัดการสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสม และเสริมสร้างความประทับใจให้เกิดขึ้นได้ โดยการ ๑) สร้างบรรยากาศที่น้อมนำความสุขสงบตามหลักพุทธศาสนา ๒) สร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว ๓) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมและสามารถใช้งานได้อยู่เสมอ

สรุปได้ว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นไปในทิศทางของการพัฒนาและสร้างสรรค์เชิงบวก คือการเน้นใช้สอยทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ต้นทุนทางประวัติศาสตร์ เพื่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้มีความน่าตื่นตาตื่นใจมากยิ่งขึ้น ประกอบกับสอดแทรกความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างความสามัคคีกันของคนในชุมชน แม้จะต่างเชื้อชาติหรือศาสนา รวมถึงปลูกฝังจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกด้วย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยมุ่งศึกษาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม และนำเสนอการพัฒนารูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งได้แก่ พระสังฆาธิการ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบเบื้องต้น ก่อนที่จะนำเสนอต่อเวทีสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงครามที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สุดท้ายนำรูปแบบที่ได้นำเสนอต่อเวทีประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เพื่อหาข้อสรุปในรูปแบบที่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้เป็นมาตรฐานก่อนที่จะนำเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะ ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยสรุปตามลำดับ ดังนี้

๕.๑.๑ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

จังหวัดสมุทรสงคราม มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้ทั้งชาวไทยและต่างชาติมาเที่ยวชมวัดและโบราณสถาน และโบราณวัตถุ อีกทั้งยังได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวจากภาครัฐ และเอกชน จัดกิจกรรมต่างๆ มากมาย มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เช่น เทศกาลวันเข้าพรรษา เทศกาลวันสงกรานต์ เป็นต้น ทำให้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงคราม เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ตามรายด้าน ดังนี้

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน เป็นเรื่องของสถานที่ สิ่งปลูกสร้าง ที่มีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา อันแสดงถึงศิลปวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีต ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีศิลปะที่แตกต่างกันออกไป การดูแลให้คงอยู่ในสภาพเดิมจึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากมีอายุและความเก่าแก่ด้วยประการหนึ่ง และการจะหาช่างฝีมือที่มีความสามารถจริงๆ ยาก อีกทั้งงบประมาณก็สูงพอสมควร ดังนั้น จึงต้องมีผู้ที่มีความรู้และความ

เข้าใจในการดูแลบูรณะซ่อมแซมให้คงสภาพเดิมไว้ให้ได้มากที่สุด ในส่วนของสิ่งปลูกสร้างอื่นที่สร้างใหม่ ก็ควรสร้างให้มีรูปแบบที่เป็นศิลปะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คำนึงถึงคุณประโยชน์ทั้งทางด้านการใช้งาน และการรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคตด้วย ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักอวาสสัปปายะ คือการมีสถานที่เหมาะสม สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) ศาสนสถานมีความแข็งแรง อยู่ในสภาพที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวได้
- ๒) รักษาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และประเพณี ที่สื่อสารตำนานความเป็นผ่านสิ่งปลูกสร้างศาสนสถานให้ได้ศึกษาด้วยจิตสำนึกอนุรักษ์
- ๓) ความสะอาดของสถานที่ต่างๆ โดยรอบภายในวัด
- ๔) สถานที่จัดแสดงศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น มีความเหมาะสมและน่าสนใจ

๕) การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แก่นักท่องเที่ยว ในการอนุรักษ์ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ อย่างมีคุณค่าแท้จริง

๖) สิ่งปลูกสร้างใหม่ มีรูปแบบศิลปะที่เหมือนหรือคล้ายกับศาสนสถานเดิม เพื่อให้มีความสอดคล้องกันทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณี

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ เพราะบุคคลหรือนุชนายเป็นตัวแปรสำคัญในทุกๆ เรื่อง การมีบุคลากรที่ดี มีทักษะ และความสามารถ ก็จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การท่องเที่ยวก้าวไปสู่ตลาดโลกได้อย่างรวดเร็ว เรื่องของบุคคลจึงกลายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญค่อนข้างมากที่สุด ประกอบด้วย

- ๑) มีจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
- ๒) สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังค่านิยมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรักในวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นของตนเอง
- ๓) พัฒนาศักยภาพให้มีความรู้ความเข้าใจในความเป็นมาของวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถนำเสนอต่อนักเดินทางหรือนักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง
- ๔) สร้างความภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า และสืบสานต่ออนุชนรุ่นหลัง
- ๕) สร้างคน สร้างงาน ด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในรูปแบบการการฝึกฝนอย่างเต็มที่
- ๖) พัฒนาทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรของวัด และคนในชุมชน ผู้ที่มีความสนใจและมีความเกี่ยวข้อง

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด เป็นเรื่องที่ใกล้ชิดกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพราะทุกๆ วัด ก็จะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว โดยเฉพาะวัดใดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญและเก่าแก่ ก็จะมีผู้คนให้ความศรัทธานับถือเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น หลวงพ่อบ้านแหลม ที่ประชาชน นักท่องเที่ยว ต่างก็หลั่งไหลกันเข้ามาเพื่อสักการะสักครั้งหนึ่งในชีวิต แต่ทั้งนี้ กิจกรรมอื่นๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญเติบโตเพิ่มมากขึ้น ก็มีอีกมากมาย เช่น งานประจำปีของวัด การจัดปฏิบัติธรรมประจำปี หรือสร้างกิจกรรมขึ้นในช่วงเทศกาลหรือ

วันหยุด เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ชม อีกทั้งยังเป็นการให้โอกาสแก่เยาวชนและคนในชุมชนได้พัฒนาทักษะและกระตือรือร้นในการหารายได้อีกด้วย ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ทุกวัดจัดกันเป็นปกติอยู่แล้ว
- ๒) กิจกรรมงานประจำปีของวัด หรือของจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น ประเพณีสงกรานต์ พระหลวงพ่อบ้านแหลม กิจกรรมวันสงกรานต์ เป็นต้น
- ๓) ส่งเสริมการละเล่นพื้นบ้าน ทั้งในรูปแบบที่เป็นกิจกรรมตามประเพณี และกิจกรรมที่นำเสนอหรือแสดงในช่วงวันหยุด

๔) การจัดโครงการปฏิบัติธรรมประจำปี หรือปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันสำคัญของประเทศชาติ เป็นต้น

๕) ดำเนินการร่วมกับภาครัฐ ชุมชน และโรงเรียน ในการออกแบบกิจกรรมและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวตามบริบทของจังหวัดสมุทรสงคราม

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นอีกด้านที่มีตัวแปรในการควบคุมค่อนข้างยาก สิ่งแวดล้อมภายใน ได้แก่อาณาเขตบริเวณภายในวัดและรอบๆ วัด ที่มีการดูแลจัดการรักษาความสะอาด และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เหมาะแก่การรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ซึ่งแต่ละวัดสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง แต่สิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านเครื่องดื่ม ร้านอาหาร ต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งวัดไม่สามารถควบคุมได้ จึงต้องมีความร่วมมือกันทุกฝ่ายที่จะไม่สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้หม่นหมองด้วยการเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว หรือการไม่ช่วยกันดูแลรักษาความสะอาด ไม่ใส่ใจซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจเป็นปัญหาตามมาในภายหลังมากมาย องค์ประกอบที่สำคัญด้านสิ่งแวดล้อม จึงประกอบด้วย

๑) การดูแลรักษาความสะอาดในสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งในศาสนสถาน ห้องน้ำ อาณาเขตบริเวณโดยรอบ เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

๒) มีพื้นที่หรือจัดสรรพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยว ให้มีพื้นที่สำหรับการพักผ่อน พักอิริยาบถ และจัดสถานที่ให้มีความสิ่งแวดล้อมที่สดชื่น

๓) มีพื้นที่รองรับกับจำนวนรถของนักท่องเที่ยว มีลานจอดรถที่เหมาะสม และมีคนจัดระเบียบพื้นที่จอดรถ

๔) ควบคุมและจัดพื้นที่สำหรับการจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก อาหารและเครื่องดื่มให้เหมาะสม รวมถึงการไม่เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

๕) ร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลรักษาความสะอาดและสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศที่สดชื่น น่าพักผ่อน ทั้งภาครัฐ ชุมชน วัด และโรงเรียน

สภาพการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดแข็ง (Strengths) นั้น จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัดที่เป็นโบราณสถานและมีความสำคัญ ซึ่งเหมาะแก่การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะการดำเนินวิถีชีวิตที่ยังเป็นแบบการสืบสานดั้งเดิม เป็นวิถีชีวิตของสังคมเดิม ไม่ใช่สังคมเมืองยุคใหม่ ทำให้มีเสน่ห์น่าสนใจยิ่งขึ้นสำหรับนักท่องเที่ยว และจากการวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) ทำให้เห็นว่า วัดมีบทบาทอย่างมากในด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม โดยเฉพาะกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรม

และประเพณีทางพระพุทธศาสนา มีความโดดเด่นและแตกต่างจากพื้นที่หรือสถานที่อื่นๆ จึงเป็นจุดสนใจ อีกทั้งจังหวัดสมุทรสงครามทั้งภาครัฐ และวัด ต่างก็มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงครามอยู่แล้ว จึงถือได้ว่าเป็นจุดแข็งที่มีความสำคัญยิ่งที่ต้องรักษาไว้ และพัฒนาในรูปแบบเชิงรุกยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงครามแบบยั่งยืนต่อไป

สภาพการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านจุดอ่อน (Weaknesses) นั้น มีหลายประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการแก้ไข การที่จังหวัดสมุทรสงครามมีวัดและโบราณสถานจำนวนมาก ก็ส่งผลถึงงบประมาณและผู้เชี่ยวชาญในการดูแลบำรุงรักษาวัดและศาสนสถานที่สำคัญให้ดำรงคงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีความแข็งแรงที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวให้สามารถเข้าชมได้ คือนอกเหนือจากรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวแล้ว ซึ่งไม่เพียงพอ จึงจำเป็นต้องมีงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐอีกด้วย และอีกประเด็นที่สำคัญคือบุคลากรที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการให้ความรู้ทางด้านการท่องเที่ยว เส้นทางการเดินทาง ประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่างๆ รวมถึงการแนะนำการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดเล็กๆ ที่มีพื้นที่จำกัด วัดหลายวัดก็มีพื้นที่เพียงเล็กน้อย การจัดพื้นที่เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจึงอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ยากต่อการขยายขยาย ดังนั้น การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยและส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงทำได้ค่อนข้างยาก แผนงานจึงมีความสำคัญ ยิ่งถ้าไม่มีแผนงานในการดำเนินการ ก็คงประสบปัญหาตามมาภายหลังอีกมากมาย จึงเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม

สภาพการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านโอกาส (Opportunities) นั้น มีการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ และชุมชนที่ช่วยให้การสนับสนุนการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบกับมีแผนยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจที่สนับสนุนการท่องเที่ยวของประเทศ จึงถือได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการเจริญเติบโตขึ้นไปในทางที่ดี อีกทั้งจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็ก ระบบสาธารณูปโภค เส้นทางคมนาคมมีความสะดวก การเดินทางสัญจรไปมาไม่ประสบปัญหามากนัก จึงเป็นอีกหนึ่งตัวเล็อกที่นักท่องเที่ยวเลือกที่จะเดินทางเข้ามาสู่จังหวัดสมุทรสงครามมากขึ้น ทางด้านคณะสงฆ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม ก็มีแนวนโยบายที่จะส่งเสริมการจัดการวัดให้มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว ในรูปแบบการศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณี จึงมีการส่งเสริมและอบรมให้ความรู้ในการจัดการวัดให้กับพระภิกษุสามเณรได้มีความรู้และวิสัยทัศน์ในการจัดการวัดให้เป็น สถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วย

สภาพการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านอุปสรรค (Threats) นั้น มีเรื่องของภัยธรรมชาติ ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวพอสมควร ด้วยเหตุที่ไม่สามารถที่จะควบคุมไม่ให้เกิดขึ้นได้ รวมถึงพืชที่เจริญเติบโตบนโบราณสถาน และสัตว์ที่เข้าอาศัยอยู่ในบริเวณโบราณสถานหรือศาสนสถาน ซึ่งต้องอาศัยการดูแลเอาใจใส่ค่อนข้างมาก และมีความมาตรการในการป้องกัน เพื่อให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด และยังมีในเรื่องของงบประมาณที่ถึงแม้จะได้รับการสนับสนุน แต่ก็ยังคงไม่เพียงพอ อีกสิ่งหนึ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จริงๆ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว นั่นคือ ปริมาณมลพิษ ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งเรื่องของมลพิษจากรถยนต์ มลพิษจาก

ปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น และจะต้องดำเนินการหามาตรการรองรับกับอุปสรรคเหล่านี้ เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป เรื่องสำคัญอีกเรื่องคือการรักษาโบราณสถานโบราณวัตถุ ที่อาจมีการเสื่อมสลายชำรุดทรุดโทรมไป จากการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของการอนุรักษ์ก็ยังมีน้อย ทั้งบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่จะให้ความรู้ความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก็น้อย และยังคงเป็นปัญหาที่รอการแก้ไขต่อไป

๕.๑.๒ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน โดยกำหนดเป็นแผนงาน คือ การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคงแข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง ดำเนินการตามกระบวนการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง และก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่างชัดเจน และมีเป้าประสงค์ ๒ ข้อด้วยกัน คือ ๑. โบราณสถานและโบราณวัตถุได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคง แข็งแรง และสามารถใช้งานได้มากขึ้น ๒. ศาสนสถานที่ยังใหม่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนเพิ่มมากขึ้น ดัชนีตัวชี้วัดตามแผนงาน ได้แก่ จำนวนร้อยละของวัดที่มีโบราณสถานและโบราณวัตถุได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคง แข็งแรง และสามารถใช้งานได้มากขึ้น และจำนวนร้อยละของศาสนสถานที่ยังใหม่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนเพิ่มมากขึ้น

รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล โดยกำหนดเป็นแผนงาน คือ การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ ดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาทักษะความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และมีเป้าประสงค์ ๒ ข้อด้วยกัน คือ ๑. บุคลากรภายในวัดสามารถอธิบายเรื่องราวต่างๆ ภายในวัดด้วยภาษาของตนเองและภาษาอื่นๆ ได้เพิ่มมากขึ้น ๒. วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ดัชนีตัวชี้วัดตามแผนงาน ได้แก่ จำนวนร้อยละของบุคลากรภายในวัดที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นและความรู้ทักษะทางด้านภาษา สามารถพูดภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอาเซียนได้อย่างคล่องแคล่ว และจำนวนร้อยละของวัดที่เป็นศูนย์กลางเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด โดยกำหนดเป็นแผนงาน คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะปฏิบัติธรรมบูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถานและศึกษาประวัติศาสตร์ ดำเนินการตามกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเชิงรุกให้แก่ประชาชน ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง และส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ศาสนบุคคลและศาสนสถาน และมีเป้าประสงค์ ๓ ข้อด้วยกัน คือ ๑. มีวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านการปฏิบัติธรรมอย่างครบวงจรเพิ่มขึ้น ๒. มีวัดที่มีการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างครบวงจรเพิ่มขึ้น ๓. มีวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์อย่างครบวงจรเพิ่มขึ้น ดัชนีตัวชี้วัดตาม

แผนงาน ได้แก่ จำนวนร้อยละของวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม จำนวนร้อยละของวัดที่มีการอนุรักษ์โบราณสถาน และจำนวนร้อยละของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์

รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดเป็นแผนงาน คือ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอย่างสันติสุข ดำเนินการตามกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดและสิ่งแวดล้อม และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย และมีเป้าประสงค์ ๓ ข้อ ด้วยกัน คือ ๑. มีแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาอย่างครบถ้วน ๒. บ้าน วัด ชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ๓. ได้ภาคีเครือข่ายความร่วมมือกันทุกศาสนา ดัชนีตัวชี้วัดตามแผนงาน ได้แก่ จำนวนร้อยละของวัดที่ร่วมกันพัฒนาความสัมพันธ์ร่วมกับศาสนาอื่นและสร้างภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกัน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนา รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า วัดในจังหวัดสมุทรสงคราม มีการเตรียมการร่วมกับภาครัฐและชุมชนที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ในระดับหนึ่งอยู่แล้ว เพราะปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวในจังหวัดสมุทรสงครามมากขึ้น เหตุผลเพราะเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร ไม่ไกลมากนัก การเดินทางสะดวก อีกทั้งสถานที่ท่องเที่ยวก็อยู่ติดๆ กัน ทำให้สามารถเดินทางเที่ยวชมได้หลายๆ ที่ภายในวันเดียว นอกจากนี้ วัดก็ได้มีการจัดการสถานที่ให้มีความเหมาะสม และสอดแทรกการเรียนรู้วัฒนธรรมและศาสนาไปด้วย จากกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูภาวนาวิชิตคุณ (วัชรินทร์ วชิรมโน)^๑ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑) องค์ประกอบของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒) ด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด ๓) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด และ ๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จากการสอบถามพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป พบว่า มีความคิดเห็นต่อทั้ง ๔ องค์ประกอบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ คือ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการพัฒนา

^๑พระครูภาวนาวิชิตคุณ (วัชรินทร์ วชิรมโน), “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

กิจกรรมภายในวัด ถัดมาคือ ด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสุดท้ายตามลำดับ

๒) สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนมาก ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน มีการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ดี มีการพัฒนาบุคลากรและบุคคลภายในวัดให้สอดคล้องกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชิงรุก มีการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดและมีการพัฒนาวัดไปแนวทางเดียวกัน โดยมีหน่วยงานราชการคอยให้ความรู้ผ่านโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุแก่พระสงฆ์ และได้รับงบประมาณจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมศิลปากร และอื่นๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมและการปรับภูมิทัศน์วัดให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเน้นการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์

๕.๒.๒ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านศาสนสถาน พบว่า ศาสนสถานของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม มีอยู่เป็นจำนวนมาก รวมถึงศาสนวัตถุที่สำคัญและเป็นที่สร้างความเคารพศรัทธาของคนในท้องถิ่นและประชาชนจากทั่วประเทศ ซึ่งได้แก่ หลวงพ่อวัดบ้านแหลม ที่มีความศักดิ์สิทธิ์และถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองจังหวัดสมุทรสาครก็ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ศาสนสถานและศาสนวัตถุมีความสำคัญในการช่วยสร้างแรงดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเพื่อไปเที่ยวชมค่อนข้างมากกว่าสิ่งอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รศ.นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ^๒ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ศาสนสถานที่สำคัญของวัดที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีองค์ประกอบสำคัญ คือ วัดทั้ง ๔๐ แห่งมีศาสนสถานสำคัญ คือ พระพุทธรูป พระอุโบสถ เจดีย์ พระปรางค์ พระวิหารหลวง ความสำคัญของศาสนสถานคือ เป็นวัตถุธรรมที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาและพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เจดีย์ พระปรางค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธเจ้า พระวิหาร มักเป็นสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญของศาสนสถานสิ่งแรก คือ เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากแรงศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและเป็นสิ่งที่พระพุทธรูปศาสนิกชนยึดถือทางด้านจิตใจและยึดถือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

^๒นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, รศ. และคณะ, “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

๒. ประวัติและความสำคัญของศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ศาสนสถาน ดังกล่าวยังมีความสำคัญในแง่เป็นสิ่งแสดงถึงความศรัทธา แสดงประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อของคนในช่วงเวลาของการสร้างศาสนสถาน ด้วย นักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทัศนศึกษา เพื่อเป้าหมายทางศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศจะเข้ามาทัศนศึกษา เพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของคนไทยได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าศาสนสถานที่กำลังกล่าวข้างต้น แต่ละประเภทก็จะมีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมได้อย่างดี เช่น พระอุโบสถและพระวิหารหลวงจะแสดงสถาปัตยกรรม การออกแบบตามแบบแผนสกุลช่างของแต่ละยุค และยังเป็นທີ່ประดิษฐานพระพุทธรูป แสดงภาพจิตรกรรม ภาพจิตกรรมที่ปรากฏในพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงจะแสดงอดีตพุทธ ประวัติพระพุทธเจ้าและชาดก ซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นหลักยึดถือร่วมกัน ภาพจิตรกรรมนี้ในแต่ละสมัยจะมีภาพที่แสดงแตกต่างกัน ภาพเดียวกันในแต่ละยุคก็จะวาดต่างกัน สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้สร้างได้ นักท่องเที่ยวเข้ามาทัศนศึกษาจะเข้าใจสังคมไทยได้อย่างดี

๓. การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการข้างต้น การให้ศาสนสถานดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานขึ้นอยู่กับบริหารจัดการของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จากการศึกษาผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบจะแตกต่างกันตามลักษณะความสำคัญของวัด และจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปทัศนศึกษาจำนวนมากที่สุดคือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะมีการบริหารจัดการสมัยใหม่ กล่าวคือ มีจำนวนผู้ดูแลที่เป็นฆราวาสจำนวนมากโดยแบ่งหน้าที่กันทำ ในด้านการรักษาความสะอาด ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และวัดยังเกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลบูรณะร่วมกัน ส่วนวัดที่มีนักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยยังมีการบริหารจัดการโดยเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดูแล อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของการศึกษาชุมชนมีส่วนเข้ามาดูแลค่อนข้างไม่มากนัก

ข้อเสนอแนะ ควรจัดรักษาวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจและเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ

๕.๒.๓ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านบุคคล พบว่า บุคคลหรือบุคลากรในวัด เป็นอีกหนึ่งตัวแปรสำคัญที่ช่วยในการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงวัฒนธรรมและประเพณีของวัดในจังหวัดสมุทรสงคราม เพราะการที่บุคลากรในวัดมีความรู้ในเรื่องราวต่างๆ ของจังหวัดตนเอง มีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และความเป็นมาของขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น จะช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้แก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความรู้และสร้างความประทับใจอย่างมากขึ้น โดยเฉพาะถ้าเป็นเยาวชนที่มีความสดใส น่ารัก มีอัธยาศัยที่ดี ก็ยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวซึ่งมาแล้วอยากที่จะกลับมาอีก

การกำหนดให้มีการอบรมหรือจัดเป็นหลักสูตรสำหรับการท่องเที่ยว จึงถือได้ว่าเป็นการตอบโจทย์สำหรับการพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในการรองรับกับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ **ตติยาพร จารุมณีรัตน์**^๓ ได้วิจัยเรื่อง “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ” ผลจากการวิจัย แนวทางการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติที่ภาคการศึกษาในทั้งสองประเทศควรดำเนินการต่อไปนี้ บูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติมากขึ้นในหลักสูตร โดยผสมผสานวิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ผ่านการทัศนศึกษาหรือเข้าร่วมกิจกรรมในประเทศกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนในหลักสูตรฯ เช่น ภาษาที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบอาเซียน

นอกจากนี้ ควรมีการเร่งสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน กระตุ้นให้เกิดการร่วมมือในทุกภาคี เช่น โครงการฝึกปฏิบัติงานที่มีผลตอบแทนที่น่าดึงดูดใจ ใช้สื่อ Social network สนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม เช่น การจัดทำ web blog เพื่อให้นักศึกษาใช้เป็นเวทีในการอภิปรายและเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามชาติ เป็นต้น

๕.๒.๔ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม ด้านกิจกรรมภายในวัด พบว่า การจัดกิจกรรมภายในวัด จะจากเป็นเครื่องชักจูงให้เกิดความสนใจในกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่ทางวัดได้จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมตามประเพณีหรือวันสำคัญในพระพุทธศาสนา กิจกรรมการปฏิบัติธรรมในวาระหรือโอกาสสำคัญของประเทศชาติ เหล่านี้เป็นต้น จะช่วยในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และยังช่วยในการจรรโลงจิตใจให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้รู้จักและเรียนรู้วิถีชีวิตแนวพุทธ จากการสอดแทรกหลักธรรมลงไปในการเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้นอีกด้วย อีกทั้งยังเป็นการสร้างความรู้ในประเพณีท้องถิ่น การประกอบอาชีพของคนพื้นบ้าน เป็นอันว่าได้ความรู้ไปด้วยในการเดินทางท่องเที่ยวแบบร่วมกิจกรรมแบบนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูภาวนาวชิรคุณ (วัชรินทร์ วชิรธมโม)**^๔ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑) องค์ประกอบของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒) ด้านการพัฒนาบุคลากรหรือบุคลากรภายในวัด ๓) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด และ ๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จากการสอบถามพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป พบว่า มีความคิดเห็นต่อทั้ง ๔

^๓ตติยาพร จารุมณีรัตน์, “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ”, *รายงานการวิจัย*, (คณะกรรมการบริการและการท่องเที่ยว : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^๔พระครูภาวนาวชิรคุณ (วัชรินทร์ วชิรธมโม), “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ)*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

องค์ประกอบในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ คือ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการพัฒนา กิจกรรมภายในวัด ถัดมาคือ ด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด และด้านการพัฒนา สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับสุดท้ายตามลำดับ

๒) สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา พบว่า วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนมาก ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน มีการอนุรักษ์โบราณสถานและ โบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ดี มีการพัฒนาบุคลากรและบุคคลภายในวัดให้สอดคล้องกับการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาเชิงรุก มีการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดและมีการ พัฒนาวัดไปแนวทางเดียวกัน โดยมีหน่วยงานราชการคอยให้ความรู้ผ่านโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการ อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุแก่พระสงฆ์ และได้รับงบประมาณจากสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมศิลปากร และอื่นๆ ในการสนับสนุน กิจกรรมและการปรับภูมิทัศน์วัดให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเน้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์

๓) รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา ได้แก่ รูปแบบที่ ๑ การอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาทักษะทางด้าน ภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบที่ ๓ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ลักษณะเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบที่ ๔ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนาอื่นอย่างสันติสุข ด้วยกลยุทธ์ ๙ ประการ ๓๔ กิจกรรม ทั้งหมดนี้จะช่วยให้การพัฒนาวัดจะมีความเจริญรุ่งเรือง และกลายเป็นแหล่งการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้นแบบที่ดีด้วย

๕.๒.๕ รูปแบบการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัด สมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัด สมุทรสงคราม ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า การจัดการด้านสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากความสะอาดของ สถานที่โดยรอบของสถานที่สำหรับรับรองนักท่องเที่ยวแล้ว สิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านจำหน่ายอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับรองรับขยะ สถานที่จอดรถ เหล่านี้เป็นต้น ชุมชนและประชาชนในชุมชนเอง ก็ถือว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเลยทีเดียว การขอ ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้การท่องเที่ยวในท้องถิ่น มีความ น่าประทับใจ จะช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดการกลับมาเที่ยวอีกครั้งและบอกต่อ ซึ่งช่วยส่งเสริมการ ท่องเที่ยวในท้องถิ่นและสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย ดังนั้น ชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการสิ่งแวดล้อมให้น่าประทับใจด้วยเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ อนุรักษ์ ดอกบุญนาค และธำมรงค์

ทองคำนุช^๕ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการด้านการท่องเที่ยว นั้น คนในชุมชนมี ส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านของการจัดการด้านสถานที่ ที่จะเข้ามามี ส่วนร่วมทั้งในด้านวางแผน การประชุมนโยบายหรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ด้านของสิ่งอำนวยความสะดวกนั้น ชุมชนจะมีส่วนแค่การแสดงความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ ต้องการหรือไม่ต้องการ แต่ไม่ได้เข้ามาส่วนในการวางแผน คิดนโยบาย หรือการจัดการมากแต่อย่างใด และด้านบุคลากร ประชาชนหรือคนในชุมชนนั้น มีส่วนร่วมมาก แต่ในส่วนของการจัดการด้านกฎเกณฑ์ทางการท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีสามชุกนั้น คนในชุมชนมีส่วนร่วมลดลง หากเทียบกับด้านอื่นๆ เนื่องจากปัจจุบันกฎเกณฑ์ต่างๆ คือกฎที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา ไม่ได้มีการวาง กฎเกณฑ์ที่ตายตัว ข้อเสนอแนะ ๑. ส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ๒. ส่งเสริมให้คนในชุมชนคิดถึงส่วนรวมมากกว่าผลทางธุรกิจมากขึ้น ๓. ภาครัฐเข้ามามีบทบาทหรือส่งเสริม ช่วยเหลือให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันผู้ที่สืบทอดหรือดูแล พื้นที่ลดน้อยลง ๔. ส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักและเข้าใจถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมากขึ้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยขอเสนอแนะไว้ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. คณะสงฆ์ ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้ทุกวัดพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ควรมีนโยบายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติ ธรรม เชิงประวัติศาสตร์ และเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน โดยใช้ตัวอย่างการท่องเที่ยวเป็นแบบอย่างในการกำหนดกรอบการพัฒนาต่อไป

๓. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบครบวงจร

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ประสบความสำเร็จ และเกิดประสิทธิผล จะต้องมีการเริ่มต้นพัฒนาตั้งแต่วัด แล้วแผ่ออกไปสู่ชุมชน ดังเช่น

๑. เจ้าอาวาส ควรส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ความสำคัญของศาสนบุคคลและศาสนสถาน

^๕ ภัทรพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว กรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”, รายงานการวิจัย, (กองทุนส่งเสริมการวิจัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณ, ๒๕๕๖), หน้า ๗๘-๗๙.

๒. เจ้าอาวาส ควรส่งเสริมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง

๓. เจ้าอาวาส ควรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

๔. เจ้าอาวาส ควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดและองค์ความรู้ร่วมกัน

๕. เจ้าอาวาส ควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๒. ควรศึกษาเรื่องการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านต่างๆ เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัย เพื่อพัฒนารูปแบบของพื้นที่นั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๓. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม หลังจากนำผลการวิจัยฉบับนี้ไปทดลองใช้ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. แนวทางการดำเนินงานโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี ๒๕๕๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๗.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓.

บุญมี จันทรวงศ์. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสหกรณ์ในภาคการเกษตร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด, ๒๕๔๘.

บุญเลิศ เย็นคงคา และคณะ. การจัดการเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : วี เจ พรินติ้ง, ๒๕๔๙.

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคนอื่น. การวางแผนกลยุทธ์ ศิลปะกำหนดแผนองค์การสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อินโนกราฟิกส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

สาโรจน์ โอพิทักษ์ชิน. การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, ๒๕๕๐.

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. มปป.

สุธี สุทธิสมบูรณ์ และสมาน รังสิโยภักย์. หลักการบริหารเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.พ., ๒๕๔๑.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

บุญส่ง หาญพานิช. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ปรัชญาพร พัฒนผล. “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต** (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม). วิทยาลัยนวัตกรรม : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔.

พระครูภาวนาวชิรคุณ (วชิรินทร์ วชิรธมโม. “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

พระมหาฐานันดร เขมปญโญ. “กลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาบนพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

มณฑริกา วิฑูรชาติ. “การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของสถานศึกษาเอกชนชั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ ๑-๒ ในเขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ**. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น, ๒๕๕๑.

ว่าที่ร้อยตรี ชัยยุทธ ชีโนกุล. “กลยุทธ์การฝึกอบรมและพัฒนาพระภิกษุสามเณรในจังหวัดชายแดนภาคใต้”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

วีรชัย อนันต์เดียร. “กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

(๓) รายงานการวิจัย :

ณัฐพร ดอกบุญนาค และฐาปกรณ์ ทองคำนุช. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวกรณีศึกษา ชุมชนในตลาดร้อยปีสามชุกอำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรี”. **รายงานการวิจัย**. กองทุนส่งเสริมการวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณ, ๒๕๕๖.

ตติยาพร จารุมณีรัตน์. “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ”. **รายงานการวิจัย**. คณะการบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๔.

ทัศนีย์ ปัทมสนธิ์. “การบริหารจัดการติดตามและสนับสนุนการวิจัย”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๐.

ธนาวรรณ สุขเกษม. “การบริหารจัดการงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๔๙.

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, รศ. และคณะ. “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พรรณี แฝงกุล. “ศักยภาพการปฏิบัติงานของบัณฑิตโครงการเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารจัดการ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดสมุทรปราการ”. **รายงานการวิจัย**. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๕.

มานพ ชุ่มอุ่น. “การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่”. **รายงานการวิจัย**. สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๔.

สมบูรณ์ บุญฤทธิ์, ผศ. และสุชาติ ปิยะกาญจน์. “การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการและผลกระทบทางสังคมที่มีต่อประชากรในจังหวัดนครศรีธรรมราช จากการดำเนินการตามโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

(๔) บทความ :

ประเวศ วะสี. “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”. **จุลสารการท่องเที่ยว**. ปีที่ ๑๔. ฉบับที่ ๓. (กรกฎาคม-กันยายน, ๒๕๔๔) : ๕ - ๑๐.

สุรชาติ บำรุงสุข. “ยุทธศาสตร์คืออะไร”. **มติชนสุดสัปดาห์**. (สิงหาคม ๒๕๕๒) : ๓๒-๓๕.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. **รายงานประจำปี ๒๕๕๒**. <http://thai.tourismthailand.org/about-tat/annual-report>. [๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๗].

ประเพณีของจังหวัดสมุทรสงคราม. <http://www.openbase.in.th/node/๗๗๗๐>. [๑ มีนาคม ๒๕๖๑].

(๕) สัมภาษณ์ :

ขจรพรรณ สุวรรณสำริด. นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ณรงค์ชัย สุขสวนนท์. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่างสมุทรสงคราม, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

ณัฐพงษ์ สารภี. เจ้าพนักงานทรัพยากรธรณีปฏิบัติงาน, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

เดือนวิสาข์ หนูหงส์. นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

นวพร สิงห์กุล. นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

นวรรตน์ ผ่องพุทรา. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

นิลุบล รังสีธรรมานุกุล. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ปลื้มจิต ลาภอุดมเลิศ. รักษาการปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเหมื่อนใหม่, ๑๓ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ปลื้มจิตต์ ฮมภิรมย์. ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการพระพุทธศาสนา, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูประภัสร์วรพินิจ (ศิวก ร พุทธโร). รองเจ้าคณะอำเภออัมพวา, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปญฺโญ). เจ้าคณะอำเภอบางคนที, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูปิยธรรมมาร (เกษม ปิยธมฺโม). เจ้าคณะตำบลเหมืองใหม่, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูพิทักษ์สมุทรเขตต์ (องอาจ ธีรปญฺโญ). เจ้าอาวาสวัดบางกุ้ง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูพิศาลสมุทรกิจ (ไพศาล ธนปญฺโญ). เจ้าคณะตำบลลาดใหญ่ เขต ๒, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ (ใหม่ ปญฺญาวโร). เจ้าคณะตำบลสวนหลวง, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูวิจิตรสมุทรคุณ (สมบุญ นาคปญฺโญ). เจ้าคณะตำบลอัมพวา เขต ๑, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูสถิตกมลธรรม (กมล รวิธมฺโณ). เจ้าคณะตำบลกระดังงา, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูสมุทรทวารภรณ์ (ปฐมชัย ปชฺโชโต). เจ้าคณะตำบลแม่กลอง, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระครูสุตธรรมนิเทศ (สุนทร สุทฺธจิตฺโต). รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

พระครูโสภิตวิริยาภรณ์ (สมโภชน์ ภาทจาโร). เจ้าอาวาสวัดจุฬามณี, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระภานาวาสุทธิโสภณ (สุศักดิ์ อติสฺสโก). เจ้าคณะอำเภออัมพวา, ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระราชวรดิฐ (กิตติวัฒน์ กิตติวฑฺฒโน). เจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระราชสมุทรรังสี (สมศักดิ์ ชานศรี). เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 พระสมุทรทวารโสภณ (โสภณ ธมฺมโสภณ). เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๔ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 มานพ ญาณพิสิฐกุล. ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 รุ่งเกียรติ เบญจภูมริน. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา, ๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 สมเกียรติ รั้วนั้น. ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.
 สมควร อนันทศรี. ผู้อำนวยการส่วนทรัพยากรธรรมชาติ, ๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 สุนิสา อยู่หนูสิงห์. นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ, ๑๒ ธันวาคม ๒๕๖๑.
 เสรี รัตน์. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่, ๖ มกราคม ๒๕๖๒.

(๖) สันทนากลุ่มเฉพาะ :

เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, ผศ.ดร. รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.
 พระครูนิเทศสมุทรคุณ (สัมฤทธิ์ สีสโร). เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.
 พระครูพิศิษฐ์ประษานาถ (ประยูร นนฺทโย). เจ้าอาวาสวัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.
 พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.
 พระครูสมุห์ไพศาล อารยธมฺโม. เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.
 พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

สุรพล สุยะพรหม, รศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

สุวิญ รักษ์สัตย์, รศ.ดร. ผู้ทรงคุณวุฒิ, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

อำนาจ บัวศิริ, ดร. อธิการผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๑๑ มีนาคม ๒๕๖๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

ก. ข้อมูลวิทยานิพนธ์

C. Gopinath and Julie Siciliano. **Strategize Experiential Exercises in Strategic Management**, 2nd ed. Ohio : Thomson South-Western, 2005.

Erica Olsen. **Strategic Planning for Dummies**. Indiana : Wiley, 2007.

Ernest Dale. **Management : Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill, 1973.

Fayol, Henri. **General and industrial management**. London : Pittman & Sons, 1964.

Fred R. David. **Strategic Management**, 11th ed. New Jersey : Prentice-Hall, 2007.

Gulick L. and Urwick J.. **Papers on the Science of Administration**. New York : Institute of Public Administration, 1973.

Herbert A. Simon. **Administrative Behavior**. New York : Macmillian, 1947.

Hutchinson. Jonh G.. **Organization : Theory and Classical Concepts**. New York : McGraw-Hill, 1967.

Koontz Harold & Cyril O' Donnell. **Principle Of Management : An Analysis of Managerial Functions**. New York : McGraw-Hill, 1972.

Mary Coulter. **Strategic Management in Action**. New Jersey : Pearson, 2005.

Robert A. Pitts and David Lei. **Strategic Management Building and Sustaining Competitive Advantage**. Ohio : Thomson South-Western, 2006.

Stanley C. Abraham. **Strategic Planning A Practical Guide for Competitive Success**. Ohio : Thomson South-Western, 2006.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๑

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์

นมัสการ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร.

ด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุมัติขอคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๔๑

๑๗๐๖๖๕

(พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, ผศ.ดร.)

๑๑ / ๐.๐.๖ / ๕๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๑

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์

นมัสการ พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร, ดร.

ด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๘๑

๐๙๐๐๑๕๖

พระปลัดระพีณ พุทธิสาโร,

๘ / กค / ๒๕๖๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๑

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์

นมัสการ พระมหากษัตริยา กิตติโสภณ, ดร.

ด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรคุษณินพนธ์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรคุษณินพนธ์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาพระคุณท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรคุษณินพนธ์ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

อินดิออนตรา: ๓

(พระมหากษัตริยา กิตติโสภณ,ดร.)
.....ศ...../.....ก.ค...../๒๕๖๑.....

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๑

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.สุรินทร์ นิยมางกูร

ด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษณินพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออณุโมนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุพหล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๒๕๖๑/๑๖:๑๕/๑๖/๑๕

๒ ก.ค. ๖๑

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์

โทร/แฟกซ์ ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๐๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๑๒๑

วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษุณินพนธ์

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิตูฒิ หมั่นมี

ด้วย พระมหาสำราญ ฉานุดโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำคุษุณินพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฉานุดโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๑

ทรงคุณวุฒิพิเศษ

อ.ธิตูฒิ ฌม่นมี
(ผศ.ดร. ธิตูฒิ ฌม่นมี)
๑๑ / ก.ค. / ๒๕๖๑

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย (สัมภาษณ์)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสมควร อนันท์ศรี ผู้อำนวยการส่วนทรัพยากรธรรมชาติ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๕๓๙๑

(นายสมควร อนันท์ศรี)

ผู้อำนวยการส่วนทรัพยากรธรรมชาติ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติครေးให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายมานพ ญาณพิสิฐกุล ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รักษะจำตวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๑

(นายมานพ ญาณพิสิฐกุล)

ผู้อำนวยการส่วนสิ่งแวดล้อม

089-82๐6377

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอนิคมพัฒนา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสมุทรวิจิตร เจ้าคณะตำบลแม่กลอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๐๑/๑๑/๒๕๖๑
พระครูสมุทรวิจิตร
เจ้าคณะตำบลแม่กลอง
17 ส.ค. ๒๕๖1

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูปิยะธรรมกร เจ้าคณะตำบลเมืองใหม่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

วิจิตร วัฒนคุณ
พระครูปิยะธรรมกร
เจ้าคณะตำบลเมืองใหม่
อำเภอสามโคก จังหวัดนนทบุรี
๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิจิตรสมุทรคุณ เจ้าคณะตำบลอัมพวา เขต ๑
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุญาตเผยแพร่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ได้โดยชอบด้วยมติที่ประชุมคณะ
พระครูวิจิตรสมุทรคุณ
วัดอัมพวา
(๑๗/๘.๖๑)

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ต่อ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๑

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลโพธิ์ เกือบวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 – 248 – 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 – 248 – 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ	พระครูสถิตกมลธรรม เจ้าคณะตำบลกระดังงา
สิ่งที่ส่งมาด้วย	แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสารัญญา ธาตุตตโม โรหิสประจักษ์วินิต ๕๙๐๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวិจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้สิดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

24/10/2020

metaphorical

၉.၅.၇၈၊ ၅/၆/၈၈၊ ၉.၈.၉၀/၈၈

①. $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} \times \frac{1}{2}$

১৫৮ খ.৭.১৫

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

Guo Drum

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ จานตตโม

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙-๕๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายจกศักดิ์ น้อยสกุล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองใหม่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทะ ใจงาม

(นางสมิทธิ ลาภคุณเลิศ)

17 ส.ค. 2561

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม

รักษาการปลัด อบต.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๕๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไข่มุก ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายณรงค์ชัย สุขสวนศรี ผู้อำนวยการวิทยาลัยสารพัดช่างสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฉานุตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๑
H
(นายณรงค์ชัย สุขสวนศรี)
17 ส.ค. 61

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายรุ่งเกียรติ เบญจภูมิริน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลกระดังงา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ส่วยพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

รับทราบ
๑๕/๗/๖๑
(นางรุ่งเกียรติ เบญจภูมิริน)
ปลัด อบต. กระดังงา
14 ส.ค. ๖1

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบี่ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายเสรี รัตนะ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

-ฉันทินิจ อึ้งล.

21 สิงหาคม 2561

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๓๙๔-๕๓๙๔

(นายเสรี รัตนะ)

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลาดใหญ่

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอมวกเหล็ก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวจรพรรณ สุวรรณสำริด นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รักษาสถาบันวัดนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

อินทิรา น้อย
ไพฑูริย์ น.

น.ส. จรพรรณ สุวรรณสำริด
นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอง่วงน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการที่ให้นิสิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวนพพร สิงห์กุล นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สู่ประหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตโม
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

นางสาว นพพร สิงห์กุล

(นางสาว นพพร สิงห์กุล)
นักวิชาการศาสนาชั้นโท
๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิตยสารเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางปลื้มจิตต์ สมภิมย์ ผู้อำนวยการกลุ่มอำนวยการและกิจการพระพุทธศาสนา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิตย ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิตยสารหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิตยสารดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(นางปลื้มจิตต์ สมภิมย์)
นักวิชาการศาสนาชำนาญการ
๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตโม
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวนิลบล รังษีธรรมานุกูล
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.ดร.สุรพล

น.ส. รังษีธรรมานุกูล

(นางสาวนิลบล รังษีธรรมานุกูล)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม

๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตโม

โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๓๙๔-๕๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอรังษี
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูโสภิตวิริยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดจุฬามณี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่ต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผ.ร.๙ 11446(๒๐)๑๙
๒๑ ส.ค.๖๑

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๕๓๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการให้ทุนสนับสนุนการวิจัย
นมัสการ พระครูวิกรมปัญญาภรณ์ เจ้าคณะตำบลสวนหลวง
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสารัญญ์ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้มีความจำเป็นที่จะต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติโครงการให้ทุนสนับสนุนการวิจัยให้ทุนสนับสนุนการเก็บข้อมูลและเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ย.ห.ด. / เสด็จมาสมท
พระครูวิกรมปัญญาภรณ์
พ.อ.วิกรมปัญญาภรณ์
จ.อ. วิกรมปัญญาภรณ์

ขอสมการด้วยความเคารพอย่างสูง

สุวิทย์ สุวิทย์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสารัญญ์ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูประภัศร์วรพินิจ รองเจ้าคณะอำเภอมัญพวา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสารัญญา ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วินิจ ฐานุตตโม
พระครูประภัศร์วรพินิจ
รองเจ้าคณะอำเภอมัญพวา
อำเภอเมืองสมุทรสงคราม
พ.ศ. ๒๕๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสารัญญา ฐานุตตโม

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสุตธรรมนิเทศ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติเคราะห้ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน

ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ครุฑอนุเคราะห้

พ.ม. ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ (๑๗๖)

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

๑๗.๕.๖๑

สุรพล สุยะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิ เจ้าคณะอำเภอบางคนที
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒิ
เจ้าคณะอำเภอบางคนที
ผู้ให้ข้อมูล
๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตโม
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระภิกษุวิสุทธิโสภณ เจ้าคณะอำเภอมวก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติขอความเห็นชอบที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม
๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุยะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตโม
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๙๙-๔๓๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระราชสมุทฺธรังสี เจ้าอาวาสวัดอัมพวันเจติยาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ชานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มี ความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขอความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้หนังสือดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยินดีในนามภรรยา
พระเดชพระคุณ
จล. วัดอัมพวันเจติยาราม
๑๗/๘.๑/๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ชานุตโม
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙๗-๔๓๙๔๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระเดชพระคุณพระสมุทรขรรค์โสภณ เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติขอความเห็นชอบที่ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนันต์ พิธีกร
๑๗.๘.๖๑

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

สุรพล สุธะพรหม

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตโม
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ไขนบี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการวิจัย
เรียน นางสาวนวิรัตน์ ผ่องพุทรา ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบางคนที
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

(นศ. นวรัตน์ ผ่องพุทรา)
ปลัด อบต. บางคนที

๙ สิงหาคม ๒๕๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติการให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูพิศาลสมุทรกิจ เจ้าคณะตำบลลำใหญ่ เขต ๒
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อการนี้จึงใคร่
ขออนุมัติการให้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน
ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๙๓๙๔-๔๓๙๑

ณ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑
รณดล ใจบุญทด
วัดคณิกาผล เขต ๒
๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑

ที่ ศธ ๒๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 – 248 – 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 – 248 – 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายณัฐพงษ์ สารกิจ เจ้าพนักงานทรัพยากรธรณีปฏิบัติงาน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ : ๐๘๑-๙๓๙-๔๓๙๑

(นายณัฐพงษ์ สารกิจ)

เจ้าพนักงานทรัพยากรธรณีปฏิบัติงาน

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติให้หนังสือเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสมเกียรติ วัฒนัน ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑๑-๔๓๙๔-๔๓๙๔

อนันต์ งามกุล

(นางสาวเสาวณี วัฒนัน)

ผู้อำนวยการโรงเรียนอัมพวันวิทยาลัย

๒๖ ก.ค. ๖๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๕๗๕

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนบิ ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๑ สิงหาคม ๒๕๖๑

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม
เลขที่ 1458
วันที่ 21 ส.ค. 2561
เวลา 11.08 น.

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้ผลิตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางสุชาดา พงษ์พัว วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ชุด

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อการนี้จึงใคร่ขอ
ความอนุเคราะห์ได้โปรดพิจารณาอนุญาตให้ผลิตดำเนินการสัมภาษณ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย
ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ส่วยพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

ผอ. มอ. สุรินทร์ อยู่หมื่น

ดี เมินทอ

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์ติดต่อ : ๐๘๑-๘๓๙-๔๓๙๑
๐๙๑-๕๑๕-๔๓๕๑

ฝ่ายบริหารทั่วไป
กลุ่มยุทธศาสตร์ และแผนงาน
กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

๒๑ ส.ค. ๖๑

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์สนับสนุนกลุ่มเฉพาะ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑ ๑๐๕

วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

นมัสการ พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝ่ายบริหาร

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนา พระคุณท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โขนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อขออาราธนาเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ชีลาว)

เลขานุการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
๑๑/๓/๖๒

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรติดตอ: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

บันทึกข้อความ

งานสารบรรณ
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
รับที่ ๒๐.๑
วันที่ ๗ มี.ค. ๖๖
ผู้รับ กษ.ค.ศ.

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑ ๑๐๘

วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระมหาสารณญ์ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

๑๐ มี.ค. ๖๖

ผู้ประสานงาน: พระมหาสารณญ์ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๑๐๙

วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ร่วมสนทนากลุ่ม

พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร

11 มีนาคม 2562

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑ ๑๐๙

วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร อาจารย์ ดร.ประเสริฐ ธิลาว อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิต หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้ง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อันเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่มได้
๒/๕๖๒
ดร.ประเสริฐ ธิลาว

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรติดต่o: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑ ๑๐๙

วันที่ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอเชิญ Focus Group
พระครูวินัยธรเอก ชินวิโส, ดร.
๐๑/๓.๑/๖๒

พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๓ ๑๐๙

วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ ฝ่ายวิชาการ

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์ติดต่อ: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

๑๑ มี.ค. ๖๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ว ๑๗๖

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง 8 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๗) มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน พระครูนิเทศสมุทรคุณ เจ้าอาวาสวัดแก้วฟ้า จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

เจริญ ๙๕

๑๑ มี.ค. - ๖๖

ขอแสดงความนับถือ

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อ.นิเทศสมุทรคุณ
๑๑ มี.ค. ๒๕๖๒
(พระอุดมสิทธิธนายก)
๑๑ มี.ค. ๒๕๖๒

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม

โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๖ ๑๑๖

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง 8 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอลำไญ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓) มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน พระครูสมุห์ไพศาล อารยธมโม เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอลำไญ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

พระครูสมุห์ไพศาล อารยธมโม
อำนวยการ/เจ้าอาวาสวัดบางกะพ้อม
๑๑/๓.๑./๖๒.

พระอุดมสิทธิธนายก (พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๑ ๑๑๖

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง 8 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓) มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เรียน พระครูพิศิษฐ์ประทานอด เจ้าอาวาสวัดอินทาราม จังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

มี ๑๖/๖/๖๒ F&D
พระครูพิศิษฐ์ประทานอด
เจ้าอาวาสวัดอินทาราม
๑๑ มี.ค. ๖๒

(พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

កំណត់ ២០០៥.២/ ១ ១២៦

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โขนปั้น ชั้น 5 ห้อง B 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลไทรโถง อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 – 248 – 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 – 248 – 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๓) มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เจริญพร อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. กำหนดการ	จำนวน ๑ ฉบับ
	๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม	จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสารคาม ฉายาฐานุตโมโรหิตสปรปะจำตวันนิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดมหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันที่จันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนบิ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

7011312 sumap 2/11/55
a
Pm 24
992456

ขอเจริญพร

ကျေးဇူးတင်စွာ

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ จานตฺตโม

โทรติดต่อกับ: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๖ ๑๗๖

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โชนปี ชั้น 5 ห้อง 8 504
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035 - 248 - 000 ต่อ 8202, 8203
Fax : 035 - 248 - 000 ต่อ 8203
Website : gps.mcu.ac.th
E-mail : gps@mcu.ac.th

๗) มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. กำหนดการ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ เล่ม

เนื่องด้วย พระมหาสำราญ ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัด
สมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้
มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา
๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โชนปี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความ
อนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

เจริญพร
๑๑ มี.ค. ๖๒

ขอเจริญพร

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มีนาคม ๒๕๖๒
(รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์)
๑๑ มี.ค. ๒๕๖๒

ผู้ประสานงาน: พระมหาสำราญ ฐานุตตโม
โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๙๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ โทร.,โทรสาร ๐ - ๓๕๒๔ - ๘๐๐๐ (ภายใน ๘๒๐๐)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๖๑๐๕

วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

เรียน พระมหากษัตริย์ กิตติโสภณ, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

เนื่องด้วย พระมหาสารัญญา ฉายา ฐานุตตโม รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๔๐๒๐ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเชิญท่านพร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ เรื่อง “การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี จังหวัดสมุทรสงคราม” ในวันจันทร์ที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องชลบุรี ชั้น ๕ อาคารเรียนรวม โซนบี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

(พระอุดมสิทธิธนายก, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหากษัตริย์ กิตติโสภณ)

ผู้ประสานงาน: พระมหาสารัญญา ฐานุตตโม

โทรศัพท์: ๐๘๑-๙๑๙-๔๓๔๑

ภาคผนวก ง.
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม อันจะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการวัด ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค และพัฒนาระบบการบริหารจัดการวัดต่อไป

แบบสัมภาษณ์นี้ แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

ข้อมูลที่ได้ จะแปลผลวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลของท่านเป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อนานหรือหน่วยงานของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ เป็นอย่างดี จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

พระมหาสำราญ ฐานุตโตโม

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ตำแหน่ง.....

สถานที่ทำงาน.....

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....ถึงเวลา.....รวม.....นาทื/ชั่วโมง

ตอนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม

๑. ท่านคิดว่า การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดสมุทรสงคราม มีความสำคัญอย่างไรบ้าง?

.....

.....

๒. ท่านคิดว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรเป็นเช่นไร ในทัศนคติของท่าน?

.....

.....

๓. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านศาสนสถาน ควรเป็นอย่างไร?

.....

.....

๔. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านบุคคล ควรเป็นอย่างไร?

.....

.....

๕. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านกิจกรรมภายในวัด ควรเป็นอย่างไร?

.....

.....

๖. การจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม ควรเป็นอย่างไร?

.....

.....

๗. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านศาสนสถาน เป็นอย่างไร?

.....

.....

๘. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านบุคคล เป็นอย่างไร?

.....

.....

๙. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านกิจกรรมภายในวัด เป็นอย่างไร?

.....

.....

๑๐. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นอย่างไร?

.....

.....

๑๑. ท่านมีวิธีการหรือแนวทางการพัฒนาการจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในด้านต่างๆ อย่างไร?

.....
.....

๑๒. ท่านนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใดบ้าง มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในด้านต่างๆ อย่างไร?

.....
.....

ภาคผนวก จ.

ประมวลภาพกิจกรรมการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาสำราญ จานุดตโม (ประเสริฐซึ่ง)
- เกิด : ๒๘ ธันวาคม ๒๔๙๘
- สถานที่เกิด : จังหวัดสมุทรสงคราม
- การศึกษา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: เปรียญธรรม ๔ ประโยค
: นักธรรมเอก
- อุปสมบท : ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙
- สังกัด : วัดนางนองวรวิหาร พระอารามหลวง แขวงบางค้อ เขตจอมทอง
กรุงเทพมหานคร
- ตำแหน่ง : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนางนองวรวิหาร พระอารามหลวง แขวงบางค้อ
เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร
- ผลงานวิชาการ : พระมหาสำราญ จานุดตโม, “การปฏิรูปสังคมไทยตามแนวพุทธศาสตร์”
วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ฉบับ ๒๐ ปี รัฐศาสตร์, ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๑,
(มีนาคม ๒๕๕๘) : ๑ - ๘.
: พระมหาสำราญ จานุดตโม, “เหตุผลผู้บริหากับหลักธรรมาภิบาล”
วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ฉบับ ๒๐ ปี รัฐศาสตร์, ปีที่ ๑, ฉบับที่ ๓,
(มีนาคม ๒๕๕๘) : ๑ - ๖.
: พระมหาสำราญ จานุดตโม, “ภาวะผู้นำตามแนวทางการบริหารเศรษฐกิจ
ชุมชน” วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ฉบับ ๒๐ ปี รัฐศาสตร์, ปีที่ ๑,
ฉบับที่ ๓, (มีนาคม ๒๕๕๘) : ๑ - ๘.
- ที่อยู่ปัจจุบัน : เลขที่ ๗๖ วัดนางนองวรวิหาร แขวงบางค้อ เขตจอมทอง
กรุงเทพมหานคร
โทร. ๐๘-๑๙๑๙-๔๓๙๑